

Ia

СУРМАЧ

EUROPEAN INFORMATION SERVICE

Лондон

1969

Англія

inv. 2371

» СУРМАЧ « — Журнал Об'єднання
бувших Вояків Українців у В. Британії

"SURMACH" — Magazine
of the Association of Ukrainian Former
Combatants in Great Britain

49, Linden Gardens, London, W.2. — U.K.

Редагує Колегія
Гол. ред. д-р С. М. Фостун
Мовний ред. Микола Верес.

Статті, підписані прізвищем чи псевдо-
німом, не завжди відповідають поглядам
Редакції.

Редакція застерігає собі право ско-
рочувати статті й виправляти мову.

Обкладинка: І. Волошак.

З М І С Т

СУРМАЧ

Стор

1. Д-р Святомир М. Фостун: »ЖЕ ПРЕЗ ШАВЛІ МАЄМ ПРАВА«	1
2. УНІВЕРСАЛ ДО ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ	3
3. О. Лисяк: ХАЙ СЛАВЛЯТЬСЯ ЇХ ДІЛА	6
4. Богдан Бора: В РІЧНИЦЮ БРОДІВ	7
5. Ген.-пор. М. Крат: НЕДОГОВОРЕНЕ	8
6. Василь Дубина: ПІСНЯ ПРО БРОДИ	11
7. Юрій Тис-Крохмалюк: ПЕРША УКРАЇНСЬКА ДИВІЗІЯ У СВІТЛІ ДОКУМЕНТІВ	12
8. Володимир Стецишин: ЛЬВІВСЬКО-САНДОМИРСЬКА КАМ- ПАНІЯ	16
9. Степан Любомирський: БРОДИ	25
10. Підполковник Т. Омельченко: МОЇ СПОГАДИ ПРО СИНІХ	26
11. М. Верес: ТОВАРИШЕВІ З-ПІД БРОДІВ	34
12. Пор. Ф. Кордуба: НАСЛІДКИ КОЕКЗИСТЕНЦІЇ	35
13. Сотник М. Дябога: МОЯ ПЕРША ЗУСТРІЧ ІЗ ВОРОГОМ	43
14. Капітан В. Кислев: ВІЙСЬКОВІ ЗВАННЯ У ВОЄННО- МОРСЬКІЙ ФЛЬОТІ ССРС	47
15. А. Боровик: ОХОРОНА ПРОДУКТІВ У ТЕРМОЯДЕРНІЙ І БАКТЕРІОЛОГІЧНІЙ ВІЙНІ	50
16. Полк. Ф. Гавриків: ТЕОРІЯ Й МИСТЕЦТВО ТАКТИКИ	54
17. Підп. Ю. Чубарів: БЕЗ ЛЕТОВИЩ	58
17. Полк. Ю. Самійленко: ТАКТИЧНІ ПОВІТРЯНІ ДЕСАНТИ	60
18. Пор. Ф. Кордуба: КОЕКЗИСТЕНЦІЯ ТА ДІЙСНІСТЬ	64
19. Францішек Вельчар: »СТОНОГА НЕ СТРІЛЯТИМЕ«	67
20. М. Матчак: UKRAINIAN UNITED F.C. — HORBLING, LINC'S	70
21. ВІЙСЬКОВА ХРОНІКА	73
22. ОГЛЯД ВІЙСЬКОВИХ ВИДАНЬ	79
23. НА ПОЛИЧКАХ НОВИХ КНИЖОК	98
24. ВІЙСЬКОВОЗНАВЧІ ВИДАННЯ	100
25. З ДІЯЛЬНОСТІ ОБВУ	104
26. ВІДІЙШЛИ У ВІЧНІСТЬ	115

» О С А «

27. Сясьо Тюлька »КОЛЬПОРТАЖ«	117
28. ЖАРТИ	119
29. ДУМКИ ПІД РОЗВАГУ	121

СУРМАЧ

ОБ'ЄДНАННЯ БУВШИХ ВОЯКІВ УКРАЇНЦІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

РІК 14

1969

Ч. 1-4 (42-45)

Д-р Святомир М. ФОСТУН

»ЖЕ ПРЕЗ ШАБЛІ МАЄМ ПРАВА«

Ці слова великого гетьмана України Івана Мазепи завжди пригадують нам, що геополітичне положення України вимагало, вимагає та й вимагатиме в майбутньому від української нації плекати свою боездатність і розвивати свій мілітарний потенціал. Знали це добре вже наші славні предки. «На меч покладайся, сину» — говорив князь Святослав Завойовник своєму синові. Так довго, як княжі дружинники своїми черленими щитами загороджували степовим ордам шлях в Україну, так довго, як не пощербилась козацькі шаблі, як довго зберігались лицарські й козацькі традиції в нашому народі, була своя вільна держава. В обороні української землі княжа рать воювала в далеких степах, за неї ходила в походи, й кривавилась на мурах городів руських. «Войнові, що на війну вирядився або слід перемогу добути, або з руки ворога впасти», говорив своїм дружинникам король Данило. Автор «Слова о полку Ігоревім» оспівує героїзм українських воїнів, які поклали свої голови за рідну землю над Каялою: «Гей на на березі Каяли, тут вино криваве вийшло. Тут русичі пир скінчили. Сватів своїх напоїли, буйні голови зложили, полягли за Україну».

Від сивої давнини нашої історії Україна на грані двох світів є горнилом, у якому перетоплюються старі й зроджуються нові ідеї, схрещуються впливи культур. Віковими тривають змагання українського народу проти напасників, що весь час намагались поневолювати Україну й панувати над прекрасною українською землею. Можна сказати, що вся історія України є історією її безперервної боротьби за волю і втримання своєї суверенності. В цій боротьбі були дні світлих перемог, й дні гірких поразок. «На берегах Дніпра, на Київщині та на Полтавщині, ви не пройдете і верстви поля, не прикрашеного високою могилою, а іноді й десятком могил... Моя прекрасна вільнолюбна Україна тугу начиняла своїм вільним та ворожим трупом незліченні величезні могили. Вона своєї слави на поталу не давала, ворога-гнобителя під ноги топтала і вільна, нерозтлінна вмирала», — писав наш великий Пророк Тарас Шевченко.

Визвольна боротьба українського народу під проводом гетьмана Богдана Хмельницького не була тільки громадянською війною, bellum civile, як її вважають ще й сьогодні деякі польські та західні історики. Це була війна за визволення української землі, за право українського народу жити вільним свободним життям на своїй одвічній землі. «Ми підняли зброю не для користи якоїсь або порожнього марно-

славства, а єдино на оборону батьківщини нашої, життя нашого, дітей наших... На що ж нам, браття, без чуття тягати тяжкі пута рабства в дрімоті й ганебнім невілльництві у власній своїй землі«...» говорив гетьман Богдан Хмельницький до реєстрових козаків під Камінним Затоном. А у своєму універсалі з червня 1648 року, виданому в таборі під Білою Церквою він пише:

»... Ознаймуєм сим універсалом нашим, іж не без причин слушних мусилисьмо зачати війну і поднести оружжє наше на поляков«...

Другий великий український гетьман Іван Мазепа, що з часу його гетьманування сповняється цього року 280 років, володів уже в особливо трудних обставинах постійного обмежування його влади та державно-політичної самостійності України. Ні один із українських гетьманів після Хмельницького не зробив так багато

Гетьман Іван Мазепа

для створення об'єктивних умовин державної незалежності України, як Мазепа, що його ім'я, стало символом прямування України до державної волі. Коли Хмельницький, а також у певній мірі й Виговський ще мали ініціативу в розгрі східноєвропейської політики, Мазепа вже тієї ініціативи не мав, бо її захопив московський цар Петро, який з шаленою енергією «прорубував вікно в Європу». Володів Мазепа не маючи вже Богунів, Морозенків, Чарнотів — отих великих лицарів-державників, які разом із Богом даним творили козацьку державу. Замість них коло Мазепа були надламани Горленки, Апостоли, чи Кочубеї, була старшина, яка втрачала віру в можливість політичного розриву з Москвою, і навипередки запобігала царській ласки. Союз Мазепа зі шведським королем Карлом XII був для неї несподіванкою, до якої вона не була політично, ані психологічно приготована, чого зрештою гетьман і не міг зробити в існуючих тоді обставинах в Україні.

Гетьман Мазепа був великою людиною вже епілогу козацької доби. Таким його зображує в своїй гравюрі Данило Галаковський. Гравюра представляє образ грози, землетрусу, загальної руїни. На цьому грізному тлі стоїть величава постать гетьмана Мазепи, спертого на свій родинний герб. Праворуч гетьмана шість алегоричних постатей муз і чеснот, а ліворуч лише дві постаті — віра й батьківщина. На стрічці, що огортає гравюру, є дуже вимовна цитата з Горация:

Si fractus illabatur orbis,
impavidum ferient ruinae —

що можна б перекласти так:

«Якщо буде треба, безстрашно поляжу під руїнами упадаючого світу».

Правнуки мазепинців ішли в часі Визвольних Змагань в перших лавах в обороні української держави, творили революційне підпілля, формували УВО й ОУН, в яких виростали нові когорти борців за волю України. За неї вони йшли в бої, гинули замучені в в'язничних казематах, вмирили на шибеницях у концтаборах, на далеких засланнях. З ними йшло українське вояцтво, яке незалежно від того в яких формаціях воно служило, завжди ставило добро української нації як свій найвищий закон. Це були Українські Січові Стрільці, Українська Народня Армія, Українська Галицька Армія, Вільне Козацтво, Карпатська Січ, Українська Повстанська Армія, І Українська Дивізія УНА. Їхнім найвищим ідеалом була вільна соборна самостійна українська держава. Вони були вірні цьому ідеалові, й це була основна чеснота українського вояка, українського борця-революціонера. На їхньому ідеалізмі й героїстві виховуються нові покоління сучасної України, яка продовжує боротьбу за своє визволення на широких всеобіймаючих фронтах.

«Сьогоднішній день, — каже І. Дзюба, — не останній день світової історії. Рано чи пізніше все стає на своє місце»...

Рано чи пізніше українська нація стане на шлях свого самостійного, суверенного державного життя. Гарантом такого життя та всестороннього розвитку української держави мусять стати її збройні сили, які б берегли кордонів української території від загребущих зазіхань північного сусіда, який завжди посягатиме по українську багату землю. Тільки сильні модерні українські збройні сили забезпечуть мирний розвиток українській державі в майбутньому.

Тому слова великого гетьмана Івана Мазепи — «же през шаблі маєм права», — були, є і будуть завжди актуальними для української нації, на її життєвому історичному шляху.

УНІВЕРСАЛ ДО ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ

ЖОВНІРИ!

Після чотирьох з половиною років мук, ридання і жалоби сповнилась народня воля! Зі сльозами радості сповіщаю Вам велике слово: вчора упав кордон між українськими землями і від вчора ми всі вже громадяни Великої Народньої Республіки.

Українська Національна Рада ухвалила у Станиславові однозгідними оплесками злук усіх земель Західньої Української Республіки з Наддніпрянською Україною!

За що гинули на кривавих судах батьки, діди і прадіди наші, за що проливали кров століттями покоління за поколіннями, за що скородили ребра ворогів герої від п'ятьох літ, і не діждалися, сходячи до могил без просвітку — те присуджено діждати нам під велику годину народження нового світу!

Ще хвиля кривавого зусилля — і слово станеться ділом! З крови і пожежі та руїни встане Велика Україна, що принесе Вам землю і волю.

Жовніри Української Народньої Республіки! Землю і волю присуджено Вам добути, або дома не бути! Ваші вороги — пани Ляхи хочуть загарбати нашу землю, наші села, наші лани і прилучити до своєї Польщі, цієї тюрми робучого люду! Вони палять наші села, рабують наші маєтки, мордують батьків, сестер, дітей Ваших без пощади, без спожаління і без милосердя! І кричить до Вас кривавим плачем вся поневолена країна: рятуйте всіх нас із каторги найтяжчої неволі!

Тепер, або ніколи — приналежати на-

холоду і голоду! Серед холоду і голоду мусиш побідити тих, що обдерли Тебе із одягу і хліба — щоби діти Твої не гинули теж з голоду і холоду »на своїй — не своїй землі!«.

І хто впаде з Вас, того ім'я не вмере, не загине, вічно горітиме у пам'яті Народу ім'я кожного, що погиб у боротьбі за волю!

А хто схилиться зранений серед кривавого поля, тому серед слави до смерти Нарід подасть підмогу, щоби жив він без журби, без тривоги про завтра!

Група старшин 5-ої Сокальської Бригади УГА в 1919 р. В середині групи комендант бригади — сотник Володимир Коссар.

шим землям до Великої України, де буде усьому народові робучому земля і воля і правда! Або рай на Україні, або пекло в Польщі! Що буде з нами, — рішиться кров'ю і залізом! Кров'ю і залізом мусите рішити, що буде з нами — мусите рішити Ви, жовніри, без страху, без надуми і без вагання!...

Кожний з Вас там, що зложив Ти присягу Українській Народній Республіці, жертвуючи кров і кість свою за волю, за правду, за щастя дітей своїх, навіть серед

І очі цілого Народу звернені на Вас, жовніри Української Народньої Республіки. У Ваших крісах, у Ваших багнетах, у Ваших скорострілах лежить наша доля, воля, слава, або ганьба і неволя довічна!

А тепер хай гордість громадян великої держави завітає у Ваші серця і всякий скаже собі по приміру батьків наших, що гинули на костирі, сміючися у бою: краще в полі порубаним бути як уступити перед неситими панами Ляхами! Тепер, або ніколи!

Хто вийде ціло, того чекає честь і слава
бути першим між синами визволеного
народу!

А всі діти Ваші славитимуть Вас і об-
сиплять квітами криваві чола Ваші і бла-
гословитимуть Вас вольними устами, що
здобули їм землю і волю з п'ятьсотлітньої
тюрми лукавого польського панства!

Нехай же не буде між Вами ні одного
млявого, ні втомленого, нехай ніхто не
задрімає, не засне та не уступить перед
боєм з кривавого поля, поки не здобудем
земель наших, загарбаних нам Ляхами!

Не за царя воюєш Ти, а за своє добро,
за свою правду, за свою державу!

І ми віримо, що Ви постоїте як один
муж твердо, рішуче, непохитно за прав-
ду і волю, і здобудете землю своїм дітям
та увінчаються Ваші чола вінцями повної
побіди! Недалека ж хвиля, що всі землі
Українського Народу зіллються в одну
державу і у великім вінку України не
бракне листочка ні однієї української
землі! А тоді щойно із збірної душі наму-
ченого українського люду вирветься ве-

НАЧАЛЬНА КОМАНДА УКРАЇНСЬКОЇ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ

Ходорів, березень 1919 р.

Відвага мед п'є, а кайдани тре — та про
побіду рішає послух, порядок і сповнення
приказу тих, що кермують ділом!

Кожний з Вас, на яким небудь місці
поставлено Тебе, мусиш підчинятися
дисципліні, удержуючи порядок, і вико-
нувати прикази старшини без критики,
без відклику, без проволоки! На кожному
становищі від сповнення приказу може
рішитися для нас «доля величезної вій-
ни» — в руці кожного з нас лежить
щастя, або горе цілих поколінь, Твоїх
сестер і дітей, і родичів Твоїх, українсь-
кий жовніре!

лика пісня: РАДУЙСЯ, РАДУЙСЯ З'Є-
ДИНЕНА УКРАЇНСЬКА ЗЕМЛЕ!

Державний Секретар Військових Справ
Вітовський в. р.

Примітка редакції

Дня 3-го січня 1919 року Національна Рада у
Станиславові ухвалила однодушно Акт Злуки
Західньої Української Республіки з Українсь-
кою Народньою Республікою. Того ж дня се-
кретар військових справ, полковник Дмитро
Вітовський, доручив написати Універсал до Га-
лицької Армії. Того ж таки самого дня з Голов-
ної Команди вийшов у формі наказу цей Уні-
версал за підписом державного секретаря

військових справ, полковника Дмитра Вітовського. Автором цього Універсалу був Василь Пачовський. Ми подали цей Універсал за текстом, оголошеним в «Українському Скитальці»

р. IV, ч. 15 (37) із дня 1-го серпня 1923 року на еміграції у Відні, залишаючи правопис оригіналу без будь-яких змін чи виправлень.

О. ЛИСЯК

ХАЙ СЛАВЛЯТЬСЯ ЇХ ДІЛА!

Спом'янімо, Друзі, поляглих вояків Першої Української Дивізії Української Національної Армії, які загинули в боях за кращу долю Батьківщини, за волю і права українського народу; спом'янімо наших бойових товаришів!

Вони полягли на полі Слави!

Спом'янімо наших отців-капелянів, спом'янімо всіх старшин, підстаршин і стрільців, нагадаймо медсестер та юнаків. Не забудьмо фюзільерів, артилеристів, піхотинців, саперів, зв'язкових, панцерних ловців і гренадирів, кавалеристів, санітарів, постачальників і звітодавців. Не знаємо імен усіх, але вшануймо пам'ять і безіменних!

Вони впали за Рідний Край!

Не забудемо повік перших поляглих вояків Дивізії «Галичина» — Олексі Бобака й Романа Андрійчука із Станиславова, які згинули 23-го лютого 1944 року в бою з большевицькими бандами під час наступу на село Гуту Пеняцьку!

Вони вмерли за Батьківщину!

Віддаймо честь воякам Дивізії, які, обороняючи обложене ворогом українське місто Тернопіль, у затишних боях згинули смертю хоробрих усі до одного!

Вони загинули за свободу!

Нехай назавжди славиться в народі пам'ять про найкращих синів Батьківщини, посивілих дідів і батьків та сімнадцятирічних синів і внуків, які, не шкодуючи життя, віддали його в упертій боротьбі з найлютішим ворогом під БРОДАМИ!

Вони віддали життя за Україну!

Хай не загине слава про майора Палієнка, майора Ремболовича й сотника Палієва, нехай славиться ім'я кубанського гомонить пісня слави про синів усіх зегомонить пісня слави про синів усіх земель України, які, опинившись у рядах Дивізії, віддали життя у брідських боях. Вони згинули в найтяжчих атаках і від-

боях під Почапами, Олеськом, Кутами, Хильчицями, Ожидовом, у Закомарах, під Княжим і Білим Каменем — біля стіп Маркіянової гори!

Вони полягли на полі Слави!

Запам'ятаймо тих, які в лавах бойового загону Вільднера, поборюючи червоних парашутистів, у бравурному прориві — перемагаючи і здобуваючи — загинули біля Банської Бистриці, Ружомберка та Щавниці!

Вони загинули за свободу!

Нехай славляться діла тих, які на «Бі-

лій Печі», «Святім Хресті», над Дравою й Муром, коло Цілли та в югославських горах поклали свої козацькі голови в боях із комуністичними бандами!

Вони полягли на полі Слави!

Спом'янімо й тих, які у твердому змаганні, на далекій чужині, під Штраден-

Когелем, Фельдбахом, Гнасом і Гляйхенбергом стійко трималися в боях аж до останнього дня, не поступаючись перед ворожою перевагою!

Вони віддали життя за волю!

Гідні прадідівської слави й усі ті, які, перебуваючи на вишколах для поповнення командного складу Дивізії, мусіли вступити в бої з навалом ворога й у тяжкому змагу зложили свої буйні юнацькі голови!

Вони горіли вогнем прадідів завзятих!

Хай вічно славиться ім'я вояка Української Дивізії, Володимира Гвоздецького, що, як старшина УПА, загинув на Рідних Землях у бою з окупантом!

Хай разом із його ім'ям славляться імена тисяч невідомих вояків Дивізії, які, скріпивши ряди Української Повстанської Армії, — полягли на полі слави в обороні Рідної Землі, за ВОЛЮ УКРАЇНИ!

Вони вмерли за Батьківщину!

Богдан БОРА

В РІЧНИЦЮ БРОДІВ

1

Вони пішли з піснями на устах,
Ще молоді, веселі і гарячі,
І їхні мрії, мов казки дитячі,
Не відсахнулись смерті у житах.

Вони пішли по тих ясних путях,
Куди летять орли далекозрячі.
Ворожій силі й похоті звірячій
Сказали «ні» з безсмертям у очах.

Нема могил. Хрестів нема. Їх прах
Стоптав загарбник і воронням кряче.
На нього й мертві наганяють страх.

А в синяві спинилось сонце наче
І сіє крином на бездолля хат.
На рани сіл. На смерті маєстат.

2

Підбрідських піль, ратаю, зупинись.
Ось зупинились трави і пшениця.
Сьогодні свято — подвигу річниця
Борців, що з честю відійшли у вись.

Не плач. Погідно вгору подивись.
Пливи думками в далечінь, як птиця,
Бо тих, що впали, не скорив убивця,
Бо волелюбства не прошиє спис.

Вони лягли, як прадіди колись,
Щоб з пісні смерті витязь воплотився,
Щоб до бича в покірних гнів заблис;

Щоб кожному, що в той момент родився,
Вручить від предків клятву без щерби
І естафету віри й боротьби.

1969

НЕДОГОВОРЕНЕ

Навесні 1919 року в багатьох місцях Східньої України населення, спантеличене большевицькою пропагандою та недоброю згадкою про добу Павла Скоропадського, коли Українську Державу творилося карними загонами й шомполами, — виступало проти нас. Наслідком реакційних заходів чужої влади, що прикривалася назвою влади «Української Держави», в селянства витворилася нехоть до української державности взагалі, й тому в 1918-1919 рр. була інерція селянських мас або й збройні виступи проти Армії УНР. Такий стан тривав доти, доки розагітоване й майже зовсім несвідоме національно населення України не зрозуміло, хто його ворог, а хто бореться за його щастя, волю та добробут.

Нам було дуже тяжко боротись і проти «червоної армії», і проти несвідомих розагітованих мас, а тому вже в січні 1919 року, коли виразно позначилася ця наша трагедія, не тільки міродайні чинники, як уряд і політичні партії, але й командний склад армії почали шукати виходу із ситуації. Так, пригадується, в лютому того ж року в Умані відбулася нарада у штабі Запорізького Корпусу, на якій, здавалося, вихід був знайдений у відході (без ніяких розмов із большевиками) уряду й армії за Збруч для підтримки всіма силами Галичини в її війні проти поляків.

Тоді ми міркували так: спільними силами легко відкинемо поляків і створимо міцну базу на західній частині території республіки; тим часом наддніпрянці пізнають большевиків, яких вони знали досі виключно з часописів та агітаційних матеріалів і, коли армія вернеться з-за Збруча, напевно підтримають її так, як підтримали у другій половині 1919 та в 1920 роках. Ця думка командного складу запорожців була подана до штабу армії, але її не зреалізували з уваги на те, що тодішній ворожій нам дипломатії Польщі й «білої Росії» легко було б при кожній

нагоді умотивувати свої твердження, що «українці є ті ж большевики, лише з національним забарвленням». А з опінією переможної Антанти, в колах якої діяли ці ворожі нам дипломатії, тоді рахувався весь світ, за винятком большевиків та... українських повстанців проти свого уряду.

* * *

В середині березня 1919 року на нараду до штабу Запорізького Корпусу на станції Зятківці (район Вапнярки) викликали командира Другої Запорізької Дивізії, отамана Осмоловського, та командирів полків (це була нарада старшого командного складу цілого корпусу). Командиром Запорізького Корпусу був тоді отаман Волох, який персоніфікував своєю особою «ліві» течії на Запоріжжі. Отже, в шуканні порозуміння із власним народом, Волох зайшов задалеко, а саме: використавши з моментом захоплення большевиками Жмеринки втрату зв'язку зі штабом, вирішив не більше й не менше, як проголосити визнання від запоріжців так званої «радянської» вдали та почати розмови з урядом «Радянської України» Раківського. Ця постанова, оформлена у вигляді універсалу, була як dokonаний факт і в рішучій формі представлена на вищезгаданій нараді. Це діялося у вагоні Волоха, перед яким вимовно стояв курінь відданих своєму «батькові» гайдамаків. (Третій Гайдамацький полк входив у склад Запкорпусу й був його найчисленнішою частиною).

Повернувшись із наради, отаман Осмоловський зібрав до штабу дивізії (палац Потоцького в Теплику) її командний склад і там оголосив зміст волохівського універсалу. Заява командира дивізії справила величезне враження на присутніх, але всі вони мовчали, від несподіванки не знаходячи слів для вияву свого обурення. Нарешті я відізвався перший:

— Ухвала й універсал — незаконні і злочинні. Це — зрада Україні!

На мій висновок Осмоловський відповів:

— Батько передбачав ваше ставлення й наказує вам негайно з'явитися у штаб корпусу.

Присутні старшини мовчали. Я вийшов із наради й після деякого роздумування над своєю незavidною ситуацією вирішив їхати до Волоха; хай буде Воля Божа!

Найрозумнішим виходом була б утеча до Бірзули, до штабу південно-західного фронту, що складався з поважних старшин, які ніколи не пішли б на жодну авантюру, подібну до волохівської, але я був певний, що вже видано наказ пильнувати мене. Волох добре знав мене взагалі й напевно ще краще пам'ятав мою особу у зв'язку з арештом сл. п. отамана Болбочана в Кременчуці. Тоді я, у присутності зібраних за його розпорядженням старших начальників, на запевнення Волоха, що під його командою не буде ніяких спроб порозуміння з Денікіним і Красновим запитав:

— А чи є певність, що не шукатиметься порозуміння з большевиками?..

З того часу я й Волох стали ворогами. Я не міг теж думати про невиконання наказу Волоха й залишення в дивізії з метою організації якоїсь акції проти зради, бо це, поки не вияснена ситуація, не дало б жодних позитивних наслідків, а до того ж я не був «корінним» запорожцем, тобто одним із тих, які могли мати на Запоріжжі вплив, потрібний для такої революції. Слід відмітити, що за «корінного» запорожця вважали такого, який був у запорізьких частинах іще з часів бригади Натієва за Центральної Ради або вступив пізніше й почав службу рядовим козаком, хоч би й мав старшинську рангу в колишній російській армії.

* * *

Незабаром я дістався до найближчої станції залізниці (здається, Демківки) і при першій же нагоді поїхав на Зятківці. Після приїзду зголосився в отамана Поджію. Він дуже здивувався, побачивши мене, але приязно сказав:

— От добре, що приїхали! Батько вас чекає. Але вже пізно, а тому, прошу вас,

переночуйте ось у цьому купе, а завтра буде видно, що та як.

Вранці прийняв мене Волох у своєму сальон-вагоні, унаслідкуваному ним по сл. п. отаманові Болбочанові.

Ген.-поручник Михайло Крат

Розмова наша була коротка. Волох сказав, що знає моє неприхильне ставлення до його рішення й не чекав іншого. Про це він зо мною говоритиме докладніше по дорозі на Бірзулу, де матиме побачення із представниками Антанти. Він тепер їде туди у цьому ж сальон-вагоні, а я поїду разом із ним.

Незабаром ми виїхали, але й по дорозі майже нічого Волох не сказав мені, а я йому. Було ясно, що він викликав мене до себе не на розмову, а для того, щоб мати мене під наглядом у цей переходовий час. Тільки раз він висловився, що його даремно вважають за боротьбіста: він, мовляв, вислав сотника генерального штабу Стефанова на переговори до боль-

шевиків, а сам їде на розмови з Антантою. Але з тих переговорів з Антантою нічого не вийшло. Коли ми приїхали до Бірзули, ніхто з Волохом говорити не схотів, і він зі своїм помічником Волощенком даремно чепурилися та без потреби одягнулися в нові черкески. За якийсь час вагон «батька» вирушив назад.

* * *

Після прибуття до Зятьківців я зорієнтувався по таємничих і занепокоєних мінах штабівців та гайдамацької старшини, що тим часом щось сталося. І справді, незабаром салюнка наповнилася старшинами, а сотник Стефанів, якому вдалося втекти від большевиків після невдалих переговорів, оповів про вислід своєї делегації: ніякої умови, цілковита капітуляція й дальша боротьба проти «петлюрівської банди» — така була вимога Равковського.

Волох запитав, чи гарантується збереження військової організації, й одержав таку відповідь:

— Ні. Всі будуть поділені поміж частинами червоної армії.

Наступила павза. Сотник додав, що частину Республіканського полку, який большевики під час перемир'я захопили в полон, замкнено по стодолах, а старшину й козаків з оселедцями розстріляно.

* * *

Про мене волохівці цілком забули — було їм не до мене. Я сидів біля самих дверей вагону й увесь час міркував, як би мені висмикнутись із душеною з гостини в «батька». Раптом я побачив, як на сусідню колію підійшов паротяг, і то обернений у бік Демківки. Скориставши зі жвавої дискусії на нараді, я вийшов спокійно з вагону і вскочив на паротяг.

— Рушай! — наказав негайно машиністові.

Той пробував протестувати, пояснюючи мені, що він не може рушити, бо не знає чи є вільний шлях. Я ж мусів за всяку ціну вирватися бодай із розташування гайдамаків, а тому погрозив машиністові своїм карабіном, із яким не розлучався з часів повстання проти Скоропадського, й паротяг рушив. Семафор був відкритий.

— Куди їдемо? — спитав машиніст.

— До Демківки, а там видно буде, — відповів я.

* * *

Ось я знову в штабі дивізії в Теплику. Там довідався, що відразу ж після мого виїзду до Волоха командири частин зажадали від отамана Осмолівського негайного виїзду на Бірзулу, до штабу фронту.

З Осмолівським поїхали: його приятель старшина Гавришко, який прибув до дивізії з Умані й вештався без ніякого діла, та сотник Богунівського полку Сосідко. Охороною для них була сотня полку Чорних Запорозжців під командою сотника Зуба.

Отже, командира дивізії в Теплику не було. Я взяв на себе команду, оголосив алярм і дав наказ рушати на Балту, вирішивши відірватися від ворога так, як і від Волоха: я бачив у його штабі повну розгубленість, а тому разом із ним можна було чекати або цілковитого погрому з причини розхитаного морального стану частин, або якихось нових експериментів Волоха та його оточення.

Темної весняної ночі почався марш дивізії по непролазній грязюці. На одному зі спочинків до мене прибув старшина штабу корпусу Барило й доповів, що у штабі корпусу панує безладдя; большевики почали наступ і захопили частину непідготованих до бою гайдамаків. Перша Запорізька дивізія, довідавшись про марш другої, теж рушила з постою й іде слідом за нами в дистанції одного переходу. Волох цілком утратив довір'я навіть у гайдамаків, якими вже командує полковник Виноградів (дуже добрий старшина-патріот, пізніше забитий волохівцями). Барило в імені старшин штабу корпусу просив мене взяти на себе команду над корпусом.

Я відповів, що в такий поважний момент життя запорозжців командувати ними мусить старий корінний запорожець, і запропонував кандидатуру командира Мазепинського полку — полковника Дубового, якому я підпорядкуюся, хоч і старший від нього посадою та рангою.

Таким чином, увесь Запорізький Корпус вийшов із району Вапнярки.

Незабаром вернувся отаман Осмолівський. Від нього ми довідалися, що по дорозі деякі гайдамацькі застави, які оточували розташування цілого корпусу,

прилучилися до групи отамана Осмоловського. В Бірзулі наша делегація дізналася, що повстанці вже незабаром скинуть у море військо Антанти (влітку ці повстанці прилучилися до нас і з них були створені так звана Київська група під командуванням отамана Юрка Тютюнника і дві Селянські дивізії). Штаб фронту наказує військам, вірним Українській Народній Республіці, відходити з боями в напрямку на Тираспіль, здержуючи всіма силами ворога, щоб дати змогу отаманові Зелинському закінчити переговори з румунами про перемарш частин фронту через Румунію до Галичини. Так закінчилася волохівська авантюра.

Запорожці під командуванням полковника Дубового мали тяжкі бої під Балтою та Тирасполем, поки не закінчилися вищезгадані переговори з румунами. На Волині, куди прибув корпус через Галичину, команду над ним узяв отаман Сальський. Під його командуванням, а пізніше під командуванням отаманів Омеляновича-Павленка, Гулого-Гуленка та генерала Базильського запорожці до самого кінця чесно виконували свою службу Україні.

* * *

Закінчую згадкою особистого характеру. Під час тираспільських боїв мені довелося знову побачити Волоха. Тоді він голосно сказав до свого оточення:

— Ось, Крата, де б не зустрів, коли б не зустрів, застрілю при першій нагоді; і його, і жінку!

Ці слова сумної пам'яті «батька» вважаю за показник, що моє рішення вести дивізію з району Вапнярки було правильне, бо якби вона своєчасно не відійшла на південь, її спіткала б сумна доля.

Що думав учинити Волох, довідавшись про ультиматум Раковського, мені не відомо. Знаю тільки, що через вісім місяців він, ограбувавши державну скарбницю, повів такі своїх гайдамаків до большевиків, на з'єднання з ними. «Хай об'єднаються червоний шлик і червона зірка» — писав він у своєму наказі з цього приводу.

Іншим шляхом пішла Армія Української Народньої Республіки, разом зі своєю найстаршою частиною — запорожцями: її шлях був — боротьба проти червоної й білої Москви одночасно, вона залишила слід по собі у Вознесенську та Онаньєві (найважливіші переможні бої під час Зимового Походу), а під тією ж Вапняркою, де Волох намагався покрити її ганьбою, вона через рік придбала невмирущу славу, зруйнувавши фронт чотирнадцятої советської армії.

З нею були її чисті, незаплямлені зрадою, прапори. Провадив її генерал Михайло Омелянович-Павленко, а в часі двох рішучих останніх боїв з армією був прем'єр уряду, проф. Ісаак Мазепа, присутність якого, як найближчого співпрацівника Головного Отамана, вказувала на правильність шляху, обраного нами п'ять місяців тому в «Чотирикутникові смерті» — під Любаром і Чорториєю.

Василь ДУБИНА

ПІСНЯ ПРО БРОДИ

Ви жити уміли, любити уміли,
Боротись ви вміли за землю свою.
Ви дикі навали грудьми зупинили,
Ви впали з Москвою в нерівнім бою.

За землю, свободу, за волю народу.
Полягли за рідний, окрадений край,
Пам'ятай, народе, бойові походи,
І Броди до-віку в серцях зберігай.

Перепілка в житі гомонить про вбитих,
Чорніють могили на брідських полях.
Спочивайте, вбиті, ви славою вкриті,
В яснім ореолі ваш світиться шлях!

Спочивайте, милі, в братерських могилах,
Хай ясні вам сняться, переможні сни.
Змаг ваш розпочатий ми закінчим святом,
У боях прийдешніх переможемо ми!

ПЕРША УКРАЇНСЬКА ДИВІЗІЯ У СВІТЛІ ДОКУМЕНТІВ

Коли валяться суспільні боги, на їхнє місце появляються нові. До XVIII століття божком кожної суспільности була аристократія, а від Французької революції почався довгий процес, у якому шляхом революцій і повільних змін усунено змиршавілі стовбури шляхетських родів, які не розуміли основ нової епохи. Вони не зуміли пристосуватися до ідеї вільної нації й суверенної держави.

В державних народів ті структурні зміни мали в більшості внутрішнє значення, держави залишилися державами не зважаючи на те, що до голосу приходили представники інших партій та інша провідна еліта.

В нас, як у нації бездержавної, новий рух викликав глибоке збагачення духовости й ентузіазм до ідеалу власної держави. Це величне зрушення духа й колосальне захоплення в народі не мали свого відповідника серед державних націй. Чужинецькі політики не розуміли нас і досі не розуміють, а з появою нових імперіялізмів ставляться до нас навіть із відкритою ворожістю. Свобода та її ідеї заразливі, свобода підкопує основи кожного імперіялізму, кожної системи, спертої на визискові інших.

Москва перевела свою революцію понад сотню років після Французької, знайшовши божка в комунізмі. Цей інтернаціональний рух вона взяла як основу свого національного імперіялізму, тим разом у світовому розмірі.

За нами вже Визвольні Змагання й великий досвід, що власну державу можна здобути багатьма шляхами. У війні найважливішим чинником є збройна сила і свобода політичної дії, але в мирних часах перевагу мають культурні чинники. Прикладом може бути велике значення літератури на Рідних Землях. В Україні розхоплюють упродовж днів твори тих прозаїків і поетів, у яких читачі знахо-

дять хоч би малі натяки на ширші обрії та можуть заспокоїти свою тугу за національним ідеалом. Другим прикладом може бути те, що ферментом змін у комуністичному бльоці є тепер інтелектуальні, тобто культурні, сили поневолених націй.

Проте, в часах революцій і воен обов'язковою умовою існування даної нації є її збройні сили. На жаль, під впливом марксизму, а зокрема московської інтерпретації комунізму, в роках Визвольних Змагань ми не звернули уваги на цю глибоку правду й самі підкопали мілітарний інстинкт, замінивши його пацифізмом. А коли витверезили — вже було запізно.

Дуже влучно і слушно про ті минулі часи писав один із найбільших українських поетів, Євген Маланюк:

»Прогаляли великі дні
Скалічені й маленькі люди.
Заслинили у ганьбу й бруд
Велику віру — й на руїнах
Отарою мандрує люд,
Що мав зродити Україну!«

І хоч друга світова війна не давала ніякої можливости для України, тогочасна молода генерація не вичікувала в міщанському спокої куди підуть події, мимо того, що обидва імперіялізми — московський і німецький — мали одну й ту саму мету: поневолити українську націю. Це була наче змова проти України. Але історія часто нівечить усі, навіть найреальніші, калькуляції імперіялістів, і це мали на увазі ті, які творили основи для української збройної сили: регулярної або конвенціональної — І Українську Дивізію — й повстанської — Українську Повстанську Армію. Творці й вояки обидвох тих видів збройної сили врятували честь і гідність українського народу.

Імперіялізми змінюють обличчя, але основний намір існує й нині: поділ світу

на панів і невольників. Скажім собі відверто, що змова проти України існує ще й сьогодні, при змінній політичній констеляції. Маніфестації свободи й державности народів стосуються нині до недорозвинених народів Азії й Африки, але не до України. Може здаватися, що доля нашого народу припечатана назавжди.

Виявляється, однак, що імперіялізми нашої планети не мають великої свободи руху. Потужні духові сили нації, власне поневоленої, можуть ставити успішний спротив панцерним дивізіям і ядерній зброї ворога. Аналізуючи сучасні події, можемо сказати, що існування кожного народу в найбільшій мірі загрожене не потугою окупанта, а власною кволістю, вислугуванням ворогові й рабством!

Не грізними є спекуляції потуг доти, доки ми самі бачимо контури вільної України, зариси тверді і світлі. Не зламають нас ніякі програні битви, катастрофи й національні кризи. З них ми, сперті на наші духові сили, вийдемо ще мужнішими, зі ще більшою вірою у свої потенціальні можливості та спроможності.

З цією ірраціональною снагою рахуються найбільші імперії. Рахувалися з нею і в часі другої світової війни великі держави світу та слідували за поставою українського народу. Що більше, вони прикладали особливу увагу до ядра майбутньої збройної сили України, до регулярної формації — І Української Дивізії. І врешті призначали їй місце у своїх планах на далекі роки.

Це не фрази, до яких нині ніхто не має довір'я. Так говорять документи і джерела з-перед другої світової війни, в часі війни й після неї. Тому подам деякі з тих, що їх уже тепер виявили обидва вороги України.

На нарадах у головній квартирі збройних сил Німеччини порушувалися не раз українські справи, а в часі, коли І УД УНА знаходилася на фронті в Австрії, Гітлер запитував про Українську Дивізію. З розмов виходило, що він знав дещо про її існування, але не мав докладніших інформацій. Тому питався про її стан та озброєння й лютував із приводу того, що Дивізія краще озброєна від багатьох німецьких з'єднань.

В іншому місці Гітлер пояснював, що творення національної російської армії Власова — це пропаганда «на другу сторону» й заявив таке: «Треба подбати, аби по нашій стороні не виникла фальшива думка. Є різниця між пропагандою, яку я веду для другої сторони, й тим, що ми звкінці зробимо».

Він говорив далі: «Важним є, щоб ми не стали жертвою власної ментальности, коли нам буде зле поводитися. Кажуть, що тепер потребуємо тільки створити українську державу, а тоді все буде в порядку, бо дістанемо мільйон вояків. Нічого ми не дістанемо, ні одного вояка!»

Або ще таке: «Є також українські емігранти, які вжилися в Німеччині, а дехто з них має, на жаль, і німецьке громадянство. Акцію визволення вони прийняли з великим вдовolenням, але у глибині вони не дивляться на наші національні цілі, а знають тільки свою мету».

А ось характерний вислів фельдмаршала Кайтля: «Притягати емігрантів до боротьби на фронті та користати із провідників колишньої інтелігенції є далі суворо заборонено. Я сам перевів таку акцію. Коли емігранти втиснулися на провідні місця у виді перекладачів, ми їх усіх викинули!».

Як бачимо, німці лякалися діяльності української еміграції у війні та слушно оцінювали, що створення української збройної сили вийде на користь лише Україні й нікому більше.

Відомо, що західні альянти мали певні плани, при допомозі яких після поразки III Райху хотіли розв'язати питання московського імперіялізму. В тому найбільше зацікавлення мала Великобританія. Коли б ті плани були здійснені, І УД УНА й УПА стали б справді зав'язками української збройної сили так, як ми цього бажали. Але, на превеликий жаль, постави інших альянтів, які вірили з подивугідною наївністю в можливість співпраці зі Советським Союзом (як вірять і сьогодні), поклала край тим намірам. Все таки варто пригадати те, що вишкільні центри Української Дивізії ніколи не були цілями альянтських бомбардувань, хоч із воєнної літератури знаємо, що західні союзники були докладно ознайом-

лені з тим, які німецькі частини та в яких обширах вишколювалися.

У книзі «Тегеран-Ялта-Потсдам», виданій у Москві в минулому році, знаходимо про нашу Дивізію таке. Цитую:

»Шосте засідання, 22-го червня 1945 року. Труман відкриває засідання... Після того советська делегація зголосила запит про табір военнополонених в Італії. Справа йшла про табір ч. 5, де знаходяться головним чином українці. Советська делегація заявила, що спочатку британська влада відповіла на цей запит, що в таборі є близько 150 полонених. Але коли советський представник відвідав табір, виявилось, що там є десять тисяч українців, з яких англійське командування zorganizувало цілу дивізію, створивши дванадцять полків, у тому числі полк зв'язку й саперний батальйон. Старшинський склад — це бувші петлюрівці, які перед тим займали командні пости в німецькій армії.

ЧЕРЧІЛ: Ми вітаємо всякі розслідування з вашої сторони. Я зажадаю спеціального звіту телеграфом. Можливо, що там було багато поляків.

СТАЛІН: Ні, там є тільки українці, советські піддані.

ЧЕРЧІЛ: Коли це приблизно сталося?

СТАЛІН: Нині ми одержали телеграму, а сталося це приблизно місяць тому.

ЧЕРЧІЛ: Я досі нічого про це не знав!

Восьме засідання, 24-го липня 1945 року. Черчіл признає, що в таборі є десять тисяч осіб і що ними займається тепер советська місія з Риму.

ЧЕРЧІЛ: Правда, що вояки в таборі є українцями, але не советськими громадянами. Ті десять тисяч піддалися нам як одна військова одиниця, й ми залишили її в тому самому стані, під командою їхніх старшин, включно з адміністрацією. Ми були б раді, якби генерал Голіков звернувся зі своїми питаннями до фельдмаршала Александра або до його штабу...»

Як бачимо, англійці дивилися далеко вперед і готували Дивізію на всякі можливі випадки. А те, що історія пішла іншим шляхом, зовсім не заперечує і не збиває закону бути готовим на всі, навіть непередбачені чи нереальні випадки.

Другий советський документ, цим разом в українській мові, — це книжка В. Ковалія «Міжнародний імперіалізм і Україна 1941-1945 рр.», видана в Києві 1966 року. На основі документальних даних автор подає, що організатори Дивізії, тобто Військова Управа, створюючи цю Дивізію, мали певні національні наміри. Беручи під увагу міжнародну ситуацію та власне «міжнародний імперіалізм», автор пише, що остаточно І УД УНА мала слідуючі завдання:

1. зміцнити позицію українців перед німцями;

2. стати таємним вишкільним центром для Української Повстанської Армії;

3. підготовані нею кадри мали зміцнити революційні сили у глибокому советському запіллі;

4. тісною співпрацею Дивізії з УПА довести до вияву сили українського народу проти советів та до порозуміння зі західними альянтами;

5. дістати від Заходу мілітарну допомогу й тоді приступити до дальшого етапу боротьби.

З вищенаведеного видно, що московській розвідці були відомі приховані нині пляни Заходу, конкретно Великобританії, отже ті пляни, на які частково розраховували й ми, й інші поневолені нації. Але історія пішла іншим від накресленого Черчілем шляхом. Звертаю увагу ще на криптонімне окреслення «приступити до наступного етапу», на яке немає вияснення у книжці, але яке на зрозумілій мові означає: після розгрому Німеччини настає наступний етап — війна проти Советського Союзу. Плянуючи таку фазу, Захід не пішов слідами німців, а брав під увагу українські збройні сили, ядром яких мали стати І УД УНА й УПА.

В цій статті документи говорять про значення обидвох наших збройних формаций в аспектах, яких досі недобачали ми самі, а саме в аспектах політичному й мілітарному.

Але, у протилежність до цих фактів, були між нами колись і сьогодні є на еміграції люди, які легковажно махають руками, коли мова йде про наші військові з'єднання з часів другої світової війни.

Вони кажуть, що УПА (нині признають, що УПА таки існувала, бо передше їй те заперечували!) не мала значення, а, навпаки, поява національних військових з'єднань стала причиною трагічної для нас реакції Москви. Таке твердження, звичайно, не витримує критики, бо масові винищування провідних людей України були й перед тим.

Вони, ті люди, говорять іще й таке, що І УД УНА мала тільки льокальне значення й із нею ніхто у світі не рахувався. Бо, мовляв, що значить одна дивізія у війні?

В таких оцінках деякої, хай і малої, частини нашої еміграції відбивається різне: і зла воля, і заздрощі, що ось «якогось там селепа шанують більше, як мене», а зокрема вузький і плиткий світогляд. Проте в нечисленних джерелах другої світової війни події довкола І УД УНА й УПА виступають у цілком іншому світлі, як декому з-посеред нашої еміграції видається. При цьому слід звернути увагу ще й на те, що багато джерел і документів не виявляється, й вони далі закриті для загалу дослідників, зокрема коли мова йде про справи українські. А причина проста: це робиться з метою, аби не дражнити колишнього московського союзника, а теперішнього партнера до коекзистенції.

Треба припускати, що у третій світовій війні українські мілітарні формації — конвенціональні й повстанські — та співпраця з ними еміграції матимуть ще важливіше значення для досягнення нашої національної мети.

Маючи на увазі вищезгаданий «наступний етап», зрозуміємо жорстокість Моск-

ви з документу, поданого в чехо-словацькій пресі. За словами одного з колишніх міністрів, Дубчека, та згідно із советськими джерелами, Москва кинула в наступ на Дуклю для пробиття переходу тим просмиком через Карпати 130.000 людей, переважно українців із Буковини, галицького Підкарпаття й Карпатської України. Це були маси цивільного населення, які просто вигинули від куль невеликих німецьких відділів. Можна припустити, що москалі кинули тих молодих людей до наступу без зброї, як це знаємо з інших випадків, — мовляв, зброю пошукайте собі у ворога!

З тих джерельних даних випливають і наші завдання на еміграції. Нема чого нам замикати наші дні зрілого віку в буднях. Мужньо вийдім назустріч молодій генерації й будьмо людьми реалізму та широких обріїв. Бачимо ж, що наша Дивізія для політиків Заходу була твором реальним, реальнішим, як ми самі думали та й по сьогоднішній день думаємо. Це підтверджує парадоксальність нашої доби, в якій має повну вагу клич: «Ми — реалісти! Тому сягаймо по неможливе!»

Не ховаймо військового чину наших молодих літ у надрах наших сердець. Адже Гоголь залишив нам повчення: «Забирайте ж із собою в путь, виходячи із м'яких юнацьких років до суворой, загартованої мужности, — забирайте зі собою всі людські хвилювання, не залишайте їх на дорозі! Не знайдете потім!».

Це ми йшли проти імперій. І молода генерація піде проти них! Їй передаймо новий клич: «Вивішуйте українські прапори над нашою планетою!».

**УКРАЇНЦІ КОЛИШНІ ВОЯКИ!
СТАВАЙТЕ ЧЛЕНАМИ ОБВУ —
НАЙБІЛЬШОЇ УКРАЇНСЬКОЇ
КОМБАТАНТСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ
У ВІЛЬНОМУ СВІТІ!**

ЛЬВІВСЬКО-САНДОМИРСЬКА КАМПАНІЯ

Під такою назвою описується бій під Бродами, зайняття Львова й цілої Західної України в липні 1944 року советською військовою літературою. З нагоди 25-ліття тієї операції бувши советські командири на сторінках советських журналів і газет описують тепер операцію.¹⁾ Найцікавіші статті є маршала Конєва, який був того часу командуючим 1-им Українським фронтом, і командира 60-ї армії генерала Курочкина, який своєю армією оперував у районі Львова.

Дотепер советські історики завзято промовчували участь нашої дивізії на фронті, а якщо й згадували, то тільки тому, щоб її вилаяти. Про неї згадують советські командувачі, як про запасну дивізію, яка брала участь у боях під Бродами, а її частини старалися зліквідувати советський пролом. Але не пояснюється докладніше, що це була за дивізія. Подаємо скорочено найголовніші думки советських командувачів про брідський котел, і тільки у важніших місцях даємо свої коментарі. Не забули також московські командири віддати данину й колишньому червоному кацикові, Микиті Хрущову, та вихвалити його, як одного з найвизначніших «стратегів» і «геніяльну» людину, що, ніби, також спричинилася до перемоги над німцями.

В партійно-урядовій історії, що її видано під назвою «Велика історія Вітчизняної війни советського народу», у 4-му томі, на стор. 204, московські партписики не забули облити болотом й українських «буржуазних» націоналістів та УПА. Перошкряби-історики пишуть ніби націоналісти й УПА сіяли незгоду у «великий сім'ї советського народу», а в УПА були лише сини куркулів, буржуїв, кримінальні типи й обдурені селяни, що виступали збройно проти советської влади та червоної армії. Москва добре знала про те, що український нарід не бажав нового

«визволення», бо ще добре пам'ятав визволення у 1939 р. і відворот червоної армії в 1941 році на схід. Українці не забували і про ката України Хрущова, на приказ якого замордовано десятки тисяч українців. Згадується в тій партійній історії про червоних партизанів у Західній Україні, які своїми діями допомагали червоній армії. Але що ж то були за партизани, які називали себе українцями? Як відомо, це були перекинені советськими літаками московські розвідчі відділи із глибокого запілля, які мали підготувати ґрунт для приходу советської армії.

Цікавим є те, що у статтях советських генералів досить мало наклепів на українських націоналістів. Вони більше пишуть до теми. Стаття Конєва тільки коротко згадує про те, що «ми готувалися до наступу» на терени Західної України й Польщі, і як відомо, там за час окупації ворог (німці) старався розбудувати куркульство та розпалити національну ненависть. У Польщі ж місцеві буржуазні партії жваво розпалювали ненависть до Советського Союзу. В зв'язку з тим, під час політ-праці серед червоної армії, що наступала, зверталось спеціальну увагу на збільшення пильності й уваги на ті справи на західних теренах.

Переможний марш німецьких армій на схід остаточно заломився під Москвою, Сталінградом, Курськом, і вони помалу відступали з боями на захід. Гітлер своєю нацистською політикою щодо Сходу програв війну політично, а тепер програвав її й мілітарно. Не помогли йому сателітні дивізії, якими він хотів латати діри на фронті. Альянти озброїли советську армію, постачаючи їй харчі, зброю, одяг, мілітарну техніку, а їхні літаки знищили німецький мілітарний та інший промисел, який уже не міг постачати fronti зброєю. Советська армія змобілізувала велике число вояків, яких без вишколу й озбро-

ення кидали на фронт, щоб за будь-яку ціну здобути успіх. Протягом скорого часу вона перевищувала німців багатократно, і під її ударами німецькі армії були змушені відступати на захід. Німецький фронт на сході був слабкий; він не мав змоги, аби створити стан позиційної війни. Тому між німецькими дивізіями поставали так би мовити «діри», а деякі терени взагалі слабо оборонялися німецькими військами. Тому, через ті «діри» без великого труду і проривалися советські війська чи більші партизанські частини, які пізніше завдавали німцям великих і дошкульних втрат.

Влітку 1944 року совети здобули цілу Білорусію, Литву, а на наших землях фронтова лінія тягнулася від Ковеля-Бродів-Бучачу — на захід, від Коломиї-Кутів — на захід, від Сучави (Румунія) — Пашкан-Бравичан — по лінії Дністра аж до Чорного моря.

На західному й південному фронтах німцям також було зле. В червні 1944 р. альянти зробили висадку у Франції, а 25. 8. зайнято вже Париж. Німецькі війська з боями відступали на схід, до кордонів Німеччини. В Італії 4. 6. 1944 р. зайнято Рим, а фронтова лінія перебігала на північ від Фльоренції. Із Греції, Албанії та Югославії німецька армія відтягалася.

15. 5. 1944 року Конев перебрав командування 1-им Українським фронтом, який, після довгих зимових і весняних боїв, потребував відпочинку та поповнення, й на просторі довжиною 440 км. перейшов до оборони. Проти советської армії німці мали групу військ «Північна Україна» під командою ген.-полк. Й. Гарпе, як займала оборону від Полісся до Карпат. Це були німецькі 4-та й 1-ша панцерні армії та 1-ша мадярська армія. Разом було яких 42 дивізії, в тому — 8 панцерних, 1 — моторизована. Їх піддержували 4-й і 8-й корпуси 4-ї летунської армії. Німецьким дивізіям потрібно було людей, зброї, головню — панцерної, а найголовніше — довшого відпочинку й духа, бо вояки, після цілого ряду поразок, були вже здеморалізовані, а Вермахт узагалі не хотів більше воювати.

Особливих подій на фронтовій лінії не було, лише час від часу траплялися пе-

рестрілки, але обидві сторони завзято готувалися до дальших битв. Совети прямували до того, щоб здобути Львів і цілу Західню Україну, а німці розбудовували свої укріплення, якими думали на деякий час затримати советів, аж доки від «фюрера» прийде довгоочікувана «нова зброя». Німці ще мали свої стратегічні резерви, а саме: коло Львова — 2 панцерні і 1 піхотну дивізії, коло Станиславова 2 панцерні і 2 піхотні дивізії. Добра сітка доріг уможлиблювала їм швидко і своєчасно перекидати війська на zagrożений відтинок. До половини липня німці розбудовували свої оборонні укріплення, які складалися із трьох оборонних ліній глибиною до 40 км. Рельєф місцевості у смузі, призначений для советського наступу, не був дуже сприятливий для них, бо північна частина мала низину й болота, на півдні — височини, багато річок, а далі — гористі терени.

Маршал Конев рішив під час наступальних операцій заатакувати німців на двох відтинках: з району Луцька, у напрямі Сокаль-Рава Руська; і з району Тернополя, у напрямі Львова. Стратегічне завдання було таке: 1 розколоти німецькі дивізії на дві частини, — одну відкинути на Полісся, а другу — в Карпати, 2. знищити коло Львова якнайбільше німецьких дивізій, 3. зайняти Львів і Західню Україну, 4. ввійти на терени Польщі і здобути мостовий причілок на Вислі.

До луцької пробойової групи на запланованому для прориву відтинку (12 км.) вирішили стягнути 14 піхотних, 2 панцерні, 1 механізовану дивізії, 1 кавалерійський корпус і 2 артилерійські дивізії.³⁾ На львівському відтинку, передбаченому для прориву, шириною 14 км., задумували стягнути 15 піхотних, 4 панцерні, 2 механізовані, 1 кавалерійську і 2 артилерійські дивізії.

На лівому крилі 1-го Українського фронту, на захід від Тернополя аж до Кут, що мав 220 км. довжини, знаходилася 1-а гвардійська армія ген.-полк. А. А. Гречка і 18-а армія під командуванням ген.-лейтенанта Е. П. Журавльова. Коли б тільки на львівському відтинку розпочався наступ, то 1-а армія силою 5-ти

дивізій, спільно з 4-м гвардійським панцерним корпусом, під командою ген.-лейтенанта П. П. Полубоярова, мала б розпочати атаку на німецькі позиції і здобути мостовий причілок на Дністрі — в районі Галича. 18-а армія мала завдання — далі обороняти свої становища та бути готовою до наступу на Станиславів. У резерві фронту залишено 5-ту гвардійську армію ген.-лейтенанта А. С. Жадова і 47-й стрілецький корпус.

Плян маршала Конєва вимагав великого перегрупування військ, бо більшість сил перебувала на лівому крилі. Треба було перегрупувати 1-шу, 3-тю й 4-ту армії, підтягнути ближче до фронту 38-у армію, щоб вони всі були готові на час до наступу. Плян перегрупування було легко виконати, бо німці мали відомості, що між Львовом і Станиславом розташувалися великі советські сили. Про те, що в районі Рави Руської також знаходилися великі советські сили, — німці не знали. Штаб фронту, яким керував маршал В. Д. Соколовський, рішив опрацювати план оперативного маскування армій. Для того вирішили створити у німців фальшиве уявлення, що на лівому крилі розташовано 2 панцерні армії і 1 панцерний корпус. Щоб імітування було досконалим, великими масштабами здійснювалося транспортування залізницею панцерів, вивантажування військ, на полях установлено багато макетів панцерів, артилерії, кухонь, а по радіо ті фальшиві військові частини одержували різні накази. (Можливо було й те, що німці задумували нашу українську дивізію перекинути спочатку в район Станиславова, але пізніше німецька розвідка викрила советське імітування, і дивізія була перекинута в район Бродів). Командування фронтом робило все, щоб перегрупування військ задержати у великій таємниці, а тому воно відбувалося тільки вночі. Але цього не повелось замаскувати, бо німецька розвідка зуміла викрити всі советські армії, які були призначені для першого наступу. Лише перегрупування 1-ї гвардійської армії, коло Луцька, та 4-ої панцерної, коло Тернополя, повелось таки задержати в таємниці.

»Коли було вже закінчено перегрупування військ до наступу, то ми, разом з

ген. Крайнюковим, вилетіли до Москви», — пише у своїй статті Конєв, — »щоб у ставці одержати останні директиви й затвердження наших плянів. Хоч нам здавалося, що плян був докладно обговорений і обдуманий, але Сталін стояв на становищі, аби не здійснювати одночасно два прориви на одному фронті, а всією збройною силою виконати один потужний удар в околицях Львова, й тоді буде успіх. Конєв фахово доводив Сталінові, що коли німців заатакувати лише на одному відтинку, то німецьке командування дуже швидко стягне поважні сили, які треба буде советським воякам перемогти й захопити німецькі укріплення, а це не дасть поважних успіхів. Вкінці Сталін погодився на плян Конєва»...

Конєва пізніше запитували: чи не краще було б війська, призначені до наступу, розділити між двома фронтами? Але Конєв був тієї думки, що краще буде, коли операцією командуватиме одна особа бо, коли розділити війська між двома фронтами, то кожний командувач фронту виконуватиме лише свої наступальні дії, часом без порозуміння чи співпраці з іншим, аби тільки здобути успіхи для свого фронту.

Для успішного виконання наступу червоної армії, ставка скріпила 1-ий Український фронт дев'ятьма дивізіями та десятьма летунськими, артилерійськими і спеціальними частинами. Фронт одержав додатково ще 1100 панцерів, 2747 мінометів і гармат. Разом було 80 піхотних, 10 панцерних і механізованих дивізій, 4 самотійні панцерні механізовані групи. До фронту належав також і 1-й чехо-словацький армійський корпус. На фронті нараховувалося (за »Історією великої вітчизняної війни») 13.900 гармат і мінометів, 1614 панцерів і самохідно-артилерійських обладнань, 2806 літаків, 843 тисячі вояків. Але маршал Конєв — командуючий 1-им Українським фронтом — у своїй статті »Завершение освобождения советской Украины и выход на Вислу», подає такий стан: вояків — 1.200.000, гармат і мінометів — 13.079, панцерів і САУ — 2200, літаків — 3000.⁵⁾

Не знаємо тепер, хто подає докладний склад фронту: партійні історики чи мар-

шал Конев, бо за Коневим виходить на 357 тис. вояків більше, ніж у партійній історії. На нашу думку, склад фронту був численно ще більший, бо совети цілий час кидали поповнення, — рекрутів із поновно загарбаних східних областей України, й кількісний склад напевно був до 2-х мільйонів вояків. Тим більше, що інші автори підтверджують, що за своєю численністю він був найбільший з усіх фронтів.

ветського Союзу», том 4, стор. 208). Там пишеться:

1. »Панцерні армії і кінно-механізовані групи використати не для прориву, а для розвитку успіхів після прориву. Панцерні армії, у випадку успішного прориву, ввести в дію на другий день, після початку операції, а кінно-механізовані групи — через два дні після початку операції, слідом за панцерними арміями; 2. Першого

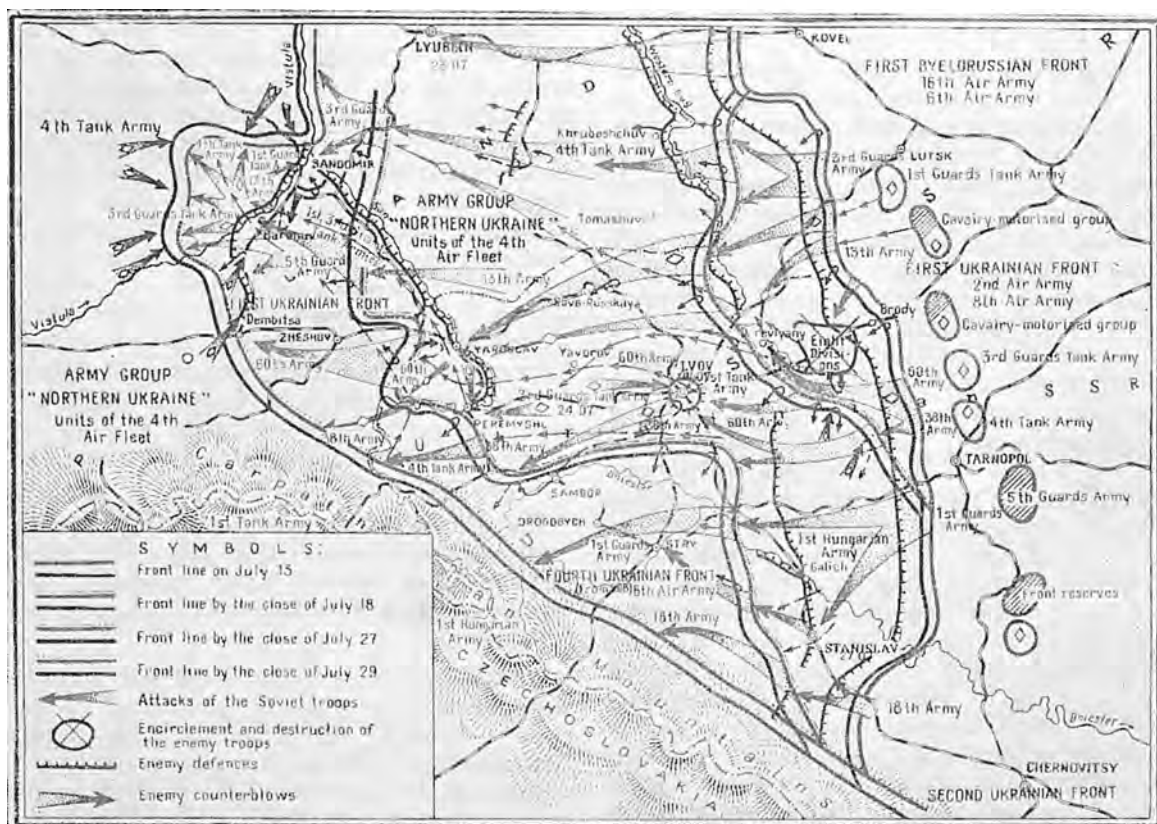

Схема советської офензиви влітку 1944 року, представлена сов. генеральним штабом

Плян маршала Конєва був такий, щоб піхотні дивізії, разом із панцерними, вже першого дня кинути в бій. Це було цілком правильно, бо піхотинці, які наступали б, мали для свого підкріплення панцерну зброю. Але ставка мала свій план, який пізніше накинула Конєву (за »Історією великої вітчизняної війни Со-

дня операцій поставити піхоті посильне завдання«...¹⁾

На зрозумілій мові це мало означати, що на пролом німецьких ліній першочергово мали наступати піхотинці. Але ж це були переважно на скору руку змобілізовані українці зі східних областей України, бо Москві шкода було ризикувати

панцерами, які мали ввійти в дію лише тоді, коли буде певність в успішному прориві. Виходить тут на яв, і це є документарно стверджено, що Москві не йшлося про життя людей, а про збереження техніки. Панцери були для Москви дорожчі, ніж життя вояків.

Советське командування вже з практики знало, що німці, передбачаючи наступ советських військ, можуть відтягнути свої війська на другу оборонну лінію, а советські артилерійські стрільна, замість упасти на голову німців, падали б на порожні окопи. Щоб цього не було, вирішено, аби вже ввечері 12-го липня зробити бойову розвідку, а наступного дня розпочати атаку. Розвідка ствердила, що в районі Рави Руської німці вже вночі з 12-го на 13-тє липня почали відтягати свої війська на другу лінію. Штаб фронту рішив атакувати німців без артилерійської підготовки. 3-тя і 13-та армії розпочали атаки. Бойові дії розвивалися дуже успішно, але здобути всі німецькі оборонні лінії советській армії таки не вдалося, бо німці почали чинити завзятий опір, підтягнули дві резервові панцерні дивізії — 16-ту й 17-ту. В бій введено артилерію та резервові дивізії, і лише 15-го липня совети проломили німецьку оборону та заглубилися на 15-30 км. Після того, коли головно піхотною силою проломано німецький фронт і відкинено німців, ввечері 15-го липня уведено в бій кінно-механізовану групу ген. Баранова, а ранком 17-го липня — 1-у гвардійську панцерну армію ген. Катюкова, яка успішно повела наступ на розбитих уже німців та зразу ж зфорсувала західний берег Бугу. Група ген. Баранова здобула Кам'янку Струмилу, Деревляни і спрямувала наступ на Жовкву. Війська 3-ьої і 13-ої армій, використовуючи успіхи панцерних частин, 18-го липня посунулися також на 20-30 км. у глибину німецької оборони й оточили дивізії під Бродами з півночі, північного заходу та заходу.

Прорив на львівському відтинку не був такий легкий, як під Равою Руською. Советська розвідка донесла, що німці далі вдержують свої позиції. На долю 60-ої і 38-ої армій, — як пише генерал П. Курчкін, — припало важке завдання —

прорвати сильно укріплену німецьку лінію, а пізніше, разом із панцерними частинами, розгромити німців і зайняти Львів.²⁾ Після першого плану маршала Конєва 60-та армія мала наступати разом з 3-ьою гвардійською панцерною армією, вийти в район Сасів-Вороняки й заглубитися до 25 км. 38-ма і 4-та панцерні армії повинні були наступати на правому крилі. 60-та армія мала дуже мало панцерної зброї — всього 2 панцерні полки (29 і 59): разом до 44 панцери і 2 полки самохідної артилерії (1827 і 1889) — 36 гармат.⁷⁾ Ставка змінила плян Конєва, і 60-та армія мала наступати самостійно, а 3-тя гвардійська панцерна армія повинна була розпочати наступ лише наступного дня, коли піхотинці проломлять німецький фронт. Для підтримки піхоти було виділено 1-шу панцерну й 1-шу механізовану бригади, які мали маршувати за піхотинськими дивізіями першого ешелюну (15-им і 28-им корпусами) із завданням — прорвати другу оборонну лінію. Район наступу 60-ої армії був не дуже добрий, бо мав мало шляхів, зате багато лісів, річок, отже терен мусів здобути вояк, а не техніка. Для допомоги армії сконцентровано артилерію.

На 8-кілометровому відтинку прориву була сконцентрована ціла армія,³⁾ окрім 68-ої і 99-ої дивізій 23-го корпусу, які мали провадити самостійні наступи на Соколівку.

До першого ешелюну, який мав атакувати німців, призначено два сильні корпуси — 15-ий, під команду ген. П. В. Тертишного і 23-тій, під команду ген.-майора М. И. Озиминова.⁹⁾ До другого ешелюну призначено 106-ий корпус, а в резерві залишено 359-ту дивізію. Наступ повинні були піддержувати артилерія й летунство. На одному кілометрі прориву сконцентровано 215 гармат із завданням — поборювати своїм вогнем німецькі укріплення. 15-ий корпус скріплено трьома артилерійськими бригадами і п'ятьма мінометними полками. Летунське забезпечення: 1-ий гвардійський штурмовий і 5-ий винищуючий корпуси. Разом 670 літаків. Крім того, під час прориву допомагали 4-ий корпус літаків-бомбардувальників і 208-ма нічна бомбардувальна ле-

тунська дивізія. Разом нараховувався 391 бомбардувальник.⁸⁾ Для побороювання ворожих панцерів були створені спеціальні бригади, а кожний корпус і дивізії мали ще додаткові протипанцерні полки. Велику працю у підготовці наступу 60-ї армії зробив штаб на чолі з ген.-майором Г. М. Тер Гаспар'яном.

На відтинку 336-ї дивізії призначено полк для переведення бойової розвідки, а в інших дивізіях на цю мету призначено по одному батальйонові. Перед початком бойової розвідки, ранком 14-го липня виконано протягом 30 хвилин артилерійський обстріл німецьких ліній. Але здобуто лише перші німецькі оборонні траншеї, і советському командуванню стало відомим, що німці далі перебувають на головній лінії. Рішено скоротити час обстрілу німецьких ліній до 90 хвилин, а пізніше артилерійським вогнем піддержувати наступаючі піхотні частини. Вирішальний удар головними силами мав розпочатися о 16-й годині.

Після обіду, 14-го липня, почався шалений вогонь советської артилерії і бомбардування летунством, у якому брало участь 600 літаків, а в наступ пішли дві армії. До вечора вони проломили тільки першу лінію і просунулися у глибину на 3-8 км. За два дні боїв советські дивізії не могли остаточно проломати німецького фронту, як про це згадує маршал В. Д. Соколовський у своїй статті «Победа советского военного искусства» на сторінках газети «Красная звезда». Наступного дня, — 15-го липня, — стан наступаючих советських дивізіїв погіршився, бо німецькому командуванню не тільки вдалося зайняти другу оборонну лінію (Дивізія СС «Галичина»), але з району Зборова нанести советській армії сильні удари двома резервовими панцерними дивізіями (1-ша і 8-ма).⁴⁾ Для советів створився дуже критичний момент, бо під ударами німецьких сил почала відступати 38-ма армія. На допомогу їй кинено летунство, яке своїм збройним вогнем із повітря зупинило наступ німецьких панцерних частин.

Для швидкого прориву німецьких оборонних ліній советське командування кинуло в бій 69-ту механізовану бригаду

й увело в бій 2-ий ешелюон своїх військ — 336-ту і 322-гу піхотні дивізії.

Лише одному 15-му корпусові вдалося, після введення додаткових дивізіїв, здобути другу німецьку оборонну лінію. За день здобуто 8-16 км. на вузькому відтинку й 4 км. в районі Колтіва. Цілий час точилися вперті тяжкі бої, в яких брала активну участь з обидвох боків артилерія. На лівому крилі советської армії (60) 23-тій корпус також здобув другу німецьку лінію, а 28-ий корпус узагалі не міг здобути терену, бо зустрів сильний опір. Як уже згадувалося, гірше положення було на відтинку 38-ї армії і вона мусіла відступати, а ліве крило 60-ї армії було цілком відкрите. Тоді командуючий армією перекинув на те крило всю свою резерву, протипанцерну зброю й артилерію. Кинуто у бій 359-ту дивізію, яка мала завдання, — розширити «коридор» прориву.

Перед советським командуванням фронту постала дуже відповідальна й тяжка проблема: чи вводити у незакінчений і ще не досить певний «коридор» колтівського прориву дві панцерні армії, чи далі розширювати піхотою «коридор»? Після довгого надумування Конев таки рішив уводити у вузький «коридор» дві панцерні армії, хоч це й було дуже ризиковно. Отже, почався глибокий вмарш 3-ї панцерної армії. Німці, зміркувавши, що утворився «коридор» й через нього совети перекидають у німецьке запілля свої панцерні армії, повели на крилах «коридору» міцні протиудари. Так звана 14-та дивізія СС «Галичина» (наша українська дивізія) й панцерна 100-та штурмова бригада, які стояли на півночі в районі Колтіва, розпочали шалені атаки, а з півдня москалів атакували 1-ша і 8-ма панцерні дивізії. Але прориву німцям не повелось зліквідувати.

Вечором і вночі (з 16-го на 17-те липня) підтягнулися головні сили панцерної армії ген. Рибалка до місця прориву й почали його переходити, а 17-го липня советські панцерні частини завдали німцям сильний удар. Протягом дня, 17-го липня, пройдено у глибину 30 км., аж до річки Полтви в районі Острова. За 3-ю армією пішла й 4-та, бо на відтинку 38-ї армії не було успіхів.

Бої за «колтівський коридор» тягнулися далі, а німці, побоюючись оточення своїх дивізій під Бродами, почали помалу їх відтягати. Але вже було запізно. Хоч німці й кинули у бій в районі Колтіва 361-шу дивізію, а в районі Плугова — 254-ту і 75-ту дивізії, але «коридора» вони не замкнули, аби оточити советські панцерні частини, що прорвалися в німецьке загілля.

На правому крилі армії 23-ий корпус посунувся з тяжкими боями вперед, але 28-ий корпус стояв на місці. 15-ий корпус, використовуючи успіхи панцерних частин, посунувся на центральному відтинку вперед, але розтягнувся на якихось 60 км., а між його частинами постали щілини. 17-го липня почали вводити у бій 2-ий ешелю армії, — 106-ий корпус (100-та і 246-та піхотні дивізії) із завданням — зайняти Плугов. Для ліквідації німецьких панцерних частин із півдня у бій кинуто 6-ий механізований корпус 4-ої панцерної армії. О годині 19-ій 106-ий і 28-ий корпуси повели наступ на Вороняки-Плугів і відкинули німців. Для ліквідації німецької оборони в районі Колтіва кинено резерви армії — 359-ту дивізію, частину 31-го панцерного корпусу з КМГ ген. С. В. Соколова, а в район Білий Камінь на зміцнення 336-ої і 322-ої дивізій кинено 91-шу панцерну бригаду, яка перебувала в резерві армії.

Зміцненню советського фронту новими силами допомогло й те, що 4-та армія ввечері минула Золочів і проникла своїми дивізіями в німецьке загілля.

День 18-го липня для німців був дуже критичний. 3-тя панцерна армія помаршувала на Львів, 71-ша механізована бригада зайняла район Деревлян і получилася з КМГ (кінно-механізована група) ген. Баранова, й тим самим остаточно створила «брідський казан». Опір німецьких частин щоразу слабшав і вже був неорганізований. Німецьке командування вже не ставило своїм завданням — ліквідувати советський прорив, але головною проблемою було для нього, як вирватися з оточення. На оточені німецькі частини падала злива вогню — артилерії, мінометів, бомб. Військо швидко цілком дезорієнтувалося. Спочатку почали здаватися до полону одинокі вояки, а пізніше —

вже цілі групи. До вечора 22-го липня, отже протягом 5 діб, розгромлено «брідський котел». Підсумок був такий: забитих 38 тисяч німецьких вояків, здобуто великі трофеї, у полон попало 17 тисяч, у тому й командир 13-го корпусу ген. Гауфе із своїм штабом, як також командири дивізій — генерали Ліндеман і Недтвіг.

Але своїх утрат під час «брідського котла», советське командування не подає, як рівнож промовчується й те, що частина німецьких військ із важким боем прорвалася з «брідського котла».⁴⁾

Розгром восьми німецьких дивізій давав тепер командуванню 1-им Українським фронтом великі можливості, а саме, використовуючи успіхи, швидко здобути Львів. 19-го липня наказано ген. Катуківу повернути наступ 1-ої гвардійської панцерної армії на південний захід і провадити наступ на річку Сян, щоб зайняти Перемишль, Ярослав, та відрізати німцям відворот на захід. У зв'язку із затримкою 3-ої гвардійської армії і зверненням армії Катуківа на південний захід, КМГ ген. Соколова наказано з району на південь від Сокаля вдарити фланговим ударом на Фрамполь і, маршуючи в загіллі німців, полегшити наступ військам ген. Гордова, а в районі Краснистава получитися з військами 1-го Білоруського фронту. В 20-х числах липня 3-тя і 13-та армії та КМГ ген. Соколова вступили на польські етнографічні терени й почали їх «визволяти».

КМГ ген. Баранова, замість маршувати на захід, цілком непотрібно затрималася під Жовквою, влипнувши в бої з німцями. Конев наказав Баранову залишити коло Жовкви малі сили, а своїми головними силами маршувати на Ярослав і форсувати річку Сян, одноразово ліквідувати німецькі залоги в загіллі.

У своїй статті маршал Конев згадує, що советське командування фронтом передбачало, що німці завзято боронитимуть Львів, хоч вони й не мали вже власних стратегічних резервів. Але для того можуть використовувати свої відступаючі війська, які широкою лавиною відтягалися з району Станиславова. Німцям йшлося тепер про те, аби виграти час, щоб здержати советський наступ і тим самим

стягнути свої частини разом та приготувати оборону на Сяні. 18-го липня советська 3-тя гвардійська панцерна армія була вже коло Львова на віддалі 20-30 км. а 4-та панцерна, — в Ольшаниці, 40 км. на схід від Львова. Командування советським фронтом вирішило обхідним маневром із півдня й півночі своїх панцерних частин захопити зненацька Львів, не чекаючи, доки надійдуть німецькі резерви або відступаючі частини. Наступ на Львів був запланований на 20-те липня. Але здобути його зненацька тільки одними панцерними частинами не вдалося. Причини були такі. Почали падати сильні дощі, які, очевидно, утруднювали наступ панцерних частин. Але головною помилкою було те, що командуючий 3-ю панцерною армією, ген. Рибалко, замість того, щоб якнайшвидше маршувати вперед панцерами й оточити Львів з півночі, бо, згідно його думки, це йому легко поведеться, повів свої дивізії шляхом Красне-Львів, де й загруз у торфовищах, що тягнуться на північ від Львова. Крім того, він почав зводити тяжкі бої з німцями. 4-та панцерна армія, розбивши слабкі німецькі укріплення, збижалася з південного заходу до Львова. Німці, одначе, протягом 20-го і 21-го липня зміцнили свою оборону Львова коштом відступаючих зі сходу дивізій. Вони мали вже чотири дивізії, а тому міста раптово не можна було захопити.

»Хоч Львова нам не повелось зайняти«, — згадує маршал Конев у своїй статті, — але положення на фронті покращало в нашу користь«. Советське ліве крило почало атакувати німців, і вони, застерігаючи себе від советського флангового удару зі сторони Перемишлян (на південь), 20-го липня почали із Станиславівського фронту відтягати свої 24-ий панцерний і 59-ий армійський корпуси на захід. Советські 28-ма й 1-ша армії почали переслідувати відступаючі із Станиславова німецькі дивізії.

Від Грубешова аж до Дністра, — на просторі 400 км, — відбувся наступ військ 1-го Українського фронту. Частини 1-ої гвардійської армії і 13-та армія обійшли Львів із північного заходу і дійшли до Сяну. Але перед командуванням стояла далі головна проблема, — здобути

Львів. Конев вирішив, щоб армія ген. Рибалка обійшла місто з північного заходу й заходу, 4-та панцерна, — ген. Лелюшенка — з півдня, зі сходу має наступати 60-та армія, а 38-ма армія — з південного заходу. Як згадує Конев у своїй статті, командування фронту не бажало, щоб оточити німців у місті, аби не нищити старовинне місто Львів. Але нам відоме розбійництво москалів. Коли б совети мали більше сил, то, вони напевно, не брали б до уваги, що Львів є древнім містом. Вони оточили б німців і почали місто бомбардувати. Але советські дивізії на той час були вже дуже скривавлені під Бродами, а щоб оточити німців у Львові, треба було великих сил. Потрібних збройних сил вони не мали, тому не здержувалися коло Львова, щоб якнайскорше захопити місто.

Генерал Рибалко одержав наказ, щоб своїми головними силами зробити глибокий обхід й атакувати місто з північного заходу. Для виконання цього завдання мусів негайно перегрупувати свої війська, залишивши на місці невеличкі сили, а сам із головними силами, ввечері, 22-го липня, почав обходити Янівський ліс, щоб розташуватися на визначених штабом вихідних до наступу позиціях. Коли вже армія ген. Рибалка знаходилася в районі Яворова, то 4-та панцерна, — ген. Лелюшенка, — мала наступати на Самбір, щоб тим самим відрізати німцям відворот. Але він також задумав зненацька здобути Львів, і 22-го липня його головні сили розпочали бій із німцями на околицях міста, а його 10-ий панцерний корпус таки ввірвався в місто, де німці відрізали його від головних сил.

24-го липня розпочався концентрований наступ на Львів. З півночі й північного сходу наступала 60-та армія, 10-ий корпус, що був у місті, бився там із німцями; з району Яворова наступав 6-ий гвардійський корпус. Німцям залишалася лише одна дорога відступу — на Самбір.

24-26-го липня почалися тяжкі бої за місто. 60-та армія відкинула німців і вступила на передмістя. 4-ий панцерний корпус ген. П. П. Полубоярова, який вів бої на шосе Миклашів-Львів, о год. 23-ій вступив у східну частину міста і з'єднав-

ся з оточеним 10-им панцерним корпусом. 7-ий панцерний корпус маршував із заходу на Львів, але коло Городка спіткав німецький опір і зупинив свій наступ. 6-ий панцерний корпус наступав на Перемишль.⁹⁾

Вечором, 26-го липня, штаб фронту одержав вістку, що німці залишають Львів. Ранком, 27-го липня, советські війська зайняли місто, а німці відступили на Самбір.

3-тя панцерна армія, разом з 1-ою гвардійською армією 27-го липня штурмом вночі здобули Перемишль. Війська 1-го Українського фронту захопили Львів, Раву Руську, Володимир-Волинський, завдали німцям під Бродами дошкульних втрат. Розділено групу німецьких військ «Північна Україна» на дві частини, — одна відступала на захід, до Висли, друга — 1-ша панцерна й 1-ша мадярська армії (20 піхотних дивізій і 2 панцерні) відступали в Карпати.

Праве крило 1-го Українського фронту мало вільну дорогу аж до Висли й без жодної перешкоди повело наступ на Сандомир, а ліве крило фронту розпочало наступ на Дрогобич, щоб знищити рештки 1-ої нім. панцерної армії ще до того часу, поки вони дійдуть до Карпат. 4-та панцерна армія одержала наказ, щоб ранком 28-го липня, увійти в район Самбора і зненацька зайняти зі сходу Дрогобич та Борислав, а потім разом із 1-шою гвардійською армією, яка вела на правому крилі наступ на Ходорів, розгромити німців і не допустити їх за Дністер. 4-та армія наказу не виконала, бо Борислав і Дрогобич мали потужну німецьку оборону.

На лівому крилі фронту розпочали наступ 1-ша і 18-та армії, і 26-го липня вони зайняли Станиславів, а 30-го липня — Долину. Війська 1-го Українського фронту своїм правим крилом доходили в районі Сандомира вже до Висли, а лівим — готувалися перейти Карпати. Тепер бої розгорталися у двох напрямках: 1) сандомирсько-бреславському і 2) карпатському, а тому, як пише Конев у своїй статті, — він звернувся до ставки, щоб вона з його лівого крила (1-ша й 18-та армії) створила самостійне фронтове командування. Командувачем обидвох тих

армій призначено ген.-полк. И. Е. Петрова, який 4. 8. перебрав керівництво. Обидві армії ввійшли до складу новоствореного 4-го Українського фронту. Війська 1-го Українського фронту вели далі бій за опановання мостового причілку на Вислі. 60-та армія здобула Ряшів, Дембицю, а 38-ма армія увійшла в район Кросна. Бої точилися аж до 29. 8. Вичерпавши свої сили у тяжких боях, війська перейшли до оборони. Так закінчилася львівсько-сандомирська кампанія.

Вона мала для советів велике політичне значіння, бо остаточно зайнято Львів, решту Західньої України та почалося «визволення» Польщі. Німці, щоб рятувати свої позиції в околицях Сандомира, стягнули аж 8 дивізій із групи «Південна Україна». Але пізніше, послаблення групи «Південна Україна» сприяло советам, головню 2-му і 3-му Українським фронтам, розбити німців під Ясами й Кишиневом.

Операції відзначалися тим, що в них із советського боку брала участь величезна маса війська. Отже, успіх здобуто не стратегічною спритністю советського командування, а т. зв. «гарматним м'ясом». Багато помогло советам те, що дві їхні панцерні армії були перекинуті в глибину німецького фронту, паралізували німецьку оборону, а тим самим допомогли наступаючим советським піхотним частинам. Зрозуміло, що Москва, кидаючи в бій проти німців величезну масу військ, зброї та техніки, мусіла була перемогти німців, бо вона ніколи не бере під увагу людське життя. Тому львівсько-сандомирська кампанія не належить до стратегічного мистецтва советських генералів, як твердить про це сучасна московсько-большевицька пропаганда. Тим більше, що й до цього часу Москва подає на сторінках преси лише «величезні» трофеї, які захоплені у німців, кількість забитих та полонених німецьких вояків, але вперто й навмисне промовчує власні втрати. А вони були не маленькі. Згідно домислів західньої преси, Москва мала забитих, пораних і безвістки пропавших понад 25 млн. осіб. **Можливо й більше!**

1) «Історія великої вітчизняної війни Советського Союзу», том 4.

2) Генерал армії П. Курочкин: «Прорыв обо-

рони противника на львовском направлении», «Военно-исторический журнал», 7/1964.

3) До луцької пробойової групи належали: 3-тя гвардійська армія під командою ген.-полк. В. Н. Гордова, 13-та армія ген.-лейтенанта Н. П. Пухова, 1-ша гвардійська панцерна армія ген.-полк. М. Е. Катукова, кінно-механізована група (1-ий гвардійський корпус і 25-ий панцерний корпус) ген.-лейтенанта В. К. Баранова. Наступ піддержувався чотирма летунськими корпусами 2-ої летунської армії, якою командував ген.-лейтенант С. В. Слюсаров. До пробойової львівської групи входили: 60-та армія під командою ген.-полк. П. А. Курочкина, 38-ма армія ген.-полк. К. С. Москаленка, 3-тя гвардійська панцерна армія під командою ген.-полк. П. С. Рибалка, 4-та панцерна армія під командою ген.-полк. Д. Д. Лелюшенка, кінно-механізована група (6-ий гвардійський кавалерійський корпус і 31-ий панцерний корпус) ген.-лейтенанта С. В. Соколова. Групу піддержували п'ять летунських корпусів з 2-ої летунської армії, якими командував ген.-полк. летунства С. А. Красовський.

4) Маршал В. Д. Соколовський: «Победа советского военного искусства», «Красная звезда», 146/64.

5) Маршал И. Конев: «Завершение освобождения советской Украины и выход на Вислу», «Военно-исторический журнал», 7/1964.

6) Маршал П. Полубояров: «Львовско-Сандомирская операция», «Военный вестник», 7/1964.

7) До 60-ої армії входили: 23, 15, 28 і 106-ий корпуси (разом 10 дивізій), 1 арт. дивізія для прориву, 3 гарматні і 1 протипантерна бригада, 1 гавбичний полк, 1 мінометний, 6 винищувальних полків, 2 бригади і 2 полки реактивної артилерії, 1 протилетунська артилерійська дивізія, 1 полк протилетунської оборони, 1 саперна бригада, 2 штурмові саперні батальйони, 2 панцерні і 2 самохідні артилерійські полки.

8) Маршал С. Красовский: «2-я воздушная армия в Львовско-Сандомирской операции», «Военно-исторический журнал», 7/1964.

9) В ліквідації «брідського кітла» брали участь такі советські частини: 15-ий і 23-ий корпуси, 4 панцерний корпус 60-ої армії (4 пк. був переданий для 60-ої армії 18-го липня), 102-ий корпус 13-ої армії, 2 панцерні бригади 31-го панцерного корпусу із складу кінно-механізованої групи генерала Соколова.

(«Вісті» Братства І УД УНА. Передрук за згодою автора).

Степан ЛЮБОМИРСЬКИЙ

Броди (Спогад)

Мовчать поля під хмарним небом,
Навколо тиша — тишина,
Старі траншеї, ржаві сталь —
Розбитий танк... А в сіру даль
Кладеться зелень без життя,
Знедолена, мертва.

Гармата з вирваним замком,
Забита в землю звичайні коліс,
Зламаний дуб, шматки гранат,
Від диму чорні рештки хат,
Туманом вкритий темний ліс.

І тут же таки серед трав,
Горбок малий, ледве помітний —
Шолом прострелений наскрізь —
Це знак —

Що тут упав нелітний,
на двадцятій весні життя —
Юнак.

Це поле битви. Брідське поле,
Закляте в мертвій тишині
Сумне, мовчить.

А були дні,
Коли залізна пісня зброї,
Вогненний рев гарматних дул,
Блиски розриваних набойів,
Машин бойових дикий згул
Створили пекло на землі.
У ранішній, росистій млі
Прийшли полки, здорові, свіжі,
З собою юність принесли.
До бою в землю залягли,
Прийшли чуйно...

Кріс в руках —
І думка, як тривожний птах:
Чи стримаєм? Чи переможемо?

О, Боже...
Стримали. Перемогли. І юним квітом полягли
На Брідським полі, полі бою —
Ось тут, де я тепер, самотній, стою,
Й дивлюсь. Із б'ючим серцем та без сліз
На могилки, на поле, ліс...
Мовчать поля, вітри ущухли —
Навколо тиша — тишина.
Дивлюсь — і я вже знов з Тобою,
Мій Брате з Брідського кітла.

МОЇ СПОГАДИ ПРО СИНІХ

Сині започаткувалися наслідком праці Союзу Визволення України. Цей Союз, використовуючи війну Росії з Німеччиною та Австро-Угорщиною, досягнув по довгих клопотах і заходах змогу вести пропаганду української державницької ідеї серед полонених російських вояків українського походження.

Складався Союз Визволення України (СВУ) з наддніпрянців і надністрянців, згуртованих під проводом наддніпрянця Скорописа-Йолтуховського. Референтом української справи при німецькому військовому міністерстві був майор Любарас.

Завдяки заходам Союзу Визволення України, в Німеччині полонені з російської армії українці були відокремлені у трьох таборах — Раштаті, Вецлярі й Зальцведелі. В цих трьох таборах і почалася пропаганда українського національного руху серед козацтва.

До полонених старшин українського походження Союзів Визволення України приступити було тяжче з огляду на велике обмосковлення цього старшинства. Проте Союз таки зумів і в різних старшинських таборах у Німеччині знайти собі співробітників.

Заходами цих співробітників СВУ уряджував у старшинських таборах українські театральні вистави, щоб пробуджувати серед старшинства українського походження національну думку. Далі йти співробітники СВУ у старшинських таборах не зважувалися й до старшин українського походження не приступали. Так, бодай, було у старшинському таборі полонених Найсе Шлеськ, де перебував і я.

Проте ж, із вибухом революції в колишній російській імперії виник у нашому таборі відразу й український національний рух. Виник він якось сам собою та й не стиха, ховаючися, а зовсім одверто.

Подбав про це ініціативний гурток у складі пп. Сенчука (Полтавщина), Коз-

ловського (Холмщина), Живодаря (Херсонщина) — всі тоді прапорщики, — Блохина (Кубань), тоді капітана, й мене (Полтавщина), тоді підпоручника. Нас п'ятьох, довідавшись із роздобутого прапорщиком Козловським примірника органу СВУ про тодішні події в Україні та про український національний рух серед полонених, вирішило почати негайно гуртування українців і в нашому таборі.

Сказано — зроблено. Я купив у кантині (таборовій крамниці) метр чи два білого грубого паперу й у згоді з нашим гуртком написав великими літерами коротенький заклик до українців зійтися на другий день о певній годині в зазначенім у заклику приміщенні. Відозву ми вивісили на бараці, біля якого відбувалися ранкові й вечірні перевірки полонених німецьким комендантом.

Тому, що це сталося по обіді, то після вечірньої перевірки всі посунули до нашого заклику. Читали, дивувалися й, розбившись на гуртки, дискутували. Почулося багато ворожих нам голосів. Заговорили про зраду. Так почалася в нашому таборі боротьба між прихильниками українського національного руху та його ворогами.

Скликані сходи́ни українців таки відбулися. На них найбільше репетували проти нас «малороси», проте наша завзятість їх перемогла. Заснувався український гурток, і його управа поділила між собою організаційну та культурно-освітню працю.

Почалися виклади української мови й історії. Серед слухачів старшини було небагато. Зате джури (для обслуги табору й наших помешкань при таборі була сотня джур-полонених) заступлені були широко. Це ще один показник того, як сильно наша народня маса інстинктом прагнула й тяглася до свого рідного.

Гуртування українців у нашому таборі йшло поволі, але певно. Москалі й «малороси» дивилися на нас, як на зрадників,

тому почалася ворожнеча. Тяжко було нам боротися кожному зокрема, бо ми були розкидані по різних кімнатах, одним серед численних ворогів. Та впертість і завзятість стали нашими добрими союзниками.

Ширення нашої справи в такій ворожій атмосфері сильно гальмувалося. Це не згоджувалося з перебігом подій, що вимагали швидкої й широкої організації українців. Тому ми поробили перед німецькою комендатурою заходи про перенесення нас до українського табору. Так, мабуть, було й по інших старшинських таборах.

В середині травня 1917 року почалося звернення старшин-українців із різних таборів до табору в Ганноверським Мюндені. Одними з перших прибули з Найсе ми — щось близько півсотні старшин. Розташували нас не у великому броварському будинку, де приміщувалися полонені з англійської, французької й російської армій, а в новеньких одноповерхових бараках за броварнею. Пізніше там розміщували й інших прибулих українців.

Сполучення наших бараків із броварським будинком ішло через довгі східці, які починалися з нашого боку у великому бараці-залі, де відбувалися всі таборові збори, концерти й вистави, й кінчалися у просторій залі — загальній таборовій їдальні. Таким чином, ми, українці-старшини, були відмежовані від іншого полоненого старшинства навіть нашим розміщенням. Отже, створилися два ворожі табори.

Стикатися цим ворожим таборах доводилося чи на щоденних або загальних перевірках, чи у спільній їдальні під час обіду або вечері. Такі зустрічі не виглядали на приятельські, хоч, звичайно, ми обминали один одного мовчки. Тільки інколи в їдальні ми зчеплювалися в дискусіях, які часом набирали таких загрозливих форм, що в залі з'являвся відділ німецької варті з насадженими на рушницях багнетами і примушував нас розійтися.

Кількісна перемога спочатку була на боці українських ворогів. До того ж і серед українців далеко не всі були активні — або через малу національну свідомість,

або з причини ще невиясненого становища на Батьківщині. Доводилося нам часто-густо чути від москалів і «малоросів» погрози перебігати нас, зрадників, на перших деревах чи телеграфних стовпах у межах «єдиної, неделимої».

Особливо ж ненавиділи українські вороги активніших із нас. Та нам було це байдуже. Ми завзято працювали над організацією старшин-українців та над поширенням серед них національної свідомості.

Спочатку провід у нас тримали пп. Сиротенко (тоді підпоручник) і Вовчок-Пащенко (військовий урядовець). Перший — за фахом адвокат, другий — народний учитель. Обидва гарні промовці й завзяті та свідомі українці, обидва з організаторськими здібностями. Тільки п. Вовчок (це псевдонім, а правдиве прізвище його було Пащенко) був багатогранніший у праці та у своїх промовах соковитіший. Дуже добре знав українську мову і її нам викладав. У своїх стараннях зацепити нам правильне розуміння слів і виразів дуже часто він заторкував ділянку історії походження слова від його кореня й так цікаво та захоплююче викладав ці місця, що час на його лекціях минав цілковито непомітно.

Побіч пп. Сиротенка й Вовчка-Пащенка, з часом вирізнялися своєю активністю в українській організаційній праці пп. Микола Чехівський (тоді капітан, а пізніше один із 45 осіб, оскаржених у процесі Спілки Визволення України в Харкові в 1930 році, тодішній священник УАПЦ), Трезвинський, Луговенко, Головач, Крушинський, Терещенко, Максимович, Вовкун, Чорнуха, Бартатим, Чайка, Єфимів, Живодар (усі тоді прапорщики), Сулима, Яворський (тоді капітани) та трохи я. Коли я тут про когось із наших тодішніх співпрацівників забув, то прошу мені вибачити, бо час і події стерли багато дечого з пам'яті.

Скоро постала в нас українська громада, до якої вливалися ті, які вже твердо стояли на українському ґрунті. Вона була спочатку маленькою, але розросталася з тижня на тиждень.

Все це коштувало впертої боротьби щодня й на кожному кроці, бо проти нас були не тільки москалі, «малороси», ан-

гліїці і французи, а й частина німецької комендантури з одним гавітманом на чолі. До того ж нам бракувало й відповідної репрезентації. Тоді як серед нас, українців, найстарший рангою був у той час підполковник Пухтаевич, то наші вороги мали багатьох полковників. А військова ранга при відносинах із німецькою комендантурою грала велику роль.

На щастя, ад'ютант німецької комендантури був нашим добрим приятелем і допомагав нам дуже багато. За його допомогою ми поширювали наші позиції в таборі та притягали до себе старшин-українців з інших таборів.

Потроху зникли з нашого табору англійці і французи, а за ними почала зменшуватися кількість москалів і «малоросів». На їхнє місце прибували українці з походження. Проте, розміщені в будинку серед наших ворогів і залякані їхніми різномірними байками про нашу зрадницьку діяльність, вони ставилися до нас дуже обережно і навіть трималися осторонь.

Аж ось до нашого табору прибув генерал-майор Зелінський, колишній командир VI Сибірської артилерійської бригади. Він опинився на становищі старшого в таборі, а також вступив і до української громади, де його обрали почесним головою. За генералом Зелінським до цієї громади вступили й усі ті українці, які досі ще вагалися приставати до нас, і вона почала швидко зростати. За посередництвом генерала Зелінського навіть німецька комендантура перейшла на нашу сторону, — отже, ми перемогли по цілій лінії. Москалі й «малороси» притихли, а потім швидко роз'їхалися по інших таборах. Старшинський табір у Ганноверськім Мюндені став українським.

Із прибуттям до табору генерала Зелінського та приступленням його до нашої громади, розпочалася в нас праця ще й на ґрунті суто військовому. Ми заснували військовий гурток, головою якого став генерал Зелінський, заступником голови підполковник Пухтаевич, а членами капітани Янів (військовий правник), М. Чехівський (піхота), Дідів (піхота), Сулима (інженер), поручник Солтик (артилерист) і я.

Розуміючи добре значення збройної сили для самостійно-незалежного існування України й віддаючися щиро українській справі взагалі, генерал Зелінський повів працю військового гуртка прискореним темпом. Водночас із всебічним висвітленням справи творення української збройної сили та її майбутнього комплектування й озброєння, військовий гурток виробив і плян організованого повороту полонених українців на Батьківщину. Згідно з цим пляном, повернення українського вояцтва в Україну мало відбутися воєнно-організовано, за територіальним принципом, бо ми вже тоді припускали, що зараз же після повернення на Рідні Землі нас буде вжито як збройну силу проти внутрішніх і зовнішніх ворогів української державності.

Після ухвали Радою і Громадою такого нашого проекту, розпочали ми відповідні заходи щодо наших трьох козацьких таборів. Але тим часом події розвинулися зовсім інакше.

Дня 9-го лютого 1918 року Україна склала з осередніми державами сепаратний мировий договір. У той час вона була у важкій боротьбі з Московщиною та власними руїниками. Прийшла пора й нам узятися за зброю для захисту та розбудови Рідного Краю. Але як?

Не гаючися, відрядили ми до німецького військового міністерства в Берліні п. Сиротенка, який мусів там з'ясувати справу. Наш післанець скоро прибув назад. Яке ж голосне залунало по таборі «Слава!», коли він оголосив, що з українських козацьких та старшинських таборів має негайно сформуватися й вирушити в Україну ціла дивізія.

В таборі аж клекотіло від великого піднесення. Управа військового гуртка негайно перетворилася в мобілізаційний штаб. Усі працювали день і ніч. Реєстровано всіх пристаючих до нас старшин, розбивано по родах зброї та по таборах, призначувано командирів полків, куренів, сотень. До козацьких таборів, точніше до їхніх Рад, полетіли відповідні зарядження.

Після двох чи трьох днів «мобілізацію» було закінчено, і старшини роз'їха-

лися до призначених їм козацьких таборів. У Мюнхені залишився тільки штаб дивізії в такому складі: командир — генерал Зелінський, його заступник — підполковник Пухтаєвич, начальник штабу — капітан Янів, старший адъютант — капітан Дідів, артилерійський адъютант — поручник Солтик, муштровий адъютант — я, дивізійний топограф —

ковником, начальник штабу — осавулом, старший адъютант — курінним, решта адъютантів і зв'язковий старшина — сотниками.

Та в Мюндені штаб дивізії залишався недовго. Здається, 18-го лютого вирушили ми поспішним потягом (першою клясою) до Берліну, де нас добре зустріли й так само добре подбали і про помешкання, і про харчі. Мешкали ми й харчувалися в якомусь першорядному готелі, але пробули в Берліні тільки одну добу. Відвідавши німецьке військове міністерство, де отаман Зелінський мав відповідну конференцію, та сфотографувавшись там із старшинами міністерства, — другого дня ми вирушили до Рідного Краю.

Висіли в Ковелі, й німецькі автомашини привезли нас до призначених нам помешкань. Тут почалася праця біля дальшого формування нашої дивізії, й одразу виявилось, що формувати маємо не одну дивізію, а дві. Отож основна наша дивізія мала стати першою й відділити кадри для другої дивізії. Обидві дивізії ми назвали «Синіми» із причин їхнього однострою синього кольору (сині широкі штани, синій жупан і сива шапка із синім шликом).

Перша Синя дивізія складалася з чотирьох полків піхоти й одного гарматного. Частину свого складу вона передала другій дивізії, тому мусіла сама поповнюватися. Поповнення 1-шій Синій та укомплектування 2-гої Синьої дивізії мали дати наші табори полонених у Німеччині. На командира 2-гої Синьої дивізії дістав призначення полковник Пухтаєвич.

Про забезпечення обидвох Синіх дивізій усім необхідним спорядженням та про їхнє озброєння мали дбати з німецького боку гавптман граф Альвенслебен і генерального штабу гавптман Ціммерман зі своїми штабами. До першого з них належала 1-ша Синя, а до другого — 2-га Синя дивізії.

Із закінченням формування й організації обидвох дивізій поспішали як німці, так і ми. Отаман Зелінський мав у цій справі наради з командувачем східним німецьким фронтом, генералом Гофманом.

Командний склад І-ої Синьої Дивізії
Напереді генерал-поручник Віктор
Зелінський

поручник Бубенко, особистий адъютант генерала Зелінського — поручник Кутетонський, зв'язковий старшина з німцями — підпоручник Сиротенко. Алеж іменувалися ми по посадах, ідучи за тогочасним рангуванням в Україні. Тому генерал Зелінський іменувався отаманом дивізії, підполковник Пухтаєвич — пол-

Харчувалися ми разом із німецькими старшинами в їхньому казині. Тут і познайомилися з вищезгаданим генералом Гофманом, а я тут здивав уперше отамана Пількевича, а також і тодішнього голову Ради Міністрів, Голубовича, та його міністра закордонних справ, Любинського. Обидва — завзяті есери й добрі українці, але замолоді роками, досвідом та освітою на свої високі посади. Їхня молодість і юнацька палкість були джерелом жартовливих зауважень із боку генерала Гофмана, й ці зауваження, хоч були тактовні та чемні, вражали нас дуже неприємно. Ми бачили, що репрезентантам нашої суверенності далеко до тих, які можуть справді називатися державними репрезентантами. Тодішній Україні бракувало державних мужів!

Після залагодження справ у Ковелі, наш штаб перенісся до району розміщення Синіх й осів у якомусь фільварку, недалеко від села Голоби. Праці у штабі було багато. Налагодити справу, як того вимагалось, при тодішніх обставинах було не легко.

Велика частина Синіх мусіла розташуватися в землянках, які вони самі собі побудували. Щасливіші полки, наприклад 2-ий Синій полк, мешкали по хатах. Він був розльований у селі Голоби.

Постачання Синіх білизною, одягом і чобітьми було добре. Харч був теж непоганий і швидко поставив на ноги напівохлялих полонених. Сині жупани, даючи частинам гарний український національний вигляд, воєнним обставинам відповідали мало й на той час були залеглі.

Та це не перешкоджало Синім бути бадьорими і старанними вояками. Любо було дивитися на їхні воєнні вправи. Люди, як на підбір, неначе сердюки!

Озброєння Сині мали російське від рушниць до гармат, тому піхотинцям, кулеметникам і гармашам не треба було переучуватися.

Формування 2-ої Синьої дивізії викликало потребу поповнення її складу старшинами й козаками. Очікуючи на це поповнення з наших таборів у Німеччині, ми прилучили до Синіх старшин і козаків із свіжо полонених німцями вояків-

українців із російської армії. До них, розміщених недалеко від нашого району за німецькими дротами, вдався з наказу отамана Зелінського й за згодою німців — я. Там чимало старшин і козаків українського походження виявило бажання пристати до Синіх. Отаман Зелінський зробив їм огляд, і ті, які відповідали нашим вимогам та гаслам, прилучилися незабаром до Синіх. Розпорошені по різних Синіх частинах, вони згодом стали й самі добрими Синіми.

Поки ми закінчували наше формування, наступило звільнення Києва від ворогів. До столиці повернулася Центральна Рада й її уряд. Незабаром подався до Києва й отаман Зелінський зі штабом. Я одержав наказ слідувати за штабом на чолі кулеметної сотні 2-го Синього полку.

В Голобах завантажився я з кулеметною сотнею у вагони й залізницею подалися ми до Києва. Крім мене, сотника Бубенка й сотенного командира кулеметників, з ешелйоном їхав молоденький німецький лейтенант, також кулеметник, як зв'язковий із німецьким командуванням.

Посувалися ми поволі, бо залізниця була забита й рух не налагоджений. Тому залізничники працювали напружено день і ніч, не знаючи спокою і спочинку.

Всюди по станціях наша сотня робила добре враження своїм виглядом і дисциплінованістю, й так само всюди українці нас вітали та раділи невимовно, довідуючись від нас, що за нами йдуть Сині полки.

Так прибули ми зрештою (десь у середині березня 1918 року) на вантажну станцію Києва. Настрій у нас радісно-піднесений. Я вдаюся до коменданта станції, але йому про нас нічогосінько не відомо. Телефоную звідти до коменданта головної станції, але й там не можуть дати нам ради. Сідаю на візника й відвідую комендантуру міста Києва особисто. Посипалися телефонні запити відносно нас до вищих установ, але відповіді — ні сюди, ні туди. Мнуться. Мене це ображає й обурює. Я заявляю конкретно та з великим натиском, що прибув із кулеметною сотнею 2-го Синього полку й що ми

вернулися на Батьківщину не на те, аби сидіти десь у холодному ешелюні без харчу та фуражу. Це вплинуло, й мене поспішили запевнити, що другого дня вранці до нашого ешелюну прибуде з комендантури старшина та розведе нас по призначених помешканнях.

Повернувся до нашого ешелюну. Там така ситуація нікому не до вподоби, але ніхто не сказав зайвого слова. Це ж бо були дисципліновані люди, свідомі свого

довідалися від комендантського старшини, до луцьких касарень.

Бадьоро й весело, мов на параді, маршує Синя сотня ще напівзаспаними передміськими вулицями Києва. Лунає козацька пісня й дає сотні маршовий такт. Козаки — як орли! Ідучи попереду сотні, з коня слідкую за враженням, яке робить наша сотня на людність на вулицях. Запримітив я людей, які нашої сотні та її козацькій пісні раділи. Але були й такі,

Сотник Григорій Сиротенко, (синьожупанник) представник Військового Міністерства УНР у Вісбадені в 1918 р. Асистують йому проф. Парашук і капітан фон Швейцер

обов'язку й завдання. Приділений до нас німецький лейтенант напевно не мав охоти ще одну ніч із нами мерзнути й голодувати, тому, побажавши нам доброї ночі, подався до своїх у Києві. Напевно з більшим успіхом, ніж ми до своїх!

Другого ранку приобіцяний нам комендантурою старшина таки прибув. Сотня вивантажилася, вишикувалася зі своїми кулеметами й обозом та й рушила, як ми

що дихали ненавистю супроти неї. Найбільше зауважив я тих, кого сотня наша цікавила як новина; поза тим вона була для них зовсім байдужою. Таке спостерігаючи, думав я собі з болем: »Ще на слабих ногах стоїш ти, наша Україно!«

Ось ми на подвір'ї луцьких касарень. Лунають команди, й сотня їх вірцево виконує. Це, видно, до вподоби воякам якоїсь української частини, що міститься

в тій же касарні. Оглядають нас із призначенням.

Розпочинається праця біля возів і коней. Оглядаємо стайні та приміщення для сотні. Помешкання — звичайне сотенне помешкання новіших касарень російської армії; тепер тут гармидер і бруд, а сміття — по коліна.

Тепер був і мені час відшукати штаб вже варився обід. М'ясні консерви, які ми ще мали, додавали гарячій страві смаку й сили. Решту ж усього потрібного для доброго кулешу дістали ми по-приятельському від розташованої вже в касарнях української частини. Пізніше вона вирушила на фронт під Полтаву, здається, до Запорозжців.

Доки зварився куліш, сотня вже майже була розміщена по помешканнях. Куліш смакував кулеметникам дуже добре. Та й не диво, бо на протязі цілої подорожі від Голоб до Києва наш харч був сухий і досить скупий.

Тепер був і мені час відшукати штаб Синіх і скласти у ньому рапорт про наше прибуття. Цей штаб я відшукав у якомусь готелі. Зголосившись, склав рапорт. Ділюся у штабі своїми враженнями з того, як приймають нас у Києві. Довідаюся, що навіть штабові не дуже то краще повелось. Оповідають, що згори відношення до нас якесь дивне: нібито ми тим, які на верхах, не дуже бажані.

Потекли дні. Отаман Зелінський мав часті авдієнції у військового міністра та його заступників. Із німцями теж треба було полагоджувати багато справ, бож Сині були ще в їхніх руках і від них залежали. Такі полагоджування йшли через гавптмана графа Альвенслебена.

З доручення отамана Зелінського мені доводилося часто стикатися з військовим міністром Жуківським та його заступниками — отаманами Грековим і Лігनाव. Отаман (генерал) Греків був першим заступником, а отаман (генерал) Лігनाव — другим. Також довелось мені зустрічатися і з молодим начальником Українського Генерального Штабу Сливинським (здається, колишній генерального штабу підполковник російської армії).

Отаман Греків і Лігनाव — люди, відповідаючі службовим стажем і своїм досві-

дом займованим ними посадам. Начальник Генерального Штабу теж умів тримати себе відповідно до своєї посади й умів справи, які його торкалися, полагоджувати поважно. Зате військовий міністер, палкий і нестримний, на своїй посаді навіть назовні триматися не вмів. Своїй високій посаді він, навіть на моє тодішнє маленьке розуміння справи, ніяк не відповідав і був, може, тільки добрим полковником, та й то, на жаль, з навіяною соціал-революціонерською метелицею в голові. Може, він був добрим партійцем, але як військовий міністер — до нічого.

Із цього нашого військового міністра часто й одверто глузував гавптман граф Альвенслебен. Його глузування були для нас невимовно болючі й образливі. Але що ми могли проти цього вдіяти? Свій погляд на нашого військового міністра він обґрунтовував фактами, а, крім цього, збройна сила, тобто сила взагалі, також була по його боці.

Із моїх відносин аз нашими вищими військовими начальниками й установами я запримітив скрізь якусь стриманість по відношенні до Синіх. Складалося враження ніби нам не довіряли. Таке враження було в інших членів нашого штабу та й у самого отамана Зелінського. Це нам справляло велику прикрість, але нас обходили не наші «верхи», а Україна. Ми дали старанно працювали.

Почали підходити Сині полки 1-ої дивізії. Перший полк — під полковником Миколою Шаповалом, другий полк — під полковником Блохіном, третій полк — під полковником Малохаткою, четвертий полк — під полковником Миколою Чехівським і гарматний полк — під полковником Чижевським. Вигляд полків та їхня дисципліна зробили на киян велике враження. Українське громадянство раділо, бачачи свої такі візрцеві частини, й уладжувало прибуваючим полкам урочисті зустрічі.

Не тішився чомусь тільки тодішній український есерівський уряд, із військовим міністром включно. Незабаром викрилося, що очолених отаманом Зелінським Синіх вони вважали зазіхачами на владу в Україні чи навіть контрреволюціонерами.

Це стало ясно всім нам у штабі, й настрий штабу був із не найкращих: свої дивилися на нас косим оком як на контрреволюціонерів, німці теж почали поглядати на нас криво, коли ми почали все більше й більше виходити з-під їхньої опіки. Отож, Сині опинилися поміж двома жорнами. Тертя між цими жорнами і знищило Синіх, розпорошило їх. А як добре можна було б Синіх використати, коли б на чолі України стояли тоді справжні державні мужі!

Ціла 1-ша Синя дивізія перебувала в Києві під командуванням отамана Зелінського, й тільки її 3-ій полк, очолений полковником Малохаткою, був скерований до Катеринослава.

Не легко було тоді Синім. Для уряду — контрреволюціонери, для німців — большевики, для ворогів — ненависна опора України... Вороги України, від найправіших до найлівіших, підходили всякими шляхами до Синіх, щоб їх розагітувати, розкласти. Та не на таких наравалися! Кожний Синій був не тільки дисциплінований вояк, але і свідомий українець.

Тим часом і 2-га Синя дивізія стала теж маршездатною. Виникла потреба подбати про її розміщення в Україні, про її ужиток. За розміщення 2-ої Синьої дивізії в Києві годі було й думати, тому місцем її постою призначили Одесу.

Я одержав наказ їхати до Одеси, взявши зі собою квартир'ерів із 2-ої Синьої дивізії — старшин та підстаршин. Там треба було полагодити з тамошньою військовою й цивільною українською владою справу розміщення дивізії та подбати про підготування приміщень для неї.

До Одеси прибули ми поспішним потягом. Уже на станції сині жупани викликали збіговище. Так само й на одеських вулицях, коли ми цілим нашим відділом, по два на візнику, з речами і зброєю їхали до одеської української комендантури, а звідти на призначені нам помешкання.

На другий день почалася моя мандрівка по вищих одеських установах із рапортами тутешнім вищим начальникам. На чолі цивільної влади був тоді в Одесі Володимир Чехівський, а військову владу очолював генерального штабу полков-

ник Всеволод Змієнко. Обидві влади поставилися до моєї місії дуже уважно.

Для розташування дивізії були призначені якісь касарні на передмісті. Назву цих касарень й самої околиці я забув. Пригадую тільки, що нас попереджували, аби ми стереглися нападів комуністів на поодиноких вояків.

Але в Одесі на когось із нас не було ані одного нападу. Взагалі сині жупани били одеситам у вічі. Не знаю яким чином по місті пішла навіть чутка, що до Одеси прибула вже ціла Синя дивізія.

Артилерія І-ої Синьої Дивізії в поході

Незабаром касарні для розміщення 2-ої Синьої дивізії були готові. Налагоджено було і взагалі справу із прибуттям та розміщенням в Одесі Синіх, і тоді я подався з відповідним рапортом до Києва.

Тут чекали на мене сумні новини. У штабі 1-ої Синьої дивізії зайшли великі зміни. Задля безпеки отамана Зелінського від командування Синіми було усунено, а замість нього призначено якогось отамана Мартинюка. За Синіх узялися з одного боку есерівський уряд, а з другого — німці. Сині стояли напередодні розформування, а може, й цілковитого роззброєння.

Остаточного довідався я про долю Синіх під час свого рапорту про подорож до Одеси першому заступникові військового міністра, отаманові Грекову. На вислуханні у нього були тоді я й сотник (по посаді) Щербина. Отаман Греків говорив

про тертя між урядом і німцями з-за Синіх, а потім кинув заувагу, що їх доля вже вирішується.

Нас, як синьожупанників, запитав він, що ми вважаємо за краще — розформування Синіх українським урядом чи роззброєння їх німцями. В останньому випадку, як відмітив отаман Греків, може першій, а другій Синій дивізії напевно доведеться повернутися до Німеччини за дрони.

Без довгих вагань ми обидва висловилися за розформування Синіх українським урядом, бо бути розформованими ним чи бути роззброєними німцями — Синім однаково кінець. Але в першому випадку всі Сині залишаються в Україні й тут залишаються коли не вояками, то свідомими українськими громадянами. До того ж громадянами напевно активними.

У другому випадку першій дивізії довелося б розбігтися, щоб не потрапити знову за німецькі дрони, а друга дивізія напевно була б змушена туди повернутися. Тобто, у другому випадку, ми не мали б ні Синіх дивізій, ані свідомих українських громадян із Синіх. Помимо того, ми добре знали, що означає сидіти за дротами, й мусіли наше синьожупанне товариство від них рятувати.

Тим часом німці, не чекаючи на наказ українського уряду про розформування Синіх, роззброїли їх самі в ніч із 26-го на 27-ме квітня 1918 року. Але за дроти вони не потрапили, бо негайно розפורшилися по всій широкій Україні, а головним чином по Дону й Кубані, щоб іншими засобами боротися за українську державність.

(«За Державність» ч. 7. 1937 р. Скорочено).

М. ВЕРЕС

ТОВАРИШЕВІ З-ПІД БРОДІВ

Ти пригадуєш, брате, як гриміли гармати
І заграви вставали з п'їтьми,
Як в пекельній навалі большевицьких вандалів
Боронили ми Броди грудьми.

Як в бою до останку відбивали ми танки
Й на пробій ми ішли їм в чоло,
Як в смертельнім віражі у Підгірцях і Княжім
Нас не мало тоді полягло...

Відшуміли події та нехай не радіє
Підлий кат за звияти свої,
Кров борців кличе далі, воздвига п'єдесталі
На нові і діла, і бої.

Загримлять незабаром, пронесуться пожегом
Над полями, у горах й лісах, —
То в огні і залізі лави наших дивізій
Вийдуть знов на зазорений шлях.

І зустрінемось знову у знайомих дібровах,
І наш крок пролуна аж до хмар,
І підем обидвоє до відплатного бою
За Підгірці, і Крути й Базар!

Боротьба за волю нашого народу не припиняється і не припиниться. Нехай вона буде довга і вперта, нехай бере нові і нові жертви, але Україна незалежна — хоче чи не хоче того Європа — таки буде.

Симон Петлюра

НАСЛІДКИ КОЕКЗИСТЕНЦІЇ СТАБІЛІЗАТОР «ЕСТАБЛІШМЕНТУ» МІЖ СХОДОМ І ЗАХОДОМ?

Деякі зі стратегів переконані в тому, що в сімдесятих роках нашого століття, в міжнародній політичній констеляції, суперництво між ЗСА й ССРСР у глобальному аспекті буде щораз більше загострюватися. Конфронтація в суперництві, як це передбачають, мала б прибирати гостріші форми у протиставних цілеспрямованих. Це може навіть грозили локальними конфліктами. Тому із закінченням війни у В'єтнамі не можна надіятися нової ери у відпруженні між ЗСА й ССРСР. Скоріше може дійти між цими суперпотугами до складної фази в заінтересованих обидвома сторонами неврагівських районах світу. Істоту й ускладненість такої нової фази вже тепер дехто зі стратегів передбачає. Це відноситься особливо до всіх тих, що аналізують змінність розвитку міжнародної політичної констеляції під історичним аспектом.

Після усунення Хрущова в 1964 р. у стосунках між ЗСА й ССРСР постали різкі зміни. ЗСА у своїй політиці головну увагу безустанно зосереджували на головному мотиві-концепції «співзалежності» та «мирному лагодженні» всіх спірних проблем. ССРСР трактує ЗСА як свого головного ворога, тому Москва весь час застосовує супроти Вашингтону політику морального очорнювання, обвинувачуючи американців у імперіялізмі, та робить їх відповідальними за напруженість у світі. Щоб не бути голословними, дозволимо собі хоча дещо зацитувати із журналу «Международная жизнь», за березень 1968 р. У згаданому журналі на особливу увагу заслуговує стаття Е. Новосельцева, Н. Хомутова п. наг. «Отношения СССР с главными капиталистическими странами». На стор. 100 того журналу читаємо:

«Агресія ЗСА в Південно-Східній Азії зміцнила їх морально-політичну ізоляцію й

запровадила їх у глухий кут. Довіряючи, однак, своїй военній потужності й лицемірно розпаношуючись у світі, ЗСА не мають наміру прикоротити агресію... Між іншим, претендуючи на ролі світового жандарма, ЗСА відкрито переоцінили свої можливості й недооцінили готовість та здібність миролюбних народів дати спротив політиці агресії й експортів революції».

І далі на стор. 101 того журналу читаємо:

«Не без участі Вашингтону минулого літа до крайности загострилося положення на Близькому Сході. Ізраїль, піддержуваний ЗСА й Англією, здійснив агресію проти об'єднаних арабських держав та окупував значну частину їхньої території... Рішуча постава Советського Союзу і других соціалістичних країн не дозволила далі розгортати конфлікту. Тим не менше ЗСА продовжують попірати експансивні стремління Ізраїля...»

«Не менше загрозлива для миру й політика ЗСА в Європі. Не зважаючи на поширені в Західній Європі бажання позбутися воєнної й політичної опіки З'єднаних Штатів Америки, останні зберігають там свої воєнні бази, вдержують сильні формації військ. ЗСА допомагають НФР нарощувати воєнно-промисловий потенціал, попірають її реваншистські претенсії. Вони використовують НАТО для втручання у внутрішні справи країн-учасниць того блоку, для підтримки фашистських режимів у Португалії, Греції, Іспанії».

... «Реакційні перевороти у країнах Азії, Африки й Латинської Америки, встановлення воєнно-фашистського режиму в Греції, посягання на незалежність Кіпру, продовження провокацій проти Куби, піратські дії в територіальних водах КНДР — все це діло рук американських імперіялістів. Подібні дії не тільки являються порушенням міжнародного права, але і створюють небезпеку воєнних конфліктів...»

Уже вищецитовані місця з радянського журналу доказують, що **коєкзистенція не є ніяким стабілізатором естаблішменту між ЗСА й ССРСР**. Варто пригадати, що особливо після конфронтації на Кубі в 1962 р. пок. през. Кеннеді започаткував новий період в американсько-російських стосунках. Цей період носить назву "Grand Design", і він був знаменний замиренням із ССРСР, бо після конфронтації на Кубі вже не було відкритої агресії проти ЗСА. Також започатковано інтенсивну співпрацю між ЗСА та ССРСР. Після усунення Хрущова та співпраця виявилася свого роду фата морганою. Ідея співпраці довго не існувала, бо наслідники Хрущова її знівечили, ангажуючись відкрито у в'єтнамській війні. Ідея політичного наближення між обидвома світовими суперпотугами опинилася в положенні стагнації. Американська політика з положення нерухомої і статичної стратегії (Дж. Ф. Даллеса) перейшла до «дефензивного стримування», з настановою не вмішуватися у внутрішні справи сов. імперії та ціною дальших політичних уступок зберігати статус кво й мирне співіснування. Американські автори «дефензивного стримування» виходили із заложення, що офензивна політика може перемінити холодну війну в гарячу, тоді, як політика мирного співіснування, політика вишукування завжди можливих компромісів, політика уникання протисоветської пропаганди й, нарешті, політика, яка не могла б викликати подразнень ССРСР, мала бути корисною для вільного світу.

Головним чином американська політика розраховувала на можливість «демократичного перетворення» ССРСР шляхом мирного співіснування, опираючись на засадах «гуманності» й міжнародного права. І висліди такої політики записала історія: бездіяльність під час мадярського повстання, заяви деяких американських політиків, що, мовляв, «національні вимоги підсоветських народів — це анахронізм»... З американської щоденної преси викинено слово «агресор», «советський імперіялізм», «брехлива советська пропаганда», «холодна війна» й т. под. Тим часом советська пропаганда далі п'яту-

вала «американський імперіялізм», називаючи американських діячів, які були проти того роду політики, «підпалювачами війни» і т. д. Отже, таким чином, стратегія през. Трумана, Дж. Ф. Даллеса, які були прихильниками «зміцнення фронтів», була відложена до архіву, а нова змінена стратегія не брала до уваги концепції «визволення», старанно дбаючи про зберігання мирного співіснування. Експеримент през. Кеннеді, яким він започаткував новий період у відносинах поміж ЗСА й ССРСР, після його трагічної смерті прибрав цілком інші наслідки, котрих він, можливо, не передбачав.

Твердий курс політики ССРСР супроти ЗСА

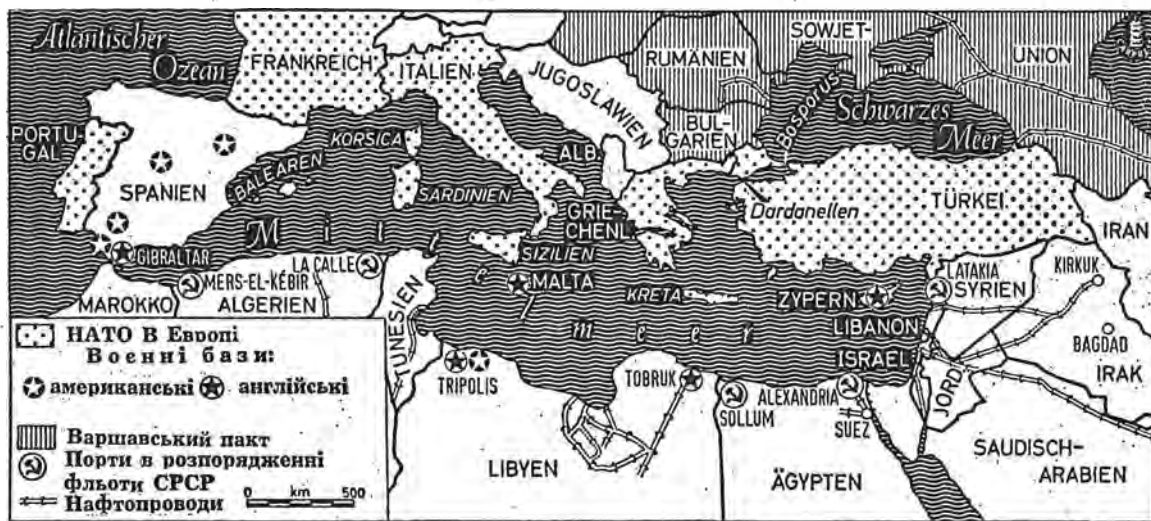
В 1967 р. сильна група прихильників Шелепіна в ЦК КПСС висунула рішуче домагання, щоб покінчити з експериментом мирного співіснування із ЗСА, та заявила за поверненням до політики Сталіна «холодної війни». Ця група узасаднила свої вимоги тим, що ЗСА використовують добрі стосунки з ССРСР для того, щоб радикально поширити позиції своїх впливів в цілому світі. У В'єтнамі ЗСА війною хочуть закріпити свою стратегічну базу, щоб із неї поширити свій вплив на цілу Азію та започаткувати агресію проти Китаю. Такої самої думки відносно стратегії ЗСА в Південно-Східній Азії є також Пекін. Далі група Шелепіна твердить, що ЗСА завжди провокують ССРСР проти Китаю. І найважливіше — та група має переконання в тому, що ЗСА є готові негайно об'єднатися з Пекіном проти ССРСР, якщо тільки погодиться на це Мао Тзе-тунг! Також і в інших районах світу американська політика змагає покращати своє положення коштом ССРСР. І звертають увагу ентузіясти цієї групи на заходи ЗСА, щоб закріпитися на Балканах для війни проти арабів. Ця група також була рішуче проти лібералізації в ССРСР.

І не зважаючи на це, що секретар ЦК КПСС Шелепін утратив свій пост, залишаючись далі членом ЦК, та Єгорічев і Семічасний утратили свої пости, дальший курс політики Москви супроти ЗСА за-

гострився, й немає позначок, щоб він був злагоджений. Отже, Москва у своїх цілеспрямованих вважає, що ЗСА переживають «кризу політики сили» («Международная жизнь», ч. 3/1968, стаття «США: плоды политического авантюризма») тому ситуацію треба використати для:

1. закріплення позицій у невралгічних районах світу;
2. підваження мілітарного потенціалу ЗСА, особливо нуклеарного й воєно-морського;

на чотири категорії держав: перша — ЗСА, як порадкуюча сила, яка під час холодної війни, немов одноокий циклоп, стартувала над комуністичним бльоком; друга категорія держав — це комуністичні країни, перешкоджувачі миру (troublemakers) — СССР, Китай, Північний В'єтнам і Куба; третя категорія — це дійсні або потенційні жертви (victims) між кругло 90 розвиваючимися країнами на трьох континентах, які є об'єктами комуністичної субверсії та

Морські порти на Середземноморщині, що ними користується советська морська флота. (Позначені серпом і молотом)

3. зцементування східного бльоку, окремі країни, якого почали будувати соціалізм власним шляхом;
4. заманіфестування черговий раз перед розбитим міжнародним комуністичним рухом ролі СССР у сучасній політичній констеляції;
5. знеутралізування особливо Туреччини, щоб зміцнити геостратегічне положення СССР із півдня.

Деяким із вичислених факторів присвяtimo нашу увагу.

Російський імперіалізм у поході!

Ген. Максвел Д. Тейлор у своїй праці "Responsibility and Response" поділив світ

експансії, напр., Північний В'єтнам, як класичний приклад; четверта категорія — це мирні глядачі (bystanders), до яких переважно зараховуємо європейських союзників ЗСА.

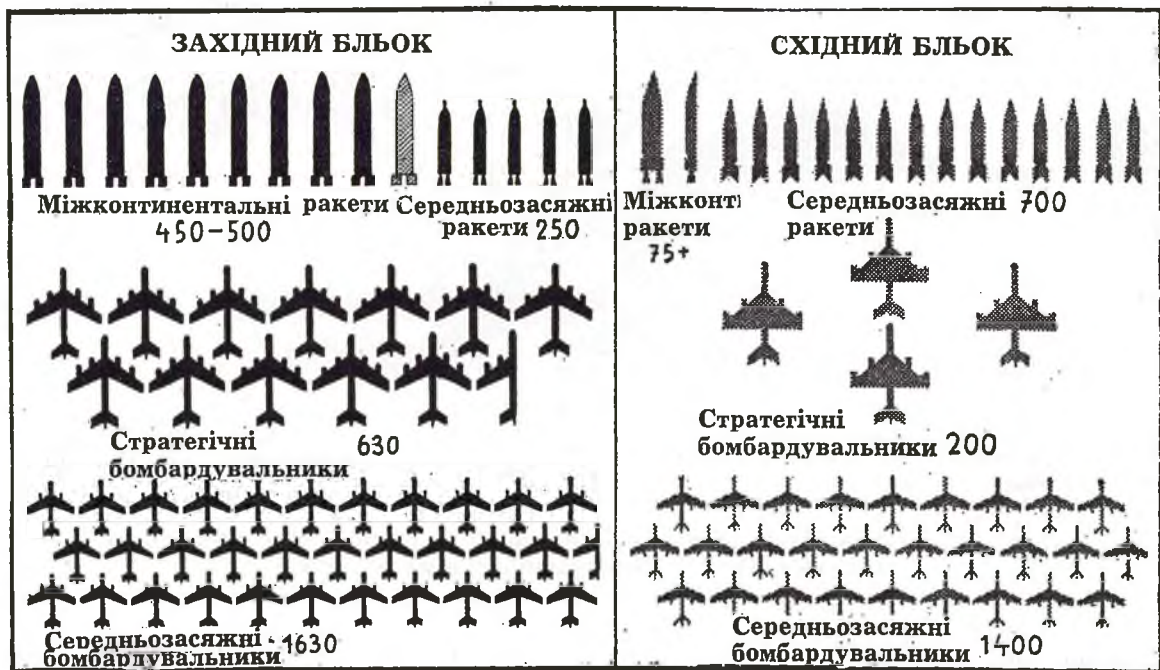
Американський дипломат-генерал і стратег Тейлор, якому ЗСА завдячують перехід із доктрини «змасованої відплати» на стратегію «еластичної реакції», правильно схарактеризував поділ сучасного політичного світу. Фактично малопростірні країни Західної Європи з їхніми господарськими спроможностями та політичною й мілітарною субстанцією вказують на те, що вони вже не є елементом глобальної політичної стратегії, згідно з настановами ЗСА. Роля європей-

ських союзників НАТО є підрядна, бо вони залежні від потенціалу ЗСА. Самостійно, без ЗСА, Західня Європа є слаба, щоб могла протиставитися агресії СРСР. Тому советська дипломатія докладає всіх зусиль, щоб з європейської території усунути американські війська й перетворити цю територію в нейтральну, безнуклеарну смугу. Й найбільше європейці побоювалися того, щоб ЗСА не

Чехо-Словаччини п'ятьма країнами Варшавського пакту 21-го серпня 1968 р. перекреслила плани американських стратегів і змусила їх до заходів припинити ерозію НАТО, щоб цей союз був передусім мілітарною силою для оборони Західньої Європи. Окупація Советським Союзом Чехо-Словаччини викликала швидку реакцію в Атлантийському союзі. В листопаді 1968 р. Рада Міністрів НАТО

СТРАТЕГІЧНИЙ БАЛАНС В 1963 РОЦІ

Діаграма ч. 1

залишили їхньої території, бо єдиним гарантом безпеки залишків старого континенту в періоді нуклеарного «пату» є присутність американських збройних сил.

Такого анахронізму, щоб чужі війська боронили чужонаціональну територію від закінчення другої світової війни до нікому невідомого часу, історія не занотувала! Це є факт другої половини ХХ сторіччя! І багато заходів ЗСА вказувало на те, що вони є готові залишити територію Західньої Європи з переходом на стратегію «еластичної реакції». Окупація

схвалила негайно зміцнити готовість союзу, тому підвищено бюджети окремих країн на цілі оборони, як слідує:

НАТО			Варшавський блок	
Країни:			Країни:	
на цілі оборони			на цілі експансії	
% із нац. прибутків			% із нац. прибутків	
	1968	1969		1968
Німеччина	3,8	5,1	СССР	15,2
Італія	3,4	3,4	Чехо-Словаччина	6,7
Франція	4,9	6,2	Схід. Німеччина	6,0
Англія	5,0	6,5	Польща	5,3
ЗСА	9,3	10,0	Румунія	2,0

Уже вищеподані бюджетові дані на цілі оборони країн-членів НАТО, в порівнянні з видатками на цілі експансії ССРСР, переконують кожного про т. зв. «мирні настанови» Москви супроти Заходу. Однак, на цьому не кінець.

Після 2-ої світової війни ССРСР деякий час держався осторонь від кризи на Близькому Сході. Москва далі була зацікавлена «проблемами Орієнту», які на протязі 150 років були яблуком незгоди між великоддержавами. ССРСР з чисто тактичних мотивів проводив змінну політику супроти «імперіялістичних» прагнень Заходу, який організував різні оборонні блоки для цього невралгічного району. Щойно в 1955 р. ССРСР почав виявляти своє особливе зацікавлення Близьким і Середнім Сходом. Советські орієнталісти одержали дозвіл далі видавати заборонений журнал «Советское востоковедение». Москва розпочала холодну війну в цьому районі, постачаючи зброю Єгиптові. Згідно з політично-військовою концепцією, ССРСР систематично підводив фун-

даменти під усі країни цього району, встановлюючи в арабських країнах логістичну інфраструктуру та репрезентуючи себе під оглядом воєнного потенціалу. В Іраку, Ірані, Туреччині, Ємені, Йорданії і навіть у Перській затоці Москва далі закріплює свої господарські інтереси. В Єгипті, Сирії та Альжирі стан господарського закріплення вже досягнений, отже Москва поробила дальші кроки для установаження воєнних баз (Гляди карту).

Сучасна російська експансивна стратегія розвивається тими ж самими шляхами, якими проходила Британська імперія. Найперше Москва закріплюється на шляхах отримання через країни Близького й Середнього Сходу, через Суєз-Червоне море в напрямку Перської затоки й Індії. Перший удар у цьому напрямку вона вже здійснила, даючи повітряну допомогу республіканському урядові Ємену проти роялістів, а тепер допомагає в будові портів у Годейді над Червоним морем і в Бербері в Сомалі; дає багату воєнно-технічну допомогу новоствореній республіці

ВОЄННІ ПОТЕНЦІАЛИ СХІДНОГО І ЗАХІДНОГО БЛЮКІВ НА ВЕСНУ 1965 Р.

Діаграма ч. 2

	ЗАХІДНИЙ БЛЮК	СХІДНИЙ БЛЮК
Міжконтинентальні ракети	 925 Мин. року: 475)	200 (100)
Морські ракети	Поляріс на атом. підв. човнах 480 (192) 	120 (100) Короткозасяжні ракети на підв. човнах з атом. погонном
Середньозасяжні ракети		750 (800)
Стратегічні бомбардувальники	 630 (630)	200 (200)
Середньозасяжні бомбардувальники	 580 (780)	1400 (1400)
Атом. підводні човни	 54 (33)	30 (23)
Конвенціональні підводні човни	 181 (199)	443 (446)
Літаконосці	 37 (38)	—
Під зброєю	 млн. 7,95 (ЗДА 2,69)	7,63 млн. (3,3 ССРСР, 2,5 Китай)
Наземні сили	млн. 4,77 (НАТО 3,12)	6,06 млн. (3,15 Варшавський пакт)

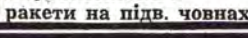
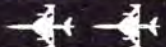
Південного Ємену. Також в останньому часі СРСР значно покращав стосунки з Іраном і Пакістаном, тим самим здобувши доступ до країн, які належали до західної союзнаї системи.

Дві ривалізуючі военно-морські фльо-ти на Середземному морі — це небезпека конфлікту, але вони не можуть мати ви-рішального політичного впливу, бо їх сили не є присутні на територіях прибережних країн.

міг би проводити агресивної політики су-проти Заходу. Советська дипломатія є дуже добрим калькулятором, тому вона використовує »нуклеарну рівновагу» й коекзистенцію для посиленої політичної стратегії особливо у країнах, заприятне-них з СРСР, про що була мова вище, та рівночасно докладає усіх зусиль, щоб со-ветський военно-технічний потенціал зрівняти з таким же потенціалом ЗСА. Головним чином тут йдеться про здобут-

**ВОЕННІ ПОТЕНЦІАЛИ СХІДНОГО І ЗАХІДНОГО
БЛЬОКІВ 1965/66 РОКУ**

Діаграма ч. 8

	ЗАХІДНИЙ БЛЬОК	СХІДНИЙ БЛЬОК
Міжконтинентальні ракети	 854 (925) Мил. року	270 (200)
Морські ракети	Поляріс на атом. підв. човнах 544 (480)	Короткозасяжні ракети на підв. човнах 120 (120)
Середньозасяжні ракети	—	750 (750)
Стратегічні бомбардувальники	 625 (630)	200 (200)
Середньозасяжні бомбардувальники	 430 (580)	1250 (1400)
Атом. підводні човни	 62 (54)	40 (30)
Конвенціональні підводні човни	 186 (181)	416 (443)
Літаконосці	 38 (37)	—
Наземні сили	млн. 4,96 (НАТО 2,896)	млн. 5,83 (2,925) Варшавський пакт

Це був би поверховий політичний ба-лянс коекзистенційного періоду, який дав успіхи тільки Москві, а приніс багато не-успіхів Заходові. І не зважаючи на деге-нерацію та повний розлад у міжнарод-ньому комунізмі, СРСР далі продовжує імперіальну політику під дурманним гаслом »солідарности пролетарського інтернаціоналізму!»

Военний потенціал СРСР та коекзистенція

Военний потенціал Советського Союзу в його політичній стратегії має особливе значення. Без того потенціалу СРСР не

тя рівноваги або переваги у стратегічній зброї. Сьогодні Советський Союз своїм геостратегічним простором, із додатком до нього територій країн Варшавського бльоку, суверенність яких згідно з док-триною Брежнева є обмежена, прямо при-дає свою величиною периферійні рештки Європи й Азії. На цьому відтин-ку абсолютна перевага по стороні СРСР. Коли йдеться про военний конвенціо-нальний потенціал, він уже є зрівня-ний із західним (гл. діяграму »Военні по-тенціали східного й західного бльоків 1967/68 р.). На відтинку нуклеарного стратегічного й военно-морського потен-

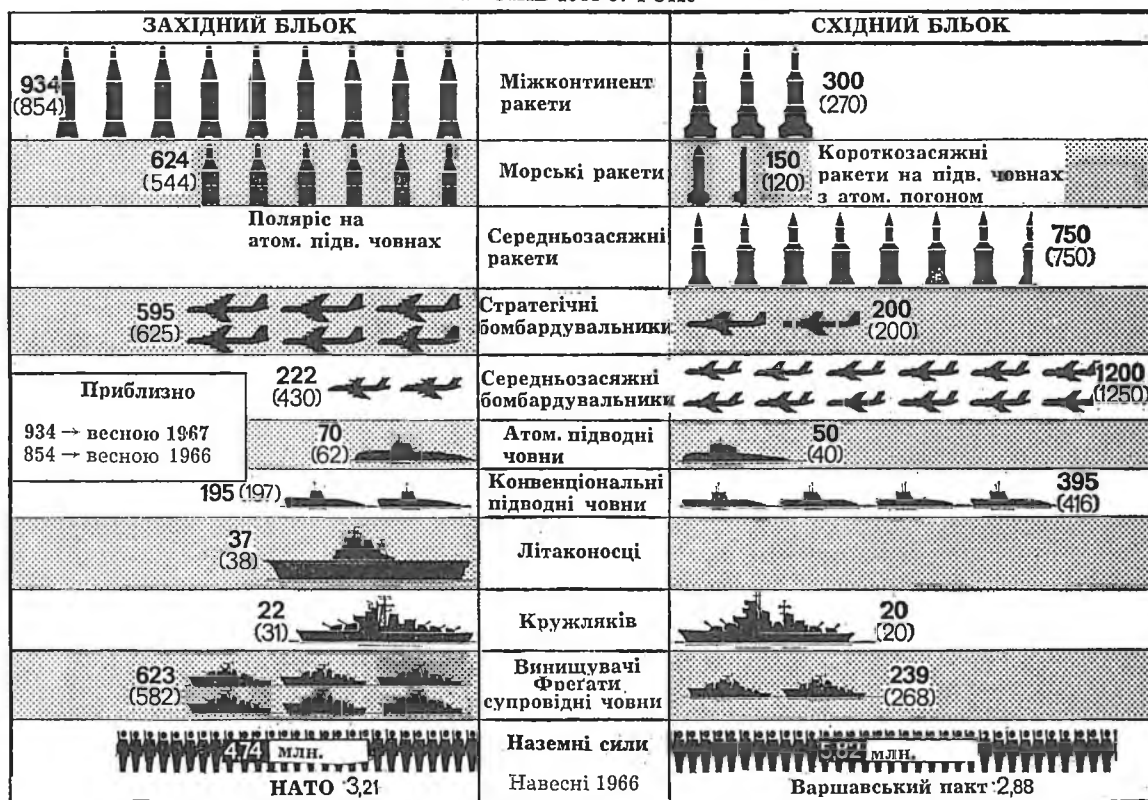
ціялу Советський Союз стоїть далеко позаду Заходу.

Офіційні заяви радянських дипломатів і пропаганда багаті на «миролюбні» фрази, які заперечують дійсні цілеспрямовані Москви. Багато знайшлося на За-

СССР, опритомнила до деякої міри різних легковірів у советську пропаганду. І пригадали вони собі призабуте на Заході, що більшевизм не має нічого спільного з пацифізмом, що він є войовничий та імперіальний.

ВОЄННІ ПОТЕНЦІАЛИ СХІДНОГО І ЗАХІДНОГО БЛЮКІВ 1966/67 РОКУ

Діаграма ч. 4

ході таких, що повірили в пацифістичні гасла советської пропаганди: «Советський Союз бажає мирного співіснування з капіталістичними країнами», СССР є «проти війни», «проти гонитви зброєнь», він є «за повне роззброєння». Усі ці «бажання» СССР мали вплив на ерозію НАТО та поглиблення пацифістичних настроїв на Заході. Аж нарешті окупація Чехо-Словаччини 21. 8. 1968 р. військами 5-ох держав Варшавського пакту, на чолі з

Деякі зі стратегів Заходу стверджують, що СССР під час коекзистенційного періоду, після кризи на Кубі в жовтні 1962 р. дуже велику увагу приділив швидкому розвитку стратегічного воєнного потенціалу. Головним чином тут ідеться про міжконтинентальні ракети з нуклеарним ладунком, середньозасяжні бомбардувальники, панцери й підводні човни. Щоб також українська громадськість на еміграції була хоч загальниково поін-

формована про баянс воєнного потенціалу стратегічного значення ЗСА й ССРСР, подаємо п'ять діаграм за 1963, 1965/66, 1966/67 і 1967/68 рр. Аналізи згаданих діаграм, з уваги на обмеженість величини статті, нам неможливо дати. Порівнюючи збройні потенції ЗСА й ССРСР, згл. НАТО й Варшавського пакту, читач самостійно дійде до висновку, що советська «мирова» пропаганда є звичайною димовою заслоною, за якою здійснюється інтенсивну гонитву зброєнь та нарощується щораз більше й більше воєнний потенціал, який скорше чи пізніше буде застосований у війні.

В и с н о в к и

Вищезгадані приклади імперіяльної політичної стратегії ССРСР і його посиленої гонитви зброєнь доказують слідуюче:

1. Коекзистенція в ніякому випадку не є стабілізатором «естаблішменту» між Сходом і Заходом.

2. Мiroва тактика ССРСР є стосована для послаблення воєнного потенціалу й обороноспроможности Заходу. Вона вже була викликала пацифістичні настрої та настанову «через роззброєння до коекзистенції!» Арресія проти Чехо-Словаччини в серпні 1968 р. дещо насторожила Захід. Однак Москва настирливо пропо-

ВОЄННІ ПОТЕНЦІАЛИ СХІДНОГО І ЗАХІДНОГО
БЛЮКІВ 1967/68 РОКУ

Діаграма ч. 5

ЗДА			СССР
1054 (1054)		Міжконтинент ракети	900-1000 (470)
656 (656)		Морські ракети	125 (160)
		Середньозасяжні ракети	750 (725)
500 (620)		Стратегічні бомбардувальники	150 (150)
ЗДА 40 (75); В. Бріт. 75 (8) Франція (50 (60))		Середньозасяжні бомбардувальники	1050 (1100)
1954 → початок 1969 1954 → початок 1968	41 (37)	Атом. підв. човни з атом. ракетами	38 (45)
	113 (103)	Конвенціональні підводні човни	342 (380)
23 (28)		Інші підв. човни	
6400 		Середньотяжкі панцері	15 800
НАТО в Європі 875 000 (+ 328 000 французів)		Наземні сили	Варшавський пакт 990 000

Діаграми є виконані на підставі баянсів воєнного потенціалу
всіх країн світу
опрацьованого Інститутом для стратегічних студій у Лондоні.

нує роззброєння, згл. »покінчення з перегонами зброєнь« під такою умовою: американський нуклеарний арсенал мав би залишитися на поземі сучасної його кількості, а советський мав би з цією кількістю зрівнятися. Чи ЗСА підуть на таку пропозицію?

3. Доктрина войовничого большевизму не змінилася, навпаки, — вона буде ви-

користовувати власний нуклеарний потенціал для застрашування і продовжуватиме політичну стратегію з позиції сили.

4. Політика коекзистенції — це, на думку французького стратега полк. Мікше, щораз ближче наближення до капітуляції без війни.

Сотн. М. ДЛЯБОГА

МОЯ ПЕРША ЗУСТРІЧ ІЗ ВОРОГОМ

(Уривок споминів із гарматного полку)

...16-го липня 1944 року — відправа командирів батерій першого дивізіону.

На цій відправі одержуємо наказ про зміну становища о 3-ій год. по полудні. Вогневе становище в першій лінії маємо перебрати від »вермахту« наступного дня, о 10-ій год. ранку. Я мав зайняти становище на горі ч. 416, (обсерваційна валка), наліво в лісі, направо на тій же горі мала бути третя батерія, а ще далі направо — перша батерія.

Фактично, я мав перебрати становища від »вермахту« о 10-ій год. ранку, але коли прибув на 5 годин вчасніше, то цього »вермахту« вже не було.

Сконстатувавши це, даю наказ швидким темпом зробити всі потрібні шкідці, пляни і приготування до ведення вогню, щоб ворог не застав нас неприготованими. Зв'язок із вогневим становищем уже маю за допомогою радіоапарату, бо дротяне сполучення ще не встигли прокласти. Коли вже все було більш-менш готове, тоді, разом з Олесем Левицьким, я йду вниз до піхоти, щоб налагодити з нею зв'язок і сказати, що ми є на горі ч. 416, отже, коли вона потребуватиме нашої підтримки, то зможе її кожночасно одержати.

»Со страхом і трепетом« переходимо попри недавно опущені, але взірцево й солідно вибудувані землянки, та в них, на наше диво, нікого не застаємо. Дивуємося, що, властиво, є? Де поділася наша піхота? А може, тут є вже ворог?

Силою факту ми перетворюємося в патруль та з »емпі« в руках ідемо дуже обережно вперед. Ситуація невесела. Коли потрапимо тут до полону, то це означатиме, що й ціла обсерваційна валка також опиниться у ворожих руках. Із тяжкою бідою стрічаємо нашу піхоту й питаємо, де є сотенний. Одержуємо відповідь, що його тут іще немає. Це робить на мене прикре враження. Ми переглянулися з Олесем, нічого не сказали й пішли далі з метою подивитися, що, властиво, робить піхота.

Це була п'ята чи шоста сотня 29-го полку. Зауважуємо, що одні вояки сплять по землянках, другі щось заїдають, а ще інші нишпорять довкола. Нарешті зустрічаємо німецького підстаршину й кажемо йому те, що, властиво, повинні були сказати старшині. Відтак пішли подивитися, де знаходиться головна лінія, щоб мати докладні дані, потрібні нам для стріляння, й пізніше не стріляти по своїх.

Олесь, про якого я згадував уже перед тим, не забуває шукати за меблями, бо їх у нас іще не було. Хоче забрати зі собою крісла, дивани й образи, але всього взяти не може й мусить залишити. Вирішує, однак, вернутися ще раз, коли це буде можливе. Після повернення налагоджую зв'язок із другим куренем 29-го полку.

Того ж дня, десь біля 10.30 год. ранку приходить до нас командир 29-го полку.

Зненацька кличе мене мій підстаршина-обсерватор (дяк із цивіля й завзятий підпільник) до ножицевого далековиду та й каже, що, на його думку, почався наступ більшовиків.

Дивлюся й пізнаю їх. Ідуть товпою, а не розстрільною, на цілому нашому відтинку. Я здаю собі справу з положення, яке склалося. Наша піхота ще не приготована до бою, бо я ж був там і бачив, що діялося. Вона, напевно, не бачить ворожого наступу та й узагалі не встигла ще зайняти оборонні позиції. Думаю, що буде найкраще, коли я своїм артилерійським вогнем повідомлю її про наступ ворога. Не звертаючи уваги на присутність командира 29-го полку, подаю команду до стріляння, але раптом чую його слова:

— Менш, ду біст ферікт? Вас волен зі махен?

Кажу йому коротко:

— Іван гет, іх мус шісен!

Між нами виникає коротка суперечка. Полковник твердить, що це є «вермахт», який відступає, й забороняє мені стріляти. Погрожує розстрілом, якщо я не послухаю його. Кажу йому: «Добре, лише не тепер, а потім, як перевіримо, чи це «вермахт». А сам даю команду:

— Стріл!

Паде постріл-рикошет. Вношу певні коректи до команди і стріляю цілою батареєю. Всі стрільна, на моє щастя, трапляють у ворожу піхоту, чим завдаю їй перші втрати. Відкриваю вогонь по цілій лінії, і ворог затримується. Звертаюся до командира полку зі словами:

— Оберштурмбанфюрер, унд етц?

Не одержую ніякої відповіді. Полковник натягає шапку й відходить, кинувши люто:

— Ш . . . , во іст вермахт? . .

Наша піхота, почувши гук гармат, відчинила вогонь і собі. Отже якби не гарматні постріли, то ворог був би напав на неї несподівано й розбив би зовсім.

Щойно тепер починається справжня війна, й лише тепер я бачу, що б'ю ворога не словом, а залізом. Кожне потрапляння огортає мене якоюсь дивною насолодою, я стріляю з найбільшими радістю, приємністю і спокоєм. Олесь кричить:

— Ще по одному «куферкові»! . .

Дивуюся, що, властиво, сталося зі мною, й не знаходжу відповіді. Я вже не той, яким був. У мені зродилося бажання нищити ворога нещадно й тут пригадалися слова: «Ріж, бий невіру-бусурмена! . .» Щось мені підказує: «Бий, бо тебе уб'ють! Тут грає велику роль інстинкт самозбереження».

З огляду на те, що земля після дощу розмокла таки добре, даю наказ своєму вогневому старшині попідкладати дошки під колеса гармат, а довкруги ляфетів понабивати палі, щоб гармати в часі стріляння багато не зрушувалися.

Ворог починає підтягати важку зброю — артилерію, протипанцерні гармати й амуніцію — трьома шляхами: одним на Поникву, другим на Волохи, а третім — на Гутиська. Це йому не цілком вдається, бо всі дороги ми обсадили гарматами й не допускаємо ворога до цілі. Тут маю дуже велике щастя. «Більше щастя, як розуму», бо я не посідаю такої великої практики і знання. Тому мушу ствердити, що на протязі цілого мого побуту під Бродами, аж до виходу з кітла включно, я мав шалене щастя.

Впродовж дня нищимо ворогові в часі їзди шість польових гармат і три протипанцерні. Важкої зброї йому підтягнути не вдається. Бій триває десь до години 5-ої по полудні, а відтак настає спокій.

У ніч із 17-го на 18-те липня 1944 року чуємо сильний гук моторів, але нічого бачити не можемо. Мабуть, ворог робить якісь пересування, підтягає важку зброю. Час від часу стріляю на ті цілі, які були об'єктами обстрілу вдень, але про висліди ніхто нічого не знає, бо довкола панує непроглядна темрява. Чуємо також вогонь різної зброї і від сторони Жаркова, де був 31-ий полк, як також гуркіт ворожих танків (своїх ми не мали).

На другий день до першої години на цілому фронті панує спокій, а потім починається ворожий наступ від Волох на південь. Розміщення Дивізії у цьому дні слідуюче: 29-ий полк на позиції від Дуб'я попри Волохи до лісу; 31-ий полк займає лінію, що веде попри Жарків на захід, а потім попри Майдан на північ; від них аж до Підгірців розташовані

рештки піон. куреня й фюзільєрів; перший і другий дивізіони — коло Ясенева; третій дивізіон — біля Підлісся; четвертий — поблизу Олеська; зліва і справа від наших позицій — німецький »вермахт«. Терен для наступу дуже корисний і вигідний, гористий і заліснений, наші позиції ідуть лісом.

На моєму обсерваційному становищі були командир 29-го полку з ад'ютантом та зі старшиною доручень, пор. Ортинським, командир другого куреня й командир мого дивізіону. Сюди прибув також і військовий звітодавець, прізвиська якого собі не пригадую. Знаю, що йому в нас дуже подобалося, бо панувала товариська атмосфера. Знаю також і те, що він не вирвався з оточення...

Всі вони, разом із командиром третьої батареї та двома обсерваційними групами, знаходилися на поверхні, а я — сам у землянці. Тим часом ворог у силі двох куренів (так зізнавали потім полонені) підсунувся лісом і заатакував п'яту чи шосту сотню (я не маю певности, котра це була сотня, тому прошу вибачити, якщо подав неточні дані про 29-ий полк, який там займав оборонну лінію).

Дійшло до завязаного бою, в якому наша піхота була змушена відступити перед переважаючими ворожими силами. Разом із відступаючою сотнею відступає цілий штаб й обидві обсерваційні групи, а я залишаюся в землянці й, маючи зв'язок із вогневим становищем, подаю далі команди стріляння, бо нічого не знаю про те, що наші вже відступили.

В певному моменті через вікно землянки сипляться постріли з »фінки«. Не знаючи, що, властиво, сталося і хто стріляв, виходжу із землянки, аби запитатися, що діється і хто та звідки стріляв через вікно.

І тут — диво. Бачу, що з наших людей немає нікого, а ворог уже є за мною. Значить, він знаходиться між мною й вогневим становищем. Кажучи іншими словами, я є відтятий від своїх. Ситуація виглядає безвихідно, й тут насуваються різні незліченні думки та пляни, а перед очима пробігають образи цілого мого життя...

Стараюся відіпхнути всі думки, які вели б мене до загибелі чи, попросту сказавши, до відібрання собі цього життя. Вкінці вирішую, що стрілятися не буду; на це є ворог, аби мене застрілив. А поки я ще живу, то мушу його вбивати. Мені тяжко описати мої переживання, а ще тяжче віритиме в них той, хто читатиме ці стрічки. Таку ситуацію треба пережити самому.

Звичайно, що втікати я не міг, бо як і де втікати? Але моє щастя тут знову мене не опустило. Ворог не піднявся на гору, де була землянка, а обійшов її і щойно потім, іззаду, ворожі частини з'єдналися, чекаючи, — не знати на що.

Я стараюся тепер бути щораз то спокійнішим, а потім вирішую сполучитися з вогневим становищем і представити моє положення.

Вертаюся до землянки, беру телефонний апарат, звиваю дріт і глибоким стрілецьким ровом іду яких 20 метрів назад, у сторону ворога. На моє щастя, бачу, що в одному місці рову немає землі, лише позапихані галузки з дерева. Відхиляю їх і бачу малий коротенький рівець, який веде до малої ями, що знаходиться під пнем грубезного граба. »О, моє спасіння тут« — проноситься думка.

Заходжу, а радше всуваюся до ями, влучаю апарат і пробую дзвонити. Апарат працює. Поеднуюся з вогневим становищем і кількома словами описую своє безвихідне положення. При цьому даю наказ стріляти на мою останню команду (якщо я перестану подавати команду стріляння), а потім скорочувати постріли до 200 метрів від моєї останньої команди.

Подаю команду стріляння, й починається безперервний вогонь цілої моєї батареї. Стрільна трапляють у ворога цільно, бо я ж знаходжуся за ворогом і бачу докладно зблизька, де він знаходиться й де падають стрільна. Мені доводиться лише скеровувати вогонь то вправо, то вліво, то знову всередину, і я прямо подивляю обслуги гармат за темп їхнього стріляння.

Постріли за пострілами падають із такою швидкістю, що ворог не може себе опанувати. Бачу як позаду стоять командири з машинними пістолями й гонять »бойцов« уперед, одержуючи таку відповідь:

— Іді ти сам, сукін син вперьод! Не відіш, як стреляють? Нада абаждать...

Ворог поносить великі втрати, має багато ранених і вбитих. Гарматні сальви в лісі викликають страшне пригноблення, страх і паніку між советськими вояками та dokonують великих спустошень. Якщо вояків не вбивають і не ранять уламки набоїв, то їх нищать деревні уламки.

Чую крики вмираючих і стогони пораниених... Сипляться різні прокльони командирам і «батькові» Сталінові. Це мене дуже тішить, бо ворожі відділи частинно знищені й таки добре здеморалізовані. Ба́чу, що між ними виникає паніка, й то досить велика. Деякі вояки пробують утікати, але їх убивають політруки...

Такий бій триває може годину, а може й більше. Не знаю, можливо, в цій складній ситуації мені лише так видавалося, бо час летів швидко. Вогневий старшина час від часу питався, чи ситуація не кращає, а потім сказав, що про моє положення доповів командирові полку й що той обіцяв надіслати мені допомогу.

І справді, по якомусь часі чую розмірені черги наших тяжких скорострілів, ба — що більше — навіть вибухи наших гранат. Щойно тепер маю певність у неминучий відступ ворога, бо в його рядах панує шалена паніка, якої командири не можуть опанувати. Чи може собі хтось уявити моє положення? Напевно, ні! А я стою позаду ворогів, чую все, що вони говорять, і бачу на власні очі їх панічну лихоманку.

Коди ворог починає відступати, я перенісши вогонь і не даю йому можливості задержатися та зорганізуватися. Раптом спереду, на самому вершку гори, бачу роз'юшеного, в шоломі (яке диво!) і з пістолем у руці, командира восьмої тяжкої сотні, пор. (тепер полковника) С. Яськевича. Виконуючи наказ, він зробив протинаступ на здеморалізований і частково вже розбитий ворожий курінь, використавши для цієї мети свою сотню, рештки іншої здекомплектованої сотні й обидві обсерваційні валки.

Завдяки цьому протинаступові, ворогові не вдалося зреалізувати своїх плянів, а саме: знищити дві обсерваційні валки, вдарити на штаби 29-го полку і другого куреня, знищити їх, а потім піти лісом у

запілля 31-го полку і пробити собі вільну дорогу до дального маршу. Але вогонь нашої артилерії і згаданий піхотний протинаступ унеможливили все.

Ворог поніс великі втрати в людях. Від полонених українців із Кам'янця-Подільського ми довідалися про мету ворожого наступу та про настрій і обставини в червоній армії. Советських вояків гнали на фронт як худобу, цілими групами, їхні командири з пістолями в руках. Військового виряду вони не мали. Набої, хліб і крупи тримали в кишнях. Кріси були на мотузках, а черевики й уніформи подерті.

Коли ми запиталися, за що вони б'ються й чому не перейшли до нас, то одержали таку відповідь:

— Ми не знали, що тут є українці. До німців не хотіли йти, бо, бачили, як вони поводитися з полоненими. Все одно смерть... На фронті відразу, а в полоні помалу... Під більшовиками таке саме... Ми рішилися краще вмерти тут відразу...

Від інших полонених ми не могли нічого довідатися, бо вони не хотіли говорити.

Прийшов командир 29-го полку і сказав мені подивитися скільки є вбитих та ранених большевиків. На це я йому відповів, що бачив їх перед тим.

Коли наша піхота вже відбила ворога і гнала його назад, щойно тоді «вермахтівська» тяжка артилерія, яка була перед нами на цих становищах, дала кільканадцять пострілів по задах нашої піхоти. Вона одержала наказ допомогти їй своїм вогнем, однак німці не сподівалися, що ворог так скоро відступить.

На цьому кінчаю короткий опис того, як виглядала моя перша зустріч із ворогом під Бродами.

ЧИТАЙТЕ,

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ

Й ПОШИРЮЙТЕ

«СУРМАЧ»

ВІЙСЬКОВІ ЗВАННЯ У ВОЄННО-МОРСЬКІЙ ФЛЬОТІ ССРС

Рід зброї, спеціальність і військові звання вояцького, підстаршинського і старшинського складу воєнно-морської фльоти Советського Союзу визначаються по нараменниках, знаках на рукавах і шапках.

Основу особового складу цієї фльоти творять вояцький і підстаршинський склади. Її вояк має військове звання «матрос» і носить нараменники та знаки на рукавах (штати), які вказують на його спеціальність. Нараменики матросів і підстаршин корабельної служби мають чорний колір, берегової служби — чорний із червоним кантом і морської авіації — голубий. Нараменики матросів і підстаршинського складу (крім звання «мічман») мають одну або дві літери, які означають назву фльоти, що в ній відбуває службу даний матрос чи підстаршина. Так, літери «ПФ» — означають північну флоту, «БФ» — балтійську, «ЧФ» — чорноморську, «ТФ» — тихоокеанську флоту. Одна літера «Ф» вказує на приналежність до військової частини, яка не входить до складу будь-якої зі згаданих флот.

Ті матроси, які добре засвоїли свою спеціальність, виявили працьовитість, старанність і достатню морську підготовку, одержують, як правило, підвищення у службі — їм надається звання «старшого матроса». Старший матрос має право носити на нараменнику одну вузьку золоту нашивку (галун).

Перше підстаршинське звання «старшина другої статті» («молодший сержант» у берегових частинах та морській авіації) надається звичайно старшим матросам із числа найкращих спеціалістів та відмінників бойової і т. зв. політичної підготовки. Старшина другої статті — це командир рою або командир бойового посту на кораблі, який має на своєму нараменнику два нашиті вузькі галуни.

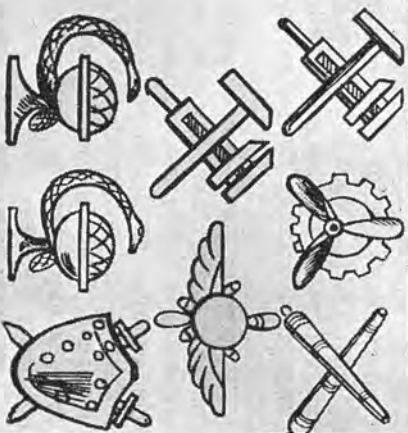
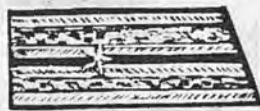
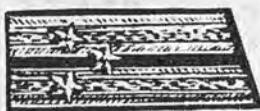
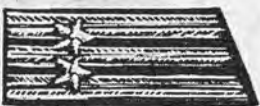
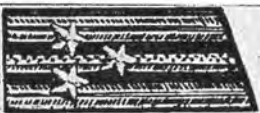
Слідуючі військові звання підстаршин — «старшина першої статті», «головний старшина» й «мічман» (їм відповідають «сержант», «молодший сержант» і «старшина» в берегових формаціях і морському летунстві). Старшина першої статті має на своєму нараменнику три вузьких галуни, головний старшина — один широкий галун уперек нараменника, а мічман — широкий галун уздовж нараменника.

Моряки, які мають ці звання, несуть відповідальність за чинності декількох бойових постів.

Курсанти військово-морських шкіл (майбутні старшини) мають таку саму уніформу, як і матроси та підстаршини військово-морської фльоти, але знаки відмінності (відзнаки) в них інші. Нараменики курсантів мають біле окантування, а до них прикріплюється металічна емблема у вигляді морської кітвиці. На рукавах курсанти носять золоті наріжні шеврони-нашивки («галочки») із зіркою. Число цих «галочок» вказує, на якому курсі вчиться даний курсант.

Старшини військово-морської фльоти розподіляються на молодший і старший старшинські склади. Вони носять чорні нараменники: з одним просвітком — молодші, з двома просвітками — старші. Старшини корабельної служби, на відміну від інших, на рукавах кітелів носять нарукавні знаки — золоті нашивки, кількість і ширина яких залежить від військового звання.

Старшини інженерної, медичної, ітендантської, адміністративної та ветеринарної служб, а також юристи на своїх нараменниках носять знаки й емблеми, дозволяючи визначити їхню спеціальність (молоток і ключ, дві перехресні цівки гармат, щит і меч тощо). Нараменики цих старшин, а також і старшин морського летунства, берегових ракетно-

артилерійських військ та морської піхоти відрізняються ще й кольоровими просвітками. Так, у морських летунів — вони голубі, в берегових частинах — червоні, в медиків — зелені, в інтендантській службі — малинові.

Початкове старшинське звання — «молодший лейтенант». Однак старшини з таким званням у військово-морській флотії трапляються рідко. Справа в тому, що курсантам, які закінчили військово-морські школи, одразу надається ранг «лейтенанта». Лейтенант корабельної служби на своєму нараменнику носить дві маленькі золоті зірочки, а на рукавах — одну середньої величини й одну вузьку нашивку зі золотого галуна із зірочкою. Нараменники старшого лейтенанта мають три зірочки, а на рукавах він носить дві середнього розміру нашивки.

Старшини, які мають звання лейтенанта і старшого лейтенанта, це звичайно командири бойових відділів на підводних човнах, виловлювачах мін, охоронних суднах, на кораблях для поборювання підводних човнів та ескадрових винищувачах. А на катерах або охоронних кораблях малих розмірів вони можуть бути помічниками командирів або командирами.

Чергове військове звання — «капітан-лейтенант». Нараменники старшини цієї ранги мають по чотири зірочки, а на рукавах кітеля є по три (дві середнього розміру й одна вузька) нашивки.

Капітан-лейтенант — це моряк з достатнім досвідом, який добре знає морську службу й може відповідно командувати бойовими частинами кораблів. Найчастіше він виконує функції старшого помічника командира підводного човна, ескадрового винищувача або ракетного корабля. Крім того, він може бути командиром охоронного корабля, виловлювача мін тощо.

«Капітан третьої ранги» вже належить до категорії старших офіцерів. Носить на нараменниках із двома просвітками, має на них по одній великій зірці, а на рукавах — нашивки із трьох галунів середньої величини.

За ним іде «капітан другої ранги», який має на своїх нараменниках дві великі

зірки, а на рукавах — чотири золоті нашивки середньої величини.

Потім іде вище звання у групі старших офіцерів — «капітан першої ранги». Він носить на рукаві одну широку нашивку, а на нараменниках — по три великі зірки.

Всі старшини в цих званнях — бували моряки, які в більшості випадків мають досвід у командуванні великими кораблями.

Адмірал сов. флотії Сергій Г. Горшков

ми або навіть з'єднаннями бойових кораблів. Так, наприклад, капітан другої ранги може бути командиром підводного човна, ракетного корабля або ескадрового винищувача, а капітан першої ранги — командиром крейсера чи з'єднання кораблів.

Військові звання старшин й адміралів-інженерів корабельної служби мають додаток «інженер»: інженер-капітан другої ранги, інженер-контрадмірал і т. д.

Генеральний і старшинський склади берегової оборони, морської піхоти, морського летунства, інженерно-технічної (берегової) служби, медичної служби та юстиції носять морську уніформу, але нарукавних відзнак не мають (крім зірок на нараменниках, у них є емблема, яка відповідає даному родові зброї).

Нараменники генералів та адміралів советської військово-морської флотії мають суцільний галун (без просвітків). У адміралів ці нараменники мають чорний колір і вишиті на них зірки, золотастого кольору з китвичкою на червоному тлі посередині.

Початкове адміральське звання — це «контрадмірал». На його нараменниках по одній зірці, а на рукавах — одна широка й одна середньої величини нашивки. Віцеадмірал має на своїх нараменниках по дві зірки й одну широку та дві середньої величини нашивки, а адмірал — по

три зірки й одну широку та три середньої величини нашивки. Звання віцеадмірал й адмірал мають звичайно командувач або начальник штабу флотії.

Найвищими званнями у військово-морській флотії являються «адмірал флотії» й «адмірал флотії Советського Союзу». Нараменики адмірала мають по одній великій зірці, а на рукавах у нього є одна широка, три середньої величини й одна вузенька нашивки. Крім того, йому надається право носити зірку типу маршальської.

Військове звання адмірал флотії Советського Союзу ідентичне зі званням маршала Советського Союзу. На його нараменниках, крім великої зірки, вишите кольорове зображення герба СРСР, а на рукавах — одна широка й чотири середньої величини нашивки. Адміралові, якому надається ця військова ранга, вручається також і маршальська зірка. Звання адмірала флотії Советського Союзу має головнокомандуючий військово-морськими збройними силами СРСР, С. Г. Горшков.

А. БОРОВИК

ОХОРОНА ПРОДУКТІВ У ТЕРМОЯДЕРНІЙ І БАКТЕРІОЛОГІЧНІЙ ВІЙНІ

У висліді ядерного, хемічного або бактеріологічного нападу ворога можуть бути заражені незахищені продукти харчування й харчова сировина. Вживання їх викличе важкі захворювання й отруєння людей. Для продуктів харчування дуже небезпечні ударна хвиля та радіоактивні середники. Коли їх запаси знаходяться на відкритому місці, вони знищуються при тисковій ударній хвилі 0,2 кілограма на квадратний сантиметр, а в спеціально приготованих сховищах, заглибинах й улоговинах зберігаються навіть при навантаженнях, вищих у півтора рази.

Радіоактивні речовини, випадаючи з рухомої хмари, заражують продукти харчування, коли разом із повітрям дістаються до сховищ через тріщини, вентиляційні канали, квартирки, а також при зруйнуванні покрівлі цих сховищ. Ступінь зараження продуктів залежить від їх структури й консистенції (складу). Наприклад, щільні непористі продукти (м'ясо, тваринні товщі у твердому стані, картопля, овочі) заражуються лише з поверхні, а щільні пористі (хліб, сухарі, галети) — як із поверхні, так і в порах. Сипкі продукти (цукор, сіль, борошно, зерно, крупи) заражуються у верхньому

шарі, а рідини (молоко, рослинні олії, напої тощо) — в цілій масі.

Радіоактивний пил може проникнути в незахищені борошно, сіль, цукор на глибину від 0,5 до 1 сантиметра. На тushах замороженого м'яса він осяде на поверхні.

З отруйних речовин найнебезпечнішими для харчових продуктів є зоман, зарін, іприт і люїзит. Це тому, що всі вони повільно випаровуються й мало змінюються під впливом зовнішнього середовища, а також довго зберігаються у продуктах.

Харчі заражуватимуться головним чином у висліді дії пари отруйних речовин і в моменті їх застосування, і при випаровуванні, яке опісля настає. Пари отруйних речовин (ОР) легко проникають до продуктів харчування влітку, але значно повільніше й на меншу глибину — взимку. Глибина залежить від дози й концентрації ОР, їх фізико-хімічних властивостей, температури довкілля, виду продукту й захисних властивостей тари, пакування та транспортних середників.

Небезпечні для продуктів харчування й бактеріологічні засоби, бо велика кількість цих продуктів являється добрим поживним середовищем для розмноження бактерій і їх збереження. Наприклад, спори мікроба сибірської виразки зберігаються у воді до двох, мікроб чуми в молоці — до трьох місяців, мікроб азійської холери в маслі — до тридцяти, в чорному хлібі — до чотирьох, а в овочах і городині — до восьми днів. Із токсинів сильною вражаючою властивістю володіє ботулінічний, добрим харчувальним середовищем для якого являються ковбасні вироби.

Які ж існують способи й середники для захисту продуктів харчування й харчової сировини від дії ядерної, хімічної й бактеріологічної зброї? Їх є багато. Навіть незначні за своєю вартістю роботи по герметизації сховищ, магазинів, технологічного устаткування і транспорту забезпечать їх чистоту.

При транспортуванні охорону борошна, крупи, цукру, соли, рослинної олії, моло-

ка тощо здатні забезпечити спеціальні вагони, залізничні й автомобільні цистерни, морські й річкові судна з герметично закритими люками, металеві контейнери, діжки, бутлі. У випадку гострої необхідності для цих цілей можна використовувати з дозволу органів охорони здоров'я відповідним чином оброблені цементовози та іншу спеціальну техніку.

Печений хліб і продукти, які швидко псуються, при транспортуванні добре зберігаються в холодильниках та ізотермічних фургонах.

Якщо продукти харчування, зерно й овочі перевозяться автотранспортом загального призначення, слід зберігати відповідні міри захисту: накривати вантаж зверху та з боків брезентом, поліетиленовою плівкою або іншими щільними матеріалами. Можна використовувати також і солом'яні рогожі. Дно кадовба автомашини треба вистеляти фанерою, картоном, папером чи плівкою. Залізничним шляхом харчові продукти перевозяться в ізотермічних вагонах і льодівнях, які надійно захищають їх від зараження.

При розрібці й удосконаленні транспортних середників є бажаним поклопотатися про їх герметизацію, що у значній мірі покращить санітарно-гігієнічний стан продуктів харчування, зменшить природні втрати при перевезенні й, у кінцевому висліді, запевнить охорону від середників масового ураження.

Певна річ, що основні запаси харчових продуктів і харчової сировини повинні зберігатися на спеціальних базах, у магазинах, елеваторах чи холодильниках, охорона яких набуває особливо великого значення. Перш за все треба зберегти продукти від знищення ударною хвилею та світловим випромінюванням. Для досягнення цієї цілі слід заздалегідь подумати про те, де і як найкраще будувати бази, магазини, елеватори тощо. Великий радіус дії ударної хвилі та світлового випромінювання викликає необхідність максимально можливого їх розосередження.

Для захисту від радіоактивних і отруйних речовин, а також від бактеріологіч-

них середників продукти харчування треба максимально ізолювати від зовнішнього середовища. Це досягається за рахунок герметизації (ущільнення) сховищ, баз, магазинів та інших приміщень. Герметизація, як виявляє досвід, економічно доцільна і для мирних часів, бо вона сприяє кращому збереженню продуктів, зменшує втрати при зберіганні й покращує їх санітарно-гігієнічний стан.

При будівництві нових баз, магазинів, елеваторів, виробничих цехів, підприємств переробки великих запасів харчової сировини треба обов'язково передбачати герметизацію відгороджувальних конструкцій. Вона досягається шляхом світлових отворів (вікон) скляними порожнистими бльоками, межа механічної міцності яких у багато разів вища від скла й дорівнює 40 кілограмм на квадратний сантиметр. Усі отвори в стінах (двері й вікна), призначені для установа ланцюгових або стрічкових конвеєрів та інших механізмів, а також усі щілини треба герметизувати (закривати), вживаючи найрізноманітніші матеріали, в тому числі й підручні.

Важливим є також ширше примінення місткостей для безтарного зберігання й автомашин для безтарного транспортування борошна, цукру, круп та інших продуктів. Вентиляційні пристрої повинні закриватися засувками й шимберами.

Коли не можна забезпечити надійну герметизацію магазинів та основних виробничих цехів, треба мати в запасі брезент, полімерні матеріали, прогумовані накриття, які придатні для охорони продуктів харчування від радіоактивних і бактеріологічних середників (РС, БС) та можуть значно знизити небезпечне діяння отруйних речовин (ОР).

В магазинах продукти розкладаються по стеляжах, накритих міцним папером, брезентом або поліетиленовою плівкою. Якщо вони зберігаються у штабелях (насипах), їх треба прикривати двошаровими охоронювальними накриттями. Довжина й ширина підстилки на 100-120 сантиметрів перевищує довжину й ширину штабеля (насипу). Довжина накрит-

тя має дорівнювати довжині штабеля плюс його подвійна висота і плюс ще 100 сантиметрів. Такі самі розміри мусить мати й ширина накриття. При виготовленні цього накриття окремі його смуги зшиваються, поліетиленова плівка термозварюється, а папір і целофан склеюють десятивідсотковим розчином полівінілового спирту. Накриття укладається на штабель так, щоб його краї, які лежать на підлозі, мали приблизно однакову ширину з усіх боків. Після цього кінці накриття вирівнюються на підлозі з кінцями підстилки й загинаються два-три рази в напрямку до штабеля, при чому спочатку загинаються поздовжні краї, а потім поперечні. Утворені згини через кожні 100-150 сантиметрів затискують або кладуть на них тягарі.

Особливо дбайливо треба накривати цукор, сіль, борошно, хліб і товщі, тому що перед вживанням вони не завжди піддаються термічній обробці. В період заготівлювання на фабричних подвір'ях або хлібоприймальних пунктах зерно, овочі й городина зсипаються в бунти або вкладаються у штабелі (скрині), які також треба накривати.

Для забезпечування продуктів харчування в їдальнях і буфетах, можна застосовувати такі самі середники і способи охорони. Краще всього, звичайно, тримати ці продукти в холодильниках, ізотермічних продуктових скринях, рундуках та в охоронній тарі й упакуванні.

А як забезпечити охорону харчових продуктів у звичайних домашніх умовах?

Правила збереження продуктів харчування від зараження необхідно знати кожному, в тому числі навіть малим школярам. Велика кількість цих продуктів продається у спеціальному упакованні, а коли його немає, то роблять так: борошно, крупи, сіль, цукор, макарони, сухі овочі, галети, хліб, сухарі тощо замотують кількома аркушами паперу й укладають до щільних, викладених усеєдині цератою, полімерною плівкою або міцною тканиною скринь, коробок, паперових мішків. Для цієї мети зручні звичайні поліетиленові пакети.

Щільний пергаментовий папір, лакований целофан, папір, дубльований фольгою, прогумована тканина, пропарафінований папір добре зберігають продукти харчування від зараження ОР і БС. Простий же целофан, звичайний пакувальний папір чи брезент за своїми фізичними властивостями — менше щільні матеріали, вони вбирають у себе пари ОР і в недостатній мірі захищають продукти харчування від зараження.

Дуже зручні для їх зберігання скляні або пластмасові баньки, емальовані каструлі, накривки яких мусять бути закриті й обв'язані зверху пергаментовим папером, цератою тощо. Місця зіткнення накривок із посудом бажано заклеїти плястирем або ізоляційною стрічкою.

Продукти, які швидко псуються, наприклад, м'ясо, рибу, маргарину, ковбасні вироби й т. д., слід покласти у скляні баньки або емальовані каструлі, щільно закрити їх накривками й огорнути поліетиленовою плівкою, пергаментовим папером або іншим матеріалом. М'ясо й рибу забороняється зберігати в нелуженому або оцинкованому посуді. Це може привести до отруєння людей окисами міді чи цинку. Всі добре опаковані продукти рекомендується зберігати в щільних шафах, рундуках чи холодильниках.

Зовсім не будуть заражені м'ясні, рибні, овочеві й городні консерви, рослинне й топлене масло, згущене молоко в металевих і скляних баньках, а також овочеві соки, вершкове масло й маргарина в картонових і дерев'яних скриньках (виробничій опаківці).

Дитячі суміші, розчинна кава, сухі концентровані зупи, сухе молоко, м'ясо й риба, загорнені полімерними плівками, а також хліб, опакований поліетиленовою плівкою, — добре охоронені перед дією РС і БС. Ці види пакування в сотні разів знижують зараження продуктів харчування отруйними речовинами.

На селі також можна приміняти названі види тари, пакувань і способи охорони продуктів харчування. Але треба враховувати, що цих продуктів там значно більше. Тому зерно, борошно, крупи, цу-

кор і сіль треба зберігати в щільних мішках, укладених в рундуках, скринях або діжках, оббитих цератою, прогумованою тканиною, брезентом і т. д. Всі щілини слід старанно зашпаклювати китом. Кришки скринь, рундуків або діжок мусять бути добре підігнані й щільно закриті.

Картоплю, капусту й іншу городину та овочі треба зберігати в повітках, коморах, де доцільно вкладати їх на брезент, солом'яні рогожі або щільний папір, а зверху прикривати тими ж самими матеріалами або шаром землі грубиною 15-20 сантиметрів. Добра охорона від усіх середників масового ураження досягається при зберіганні продуктів харчування в ямах і траншеях, покритих шаром землі грубиною 20-25 сантиметрів.

Засолені овочі мусять зберігатися в діжках із добре підігнаними накривками. Звичайні дерев'яні заливні діжки, які мають внутрішні поліетиленові вкладки, захищають продукти харчування від дії ОР і БС. Молоко, рослинна олія та інші продукти можуть зберігатися в бідонах, каністрах, скляних баньках, які мають щільно прилягаючі накривки.

У льохах, сховищах і коморах, де містяться продукти харчування, необхідно провести найпростішу герметизацію — щільно підігнати двері, замазати щілини, душники зсередини закрити щільними заглушками, а ззовні обтягнути дрібною металевою сіткою для охорони перед гризунами.

Використовуючи різноманітні пакувальні матеріали, слід ураховувати те, що багато їх (наприклад, мішківина, брезент, папір, солом'яні рогожі) не забезпечують повної охорони продуктів харчування від радіоактивних, отруйних і бактеріологічних середників. Тому бажано застосовувати й інші матеріали (церату, прогумовану тканину, полімерні плівки або щільний папір у кілька шарів). Треба пам'ятати завжди, що охорона продуктів харчування й харчової сировини перед дією засобів масового ураження — одне з найголовніших завдань цивільної оборони.

ТЕОРІЯ Й МИСТЕЦТВО ТАКТИКИ

Воєнне мистецтво складається з теорії і практики бою, ведення мілітарних операцій і збройної боротьби, з повним використанням бойових середників усіх родів військ та гарантією всебічної їх безпеки й підтримки. Як наукова теорія, воєнне мистецтво являється фундаментальним компонентом мілітарної галузі знання і включає в собі стратегію, оперативне мистецтво й тактику.

Стратегія є найвищий ступінь воєнного мистецтва. Впливаючи з тез мілітарної доктрини й аналізи біжучої політичної, економічної та воєнної ситуації, стратегія вивчає й розвиває питання підготовки до війни та стратегічне використання в ній збройних сил як цілості і їх окремих родів. Крім того, вона досліджує форми й методи ведення збройної боротьби та керівництва нею, а також займається вивченням складних проблем стратегічної підтримки бойових акцій.

Оперативне мистецтво займається розвитком теорії і практики готування й переведення як спільних, так і незалежних операцій великих розміром мілітарних одиниць (таких, як армії і фронти). Базуючись на потребах стратегії, воно визначає методи підготовки і проведення цих операцій із метою забезпечити ними стратегічні цілі. Отже, оперативне мистецтво постачає тактику всіми необхідними початковими відомостями.

Тактика вивчає предметні закони бойових акцій і розвиває методи готування та здійснення бойових операцій всюди — в повітрі, на суходолі й на морі. В порівнянні із стратегією й оперативним мистецтвом, вона займає другорядне становище і призначається для опрацювання користей ім обидвом, як також для досягнення цілей, накреслених оперативним мистецтвом.

Із точки зору загальної теорії завданям тактики являється докладне вивчення характеру даної битви й участь в ній

збройних сил. Як бачимо, в поєднанні з іншими складовими частинами воєнного мистецтва — стратегією й оперативним мистецтвом — тактика творить із ними органічну цілість. Вона залежить від них, але, у свою чергу, має великий вплив на розвиток теорії як стратегії, так і оперативного мистецтва. Кожний вид тактики відповідає певній історичній епосі; якщо змінюється зброя, підпадаючи технічним удосконаленням, одночасно з цим змінюється мілітарна організація й методи керування акціями різнорідних мілітарних формацій.

Теоретичні фундаменти тактики базуються на об'єктивних факторах, до яких належать мілітарна теорія в цілому і специфічний характер війни, визначений її класифікаційним змістом і методами ведення військових операцій, а також якістю заангажованих у них збройних сил, їхньою організацією та вирядом, тобто придатністю різних родів зброї й мілітарного випosaження. Будучи залежною від цих факторів, роля тактики змінюється також у пов'язанні з іншими складовими частинами воєнного мистецтва.

Майже до кінця другої половини XIX століття, тобто до часу, коли армії ще не мали масового характеру, і вислід війни определявся окремими вирішальними битвами, розмах яких стосувався до площі, а кількісна сила воюючих сторін до-рівнювала їх участі в даній битві, — тактика займала панівне становище. Але раптовий ріст виробничих сил у кінці другої половини XIX й на початку XX століть значною мірою скомплікував умови ведення мілітарних операцій. Щоб виграти війну сьогодні, треба провести цілу серію широкозакровених битв, які мають одну й ту саму концепцію та ціль. Сучасна збройна боротьба перенеслася на величезні площі терени й реалізується з допомогою багатомільйонових армій. У сьогоднішній війні не грає ролі одна

окрема битва, але ті комбіновані операції, які ведуться з метою досягнення її стратегічних цілей. Тому теперішня тактика вже більше не охоплює всієї широчини тих проблем і питань, які торкаються підготовки до битв та їх переведення, організації й використання. Із цього можна зробити висновок, що об'єктивна реальність висунула потребу розвитку нового компоненту воєнного мистецтва, а саме мистецтва оперативного.

кладного перегляду цих тез, бо стратегічно-оперативні ешелюни сьогоdnішнього військового командування мають уже нуклеарну зброю й далекодистанційні середники її доставки. Це уможливило удар по любому об'єкті, розташованому в найглибшому запіллі ворога. Поруч із посиленням свого впливу на тактику, сьогоdnішні стратегія й оперативне мистецтво мають до диспозиції зброю, яка може виконати всяке завдання, забезпечуване

Пляновики альянтської інвазії в 1944 р. Зліва направо — генерал Омар Брэдлі, адмірал Рамсі, маршал летунства — сер Артур Теддер, генерал Двайт Айзенгауер, маршал Монтгомері, маршал летунства — Лій-Малльорі й генерал Бедель Сміт

Перед винайденням нуклеарних стрілен стратегічні й оперативні командування армій не посідали зброї, яка могла б відіграти вирішальну роль у веденні й вислідах як окремих мілітарних операцій, так і війни в цілому. Битва являлася одиноким засобом для розгрому ворога, а ціла низка таких битв допомагала в досягненні оперативно-стратегічних цілей. Таким чином, роль й місце тактики у воєнному мистецтві не змінювалися.

Коли ж появилися нуклеарні стрільна й ракети, звичайно, виникла потреба до-

попередньо великими боями, з участю в них усіх родів зброї. Кажучи іншими словами, воюючі сторони посідають сьогоdnі зброю масового нищення, а з цього випливає, що звичайна битва вже не є більше одиноким способом розбиття ворога. Роль й місце битви у збройній боротьбі змінилися, а разом із цим змінився і її зміст. Це ж, у свою чергу, привело до зміни взаємного зв'язку й узалежнення поміж стратегією й тактикою, а стратегія, як найвища категорія воєнного

мистецтва, сьогодні має безпосередній і найбільший вплив.

Звичайно, це в жодній мірі не означає твердження, що тактика сьогодні відіграє другорядну роль. Навіть в умовах існування наймодернішої зброї битва продовжує вважатися одним із головних середників для досягнення оперативних цілей. Щоб забезпечити кінцеву перемогу, необхідно сконсолідувати всі висліди, здобути ударами, нанесеними при допомозі стратегічної й оперативної нуклеарної зброї. Висловлюючись інакше, сьогодні для повного розгрому ворожих збройних сил вистачає захопити територію ворога й цим позбавити його можливості ставити дальший спротив. Таке важливе завдання може бути виконане тільки при застосуванні сильної бойової акції, веденої об'єднаними силами всіх родів зброї. Тоді наявність нуклеарних ракет і стрілен аж ніяк не зможе запобігти фактові, що завершення бойових завдань у деяких напрямках і другорядних обшарах мілітарних дій буде досягнене конвенціональними засобами. Тут, як і в минулому, тактика відіграватиме основну роль.

Битва, як форма збройної боротьби, є двостороннім процесом, у якому кожна з воюючих сторін шукає здобуття перемоги з допомогою того матеріалу й технічних засобів, на посідання яких їй дозволяє її мілітарна теорія. Справність тактичних принципів може бути перевірена тільки на практиці, а практика, у свою чергу, являючись бойовим досвідом, постачає необхідними даними дальший розвиток теорії.

Беручи свої початки з положень стратегії та оперативного мистецтва, тактика має призначення досліджувати й аналізувати ті зміни, які сталися в характері модерної битви (її зміст й особливості, організація та виконання поставлених перед нею завдань). При виконванні цього завдання тактика мусить урахувати не тільки появу нуклеарних чинників, але також і розвиток конвенціональної зброї та інших бойових засобів. Крім того, до її компетенції належать повна моторизація й механізація збройних сил.

Разом із появою нуклеарної зброї виникли й нові середники збройної бороть-

би, і до завдань тактики сьогодні належить теж визначення найдоцільніших методів для застосування їх у битві та в побоюванні атомних засобів противника. Тактика мусить розвивати рекомендації для ефективного використання наслідків нуклеарних атак й охорони своїх військ від вислідів діяння цієї руйнуючої зброї. Вже були зроблені й далі робляться спроби розв'язати цю проблему в теоретичній площині, тому що жодна армія у світі покищо не має будь-якого досвіду в бойових операціях, ведених при допомозі нуклеарної зброї. Військові теоретики посідають лише результати лабораторних досліджень та нуклеарних експлозій, проведених у повітрі, на землі й під нею. Правда, в користь тактики промовляють здобуті факти про нищівну, руйнівницьку силу різноманітних видів атомної зброї, разом з інформаціями про охоронні засоби для індустріальних центрів та різно-рідного бойового вираду.

Інвазія Чехо-Словаччини в 1968 році

Проте, питання, яка акція є найдоцільнішою для військових підрозділів, оперуючих в умовах застосування нуклеарної зброї, знаходиться сьогодні ще у стані теоретичних дослідів, базованих на при-близних вислідах тактичних вправ, що переводяться в ситуаціях, наближених до справжніх бойових настільки, як на це дозволяють можливості. В загальному, теоретична діянка є дуже потрібною для правильного встановлення суті кожного елементу даної битви, нуклеарного удару, вогню, маневрування й атаки — їх відповідної ролі, місця, взаємозалежності та метод використання.

Модерна збройна боротьба є комбінацією операцій усіх родів зброї, а її успіх

залежить від координованої акції всіх сил і засобів, які в ній беруть участь. Виходячи із спроможностей бойових середників збройної боротьби, тактика повинна устійнювати застосовування кожного з них у битві, а також розвивати засади співпраці всіх родів зброї із прикріпленими до кожного зокрема додатковими й допоміжними формаціями.

Бойове завдання буде виконане швидше і з меншими втратами при умові, що дана битва є дбайливо підготована, а її багатостороння бойова безпека й підтримка відповідно гарантовані. Важливим чинником є також утримування гнучкого й безперервного контролю над заангажованими в битві військами. Із цього випливає, що одним із завдань тактики є вивчення й розвиток принципів контролю над військовими частинами у складних умовах модерної битви та удосконалення рекомендацій для всебічної бойової підтримки. Сюди відносяться звичайна й таємна розвідки, забезпечення перед дією зброї масового нищення, протиповітряна оборона, гарантія битви, безпека для військ у марші та медична підтримка.

На цьому місці треба відмітити, що мілітарна теорія може бути дуже розвинутою, можуть бути найдосконалішими зброя та інший бойовий виряд, але в кінці кінців наслідки битви все одно вирішуватиме людина. Отже, для цієї битви вона мусить бути досконала вишколена, мати високу мораль і силу витривалості. Тому тактика повинна установлювати й давати достатні підстави для вимог моралі військ і їх психологічної стабільності.

Іншим дуже важливим завданням тактики являється запевнення сталої бойової готовості військ. Це означає, що тактика мусить опрацьовувати теоретичні і практичні питання, заключаючи в собі методи організації й переведення спеціальних лекцій та вправ для особового складу всіх мілітарних формацій із метою забезпечення високого ступеня бойової готовості військ у комплексі та в ситуаціях, котрі підлягають раптовим змінам.

Модерна битва, ведена всіма родами зброї, є надзвичайно маневреною, відзначається величезною динамічністю й гост-

рими змінами в ситуаціях. Із введенням нових середників збройної боротьби й удосконаленням уже існуючих, виринає необхідність розвитку нових метод і форм мілітарних акцій. Тому до важливіших завдань тактики належать наступні: розвиток нових шляхів для успішного застосування несподіваних наступів, проведення прихованих атак, поєднання дії панцерних з'єднань із протипанцерними засобами, знищення оперуючих на малих висотах бойових літаків та вертолетів, ліквідація парашутних десантів, практикування розвідувально-саботажних акцій та вдосконалення ефективності нічних операцій.

Адмірали Варшавського пакту: Зліва — польський віцеадмірал С. Студзінські, посередині — адмірал сов. військової флотії С. Г. Горшков, справа — віцеадмірал східнонімецької військової флотії — В. Емм

Ми перерахували головні проблеми, що з ними тактика, як теорія, зустрічається. Але всі вони мусять бути розв'язані нею в конкретний спосіб, — не в абстрактному пляні. Теоретичні тези матимуть ефективність лише тоді, коли вони застосовуватимуться відповідно зі знанням організації, озброєння, технічного спорядження й тактики потенціального ворога.

Якщо розглядати тактику із практичної точки зору, то, очевидно, її треба поєднувати з такими питаннями, як підготовка і проведення різновидної збройної боротьби в конкретних ситуаціях, всебічна й повна підтримка цієї боротьби, контроль над військами та іншими чинниками тактичного порядку тощо. Цей аспект набуває особливого значення під

час війни тоді, коли випробовується ефективність теорії і розвиваються нові методи та засоби для досягнення цілей збройної боротьби. В роках другої світової війни часто створювалися такі специфічні ситуації, при яких командири окремих мілітарних формацій успішно перетворювали тактичну теорію у практичну акцію, розвиваючи багато нових метод, що допомагали їм здійснювати доручені завдання.

Якщо, наприклад, ворог має перевагу в панцерній зброї, то, як виказує практичний досвід, добрих вислідів у боротьбі проти неї можна досягнути при допомозі глибоко розбудованої оборонної системи із сильними протитанковими пастками й перешкодами, фортифікаційними центрами і гніздами вогневого опору. Слід зазначити, що різнотипові мілітарні формації вводять до битви по-різному. Власне на полі бою виникають нові тактичні методи, коли, скажімо, з'являється необхідність штурму оборонної лінії ворога, а потім перетворення тактичного успіху в оперативний шляхом уведення до битви мобільних груп. Пізніше наступає гонитва за ворогом, здобуття у марші його перехідних оборонних позицій, форсування великих водних перешкод, оточення ворожих сил і знищення їх по частинах. Нові тактичні методи згодом перетворюються в теорію і вводяться в бойову практику військ спеціальними наказами, директивами, інструкціями, правилами тощо.

Варто відмітити, що поява ефективніших метод ведення збройної боротьби тісно пов'язується з безперервною модернізацією всіх родів зброї та іншого бойо-

вого виряду. В роках другої світової війни армії всіх воюючих держав були озброєні новими видами автоматичної і протитанкової зброї; мобільний артилерійський парк наповнився ракетними вистрільнями, саморухомими гарматами й новими протитанковими середниками; панцерні й моторизовані війська підлягли радикальним змінам, а виряд для військ спеціального призначення був удосконалений також. Все це, разом узятє, допомогло зробити тактику гнучкішою й маневренішою.

Проте, було б помилково вважати, що у бойовому вишколі за мирних часів тактика як воєнне мистецтво перебуває у стані застою. Військові гри для командного складу і штабовиків, військові й тактичні вправи з гострим стрільням та різнорідні маневри піддають теорію випробуванням, допомагають поліпшувати попередні методи й розвивати нові. Будь-яке рішення командира про акцію підлеглого йому підрозділу є вислідом тактичних ідей десятків, сотень і тисяч інших людей, які для виконання дорученого їм завдання могли вдаватися до різних метод. Власне так з'являються цікаві й часом дуже оригінальні методи ведення збройної боротьби.

Роблячи підсумки, треба сказати, що метою тактики є нотування всіх подробиць, виникаючих на вишкільних полігонах, докладне вивчення нововведень, надання їм наукової бази, а потім застосування у практичному вишколі військ. Доходимо, таким чином, до висновку, що тактика як теорія творить із воєнним мистецтвом цілість.

Підполк Ю. ЧУБАРІВ

БЕЗ ЛЕТОВИЩ

Всі знають, що для злету літак робить розбіг, щоб набрати швидкості й відірватися від землі. Під час приземлення він також робить пробіг, ступнево зменшуючи свою швидкість аж до повної зупинки. Люди настільки звикли до цього, що здавалося б, не може бути літака без такого злетно-приземлювального пробігу.

Але подекуди під час повітряних парад глядачі спостерігали незвичайний образ. Реактивний літак, який за зовнішнім виглядом нічим не відрізнявся від знайомих їм машин, підлетівши до летовища, почав ступневе зниження і зовсім зупинився в повітрі, завис над злетно-приземлювальною смугою. Врешті він плавно

опустився, торкнувшись колесами бетону. Якби під цим літаком була не бетонована смуга першорядного летовища, а маленький клаптик твердого ґрунту площею в кілька квадратних метрів, то й у цьому випадку він успішно доконав би свого приземлення.

При злеті весь образ повторився у зворотньому порядку. Без ніякого пробігу, відірвавшись від землі, літак вертикально піднявся в повітря й незабаром щез у блакиті небес.

Це був літак вертикального підймання в повітря й такого ж вертикального приземлення.

Розвиток авіації безперервно супроводжується збільшенням швидкостей лету, в тому числі злетної і приземлювальної, що неминуче веде до збільшення довжини розбігу. З огляду на це розміри злетно-приземлювальних смуг різко зросли, а також набагато ускладнилося будівництво летовищ.

Ідеальний спосіб базування — безаеродромний, на порівняючи мало підготованих природних площах невеликих розмірів. Особливо великої актуальності це завдання набрало у зв'язку зі створенням ракетно-ядерної зброї.

Літальний апарат, практично не потребуючий летовища, сконструйований уже давно й доведений останнім часом до високого ступеня досконалості. Це всім відомий вертолiт. Але він має і серйозні недоліки: малі швидкість і стелю полету. Тому, хоч вертолети прийняті на озброєння багатьох армій, для виконання цілого ряду важливих бойових завдань вони не придатні.

В авіаційних конструкторів давно виникла ідея поєднати властивості вертолету й літака в такому літальному апараті, який піднімався б вертикально із землі, приземлювався так само вертикально й міг летіти зі швидкістю звичайного літака. Проте конструкція подібного роду літаків зустрілася з великими труднощами. Перш за все треба було створити дуже легкі, але потужні двигуни, потім вирішити проблему стабілізації і керування на швидкостях, близьких до зера, та багато інших. Це забрало не мало часу.

В останніх роках зусилля науковців і конструкторів різних країн увінчалися

успіхом. У ЗСА, Великобританії, Франції, Західній Німеччині й інших державах сконструйовані експериментальні літаки вертикального злету і приземлення. Тепер вони розробляють і випробовують зразки таких літаків спеціального призначення: винищувачі-бомбардувальники, воєнно-транспортні літаки й інші.

Відомо багато схем літаків із вертикальним злетом і приземленням. В одних поєма й доєма тяги створюються тими самими двигунами, у других для цієї мети використовуються різні групи двигунів, у третіх вертикальна тяга забезпечується агрегатами підсилення тяги, а горизонтальна — маршовими двигунами. Практика показала, що для створення вертикальної тяги найбільшу цікавість представляють повітряно-реактивні двигуни.

Розглянемо для прикладу літак із нерухомим двигуном. Зразки його є білзвукoвий британський винищувач-бомбардувальник «Говкер Р. 1127». Він має слiдуючі дані: розмах крил — 7,41 метра, довжина — 12,55 метра, висота — 3,12 метра, злетна вага — 7.335 кілограмів, максимальна швидкість полету — 1.160 кілометрів на годину, практична стеля — 20 кілометрів, далекість полету при вертикальному злеті та приземленні — 415 кілометрів.

Вертикальна тяга створюється струменем газів, поверненим соплами на 90°. За своїм зовнішнім виглядом такий літак подібний до звичайного. Під час вертикального злету, приземлення та на режимах переходу з вертикального на горизонтальний літ і навпаки літаком керують газодинамічні обладнання. Це невеликі реактивні сопла, розміщені в передній і задній частинах каюка та на кінцях площин. До них подається стиснене повітря. Сопла розміщені далеко від центру ваги літака, тому навіть невеликі зусилля повітряних струменів створюють досить значні моменти, дозволяючи цілком надійно стабілізувати літак і керувати ним.

Маючи таку схему двигуна, цей літак може використовуватися двоєко: або з вертикальним злетом і приземленням, або з розбігом, якщо він є потрібний. Але ця конструкція має і недолік, бо не забез-

печує безпеки при злеті і приземленні в тому випадку, коли двигун перестане працювати.

Ручне й ножне керування в кабіні літака таке ж, як і в звичайних. Ручка керування поворотними соплами знаходиться поруч із ручкою керування двигуном. При злеті і приземленні регулювання витрати повітря через сопла на кінцях площин і ззаду кадовба, а також зміна положення цих сопел осягаються при допомозі ручного й ногового керування. Зміна висоти польоту під час підймання, приземлення і в стані нерухомости здійснюється зміною режиму праці двигуна.

Для переходу з режиму нерухомости до горизонтального польоту ручка керування поворотними соплами переміщується вперед при максимальному режимі роботи двигуна. Літак за короткий час набирає швидкість практично без зміни висоти. Перехід із горизонтального лету в режим нерухомости здійснюється переводом двигуна на малий газ і приведенням керуючих сопел у вертикальне положення. Зі зменшенням швидкості лету підйомна сила крила падає, і для компенсації цього падання доводиться збільшувати обороти двигуна.

Зниження літака для приземлення робиться на дуже малій швидкості. З висоти 4,5-3 метрів починає виявлятися дія відбитих від поверхні землі газових стру-

менів, і в результаті цього погіршується стійкість літака та керування ним. Внаслідок близькості поверхні землі зменшується і підйомна сила двигуна. Для усунення цих явищ застосовуються спеціальні щитки, ребра-відбивачі, охоронні решітки і другі пристрої, улегшуючі керування та захищаючи двигуни на етапах злету, приземлення й висіння.

Вже сконструйовані й випробовуються вертикально злітаючі й осідаючі літаки з великою вантажною підйомністю, більшою швидкістю й далекістю польоту. Зокрема, американський воєнно-транспортний літак «ХС-14А» може перевозити 32 десантники з озброєнням або 3.630 кг вантажу, а його загальна злетна вага дорівнює 17.000 кг. Для вибору місця приземлення літак може перебувати в режимі висіння 10 хвилин.

Французький експериментальний винищувач-бомбардувальник «Міраж-ІІІВ» важить 12-13 тонн. На великих висотах він розвиває швидкість до 2.450 км на год., а радіус його дії з бойовим вантажем 9000 кг становить 460 кілометрів.

Є й інші експериментальні літаки з вертикальним злетом і приземленням. Кожний із них має свої позитиви й негативи, отже праці для створення «безаеродромних» літаків іще не можна рахувати завершеними.

Полковник Ю. САМІЙЛЕНКО

ТАКТИЧНІ ПОВІТРЯНІ ДЕСАНТИ

Під час другої світової війни тактичні повітряні десанти вживалися, як правило, для виконання бойових завдань у тісній співпраці з наступаючими військами й допомагали їм швидко прориватися через оборонні лінії ворога. Глибина цих десантів завжди знаходилася в зоні тактичної оборони, а самі десанти брали участь у захопленні мостових причіпків,

у дезорганізації контролю над ворожими військами, у підірванні їх моралі тощо.

Такі повітряні десанти були висококомбіновані й могли подолати з повітря будь-яку оборону незалежно від грізних природних перепон, важкого протиповітряного вогню, саперних споруд і загород.

У післявоєнних роках розвинулися модерні засоби для переведення тактичних

повітряних десантів і збільшилося їх число у битві. Вони вживалися не лише на початку офензиви, а й улюбій стадії битви.

Поява вертолетів створила нову фазу в розвитку тактичних повітряних десантів. Аджеж вертолети можуть скидати маленькі десантні з'єднання разом зі зброєю й бойовим вирядом, що уможливило їм брати участь у битві безпосередньо після висадки. Поруч із цим, спеціальний вишкіл таких парашутних частин став набагато простішим. Після відбуття короткого тренінгу в переведенні тактичних операцій у ворожому запіллі, фактично звичайне з'єднання моторизованої піхоти може бути скинуте десантом із вертолетів.

Після винайдення атомної зброї значно зросла роль тактичних повітряних десантів. Це сталося тому, що нуклеарні удари в поєднанні з акціями військово-повітряних сил і довгодистанційної артилерії можуть одночасно знищити ворожу оборону на далеко більшій глибині, як будь-коли перед тим.

Нові десантні засоби й сильний вогонь пальної зброї не тільки створюють умови для широкого вживання тактичних повітряних десантів, але збільшують їхню роль в осягненні цілі при застосуванні всіх родів зброї — цілковитого розгрому ворожих сил. Теперішні тактичні повітряні десанти не вживаються принагідно, як це було в минулому, — вони стають перманентним елементом бойової формації наступаючих військ. Тож вони скидатимуться в майбутньому під час будь-якої стадії даної битви й матимуть до виконання найрізноманітніші бойові завдання.

Улегшуючи прорив через тактичну оборонну зону і проміжні оборонні лінії, повітряні десанти можуть забезпечити й утримати важливі з тактичної точки зору позиції, схрещення доріг, мости, місця для подолання різних природних перешкод та інші об'єкти на шляху наступу своїх або союзницьких військ. Вони можуть наносити удари ворогові ззаду, позбавляючи його можливості відбудовувати оборонні лінії, зв'язуючи ворожі ре-

зерви й забезпечуючи цим самим швидкий темп наступу своїх військ.

Розвинувши атаку в глибині оборонних ліній ворога, тактичні повітряні десанти можуть захопити і втримати корисні обшири та об'єкти, розладнати відступ ворожих сил і їх концентрацію на проміжних оборонних лініях, а перетином доступу резерв — улегшити бою частинне знищення противника. Ці десанти також матимуть здатність допомагати наступаючим військам у форсуванні водних перешкод під час їх маршу, сприяти висадкам морських десантів тощо.

При зустрічній битві тактичні повітряні десанти беруть на себе роль наступаючих відділів, створюють сприятливі умови для розгортання головних сил та їх дій, спеціально в гірських обширах, де проходить й переїзди через гори треба захоплювати дуже швидко.

Парашутні війська можуть вести додаткову розвідку з метою виявлення атомних перешкод і замінованих полів, льокації вистрілень нуклеарних ракет і контрольних постів, захоплення і знищення таких об'єктів, ліквідації артилерійських становищ і т. д.

На початку офензиви й під час усього її тривання парашутні формації одержують завдання знищити тактичну нуклеарну зброю ворога, командні пости, магазини аmunіції, всі середники комунікації та інші об'єкти, які мають значення для втримання контролю над ворожими військами.

Але завжди треба пам'ятати про те, що з бігом часу умови для ведення акцій у запіллі ворога набиратимуть усе більшої ускладненості. Аджеж цей ворог може застосувати проти парашутних військ зброю масового нищення, ввести в дію панцерні з'єднання або формації змоторизованої піхоти, перетранспортувавши їх вертолетами або скинувши свій власний повітряний десант. Крім того, інтенсивна протиповітряна оборона ворога значно утруднює операції вертолетів чи літаків.

Слід відмітити, що й ведення боротьби тактичними повітряними десантами підлягало великим змінам. Спочатку в ній

брала участь лише піхота, а тепер до акції входять усі роди зброї: моторизована піхота, артилерія, мотори, саморухома артилерія та навіть відділи спеціального призначення. А щоб здобути ініціативу й виграти на часі, їх дії поєднуються з якнайбільшою напруженістю, точно встановленими цілями, переводжуваними з великою швидкістю операціями та жорстокою боротьбою. Звичайна річ, що все це вимагає дбайливої підготовки, взірцево проведеної висадки десанту та дуже високого оперативного-тактичного уміння як штабу, так і командирів окремих підрозділів.

Діставши певного роду завдання, командир тактичного повітряного десанту починає опрацьовувати його акції на мапі, використовуючи для цієї мети аерофотографії, бо він не може бачити рельєфу місцевості, в якій доведеться йому діяти. Тому власне він повинен не тільки докладно розбиратися в аерофотографіях і читати мапу, але й передбачити висліди майбутнього бою. Коли ж повітряний десант уже скинуто, командир мусить якнайшвидше зорієнтуватися в ситуації та докладно визначити бойове завдання на місці.

Командир парашутного десанту мусить докладно знати цілі своєї операції, об'єкти в обширі висадки, які мають бути знищені вогнем його старшого командира, точну трасу лету, розташування військ у заплілі ворога, які він має підтримати, своє власне бойове завдання й завдання всіх тих військ, які знаходяться поблизу місця висадки. Більше того, цей командир повинен установити точно глибину десанту, час, у якому він мав би долучитися до наступаючої формації, засоби для реалізації десанту й т. д. Всі ці відомості допоможуть командирові знайти правильне рішення для проведення висадки й удару з ворожими відділами.

Ситуація визначається на підставі доступних інформацій про розташування ворожих сил. Тому правильність бойового завдання, яке парашутний десант виконуватиме разом з акціями підлеглих, доданих і допоміжних з'єднань, методи їх здійснення й безпеки у великій мірі залежать від того, наскільки глибоко ці

інформації командир парашутного десанту проаналізував.

Після цього він визначає бойову здатність парашутної формації, визначає радіологічну ситуацію й терен, бере під увагу пору року, пору доби й погоду, бо всі ці чинники грають досить велику роль як у проведенні самого десанту, так і в тих операціях, які за ним слідуватимуть.

Всі інформації, які торкаються ворога, дає командирові парашутного десанту вищий рангою старшина. Для передбачення ворожих дій хтось мусить добре знати про організацію формацій ворога, його озброєння й тактику боротьби ворожих парашутних частин. Велике значення мають відомості про розташування ворожих сил в обширі висадки, інформації про час зустрічі з ними, диспозицію цих сил і їх вогневої зброї біля об'єктів, які мають бути захоплені, дані про ситуацію на флангах ворога й виломи в його оборонних лініях.

Ураховуючи всі ці фактори, командир тактичного повітряного десанту конкретизує своїй частині приналежні до виконання бойові завдання, встановлює її диспозицію перед боем і в часі його тривання, деталізує ті сили, які мали б прикривати обидва фланги й заплілля, визначає порядок взаємодії й т. п. Після цього він розподіляє персонал, бойовий виряд, амуніцію, середники транспорту й інші вантажі між приналежними до висадки десанту вертолетами. Тут на перше місце ставиться той факт, що негайно після приземлення десант мусить зударитися з ворогом. Для цієї мети рекомендується, аби кожний вертоліт мав на своєму покладі й мортири, й амуніцію до них і приналежний до цих мортир чи інших гармат персонал. Кожне окреме з'єднання мусить бути висаджене так близько до об'єкту своєї дії чи вогневої позиції, як тільки це можливе. Важливим чинником для парашутних військ є комплектування бойових формацій іще в повітрі, при наближенні до місця висадки десанту.

При дослідженні терену велика увага приділяється знайденню придатних для приземлення місць, можливостям прихованих і швидких атак на призначені до захоплення об'єкти, ситуації впродовж

цих атак та оборонним формаціям (якщо в їх діях виникне потреба).

Командир тактичного повітряного десанту дає накази своїй частині усно, забезпечуючи кожному окрему сотню схематичною, попередньо приготованою, мапою рельєфу місцевості, яка включає в собі, крім даних про терен, інформації про ворога, показує місця приземлення, об'єкти, які мають бути захоплені, найкращі шляхи доступу до них і містить різноманітні інформації про важливіші локальні пункти. Базуючись на цих схемах, сотенні командири пізніше дають оперативні накази, й чотові пояснюють бойові завдання ройовим командирам та воякам.

Вживаючи схематичну рельєфну мапу, командир тактичного повітряного десанту встановлює співпрацю між окремими сотнями, дає інструкції для всестороннього забезпечення битви (розвідка, оборона перед зброєю масового нищення, захист флангів і запілля, маскування, політична праця і всяка інша необхідна підтримка).

Готування відділів до десанту й бойової акції починається негайно після одержання вступних інструкцій від командира. Парашутисти підготовляють зброю, амуніцію й інший бойовий виряд для завантаження до вертолетів. Під час готування до бойової акції десантні підрозділи відбувають короткий тренінг, устанавлюючи склад штурмових груп, які діятимуть після висадки, порядок наближення до намічених об'єктів і способи їх знищення, акції в атаці й організацію оборони. Додані до парашутистів частини відбувають тренінг у чотах, сотнях і курнях.

Парашутисти розпочинають бойові акції в запіллі ворога безпосередньо після висадки й коли діють дуже швидко, тоді бодай на певний час здобувають перевагу над ворогом у силі. Ті відділи, які висаджуються першими, створюють бойові групи і стараються знищити ворожі формації, забезпечуючи цим висадку головних десантних сил. Опісля, наступаючи в точно окреслених напрямках, вони долучаються до своїх військових частин у русі.

Зараз же після висадки розвідувальні стежі розвивають наступ на призначені до захоплення об'єкти, виявляють розта-

шування ворожих позицій та шукають найкращих напрямів для атаки на них головних десантних сил.

Командир тактичного повітряного десанту наладовує зв'язок зі своїми частинами, включаючи ті, які знаходяться поза фронтовою лінією, передає радіовим шляхом доручення підлеглим йому відділам, а потім рапортує своєму зверхникові про висліди десанту.

З'єднання парашутистів, розвиваючи наступ на призначені об'єкти, стараються заатакувати ворога з флангів, а, якщо на це дозволяє ситуація, також проникнути в запілля його оборонних ліній. Осягнувши намічені позиції, підрозділи розпочинають на поданий сигнал загальний наступ, уміло використовуючи обстріл ворога власною артилерією, прогалини в його оборонних лініях і рельєф даної місцевості. При проведенні несподіваної атаки навіть маленькі бойові відділи можуть добитися значних успіхів.

Під час наближення до ворожих об'єктів і боїв за них командир парашутного десанту забезпечує прикриття своїм флангам і запіллу. Якщо на певних відтинках створюється небезпечна ситуація, він шле маленькі відділи для здобуття вигідних з тактичної точки зору позицій, а в інших напрямках розсилає розвідувальні й забезпечувальні підрозділи. Коли ж призначений для здобуття об'єкт уже захоплений, десантні частини діють далі згідно з укладеним попередньо планом: вони або організовують його оборону, або знищують цей об'єкт і скеровуються в інший обшир для виконання нового бойового завдання.

При організуванні оборони десантні формації уміло використовують терен і залишені ворогом оборонні середники з метою втримати даний об'єкт аж до прибуття власних або альянтських військ. Оборона влаштовується довкола цього об'єкта, але це не значить, що сили розподіляються рівномірно. Користаючи із донесень розвідки, командир вирішує, в якому секторі йому необхідно діяти з найбільшою силою проти наступаючих або відступаючих ворожих частин. На цій підставі він організує оборону, визначає межі оборонних пунктів та місця розта-

щування артилерії, мортир і протипанцерних перешкод.

Такі ворожі об'єкти, як виробні нуклеарної зброї, летовища, командні пости, зброєневі магазини тощо, знищуються вогнем артилерії чи запальними бомбами, або висаджуються в повітря, коли це потрібне.

Під час операцій проти нуклеарної зброї та інших мобільних об'єктів треба пам'ятати, що ворог може пробувати відтягнути їх із зони удару, а для запобіження цьому слід улаштувати засідки вздовж усіх еwentуальних ліній ворожого відступу.

Якщо виникає потреба знищення контрролю ворога над його військами і їх порядку, тактичний повітряний десант атакує кілька ворожих об'єктів одночасно. Ядро десантних сил захоплює найважливіші з них, а об'єкти другорядного значення ліквідують окремі групи. Всі ці акції мусять бути зреалізовані дуже швидко й відважно. Після несподіваної атаки на даний об'єкт і виконання завдання, парашутні відділи так само швидко повинні відступити і з'явитися там, де ворог їх зовсім не чекає.

Атака на оборонні лінії ворога з його запілля практикується також, але тільки тоді, коли парашутний десант користується безперервною й належною підтримкою з-поза лінії фронту. Тому глибина десанту завжди мусить бути в зоні засягу дії артилерії своїх наступаючих військ. Тактичний повітряний десант, як правило, завжди формується в одну бойову

колону, резерви якої становлять одну третину його загального складу. Фронт, на якому оперують приналежні до десанту відділи, може бути дещо ширшим як звичайно, бо інколи в оборонних лініях ворога виникають прогалини, котрі треба використовувати для розвивання послідовуючих наступів на ворожі фланги та поєднувати їх із наступами частини власних сил спереду фронтової лінії.

Подібного роду парашутні десанти найкраще відбуваються тоді, коли власні або альянтські війська розпочинають офензиву, бо це забезпечує успішне приземлення десантних відділів та їх початкові операції. З розвитком цієї офензиви ефективність підтримки для парашутного десанту з боку наступаючих військ безперервно зростатиме. Атака парашутних відділів, звичайно, триває доти, доки вони не поєднуються з головними наступаючими силами.

Успіх тактичного повітряного десанту в багатьох відношеннях залежить від його таємного приготування, несподіваного проведення, правильного вибору місця для висадки та акцій своїх власних або союзницьких військ, які підтримують дії десанту. Що ж торкається операцій парашутних формацій у запіллі ворога, то вони вимагають чи не найбільшого бойового уміння і творчої ініціативи як з боку командирів, так і з боку вояків. Кожне парашутне з'єднання, кожний старшина й кожний окремий вояк мусять бути приготувані до ведення рішучих і може навіть незалежних дій без близьких побічних контактів зі своїми сусідами.

Пор. Ф. КОРДУБА

КОЕКЗИСТЕНЦІЯ ТА ДІЙСНІСТЬ

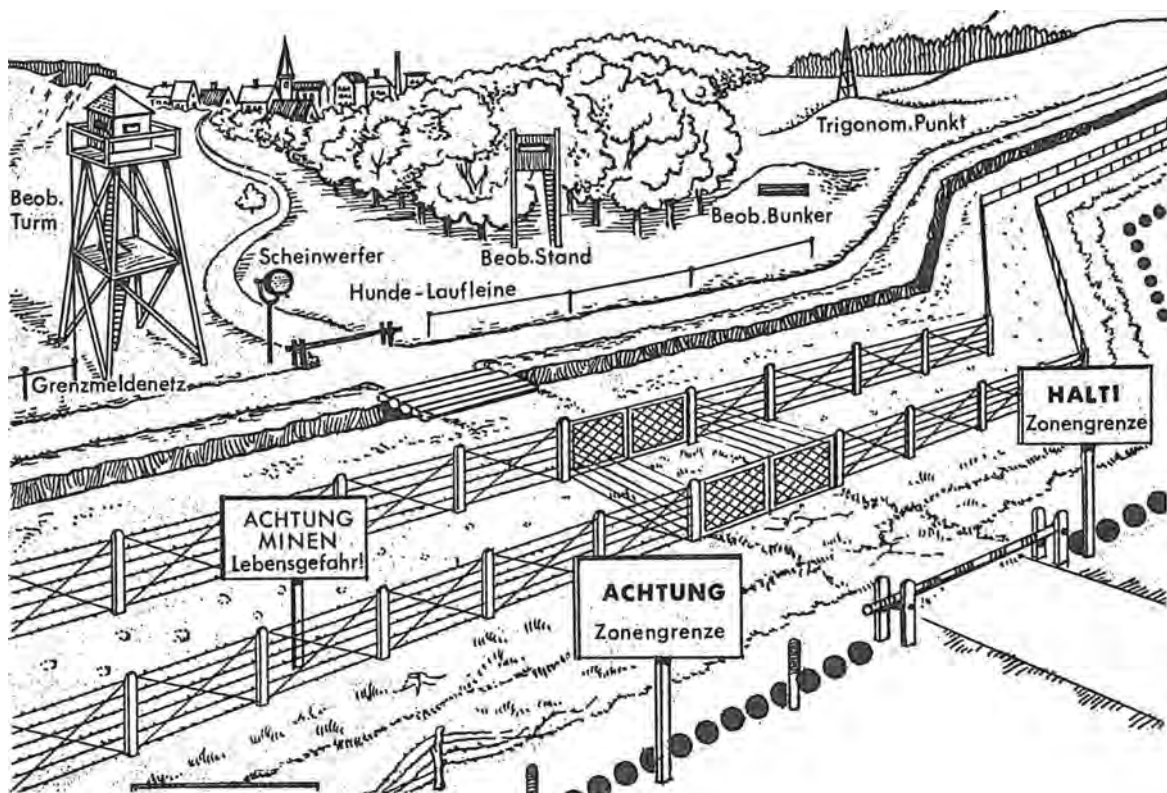
На пропозицію Grenzschutzkommando Süd München автор цього репортажу оглянув разом із групою журналістів відтинки кордону між Німецькою Федера-

тивною Республікою та східною зоною, т. зв. Німецькою Демократичною Республікою (НДР). З цього приводу появилася коротка інформація про охорону східно-

го кордону НФР та декілька фотознімків, демонструючих положення на цьому кордоні.

Безпосереднього дотику до східнонімецького кордону Бундесвера не має, з простої причини, щоб оминати зайві конфлікти. Довжина «демаркаційної лінії», яку 1. 12. 1955 р. советська окупаційна влада назвала «державна границя Захід», має 1381 км. Відтинок цієї лінії, яка відділює Баварію від НДР, має 405 км. До цієї довжини доходить ще 356 км кордо-

охорони кордону була організована в 1951 р. в силі 10 тис. чоловік. Почавши від 1954 р., ця охоронна сторожа була збільшена до 20 тис. Є це поліційні групи окремих команд, організовані на добровільчій базі. Завданням цих груп є охороняти прикордонну смугу до 30 км вглиб перед забороненими переходами границі та перед іншими можливими порушниками публічного спокою в НФР. По другій стороні демаркаційної лінії, на території НДР, почавши від 15. 9. 1961 р.

ну між НФР і Чехо-Словаччиною. Демаркаційна лінія є поділена на наступні 4 відтинки з окремими командуваннями: Команда охорони побережжя в Бад Брамштедті; Команда охорони кордону Північ у Ганновері; Команда охорони кордону Середини в Касселі й Команда охорони кордону Південь у Мюнхені.

Охорона кордону підлягає т. зв. Bundesgrenzschutz. Ця формація для

є організована «Німецька гранична поліція» («Deutsche Grenzpolizei») в силі 50 тис. чоловік, і вона як «Команда границі» входить у склад «Національної народної армії».

Тоді як по стороні НФР до самої демаркаційної лінії є повністю використаний ґрунт для вирощування сільськогосподарської продукції, по стороні НДР прикордонна зона сягає 5 км, і вона тво-

рить «замкнений простір» (Sperrgebiet). Ця полоса є поділена на окремі смуги, з тим, що 500 м. від демаркаційної лінії — це замкнена зона. Докладніше про те, як є забезпечений кордон по стороні НДР, гляди шкiц. Про різні охоронні засоби кордону промовляють фотознімки, до яких є зайві будь-які коментарі.

Аж ось 21-го серпня 1968 р. нова агресія «мирної політики» ССРСР — окупація Чехо-Словаччини. «Мирова» пропаганда ССРСР у жодному випадку ніколи не була гарантом модифікації советської політики. Навпаки, під прикриттям цієї пропаганди, й на майбутнє скривається загроза для суміжних країн із советською гемісферою впливів.

Будова граничного муру між Західньою і Східньою Німеччинами

Уже саме положення на демаркаційній лінії між НФР та НДР є найкращим доказом сучасної коекзистенції між Сходом і Заходом. В 1963 р., після кубинської конфронтації і кризи, на Заході зродилися надії, що в стосунках між Сходом і Заходом започаткована нова фаза. Багато політиків на Заході твердило, що ССРСР, наймогутніша комуністична потуга, змінила свій ритуал ворожої настанови супроти Заходу. Перед ЗСА відкриваються нові можливості співпраці. На цій підставі ЗСА покінчили з холодною війною.

Советська «відлига» 1963 р. мала тільки тактичне значення, зумовлене новими історичними факторами. Щонайменше три фактори відрізняють 1963 р. від 1921 і 1935 рр., коли то Ленін і Сталін проголосили нові курси політики: 1. початок рівноваги могутностей у світі; 2. розвиток нуклеарної зброї і 3. еволюція советського суспільства. Усі ці фактори й на майбутнє не втрачають актуальности, ані сили. Але рівночасно коекзистенція, на яку надіялося багато політиків Заходу, є в основах підважена. Коекзистенція з ССРСР допустима тільки й виключно на

двох відтинках: культурному обміні й торгівлі. Перший відтинок служить для советської політики як засіб для пропаганди багатогранних «досягнень» ССРСР на Заході, а другий — для здобуття особливо технічної продукції із Заходу, для

ще кращого вдосконалювання власних, різних галузів промисловости. Така коекзистенція в ніякому випадку не змінить положення на демаркаційній лінії між НФР та НДР, і не є ніяким гарантом для світового миру.

Францішек ВЕЛЬЧАР

»СТОНОГА« НЕ СТРИЛЯТИМЕ

»V« — перша літера німецького слова »Vergeltung« (реванш). Зі зброї, призначеної для цього реваншу, Гітлер устиг застосувати літаки-стрільна »V-1« та ракети »V-2«. Третьою в серії »V« (»Фау«) мала стати гармата, цівка якої була задовжки 130 метрів. Гітлерівці випробували її в Мендзиздроях (відпочинкова місцевість у гирлі Одри на території Польщі) й розраховували обстрілювати з неї Лондон. За вісім кілометрів од протоки Ля-Манш, у Мімуайеку, під Кале, досі височить пагорб, у якому поховано рештки гітлерівської »V-3«.

Жага пімсти й реваншу опанувала Гітлера, як тільки він пересвідчився, що за розпочату Німеччиною війну доведеться розплачуватися німецьким містам. Спочатку зняряддям реваншу мали бути військово-повітряні сили (»Люфтваффе«). »Спопелимо їхні міста!« — кричав Гітлер, і »Люфтваффе« старанно здійснювала його погрозу, скидаючи бомби на Лондон, Ковентрі, Савтгемптон, Ліверпуль, Манчестер, Бірмінгем.

Найсильніший »каральний« наліт на Лондон мав місце в ніч проти 17-го квітня 1941 року. В ньому брало участь 460 німецьких літаків, але, як з'ясувалося згодом, це був останній великий наліт на столицю Великобританії.

По деяким часі головні сили »Люфтваффе« були кинуті на схід, проти Советського Союзу. З опублікованих після війни німецьких штабових документів виходить, що 1-го липня 1941 року, через тиждень після початку советсько-німецької війни, на східньому фронті діяло 1888

літаків, а на західньому, проти В. Британії, — 611. З'єдинене Королівство полегшено зітхнуло, бо британські міста були врятовані, а, натомість, дедалі більшою ціною платила за війну Німеччина.

А втім, бомби почали падати на запілля III Райху ще під час драматичного бою за Великобританію. »Хай мене зватимуть Майером, якщо колись бодай одному ворожому літакові вдасться вдертися в повітряний простір III Райху«, — хвалився Герінг перед початком війни. І все ж перший наліт на Берлін стався в ніч проти 26-го серпня 1940 року, тобто на другий день після першого налету на Лондон. А через місяць, коли британські винищувачі вели дедалі важчі бої над Англією, вперше ціла сотня бомбардувальників британських військово-повітряних сил (РАФ) заатакувала столицю Німеччини.

Але ці перші налети на Німеччину, надзвичайно важливі з морального погляду, ще не мали великої стратегічної ваги. Вони турбували ворога, доводили Гітлера до сказу, але їхньої матеріальної шкоди ватажки III Райху могли не брати близько до серця.

Проте, згодом становище змінилося. У травні 1942 року в налеті на Кельн уперше взяло участь понад 1.000 бомбардувальників. А через рік літаки Королівських військово-повітряних сил Великобританії розкидали над Німеччиною листівки з тією самою чванькуватою цитатою із промови Герінга й повідомлення, що загальна вага бомб, скинутих на Німеччину від початку війни, перевершила сто тисяч тонн. »Наступні сто тисяч тонн

не змусять на себе довго чекати й будуть іще ефективніші», — попереджала листівка.

»Люфтваффе«, головні сили якої перебували на східньому фронті, була безсила перед завданням як захистити територію Німеччини від налетів та як »спопелити« англійські міста. Саме тоді Гітлер та його військові начальники дійшли до висновку, що завдання, котре виявилось не під силу авіації, має бути розв'язане іншими засобами.

Фельдмаршал Мільх, один із тих, які командували »Люфтваффе«, сказав із цього приводу: »Ми прикінчимо лише пару мільйонів англійців. Якщо це в нас вийде, вони дуже швидко відмовляться від налетів на Німеччину«. А сам Гітлер погрожував: »Коли навіть покищо ми не можемо досягнути Америки, то поруч із нами є, дякувати Богові, держава, до котрої можна дістати. Й ми вже постаремося це зробити!«.

Засобами, за допомогою яких Гітлер хотів »дістати« В. Британію, були автоматичні літаки-стрільна »Фі-103«, що ввійшли до історії як зброя »V-1«, та ракети »А-4«, відомі пізніше як »V-2«. Існували також інші проекти, й коли у серпні 1943 року після бомбардування експериментальної бази в Пенемюнді роботи над »V-1« й »V-2« припинилися, розлючений Гітлер звернувся до проекту ч. 3. Він дав наказ розпочати створення »Помпи високого тиску«, відомої також під назвами »Стонога« й »Пильна Ліза«.

* * *

Навесні 1918 року на Париж почали падати двосотдесятиміліметрові артилерійські стрільна, вистрілювані німцями з відстані 120 кілометрів. Створення гармати, здатної стріляти на таку віддаль, було чималим досягненням, але великої ролі ця гармата-велетен не відіграла. Швидкість її стріляння була незначна, а цівка дуже швидко спрацьовувалася. Усунути ці дефекти так і не вдалося. Тоді інженер Август Кендерс із металургійного концерну Рехлінга обрав інший шлях. Замість звичайної далекобійної гармати, він запропонував щось цілковито нове. Його гармата являла собою цівку завдовжки

130 чи навіть 150 метрів, а з обидвох її боків були розташовані парами кілька-десять камер на порохові заряди. Передбачалося, що ці заряди загорятимуться по черзі від електричної іскри, аби порохові гази надавали стрільнові дедалі більшої швидкості в міру його просування в середині цівки.

Винахідник сподівався, що далекобійність такої гармати досягне 160 кілометрів, а цього було досить для обстрілу Лондону з баз, розташованих на континентальному березі Ля-Маншу. Здійсненню цього проекту заважали величезні технічні труднощі, до того ж Кендерс був дилетант у галузі балістики. Але Гітлерові його проект сподобався й видався незвичайно грандіозним. У серпні 1943 року фюрер наказав розпочати спорудження вогневої позиції в Мімуайеку, на віддалі 152 кілометрів од британської столиці, вірніше від її центру.

Позиція призначалася для двох груп гармат по 25 цівок у кожній, а саме будівництво було розраховане на один рік. Улітку 1944 року »Помпа високого тиску« мала розпочати обстріл Лондону зі швидкістю десять стрілен на хвилину, якщо, ясна річ, справдяться надії винахідника, проект якого не був перевірений на практиці.

З Рурського басейну на будівництво в Мімуайеку надіслали п'ять тисяч кваліфікованих робітників і 430 шахтарів, які вгризлися у вапнисту породу пагорба, вирубуючи у ньому лабіринт глибоких шахт і штолень. Під пагорбом за короткий час був прокладений тунель із залізничною віткою, на глибині 30 метрів з'явилися магазини для боєприпасів і приміщення для гарматної обслуги, ще на вісімдесят метрів глибше містилися комори, де стрільна мали закладатися до цівок. Самі цівки, по п'ять у батерії, планувалося розмістити в похилих бетонованих штреках, захищених п'ятиметровим залізобетонним перекриттям. У ньому залишили по п'ять вузьких отворів для цівок калібру 150 міліметрів. Крупн виготовив панцерні покришки для цих отворів, і коли така покришка була зачинена, зовні виднів самий лише кінець цівки. Все це по-

винно було захистити «Помпу» високого тиску» навіть від найважчих бомб.

Роботи велися в найсуворішій таємниці, й навіть у гітлерівському уряді тільки окремі особи знали про нову зброю. Сам генерал Лееб, шеф департаменту, який відповідав за озброєння війська, довідався про неї цілком випадково, під час інспекційної подорожі на берег Ля-Маншу. Генерал із роздратуванням констатував, що, починаючи здійснення ризикованого проекту «Помпи високого тиску», не поцікавилися думками підлеглих йому фахівців.

Таємниче будівництво в Мімуайеку не випало, проте, з уваги розвідки альянтів. Ніхто не знав напевно, що там має бути, але на всякий випадок у листопаді 1943 року літаки 9-ої американської повітряної флотилії піддали будівництво бомбардуванню. У висліді німці скоротили початковий проект до половини, але навіть 25 гармат означали п'ять стрілен, що падатимуть на Лондон кожної хвилини.

Серійне виробництво цих стрілен розпочалося без готування. Кожне стрільно мало завдовжки два з половиною метри й важило близько ста сорока кілограмів, а його стійкість під час польоту забезпечували чотири стабілізатори. Поки стрільно було в цівці, складені крильця ховалися в його корпусі; в політі вони мусили розгортатися. Досліди, розпочаті в середині жовтня 1943 року, дали маловтішні наслідки: стабілізатори при великих швидкостях діяли погано. Але, не зважаючи на цей недолік, стрільна все ж таки були пущені в серійну продукцію.

Експериментальні стріляння з дослідного зразка «Помпи високого тиску» мали місце в Мендзиздрях. Тут же під командуванням підполковника Бортт-Шеллера перебував спеціальний підрозділ, у якому тисяча вояків привчалася до нової зброї. Випробування проходили вкрай погано. Початкова швидкість стрільної становила 1.100 метрів на секунду, тобто була на одну третину менша за швидкість, потрібну для обстрілу Лондону, а, крім того, підводили також електричні запальники бічних зарядів. Доводилося все змінювати й поліпшувати.

Нарешті 22-го березня 1944 року відбулися вирішальні випробування у при-

сутності генерала Лееба. Виявилось, що при стрілянні з малою початковою швидкістю стабілізатори діють добре, але при великих швидкостях крильця розгортаються нерівномірно, «тріпочуть», і стрільно починає перекидатися. Отже, двадцять тисяч виготовлених у поспіху стрілен сміло можна було викинути на смітник.

Фахівці генерала Лееба, лише тепер допущені до дилетантського Кендерсового проекту, вважали, що від будь-яких дальших випробувань узагалі слід відмовитися. Але хто наважиться сказати про це Гітлерові, котрий безапеляційно заявив, що проект добрий? Не лишалося нічого іншого, як стріляти далі, випробовуючи нові зразки стрілен, далекобійність польоту яких досягала всього 90 кілометрів. Після двадцять п'ятого пострілу цівка тріснула у двох місцях...

4-го травня 1944 року в Берліні відбулася нарада, сто учасників якої мали визначити дальшу долю проекту. Фахівці-професори, говорячи про стрільна Кендерса, вживали таких висловів, як «нісенітниця» та «нехтування основних законів балістики». Однак, як і раніше, все базувалося на тому, що сказати Гітлерові та хто повинен це зробити. Нарешті ризикнув один із професорів — Озенберг, начальник управління планування в раді наукових досліджень III Райху. Він написав листа до Мартіна Бормана.

Наслідком цього Озенбергові разом із професором Вальхнером довелося взятися за дороблення того, що можна було доробити. Кільком зброєним фірмам-конкурентам було доручене виготовлення нових стрілен, а Гітлер і далі наполягав на терміновому здійсненні свого улюбленого проекту.

Нарешті, через два тижні напруженої праці, міністер озброєння Шпеер дістав запевнення в тому, що потрібну мінімальну далекобійність гармати, тобто 150 кілометрів, буде забезпечено. Потрібно тільки почекати до випробувань, призначених на початок липня, які напевно будуть успішнішими від попередніх. Але вже 6-го червня 1944 року альянтські війська висадилися на нормандському узбережжі.

* * *

Для союзників бункер у Мімуайеску залишався й надалі загадкою. Підозрювали, що він, як й інші подібні споруди в північній Франції, править за стартовий майданчик для ракет. З огляду на це бункер інтенсивно бомбардували. А коли через кілька днів після відкриття другого фронту на Лондон посипалися літаючі стрільна типу «V-1», їхні вистрільні й усі підозрілі об'єкти, які могли правити за стартові майданчики, були піддані ще сильнішим, ніж перед тим, бомбардуванням. З аерофотознімків і повідомлень розвідки виходило, що вони надійно захищені багатометровими бетонними перекриттями, через те і знаряддя руйнування цих об'єктів мусили бути особливо потужні.

12-го серпня 1944 року з летища в Норфолку піднявся в повітря американський літак типу «Ліберејтор», на покладі якого, замість бомб, було 380 скринь із десятима тоннами вибухового матеріалу, а замість звичайної десятиособової залоги — лише два пілоти в ранзі лейтенантів. Їхнє завдання було пілотувати літак до узбережжя Англії, а там вистрибнути з парашутами. Далі «Ліберејтором» мали керувати при допомозі радіо супровідні машини аж до того моменту, поки він не вріжеться зі своїм смертоносним вантажем у величезний німецький бункер.

Та ще перед тим, як «Ліберејтор» і літаки, які його супроводжували, досягли цього узбережжя, страшний вибух розірвав машину в повітрі на дрібні шматки. Встановити, що саме спричинило катастрофу — випадковість, помилка чи саботаж, — не вдалося.

Крім спеціальних засобів на зразок описаного вище «Ліберејтора» з десятима тоннами вибухівки на покладі, для знищення стартових майданчиків у північній Франції застосовувалися найважчі бомби. Тепер, в атомний вік, назва «бомба-землетрус», надана п'ятитонній бомбі типу «Толл-Бой», звучить малопереконливо, але в 1944 році вона не мала рівних собі. Тоді бомби цього типу застосовувалися вперше й найкраще зарекомендувалися власне під Мімуайеском, «Здавалося, що гора над нами хитається й може впасти щомиті, — згадував свідок одного з таких бомбардувань, полковник Вальтер. — Зі стелі градом сипалося велике і дрібне каміння, все тріщало. Навіть люди з міцними нервами не могли довго висидіти в підземеллі».

Вже 6-го липня 1944 року на раді наукових досліджень III Райху доповідалося, що після чергового бомбардування на будівництво в Мімуайеску можна поставити хрест. Наприкінці серпня альянські війська взяли Мімуайек, а пізніше британські сапери заклали вибуховий матеріал у горішньому ярусі підземних споруд і підірвали їх. Через п'ять днів після цього двадцятьма п'ятьма тоннами тротилу були підірвані обидва входи до залізничного тунелю, що вів у глиб гори. Від вибуху завалився вхід у підземелля, але цей вибух, звичайно, не міг знищити всіх підземних лабіринтів. Можливо колись археологи докопаються до цих «Гітлерових катакомб» і дивуватимуться, для чого призначалися всі ці шахти, штреки, залізничні колії, ліфти й панцерні плити.

М. МАТЧАК

UKRAINIAN UNITED F. C. — HORBLING, LINC'S

Дні полону вже поза нами. Восени 1948 року вертаємо з табору Woolfox Lodge до табору в Горблінгу, Лінколншір уже в стані камізелників-цивілістів. Табір нам не чужий, бо це недавній 80-ий табір для полонених, у якому довелося

нам пробути кільканадцять місяців. Тим разом і своїм зовнішнім виглядом і внутрішнім змістом він проходить певного роду метаморфозу. Не має високої дотяної огорожі. Вхідна брама стоїть отвором. Зникли військова сторожа й адмі-

ністрація. Колись тут жило біля тисячі військовополонених, а сьогодні бараки світять пусткою. Колишні гарно впорядковані квітники тепер заростають хоптою. Нова назва табору звучить так: Гостель ІМКИ для робітників воєнного рільничого комітету Кестівен, Лінколншир.

Околиця й місцеві люди хлопцям та кож не чужі, — є багато знайомих і ввічливих горблінців. Сусідній табір дівчат лян-армс Біллінгборо та місцеві крамарі по всіх ознаках раді нашому приїздові. Гамірніше стало в ресторанах і корчмах. Наші хлопці мають задушевне бажання — не відокремлюватися, а намагатися включитися в тутешнє громадське життя.

Правда, муравлина праця була проведена ще в часі днів полону. Наші «кумплі»-німецькі полонені подбали про те, щоб поінформувати місцеве населення про нас у якнайжалюгіднішій формі — одним словом, прибуває дика орда. Не диво, отже, що фермерки та їхні дочки з острахом оглядали з-поза фіранок наші перші робочі команди.

Але завдяки питомій українцям працьовитості, легкому гуморові, ввічливості (хоч відчувалося незнання англійської мови), невсипучій інформаційній праці культ-освітньої референтури, виступам хору під керівництвом п. В. Будного, Богослуження, яке відправив о. капелян Кордуба в місцевій англіканській церкві, — швидко тріснула банька облудної інформації швабів.

Англіїці — це нарід спорту, а футболу особливо. Заходами п. Е. Бірчака була зорганізована футбольна команда, яка в більшості складалася із членів колишньої рімінської команди й доривочно розіграла товариські змагання.

Перейшовши до цивіля, хлопці усвідомили собі, що футбол — це найкращий спосіб нашої пропаганди і змога здобути ще більше приятелів між місцевим населенням.

Власне в цій ділянці багато енергії й запалу виявив п. М. Німилович, колишній член спортивних дружин «Ватра» та «Підгір'я» у Дрогобичі. Справді гріхом було б не використати вже витренованих і талановитих футболістів. Біля табору був гарно впорядкований футбольний

майдан, який за порадою п. Грегорі місцевий фермер Ллойд згодився безкорисно віддати футбольному клубові.

Роздобуто м'ячі, скомплектовано футбольний виряд. Дичковський — сеньйор почав тренінг футбольної команди. Тепер вирунуло одне з найважливіших завдань — вступити в члени футбольної асоціації, до якої належать усі англійські й валійські футбольні команди. Але першою передумовою прийняття у членство цієї асоціації є британське громадянство, тож допомога місцевих впливових англійців — це наша запорука успіху.

По якомусь часі п. М. Німиловичеві вдається нав'язати дружні контакти зі секретарем місцевої “Ruskington Football League”, яка ділилася на I-шу і II-гу дивізії. Хлопці, працюючи в поблизьких селах, знайомляться з місцевими футболістами й на випадок виникнення труднощів шукають у них допомоги.

Підготовча робота йде справно. Скликані Загальні Збори з метою популяризувати завжди і всюди назви «українець», «український» установили назву клубу — “Ukrainian United Football Club”. До Управи клубу ввійшли: п. М. Німилович — голова, п. М. Матчак — секретар, п. Г. Букела — скарбник, п. Дичковський-сеньйор — капітан і тренер футбольної дружини. Пост почесного президента прийняв п. Ніл, голова рільничого комітету на Лінколншир, а «лейбор-офіцер» п. Грегорі, управитель гостелю майор Ваттс, управитель таборів ІМКИ на Лінколншир п. Беррі та кілька впливових місцевих громадян і бізнесменів радо погодилися бути почесними віцепрезидентами. На заклик Загальних Зборів усі хлопці вписалися у члени клубу, а членські вкладки стали його фінансовою базою.

За порадою секретаря “Ruskington Football League” було внесене прохання про прийняття до членства цієї ліги нашого клубу на сезон 1949/1950 років. Щоб надати нашій делегації більшого авторитету, її очолили віцепрезиденти пп. Беррі й майор Ваттс.

Точка за точкою проходять ділові наради. Остання точка торкається нас. Секретар ліги відчитує прохання “Ukrainian United Football Club” про вступ у член-

ство ліги й одразу радить, щоб присутні секретарі футбольних клубів голосували за прийняття нашого клубу. В нашу користь висловлюється спортивний референт летунської школи у Кранвеллі, його підтримують кілька секретарів, а після заключного слова п. Беррі й майора Вітуса Ukrainian United Football Club одногослосно приймають до I-шої дивізії футбольної ліги.

Видрукувано у формі книжечок програми розгр, замовлено металеві жетони проекту п. В. Мигалія, які нашвидкоруч розкуплено. В обіжнику й адресарі англійської Football Association на 1949/1950 рр. були вміщені назва й адреса нашого клубу. Подія, хоч, може, на перший погляд, і маленька, але історична.

Нав'язано дружні контакти з місцевою пресою — "Sleaford Gazette", "Sleaford Standard" та суботньою лінколнширською футбольною газетою.

На успіхи довго ждати не довелося. Написаний двоцалевими літерами заголовок у "Sleaford Gazette" — "Ukrainians beat Hecklington's Champions" — був найкращою нагородою за пророблену працю й ентузіазм наших футболістів.

Чиста спортивна поведінка популяризувала ім'я «українець — український». Після закінчення змагань гостюючі дружини завжди мали нагоду провести за спільним столом кілька приемних хвилин. Про це добре дбав таборовий кухар, п. І. Кочержук. Гарні спомини залишилися зі змагань з футбольними одинадцятками летунської школи із Кранвеллу, Бостон Юнайтед, Доннінгтону, Геклінгтону й іншими.

Бажаючи ще більше затіснити наші дружні взаємини з місцевим населенням та здобути фонди на новий футбольний виряд, клуб улаштував осінню забаву з танцями. Грала наша джазова оркестра під керівництвом п. Л. Цепинського. Хлопці подбали про буфет і напої — правда, було лише пиво й вино марки «VP». Успіх забави добрий, а дохід показний. Футболісти одержали новісінський виряд барв славного англійського клубу — «Арсеналу».

Нашим клубом зацікавився "Lincoln Football Club", який був тоді у III-тій державній лізі, й запросив на змагання з його резервою. Вони покінчилися ремісом, що було великим успіхом для наших змагунів. Змагаючись за перехідну чашу й мистецтво I-шої дивізії "Ruskington League", сезон 1949/1950 рр. наш клуб закінчив віцемитцем ліги. В нагороду футболісти одержали медалі, а з Football Association були переслані два квитки на фінальні змагання за переходову чашу футбольної асоціації, які відбувалися на стадіоні Вемблі в Лондоні.

Наші футболісти, а це лише декілька прізвищ — Семенюк, Романів, Божовський, Лесюк, Дичковський — старший, Дичковський — молодший, Хоптяк, Маслій, Федорко — виправдали вповні сподівання членів клубу.

Влітку 1950 року ІМКА рішила зліквідувати табір у Горблінгу. Деяку частину хлопців перенесено до табору в Біллінгборо, а решта переїхала до табору при Бостон Ровд у м. Сліфوردі.

Стараючись задержати хоч іще на один сезон існування футбольного клубу, за допомогою п. Грегорі футболісти переносяться до табору у Сліфوردі. Це табір ДіПі — для нас новина. Живуть тут поляки, литовці, лотиші, естонці й українці — назагал нецікавий конгломерат.

Біля табору немає жодної спортивної площі, а це справжнє горе, бо без неї існування футбольного клубу неможли-

ве. І знову пішли хлопці в розшуки. Але Сліффорд містечко мале, тож і надії слабенькі.

Та от поновно прийшов із допомогою п. Грегорі. Біля табору було просторе пасовисько, доволі рівне й цілком придатне для футбольної площі. Які переконуючі аргументи вжив п. Грегорі в розмові з фермером, — годі вгадати, але за номінальною винагородою цей фермер винайняв нам своє пасовисько на футбольну площу.

Через декілька днів уже стояли вкопані футбольні ворота, а вечорами Дичковський тренував футболістів.

Раз у місяць відбувалися сходини секретарів "Ruslington League", на яких обговорювалися всякого роду внутрішні проблеми. Часами були зажалення на гостру гру наших змагунів, але вони зроджувалися в більшості із професійної заздрости, бо наш клуб рідко коли програвав змагання. Коментарі преси на гру наших футболістів були прихильні й речеві.

Тим часом дійсність указувала на те, що це буде останній сезон існування клубу. Хлопці один по одному покидали табір і «пливли» до «бабської гавані» в Ланкашир. Щоб залишилося хоч щонебудь на спомин зі спільно прожитих днів, клуб улаштував зустріч Нового Року

(1951) в одному з найкращих готелів Сліффорду — "White Horse Hotel". Наші кухарі допомогли шефові готелю приготувати українські національні страви, а мистецьку частину виповнив запрошений хор п. В. Будного зі Сканторпу.

Поважне число запрошених гостей із місцевих міських, рільничих, спортивних, летунських й інших установ було вперше на того роду українській традиційній імпрезі.

Б'є 12-та година ночі. Пан Ніл, почесний президент клубу, підносить тост за кращу долю українського народу, бажає успіхів усім українцям на англійському терені та футбольних перемог клубові. Інші гості також складають побажання й запевняють, що цей вечір залишиться незатертим спомином у їхній пам'яті. Гримить хорове «Многоліття» українському народові.

Сезон 1950/1951 pp. "Ukrainian United Club" закінчує митцем "Ruslington League".

Влаштоване дружнє прийняття — це тріумф наших футболістів, а разом із тим і прощальний вечір. Шкода, що такого вдячного почину не вдалося продовжити. Хлопці розбрелися по світі, щоб «доганяти свої літа молодії», але спомин про українських футболістів живе в окрузі Сліффорду досьогодні...

ВІЙСЬКОВА ХРОНІКА

НУКЛЕАРНО-РАКЕТНІ ПОТЕНЦІАЛИ ЗСА Й СССР

В кінці жовтня м. р. міністер оборони ЗСА Кліффорд на спеціальній пресовій конференції подав огляд нуклеарно-ракетних потенціалів двох найбільших потуг світу — З'єднаних Стейтів Америки й Советського Союзу. Згідно з його ревелюціями, восени минулого року ЗСА могли б обстріляти територію СССР 4.200 стрільними й атомними або водневими бомбами тоді, коли аналогічні можливості СССР обмежуються по-

кищо до 1.200 стрілен і бомб, тобто є у 3,5 раза менші, хоч в останньому часі советська збронева промисловість продукує річно близько 180 міжконтинентальних ракет.

Зокрема, ЗСА посідають 1.054 міжконтинентальні стрільна, 656 стратегічних ракет, уміщених на покладах підводних човнів і 646 міжконтинентальних бомбардувальників, а Советський Союз диспонує дев'ятьмастами міжконтинентальних стрілен, максимально восьмидесятьма стратегічними ракетами на покладах підводних човнів і сто п'ятидесятьма п'ятьма

бомбардувальниками міжконтинентального за-
сягу.

На вищезгаданій конференції Кліффорд ні-
чого не говорив про те, що ЗСА впроваджують
до дії багатоголовкові стрільна, не відмітив того
факту, що частина советських ракет має дале-
ко потужніші від американських бойові водневі
головки, як також поминув мовчанкою те, що,
у протилежність до советських, американські
морські узбережжя можуть бути обстріляні
тактичними ракетами з підводних човнів, бо на
цих узбережжях розташована велика кількість
дуже важливих під кожним оглядом об'єктів.

Оскільки від часу відбуття цієї пресової кон-
ференції минув рік, можна з певністю твердити,
що співвідношення нуклеарно-ракетних потен-
ціалів обидвох понадпотуг змінилося й усі по-
казники збільшилися.

РЕОРГАНІЗАЦІЯ ФРАНЦУЗЬКИХ ДИВІЗІЙ

Як повідомляє військова преса Франції, під
теперішню пору відбувається повна реорганіза-
ція французьких дивізій. Якщо досі кожна ди-
визія складалася із двадцяти тисяч старшин і
вояків, то склад реорганізованої дивізії буде
зменшений до чотирнадцяти тисяч. У найближ-
чому часі французька польова армія нарахо-
вуватиме 15 ідентичних механізованих бригад,
тобто п'ять дивізій (по три бригади в кожній).
До складу кожної такої бригади входитимуть
наступні бойові одиниці: один механізований
полк, складений із двох панцерних дивізіонів,
озброєних легкими танками з 90-міліметровими
гарматами, і двох батальйонів механізованої
піхоти; один панцерний полк (три дивізіони се-
редніх танків й один дивізіон механізованої
піхоти); один полк саморухомих гармат калібру
155 міліметрів; штаби й допоміжні з'єднання.

В додатку до трьох бригад, кожна реоргані-
зована дивізія включатиме: один полк проти-
летунської оборони, озброєний подвійними 30-
міліметровими автоматичними гарматами і
стрільнами типу «Ролянд»; один механізований
бойовий полк інженерно-технічних військ;
один сигнальний полк та одну ескадрилью лег-
ких літаків. Пізніше кожна дивізія одержить
додатково стрільна типу «Плутон» із нуклеар-
ними бойовими головками, які мають засяг дії
близько 70 миль, а також формації спеціаль-
ного призначення.

Активізація реорганізованих французьких
дивізій має наступити в кінці біжучого року,
після чого вони будуть об'єднані у два корпу-
си. З огляду на те, що у продукції нових видів
зброї та мілітарного випosaження є певні за-
тримки, одна бригада в кожній дивізії на
якийсь час мусітиме користуватися колісними
возами.

ЛАЗЕР

Слово «лазер» — це початкові літери англій-
ської назви «поширення світла індукційним ви-
промінюванням». До 1960 року лазери не існу-

вали, а всі доточасні проекти в галузі ство-
рення «проміння смерті» були нереальними.
Виявилося, що для того, аби запалити дерев'я-
ний будинок на віддалі одного кілометра, по-
трібно в центрі вгнутого дзеркала мати джерело
світла, яке своєю потужністю дорівнювало б
Сонцю. Згодом нові досліді і практичні випро-
бування ствердили, що «проміння смерті» гене-
рують (виробляють або перетворюють) лазери,
які володіють фантастичними можливостями, а
американські науковці Тавнс і Гордон винай-
шли та досліділи новий принцип генерування
й посилення електромагнетних коливань світла
в ділянці квантової енергії.

Протягом 0,001 частки секунди лазер здатний
випромінювати у вигляді проміння 10.000 ватів
електроенергії. До преси продісталися дуже
скупі відомості про те, що американські й со-
ветські науковці досліджують лазери, які ви-
промінюють мільйони ватів цієї електроенергії,
а їхній промінь досягає Місяця.

Сам лазер — досить складний прилад, голов-
ними частинами якого є коштовний камінь рубі-
н (діаметром 1 сантиметр і довжиною 1,5 сан-
тиметра), відповідно оброблений ювелірами, та-
зова електронна лампа та два паралельно роз-
ташовані дзеркала. Квантова (фотонна) «ляви-
на» світлової енергії у вигляді дуже вузького
променя пропалює панцерну бляху грубиною
до десяти міліметрів, розжарює вугільну пла-
тівку до температури 8.000°, спалює на попіл
живі істоти, свердлує найтвердіший камінь —
алмаз тощо.

Міністерство Оборони ЗСА доручило спеціаль-
ним електронним лабораторіям винайти й ви-
готовити такі лазери, якими знищувалися б
ракети в повітрі, супутники Землі, наземні й
повітряні об'єкти ворога й т. п. Офіційно не
говориться нічого про те, як далеко посунулися
справи в галузі створення нової, жахливішої
за ядерну бомбу, зброї — «проміння смерті».
Однак, вже відомо, що американська армія
поступово озброюється лазерними радарми,
далекомірами тощо. Можна не сумніватися в
тому, що советські науковці працюють над удо-
сконаленням лазера також.

РАКЕТНІ КАТЕРИ

В роках другої світової війни, крім різноти-
пових бойових кораблів, під час морських боїв
широко застосовувалися торпедні катери, які
мали на озброєнні так звані прямохідні торпе-
ди. Але таку прямохідну торпеду міг легко за-
уважити ворожий корабель, швидким манев-
руванням відхилитися від поцілення нею, а
іноді гарматним вогнем знищити її ще до того
часу, заки вона досягне цілі.

Сучасні торпедні катери випosaжені ракета-
ми з ядерною або звичайною бойовою головою.
Сам катер має шалену швидкість і маневру-
вання, а вистрілена ним до ворожого корабля
ракета летить по траєкторії в повітрі, — отже
під час польоту сліду за собою не залишає. Ке-
рують катерні ракети електронними машина-

ми, які автоматично спрямовують їх на ціль. Для поборовання ракетних катерів застосовуються протиракетні середники, при чому ворог намагається знищити ці катери ще перед тим, як вони вистрілять свої ракети.

ЗБРОЙНІ СИЛИ КАНАДИ

Згідно з рапортом Міністерства Оборони Канади, її збройні сили, які підлягають одному командуванню, наприкінці минулого року нараховували на чинній службі майже 100.000 старшин і вояків, із того 38.000 в суходільній армії, понад 42.000 у військово-повітряній фльоті й 18.000 у військово-морській фльоті. Понад 12.000 старшин і вояків усіх родів зброї відбуває військову службу поза кордонами Канади.

Військово-повітряні сили Канади нараховують 1.215 бойових літаків різного типу, в тому 213 Т-33 «Сілвер Стар», 183 СФ-104 «Старфайтерс» і 79 СТ-114 «Туторс», а до військово-морської фльоти входять один літаконосець, вісім винищувачів і вертолетоносців, чотири підводні човни, один винищувач підводних човнів та чотирнадцять кораблів для ескорти винищувачів.

У додатку до цього, Канадське Міністерство Оборони підписало контракти на будову чотирьох винищувачів, які зможуть транспортувати на своїх покладах вертолети. Вони матимуть на озброєнні ракети для оборони проти атаки з повітря, п'ятицалеві гармати для наземних акцій та спеціальні середники для поборовання ворожих підводних човнів. Усі винищувачі порушуватимуться газопо-турбіновими устаткуваннями й матимуть компютеризовані командні та контрольні системи, які нададуть їм максимальної ефективності при виконванні тактичних завдань.

КОРАБЛЕБУДІВЕЛЬНІ СПРОМОЖНОСТІ ЯПОНІЇ

Згідно зі світовими статистичними даними, японська кораблебудівельна промисловість упродовж останніх дванадцяти років тримає перше місце у світі по тоннажеві збудованих нею різнотипових кораблів. У 1967 році, наприклад, у японських доках було спущено на воду кораблів загальним тоннажем 7.497.000 брутто тонн, тобто 48 відсотків загальної світової продукції. За Японією слідували по черговості Швеція, З'єднане Королівство, Німецька Федеративна Республіка, Франція й Норвегія.

В загальному Японія нараховує понад тисячу доків, з яких 27 є дуже великі й належать до чотирнадцяти кораблебудівельних компаній, що виконують 90 відсотків усіх замовлень країни. Не зважаючи на все це, з початком 1968 року Японія не встигала зі своєчасним виконанням одержаних замовлень, і тоді була введена нова зварювальна метода, яка набагато пришвидшувала будову кораблів. Сьогодні, застосовуючи цю методу, японський кораблебудівельний док має спроможність за два-три місяці повністю скінчити споруджування корабля-велетня місткістю 200.000 тонн.

ВЕРТОЛЕТИ-ГІГАНТИ Й «ТИХІ» ПІДВОДНІ ЧОВНИ

Пентагон студіює плани будови велетенських вертолетів, які матимуть здатність піднімати в повітря від 20 до 30 тонн вантажу при теплій погоді й від 30 до 40 тонн при холодній. Славнозвісна фірма «Локгідс» покищо готує прототип із вантажопідйомністю 25 тонн, що матиме засяг 1.000 миль, а при навантаженні, зменшенім на 50%, могтиме брати на поклад 150 вояків.

Ці велетні мають увійти в експлуатацію через п'ять років, після чого є плани збудувати ще більші, здатні транспортувати на собі 50 тонн вантажу, тобто вони могтимуть перевозити навіть важкі танки або великого калібру гармати.

Треба відмітити, що Советський Союз у цій ділянці покищо передусе, бо вже від довшого часу його військово-повітряні сили посідають вертолети з вантажопідйомністю 17 тонн.

Що ж торкається згаданих «тихих» підводних човнів, то вони мали б порушуватися атомною енергією. Їх уже віддавна домагається відомий адмірал Ріковер, але справа в тому, що їх продукція буде дуже коштовною. Один підводний човен такого типу мав би коштувати близько 150 мільйонів доларів, тобто втричі дорожче, ніж виносить кошт будови підводних човнів, уживаних тепер.

ОБОРОННИЙ БЮДЖЕТ НФР

Плани оборонного бюджету Німецької Федеративної Республіки передбачали його у висоті 4,7 білйона доларів, що виявляє його збільшення на 186 мільйонів доларів, у порівнянні з попереднім роком. Видатки на особовий склад збройних сил НФР збільшилися на 78 мільйонів доларів, а видатки на одержання мілітарного матеріалу зросли на 75 мільйонів доларів. Приблизно 1,5 білйона доларів призначено на одержання нового випосаження.

Розподіл видатків на окремі роди зброї, перш усього для одержання мілітарного спорядження в мільйонах доларів виглядає, як слідує: суходільна армія — 577, військово-морська фльота — 144, військово-повітряні сили — 602, комунікаційне спорядження — 148 та інші спорядження й матеріали — 35. Разом 1.506 білйонів доларів.

УДОСКОНАЛЕНИЙ БОЙОВИЙ ЛІТАК НАТО

Ще в перших місяцях б. р. Велика Британія, Німецька Федеративна Республіка, Італія й Голландія вирішили створити удосконалений бойовий літак, який увійшов би на озброєння їхніх військово-повітряних фльот упродовж наступних десяти років.

Представник Міністерства Оборони НФР заявив, що представники згаданих чотирьох держав підписали спеціальний договір, згідно з яким співпрацюватимуть у першій фазі створення цього літака — його конструкції. Війсь-

ково-повітряні експерти кажуть що продукція таких літаків коштуватиме близько 4,8 більйона доларів.

Передбачається, що запотребовання для військово-повітряних флотів чотирьох співпрацюючих держав, а, може, й інших, винесе щонайменше тисячу літаків.

Новий удосконалений бойовий літак НАТО заступить американські бойові літаки типу «Ф-104 Старфайтер», якими під сучасну пору користуються військово-повітряні сили Німечкої, Федеративної Республіки, Італії, Голландії, Бельгії й Канади.

МОДЕРНІЗАЦІЯ БРАЗИЛЬСЬКИХ ЗБРОЙНИХ СИЛ

Модернізуючи свої збройні сили, Бразилія в основному звертає увагу на механізацію сухопутних військ та зміцнення військово-повітряної флотії. Для першої мети вона продукує власними фабриками транспортні вози, які пройшли з великим успіхом випробування і є досконалими для вживання в її терені.

Для другої мети Міністерство Оборони Бразилії замовило в Канаді кількадесят транспортних літаків типу «Буффало», а, крім того, й у цьому випадку розраховує на власні спроможності. Бразильські спеціалісти вже сконструювали прототип двомоторового літака типу «Бандеаранте», який порушується турбопропелерами й відзначається великою рухливістю.

Його можна використовувати для різних цілей — вишколу, розвідувальних акцій, фотографування з повітря та евакуації поранених. Розвиваючи швидкість близько 225 вузлів, цей літак має засяг 1.000 миль, здатність підніматися в повітря із примітивних летищ, а його мотори можуть працювати на різноманітному авіаційному паливі.

КОРИСНЕ РІЧКОВЕ СУДНО

Командування американськими військово-повітряними силами підписало зі зброєвими виробниками контракт на конструкцію й виготовлення десяти прототипів дуже вигідного річкового судна, яке має вигляд танка й могло б транспортувати вояків або мілітарне спорядження через мілководні річки, болота, трясовини, воду, розмоклі ґрунти і сніги.

Кожне таке судно, маючи 20 стіп довжини, 14 ширини й 8 висоти порухуватиметься на двох гвинтоподібних понтонах, які обертаються в різні сторони й приводитимуться в рух двома дуже потужними двигунами. Моделі таких суден будуть удосконаленими видами амфібійних човнів, які вживалися досі й рухалися на виповнених спіральними пропелерами понтонах, що оберталися.

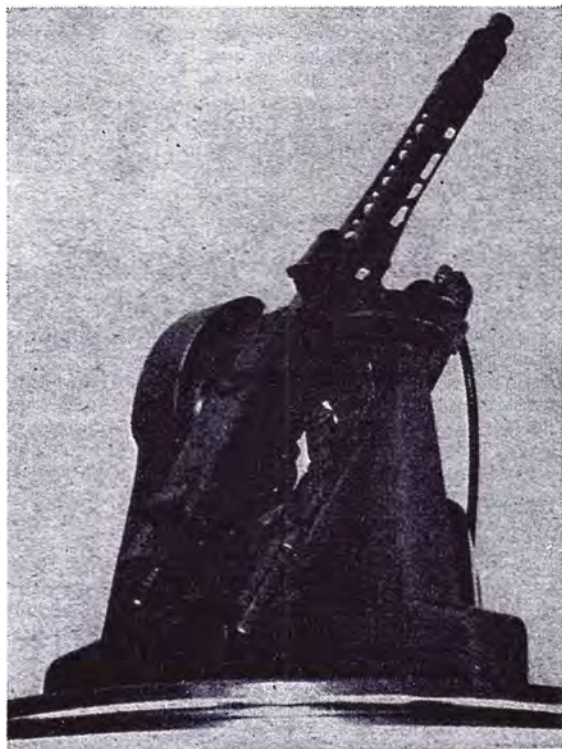
Перший із таких прототипів пройшов уже успішне випробування на початку біжучого року. Цікаве те, що його понтони наповнені твердою піною, отже нове річкове судно матиме здатність рухатися навіть тоді, коли ці понтони зазнають ушкодження (будуть пробиті). В додатку до всього, таке судно може пересуватися й по твердій поверхні, коли його понтони крутитимуться в тому самому напрямку.

НОВИЙ ЛІТАКОНОСЕЦЬ ДЛЯ АРГЕНТИНСЬКОЇ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКОЇ ФЛОТИ

Досі аргентинська військово-морська флотія мала у своєму складі тільки один літаконосець — «ІнDEPENDенція», — збудований у британських доках і нараховуючий 16.000 тонн місткості. Однак, розбудовуючи цю флотію, Аргентина купила від Голландії другий літаконосець такої самої місткості — «Карель Дорман» — і перейменувала його на «АРА 25 де Майо».

Трансакція відбулася в перших місяцях біжучого року. Згаданий літаконосець був збудований для голландської військово-морської флотії під час другої світової війни й увійшов до її складу в 1948 році. Невдовзі він зазнав поважних ушкоджень через пожежу на його покладі й був відтягнений із чинної служби, поскільки Голландія не вважала за доцільне його ремонтувати. Тепер ведуться репарації на кошт Аргентини, й невдовзі її військово-морська флотія матиме два літаконосці.

З військово-морських флотів держав Латинської Америки літаконосцем диспонує тільки бразильська. Це «Мінас Джерейс», колишній літаконосець Великобританії, який має таку саму місткість, як і два згадані літаконосці аргентинської військово-морської флотії.

Великокалібровий німецький кулемет

ПАНЦЕРНІ БРИГАДИ ПІВДЕННОЇ КОРЕЇ

Південнокорейські збройні сили збільшилися на дві панцерні бригади, які підлягають безпосередньому оперативному контролю першої армії Південної Кореї й мають завдання підсилити вогневі спроможності піхотних формацій, обороняючих західний і центральний кордони. Кількості панцерних батальйонів у кожній із цих бригад не подано, але корейські рапорти говорять про те, що такі панцерні бригади активізуватимуться й надалі.

Новий швейцарський панцерник для підвозу штурмової піхоти в біт

ОБОРОНА ПІВДЕННО-СХІДНОЇ АЗІЇ

Австралія й Нова Зеландія оголосили, що після відтягнення британських збройних сил з обширів, розташованих «на схід від Суецького каналу», вони утримуватимуть свої наземні, морські й повітряні формації в районі Сінгапур-Малайзії.

Дві ескадрильї австралійських літаків типу «Міраж» стаціонуватимуть у Малайзії й одна в Сінгапурі, а два бойові кораблі (один австралійський і один новозеландський) патрулюватимуть цей обшир безперервно. Крім того, будуть створені комбіновані наземні війська обидвох держав, до диспозиції яких Австралія віддасть 1.200 вояків, а, крім них, також забезпечить персоналом головні квартири, пункти зв'язку та вишкільний центр для ведення війни у пралісах, який знаходитиметься в Малайзії.

Базою суходільних військ буде Сінгапур, але одна чота за черговістю перебуватиме в Малайзії, з винятком того періоду, коли у згаданому центрі чи де-будь на малайзійській території проходитимуть вишкіл усі війська. До завдань австралійських відділів не належатиме утримання внутрішнього права й порядку, але вони, за згодою австралійського уряду, можуть бути вжиті для затримання комуністичної інфільтрації та субверсії іззовні.

ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКА ФЛОТА КОМУНІСТИЧНОГО КИТАЮ

Згідно зі статистичними даними Індійського Інституту Оборонних Студій, на початку біжучого року комуністичний Китай мав 24 підводні човни, здатні вистрілювати нуклеарні ракети. Крім них, до складу його військово-морської фльоти входили чотири винищувачі, п'ять кораблів, ескортуючих винищувачів, одинадцять фрегатів, вісімнадцять виловлювачів мін і тридцять п'ять патрульних човнів.

СОВЕТСЬКІ ТОРПЕДНІ ЧОВНИ ДЛЯ КУБІ

Надійшли відомості про те, що Советський Союз доставив кубинській військово-морській флоті 30 торпедних човнів класи «Оса» й «Комар». Перші мають місткість 205, а другі, менші, — 78 тонн, але всі вони мають на озброєнні стрільна «Стікс» типу «земля-земля». В жовтні 1967 року подібні човни, які постачив СССР військово-морській флоті Об'єднаної Арабської Республіки, заатакували й затопили біля Синайського півострова ізраїльський винищувач «Елят».

ТРАНСПОРТОВІ ЛІТАКИ-ВЕЛЕТНІ

Влітку біжучого року військово-повітряні сили ЗСА одержали до своєї диспозиції перший транспортний літак типу «С-5 Гелексі», який вважається найбільшим літаком світу. Його довжина становить 246 стіп, розмах крил — 223 стопи, а висота його хвоста дорівнює висоті шестиповерхового будинку. Цей велетень порушується чотирма дуже потужними моторами: кожний із них надає йому поштовху силою понад 40.000 фунтів. Під час випробування «С-5 Гелексі» впродовж 94 хвилин летів на висоті 10.000 стіп із швидкістю 200 вузлів на годину.

АНГЛО-ФРАНЦУЗЬКИЙ «ЯГУАР»

З початком 1970 року військово-повітряні фльоти Великобританії і Франції будуть випосажені новим бойовим літаком типу «Ягуар», збудованим спільними силами обидвох держав згідно з договором про співпрацю в НАТО. Проектується три версії цього літака: а) удосконалений модель для вишкільних цілей, здатний розвивати велику швидкість і розрахований на двоособову залогу; б) одноособовий літак, який використовуватиметься для тактичних цілей і місій — для транспортування, для розвідки й обсервації та як винищувач; в) літак військово-морської фльоти, який оперуватиме з покладів літаконосців.

«Ягуар» відзначається багатьма позитивними показниками: великим засягом дії, першорядним маневруванням, здатністю вживати різні види зброї (для зміни озброєння він потребує всього 15 хвилин часу) і змінювати швидкість свого лету. Оперуючий на суходолі «Ягуар» зовсім не потребує летища — він може підніматися в повітря зі звичайних трав'янистих площ довжиною близько 3.000 стіп і на них приземлюватися.

На підставі підписаної ще в минулому році угоди, Великобританія і Франція випroduкують по двісті літаків цього типу.

НОВІ ЯПОНСЬКІ ПІДВОДНІ ЧОВНИ

На переломі 1968-го й 1969-го років японці спустили на воду новий підводний човен «Мічішю». Його місткість — 1.650 тонн, довжина — 288 стіп, ширина — 26 стіп, швидкість — 18 вузлів, озброєння — вісім торпед. Це десятий із черги підводний човен, збудований японськими зброєвими доками від часу закінчення другої світової війни.

ВИПРОБУВАННЯ «ФЕНІКСА»

Під теперішню пору американська військово-морська фльота випробує нову повітряну ракетну систему, яка уможливить одному літакові оборонитися перед одночасною атакою кількох ворожих винищувачів. Ця система складається з ракети «Фенікс» і контрольної системи АВГ-9. Такими ракетами буде озброєний новий американський винищувач «Ф-14А», який тепер будується, й хоч вони є типу «повітря-повітря», вживаючи вистежувальний радар, цей винищувач зможе вистрілити кілька згаданих ракет і тримати їх у політі до цілей, а в той самий час шукати в докільлі інших можливих об'єктів для їх ураження.

В недавньому експериментальному випробуванні два реактивні безпілотні літаки летіли на віддалі кількох миль один від другого над просторами Тихого океану, і проти них, замість «Ф-14А», був висланий пробний винищувач типу «Ф-111Б», який мав на покладі два «Фенікси» й одержав завдання перехопити ці літаки. Радарна система виявила їх із далекої віддалі й упродовж кількох секунд вистрілила ракети в різних напрямках, скеровуючи їх незалежно одну від другої до відповідних цілей. Перший «Фенікс» потрапив у свою ціль безпосередньо, а другий мав попадання приблизне.

БРИТАНСЬКІ АТОМОВІ ЧОВНИ

На початку біжучого року військово-морська фльота Великої Британії поповнилася ще одним атомним підводним човном типу «Полярис». Пройшовши цілу серію необхідних випробувань, він влітку ввійшов до чинної служби. Ще до кінця року до цих двох човнів долучиться третій, а в 1970 році — четвертий. Ось їх назви: «Ріпалс», «Резолюшен», «Реновн» і «Рівендж».

МІЛІТАРНІ СИЛИ ДВОХ ПРОТИЛЕЖНИХ БЛЮКІВ

НАТО

З'єднані Стейти Америки (війська в Європі): армія: 220.000 (НФР). Морська фльота: 6-та фльота: на Середземному морі і 2-га фльота на Атлантичному океані. Повітряна фльота: 600 тактичних літаків в Європі.

В Британія: армія: 166.000 (Б. А. О. Р. — 51.000 у 3-ох дивізіях). Морська фльота: 90.000, включно з морською піхотою (204 кораблі). Повітряна фльота: 114.000 (600 бойових літаків).

Канада: армія: 41.500 (5.500 у НФР). Морська фльота: 16.600 (60 кораблів). Повітряна фльота: 43.500 (300 бойових літаків).

Голляндія: армія: 83.500 (підпорядковані НАТО). Морська фльота: 23.500 (136 кораблів). Повітряна фльота: 23.500 (145 бойових літаків).

НФР: армія: 306.000 (32 бригади, всі підпорядковані НАТО). Морська фльота: 32.000 (272 малі кораблі). Повітряна фльота: 98.000 (500 бойових літаків).

Вправи західнонімецької армії

Бельгія: армія: 75.000 (3 дивізії). Морська фльота: 4.000 (49 кораблів). Повітряна фльота: 20.000 (140 бойових літаків).

Люксембург: армія: 560 (1 батальйон).

Франція: армія: 328.000 (2 дивізії в НФР). Морська фльота: 69.000 (197 кораблів). Повітряна фльота: 108.000 (475 бойових літаків).

Португалія: армія: 150.000 (значною мірою в Африці). Морська фльота: 15.000 (66 кораблів). Повітряна фльота: 17.000 (100 бойових літаків).

Італія: армія: 265.000 (значною мірою підпорядковані НАТО). Морська фльота: 40.000 (224 кораблі). Повітряна фльота: 60.000 (450 бойових літаків).

Данія: армія: 28.000 (4 бригади + допоміжні війська). Морська фльота: 7.200 (84 кораблі). Повітряна фльота: 10.300 (115 бойових літаків).

Норвегія: армія: 19.500 (5 регіональних команд). Морська фльота: 7.000 (94 кораблі). Повітряна фльота: 9.000 (130 бойових літаків).

Греція: армія: 118.000 (12 малих дивізіїв). Морська фльота: 20.000 (85 бойових кораблів). Повітряна фльота: 23.000 (250 бойових літаків).

Туреччина: армія: 425.000 (20 дивізіїв, всі підпорядковані НАТО). Морська фльота: 39.000 (143 кораблі). Повітряна фльота: 50.000 (500 бойових літаків).

СОВЕТСЬКИЙ БЛЮК

СССР: армія: 2.000.000 (140 дивізій, з повним кількісним станом. 32 дивізії у Східній Європі). Морська фльота: 465.000 (поверх 2.000 кораблів, включно з 380 підводними човнами). Повітряна фльота: 505.000 (10.000 бойових літаків, 900 у советській зоні Німеччини).

Советська зона Німеччини: армія: 85.000 (6 дивізій). Морська фльота: 16.000 (184 малі кораблі). Повітряна фльота: 25.000 (270 бойових літаків).

Польща: армія: 185.000 (15 дивізій із повним кількісним станом). Морська фльота: 19.000 (134

кораблі). Повітряна фльота: 70.000 (750 бойових літаків).

Чехо-Словаччина: армія: 175.000 (14 дивізій). Повітряна фльота: 50.000 (600 бойових літаків).

Мадярщина: армія: 95.000 (6 дивізій). Повітряна фльота: 7.000 (140 бойових літаків).

Румунія: армія: 150.000 (9 дивізій). Морська фльота: 8.000 (63 кораблі). Повітряна фльота: 15.000 (240 бойових літаків).

Болгарія: армія: 125.000 (12 дивізій). Морська фльота: 6.000 (23 кораблі). Повітряна фльота: 22.000 (25 бойових літаків).

Огляд військовознавчих видань

Пор. Ф. КОРДУБА

СУЧАСНИЙ ПАРАДОКСАЛЬНИЙ МИР

Pierre M. Gallois: DER PARADOXE FRIEDEN — Verteidigungspolitik im Umbruch und Revolution des militärischen Denkens. Seewald Verlag, Stuttgart, 1969.
Стор. 300. Ціна в полотні 24.- нм.

В 1968 р. на німецькому книжковому ринку появився переклад французької політичної книжки ген. Pierre M. Gallois: "Paradoxe de la Paix", яка вийшла попереднього року у видавництві Les Presses du Temps Présent у Парижі. Автор і тематика нами коментованої студії викликають особливе зацікавлення в кожного читача, який інтересується проблемами політичної констеляції, стратегії й оборони та перспективами на майбутнє не тільки Європи, але також інших континентів світу в атомову добу. Автор студії, ген. П'єр М. Галюа (59) є відомий, як один із стратегів. Він був членом стратегічної групи для планування оборони Європи, багато причинився до опрацювання концепції для "Force de frappe". Він уже є пенсіонером, командиром почесного легіону, нагороджений багатьма французькими й іншоноціональними відзначеннями. Опрацював студію «Стратегія в атомову добу» (1960 р.) та спільно зі стратегом Girolamo Modesti в 1962 р. написав спеціальну студію «Охорона Європи». Крім цього, ген. Галюа, як колишній референт у бюрі французького міністра оборони для справ повітряного озброєння та опісля як директор літакобудівельних закладів «Марсель Дасот» (Marcel Dassault) багато допоміг у вдосконаленні атомового бомбардувальника «Міраж-IV» та взагалі в розбудові французького повітряного озброєння.

Духовий ініціатор французької атомової стратегії і найбільший революційний теоретик проблем нуклеарної війни Франції, ген. Галюа є відомий із своїх фахових статей на теми стратегії атомової доби, друкованих у різномовних фахових журналах. Він належить до компетентних стратегів сучасності, тому кожна його праця і стаття є авторитетним вкладом до проблем нової атомової доби.

Провідною думкою студії ген. Галюа «Парадоксальний мир» є багато тез, якими він із холодним розсудком радикально заперечує доцільність оборонної концепції НАТО, де головну роль відіграє стратегія й політика ЗСА. Ген. Галюа стверджує, що нуклеарна зброя доосновно змінила порядок у міждержавній системі світу та впровадила цілком нові правила дипломатичної гри в міжнаціональній політиці. З цим порядком особливо є пов'язана політика ЗСА, яка з причини рівноваги страху, викликаного біполярним нуклеарним арсеналом, переставилися з оборонної концепції на повне співіснування з ССРСР, при рівночасному збереженні устійненого після другої світової війни поділу світу на дві головні гемісфери впливів — східню і західню. З уваги на це, що американська дипломатія уже від довшого часу багато уваги присвячує повному замиренню з ССРСР, це викликало виправдане недовір'я до оборонних гарантій ЗСА в рамках НАТО та звало, — на думку ген. Галюа, — до абсурду тотальну інтеграцію окремих національних збройних сил у союзній системі Північноатлантичного Оборонного Союзу. Це також відноситься й до Німецької Федеративної Республіки, якій автор у своїй студії присвячує дуже багато уваги. Постає недовір'я до американської дипломатії, яка на різні імперіальні почини ССРСР

реагувала стримано, обмежуючись виключно до протестів. Також виникли побоювання, що ЗСА можуть залишити Західню Європу на ласку долі, у випадку коли б цього вимагали їхні власні інтереси у продовжуванні, згідно закріпленні, коєкзистенційного статусу з ССРСР.

Повищі настанови американської дипломатії були для през. ген. де Голя причиною до інтеграційних стремлінь «Європи по Урал» під проводом Франції та заініціювання французької європейської нуклеарної стратегії в рамках «Force de frappe». Також американська політика найтіснішої співпраці з ССРСР у глобальному масштабі стала поштовхом для през. де Голя шукати подібного порозуміння з Росією, з настановою, щоб американський військовий контингент залишив території західноєвропейських держав, союзників НАТО. Концепція співпраці з ССРСР, виникла нуклеарною технікою, прибрала конкуренційних форм Франції през. де Голя із ЗСА, що принесло великий ерозійний процес для НАТО, бо французький військовий контингент вийшов з оборонної системи цього союзу. Оборона Європи й далі не є оперта на тривкий концепції, не зважаючи на це, що після окупації Чехо-Словаччини військами Варшавського пакту, головні військові сили ССРСР із 20 дивізій у Східній Німеччині збільшилися на додаткових 11 дивізій в ЧССР, разом 31 дивізія на довжині кордону від Любеку до кордону Австрії — 1702 км (до інвазії — 1346 км).

У вступі до студії ген. Галюа стверджує, що від кубинської кризи в світі запанувала нерівновага між упривілейованими миром та іншими, які такого привілею не мають. Між сильно озброєними атомовим арсеналом потугами «війна вже більше не є продовженням політики іншими засобами». Це ствердили вже ген. Айзенгауер і Хрущов в 1960 р., а кубинська криза конфронтації обидвох нуклеарних потуг була розв'язана тільки єдиним правильним шляхом — переговорами. Однак атом, як доказує історичний досвід, під час більших конфліктів між атомовими потугами та іншими країнами залишився недіючий. Англія ані на Малайях, ані в Суезі, ані на Кіпрі і в Кувейті не застосувала атомової зброї. Також ССРСР не вжив атомової зброї в Мадярщині, а ЗСА в Лівані, під час висадки советських військ на Кубі, ані в Сан Домінго. Також війна в Кореї (1953) і Формоза (1958) є доказом, що потуги не були рішені застосовувати нуклеарної зброї. Тільки Китай усе ще даліше виявляє шантаж, погрожуючи атомовою зброєю.

Далі автор стверджує, що більшість воєн останнього сторіччя були пов'язані з процесом відколонування. З усіх 40 конфліктів від часу закінчення другої світової війни до кубинської кризи, тільки 4 конфлікти були категорії чисто національних інтересів (Індія-Пакистан, Ізраїль-арабські країни, Китай-Індія, Альжир-Марокко); 3-4 конфлікти мали характер громадянських війн — (Венесуела 1963, Тайланд 1964, Перу 1965). Це ще не доказує, що світ увійшов на шлях релятивного спокою, бо ліквідовано колонії. Кількість суверених держав

на протязі останніх двадцяти років майже подвоїлася. В цьому випадку ген. Галюа промовчує сучасну найбільшу колоніальну імперію — російський ССРСР, територія якого — 22.403.6 км², із неї на РСФСР припадає 17.076.9 км², а решта — 5.326.7 км² — це багатонаціональна, неросійська територія. Під оглядом населення — ССРСР у 1968 р. нараховував — кругло 237 млн. мешканців, в тому числі росіян — 127 млн., інших національностей — 110 млн. Науковці АН Естонської РСР у своєму недавно поширеному меморіалі звертають увагу, що ССРСР в 1939-1949 рр. окупував 700.000 км² чужонаціональної території. Тільки в Європі під військово-політичним контролем ССРСР опинилося 8 країн, із територіальним простором — 1.274 млн. км². Цього фактору ген. Галюа не узяв до уваги, не зважаючи на це, що він є важливий у сучасній стратегії.

Першу частину своєї студії п. наг. «Атлантийський пакт і атомові стратегія» автор повністю присвятив усім проблемам, які затркують стратегічні наслідки нуклеарної воєнної техніки. Ген. Галюа висказує багато слушних критичних зауваг під адресою НАТО, наголошуючи при тому, що європейці хочуть, щоб цей союз був тривалою організацією для їхньої безпеки, а американці вважають цю організацію за міцний політичний і господарський фактор. Автор звертає увагу на наступні наслідки, випливаючі з нуклеарної воєнної техніки: 1. величина території вже не є критерієм мілітарної потужності, бо в атомовій війні передусім йдеться про знищення різних засобів господарського потенціалу, без яких навіть наймодерніші збройні сили не були б придатні до боротьби. Атомний арсенал не конечно мусить знаходитися на бороненій території; він може перебувати поза її кордонами, бо вирішальною зброєю стане тільки така, яку перманентно можна буде застосовувати з міжнародних просторів — в атмосфері, на океанах і в космосі. 2. Дальшою прикметою ядерної доби є здатність при допомозі малої кількості нуклеарних стрілен знищити субстанцію країни противника, його міста й різні продукційні споруди. Великі потуги особливу увагу зосереджують на т. зв. міжконтинентальній зброї (міжконтинентальні бомбардувальники, балістичні ракети й підводні човни з атомним погоном).

Уже вищезгадані дві прикмети нуклеарної доби логічно ставлять під сумнів доцільності існування класичних воєнних союзів із їх доктринами, зброями, планами розгортання армій і операцій. Традиційна класична стратегія втратила своє значення, зате пов'язуючі органи набрали ще більшої ваги. Цими органами є не тільки запевнення постійного зв'язку, але, що найважливіше, — безперебійне постачання пального для літаків і мото-панцерних з'єднань. Для цієї мети НАТО вже має побудовані проводи для пального від Атлантики до Німеччини, завданням, яких є забезпечування паливом летунства, стаціонарного на майже 30 аеродромах, і наземних збройних сил. Автор доклад-

но подає методи праці окремих груп НАТО, висловлюючи при тому різні свої зауваги і причини часто занадто застосованої праці. Книга ілюструє різні концепції і засади, практиковані в НАТО, з якими тяжко погодитися. На стор. 35 автор подав цікаві тези американського уряду відносно застосування термоядерної зброї. Згідно з цими тезами, ЗСА рішені застосувати нуклеарну зброю тільки у випадку власних «національних інтересів», а не на бажання союзників. Тому доля союзу НАТО є повністю узалежнена від оцінки її волі лише ЗСА. В цій справі автор цитує багато місць із праці американського ген. Максвелл Д. Тейлора, яка вийшла в 1960 п. наг. *"The Uncertain Trumpet"* і в німецькому перекладі п. наг. *"Und die Posaune gab einen undentlichen Klang"*. В книзі автор для підтвердження власної концепції і нуклеарної стратегії послуговується цитатами багатьох інших визначних стратегів сучасності з їх студій, тому студія ген. Галюа є дуже поважним вкладом у тематику проблем атомової війни і стратегії. Багато уваги присвятив автор «мультілітеральному» проєктові атомних сил НАТО, якого не вдалося здійснити урядові през. Кеннеді. Також у книзі присвячено багато уваги кубинській кризі та її впливові на НАТО. Не залишив автор також проблем, пов'язаних із Пентагоном і спільним нуклеарним плануванням. Як відомо, СРСР поставив передумову, що він є згідний підписати договір про заборону поширення атомової зброї, коли буде відмовлено Німецькій Федеративній Республіці доступ навіть до ілюзорного атомного вирішування. Ця делікатна проблема у книзі є докладно коментована. Далі в ній докладно з'ясовуються причини виходу французького контингенту зі збройної системи НАТО, подаються вичерпно розходження між урядом през. де Голя й урядами през. Кеннеді та през. Джонсона, які привели до ерозії НАТО.

Друга частина книги — **«Як виглядатиме світ?»** — розглядає наступні проблеми: експлозія росту населення світу та її значення в атомній добі; розвиток важкої промисловості як другий критерій воєнної потуги; геополітика в атомовій добі; бойова мораль; три категорії держав. Усі проблеми розглядає автор із положення атомної доби, кожному факторові визначаючи значення у дальшому процесі гонитви зброєнь, яка буде продовжуватися. В атомовій добі географічне положення не має особливого значення, бо навіть найдалі розташовану країну буде можна знищити стратегічною нуклеарною зброєю, не застосовуючи конвенціональних збройних сил. Автор подає цікаві відомості з ділянки спроможності нищення нуклеарною зброєю центрів промисловості й міст ЗСА та СРСР.

Третя частина студії — **«Жахиття 2000-го року»** — повністю присвячена прогнозам розвитку атомного зброєння. Особливу увагу присвя-

тив автор у цій частині наступним проблемам: 1. Ризико й можливості атомної стратегії. 2. Розбрат у поняттях і догмах. 3. «Нищівна понадпотужність» та її відплата. 4. Змінність стратегії ЗСА. 5. Доба парадоксів. Ціла частина аналізує дальший розвиток нуклеарного зброєння та його впливу на різні інші фактори атомової війни. Багато даних систематичного зброєння обидвох біполярних суперпотуг та інших держав-продуцентів дають картину, що вможливило читачеві пригадуватися над катклізмом, до якого наближається людство цілого світу. Не зважаючи на пропаганду мирного співіснування, гонитва зброєнь із кожним роком щораз більше доповнює нуклеарні арсенали протиставних світів. Рівночасно будуть змінюватися стратегічні концепції особливо ЗСА, відбуватимуться потрясіння у союзній структурі Заходу, американська стратегія буде далі змінюватися, щоб штучно зберігати парадоксальний мир. Ця частина студії ген. Галюа під кожним оглядом є глибоко аналітична, багата на різні прогнози.

Четверта частина студії — **«Світовий порядок із багатьма потужними центрами»** — обговорює наступні проблеми: справа реформи НАТО, її допасування до вимог нуклеарного зброєння; опанування при допомозі технологічної спільноти кризи конфлікту між ЗСА й СРСР; одна держава — дві Німеччини; перевага через науку. Також ця частина є багата на різні критичні положення в міжнаціональній політиці, які далі буде створювати советська дипломатія. Головний акцент у цій частині поклав автор на проблему ґрунтовної реформи НАТО, допасування союзу до вимог партнерів союзу. Далі автор накреслив дальший розвиток стосунків між двома суперпотугами та можливість наближення їх до чергової кризи, яка, однак, не спровокує атомової війни. Головним засобом рівноваги сил та опанування кризи буде тільки арсенал мегатонних бомб, тому старовинна римська девіза *"si vis pacem, para bellum"* буде далі під прикриттям парадоксального миру продовжуватися.

Книга ген. П'єра М. Галюа належить до фахової військової літератури. Вона повністю ілюструє характер атомової доби. У праці бракує даних, як будуть розвиватися відносини в міжнародному комуністичному русі та, що найважливіше, — як далеко розвинеться ерозійний процес у східному бльоці і в СРСР. Студія повністю заслуговує на те, щоб її придбати та простудіювати.

Mao Tse-tung: VOM KRIEGE Die kriegswissenschaftlichen Schriften. Nach der im Pekinger Verlag für fremdsprachige Literatur Guozi Shudian Ausgabe "Selected Military Writings of Mao Tse-tung". Bertelsmann Sachbuchverlag Reinhard Mohn, Gütersloh, 1969.

Стор. 352. Ціна у м'якій оправі — 14.- нм.

Студія Мао Тзе-тунґа «Про війну», яка вперше появилася в німецькому перекладі на книжковому ринку, із вступним словом генерал-бриґадир Гайнца Карста, заслуговує на особливу увагу для усіх, хто досліджує або хоче знати в найширшому розумінні того слова причини успіху комуністичної революції в Китаї. Ця праця належить до науково-ї історично-воєнних студій Мао Тзе-тунґа, тому вона аналізує теорію і практику війни, узглядняючи різні фази її розвитку. Мао Тзе-тунґ є загально відомий теоретик партизанської війни; він дуже багато прислужився для советської партизанки під час 2-ої світової війни, бо, згідно із засадами тактики Мао, вона з успіхом у заплілі німецьких армій провадила боротьбу проти окупанта. Вправді, теоретичні засади війни, виліжені в обговорюваній нами студії «Про війну», відносяться до трьох громадянсько-революційних війн у Китаї (1924-1927, 1934-1943 і 1946-1949), однак вони й на майбутнє не втрачають свого значення, не зважаючи на атомову добу. Теоретичні засади війни Мао сьогодні стосуються у війні у В'єтнамі та в інших невралгічних районах світу.

Також для визвольної боротьби кожного поневоленого народу ці засади в сучасності й на майбутнє є актуальні, тому передусім організатори боротьби українського державного визволення повинні обов'язково цю студію вивчити. А треба мати на увазі, що, згідно з теоретичними засадами війни, Китай уже є готовий до т. зв. «малої війни» в заплілі 7200 км прикордонної смуги СРСР, диспонує 20-30 млн. армією партизанів. Ця армія, не зважаючи на нуклеарний потенціал СРСР, тепер є спроможна до широкозакроених операцій, тому Китай уже сьогодні може провокувати Москву до війни. Наслідки такої війни для СРСР були б катастрофічні на цілому азійському континенті.

Перше ніж приступити до обговорення книги Мао Тзе-тунґа, вважаємо за кінечне, хоча б у загальних рисах, поінформувати про автора, який сьогодні є генералом, політиком, державним мужем, воєнним теоретиком і поетом. Крім цього, він є однією з визначних особистостей сучасної епохи, бо одинокий зайняв агресивну поставу супроти СРСР, відважно п'ятуючи цю світову потугу як чисто «шовіністичну, імперіальну й колоніальну Росію». Мао Тзе-тунґ поглибив поліцентризм у світовому комуністичному русі, дуже сильно підваживши авторитет ЦК КПСР у сучасній міжнародній констеляції. З тих міркувань особа Мао Тзе-тунґа заслуговує на те, щоб із нею дещо глибше познайомитися.

Мао Тзе-тунґ (нар. 26. 12. 1893 р.) є відомий як визначний діяч китайського й міжнародного робітничого та комуністичного руху, політичний і державний діяч Китайської Народної Республіки. Він був учасником революції 1911-1912 р., яка повалила монархію в Китаї. Виховувався у Хунанській педагогічній школі, був завзятим пропагатором марксизму-ленінізму. Під час антиімперіалістичного руху «14-го травня» в 1919 р. керував рухом молоді у про-

вінції Хунань; в 1920 р. в м. Чансі організував одну з перших робітничих марксистських організацій. Його кар'єра в компартії Китаю починається від 1921 р., з вибором на III-му з'їзді КПК секретарем Хунанського комітету КПК та з рівночасним призначенням йому посту редактора газети «Нова Хунань». Був активним учасником 1-ої громадянської революційної війни (1924-1927), від 1926 р. — голова комісії ЦК КПК селянського руху. Восени 1927 р. керував повстанням робітників і селян в провінціях Цзянці й Хунань. У жовтні того ж року організував у Китаї перші загоны червоної армії та революційну базу в Цзіньчані. В 1928-30 р. був комісаром 4-го корпусу червоної армії Китаю; в 1930 р. командував 1-им фронтом, опісля був головним комісаром червоної армії Китаю. В 1931 р. на 1-му Всекитайському з'їзді Рад в м. Жуїцзіні був обраний головою Виконавчого Комітету Тимчасового Центрального робітничо-селянського демократичного уряду. З 1933 р. — член Політбюра ЦК КПК. В 1930-1933 рр. один з організаторів розгрому чотирьох походів Чіанґ Кай-шека проти центральної революційної бази червоної армії Китаю. В 1934-1936 рр. — разом із Чжу Де — керував великим північно-західним походом червоної армії. В 1935 р. був обраний секретарем ЦК КПК, потім — головою Революційної військової ради при ЦК КПК. В 1943-54 рр. Мао Тзе-тунґ — голова ЦК КПК. В 1946-1949 рр. — керував третьою громадянською революційною війною в Китаї проти партії Гоміндан (китайська національна партія), що була при владі від 1927 до 1949 р.

Коли йдеться про цю партію, то вона була створена в 1912 р. революційним демократом Сунь Ят-сеном, шляхом злиття революційної організації «Тунмінхой» («Союзна Ліга») з деякими політичними угрупованнями представників ліберальної національної буржуазії та частини поміщиків, заінтересованих у визволенні Китаю з-під панування військових елементів і чужонаціонального капіталу. Програма гоміндан-партії від 1920 р. опиралася на основі трьох принципів Сунь Ят-сена — «націоналізм, народовладдя, народне благоденство». При співпраці з компартією Китаю Сунь Ят-сен у 1923 р. реорганізував масову революційну партію. Під час першої громадянської революційної війни в Китаї КПК співпрацювала з гоміндан-партією проти мілітаристів, яких уважали за «агентуру іноземного капіталу». Шойно після смерті Сунь Ят-сена і вбивства його дорадника Ляо-Чжун-кай, які були з співпраця із КПК, в 1925 р. посилилися позиції в гоміндан-партії елементів, очолюваних Чіанґ Кай-шеком. У 1927 р. відбувся переворот, і з цього часу гоміндан-партія перемінилася в партію поміщиків та буржуазії, започаткувавши боротьбу проти КПК. Про це в студії багато сказано!

Мао Тзе-тунґ є відомий із своєї багатогранної творчості на відтинку літературної діяльності, яку він започаткував в 1917 р. працею п. наг. «Досліди над тілесною заправою». До січня 1964 р. Мао Тзе-тунґ написав на різні теми більше 240 праць, які були друковані

окремими книжковими публікаціями. Абсолютна більшість літературної творчості Мао Тзе-тунґа присвячена війсьній проблематиці і стратегії. В 1937 р. Мао написав два твори («Відносно суперечности» й «Відносно практики»), в яких дав теоретичне узасаднення революційної боротьби китайського народу за соціальне визволення, з'ясував специфічні закономірності розвитку китайської революції та визначив її основні етапи.

Студія Мао Тзе-тунґа «Про війну» — це збірка його праць, написаних на протязі кількох років, у яких є подрібно викладена воєнна філософія, стратегія і тактика цього визначного послідовника Леніна, котрий фактично є провідною зіркою політично-революційної війни. На зміст студії складаються наступні військові трактати Мао Тзе-тунґа:

1. Про виправлення фальшивих поглядів у партії. Трактат написаний у грудні 1929 р. Він заторкує проблеми організації червоної армії Китаю, аналізуючи різні недотятнення, які постали в 4-й червоній армії. Мао у цьому трактаті звертає увагу на важкий процес розбудови китайської народної армії, яка протиставиться модерно озброєним силам Японії. Нова китайська армія, — говориться у цій резолюції-трактаті, — має бути організована на принципах марксизму-ленінізму, тому вона не сміє мати будь-яких впливів старої армії. Не зважаючи на те, що цей трактат був зредагований Мао Тзе-тунґом як резолюція 4-ої червоної армії, постанови цього документу обов'язували цілу народну армію Китаю. Резолюція заторкує всі проблеми, які мають відношення до організації народної армії, особливу увагу приділяючи політичній підготовці до політично-революційної війни. Мао Тзе-тунґ узяв до уваги у цьому трактаті зброєно-технічну відсталість китайської армії, в порівнянні з японською, та дав вказівки, що завданням червоної армії Китаю є творити політичну революційну силу засобами пропаганди, щоб маси китайського народу могли боротися з окупантом. Отже, головна мета червоної армії від початків її існування заключалася в тому, щоб засобами пропаганди мобілізувати маси до боротьби, яка має бути дисциплінована, нещадна й невідступна.

2. Одна іскра може запалити цілі степи. Трактат написаний 5-го січня 1930 р. В цьому трактаті Мао Тзе-тунґ зосереджує увагу на систематичній організації революційних баз, пляновій підготовці озброєних сил народу до партизанських дій, щораз більшому поглибленню серед селянства аграрної революції. У трактаті є подані директиви щодо організації червоної гвардії в містах, районах, округах та відносно закріплення регулярних сил червоної армії. Отже, йдеться у трактаті про тотальну мобілізацію усіх сил до боротьби з моментом запалення смолоскипа революційної боротьби. Мао Тзе-тунґ звертає увагу на правильну оцінку революційних сил, у протиставленні до контрреволюційних сил, які звичайно переоцінюються, бо вони технічно є краще озбро-

єні. Однак, не тільки сама зброя вирішує перемогу; важливішим фактором від зброї є революційна бойова мораль. Переоцінка сил контрреволюції — це суб'єктивізм, який сприяє розвитку путчизму. Правильно переведена мобілізація революційних сил — це гарантія успіху в довготривалій визвольній боротьбі. Тому найперше підготовка й організація мас, опісля у свій час, на знак розпаленого смолоскипа, запалають революційною боротьбою безкраї степи.

3. Стратегічні проблеми під час протияпонської партизанської війни. Трактат написаний у травні 1938 р. Він займається партизанською війною проти Японії. З уваги на те, що Мао Тзе-тунґ у складній справі партизанської війни є провідною зіркою між стратегами, цей трактат заслуговує на особливу увагу для нас, українців. Він обговорює всі специфічні проблеми стратегії та принципи партизанської боротьби, тому неможливо їх заторкнути хоча б загальною в рецензійній статті. Автор докладно обговорює партизанську оборону й атакує партизанські війни, зразки яких були повністю здійснювані в першій фазі війни у В'єтнамі.

4. Про довготривалу війну. Трактат написаний у травні 1938 р. В ньому автор обговорив три фази довготривалої, виснажуючої противника війни, докладно зупиняючися над стратегією, оперативним мистецтвом та взагалі способами, при допомозі яких можна знищити краще технічно озброєного ворога на окупованій ним території. Трактат дає нову теорію довготривалої війни. Ця теорія була застосована Мао Тзе-тунґом під час т. зв. «довгого маршу» 1934-35 р., на протязі якого комуністичні з'єднання за 368 днів відбули 12000 км «стратегічного відступу». Довготривала війна, згідно з думкою Мао Тзе-тунґа, в «конкретному розвитку буде мати три етапи»: 1. Стратегічна офензива проти комуністичного нападника, який окупує значні простори великою ціною власних зусиль. 2. Стратегічна рівновага внаслідок мобілізації усіх комуністичних сил та акції, скерованої проти системи постачання окупанта на безмежних просторах. 3. Стратегічна офензива, яку найперше мусить приготувати засобами пропаганди й діями партизанки. В перших двох етапах довготривалої війни головну роль буде відігравати субверсійна діяльність партизанки. Знов же ж у третьому етапі партизанка втрапить своє значення, бо офензиву мусить здійснити регулярна армія. Мао Тзе-тунґ дає приклад такої війни в Росії після нападу Наполеона. Друга фаза, звичайно, може тривати довго, але така протяжність тільки поглибить ненависть до окупанта та зламає його самопевність. Утрата засобів продукції в користь окупанта ще не вирішує висліду війни. Вирішним фактором є розклад і зневіра ворога на окупованій території засобами пропаганди й партизанськими діями. Найперше мусить опанувати ворога песимізм, щоб його бойовий дух опав із причини обезсилення. Такий стан можна досягнути при допомозі партизанських дій, бо безперервними, ненадійними нападами на ворога його

деморалізується. Подібну тактику проти німецьких окупаційних військ в Україні і в Білорусії застосовувала советська партизанка, яка фактично у своїх діях проти ворога користувалася тактикою, основою на доктрині Мао Тзе-тунґа.

5. Проблема війни і стратегії. Тратат написаний 6. 11. 1938 р. В цьому трататі автор присвятив увагу китайським притаманностям і революційній війні, заторкуючи военну історію куомінтанґу й комуністичної партії Китаю. Багато місця у цьому трататі присвячено переминам у військовій стратегії партії підчас громадянської війни й національної війни. Також докладно подана стратегічна роля партизанської війни проти Японії. Усі ці проблеми є обґрунтовані догмами Мао Тзе-тунґа зі заувагою, щоб студіювати військові проблеми з найбільшою уважливістю.

6. Зворотний пункт у другій світовій війні. Тратат написаний 12. 10. 1942 р. На думку автора, перемога червоної армії під Сталінградом, про яку світ писав як про перемогу «Червоного Вердену», була переломовою у війні СРСР проти Німеччини і її союзників. Автор багато місця присвятив стратегії Тітлера в кампанії проти СРСР, рівночасно заторкуючи стратегічні проблеми західних потуг.

7. Дальші три тратати є присвячені внутрішньокитайським проблемам, у тому громадянській війні, народній армії і т. под.

Студія Мао Тзе-тунґа «Про війну» під кожним оглядом заслуговує на те, щоб її простудіювати і проаналізувати. Вона є опрацьована згідно з теоріями про війну найстаршого й найкращого військового теоретика Сунь-Цзи (Сунь Ву, з 5-го ст. до нар. Христа), праця якого в перекладі з китайської на англійську мову появилася в 1964 р. п. нар. «The Art of War», Lionel Giles M.A., Taipei, Taiwan, China. Ця студія на протязі багатьох сторіч була й залишилася на майбутнє в історії китайського народу та в науці про стратегію і военну доктрину підставним трататом. Також німецький відомий военний теоретик Карло фон Клявзевиц написав свою студію «Про війну» на підставі праці Сунь Цзи. Багато інших полководців різних національностей теж користало із студії Сунь Цзи, доказом чого є історія воєнносознавства.

У праці Мао Тзе-тунґа є також місця, які вказують на вплив грецького філософа Геракліта (540-480 до нар. Христа) на формування воєнної філософії китайського теоретика і практика революційної стратегії. Праця Геракліта є в перекладі на нім. мову п. нар. «Krieg ist aller Dinge Vater».

Китайська військова література, з якої дещо появляється, перекладене в європейських головних мовах, твердить, що Мао Тзе-тунґ дуже пильно студіював багато праць воєнних теоретиків і на підставі довготривалих студій та практики написав свою працю «Про війну», яка є дуже великим вкладом в ділянку мистецтва ведення війни із сильніше технічно випосаженим ворогом. Варто, щоб також український комбатантський світ познайомився із студією

Мао Тзе-тунґа «Про війну», бо вона в цілому діапазоні розкриває засади революційної війни, до якої українська визвольна політика повинна бути основно підготована. Таку всесторонню підготовку дає якраз коментована нами студія Мао Тзе-тунґа.

КОНЦЕПЦІЯ ОБОРОНИ ЕВРОПИ ДЕ ГОЛЯ

Georg Picht, C. F. v. Weizsäcker, Alfred Grosser Paul Reynaud: DIE FORCE DE FRAPPE Europas Hoffnung oder Verhängnis? Texte und Dokumente Analysen. Walter-Verlag AG, Olten u. Freiburg/Br., 1965. Ціна 13.- нм.

Перед кількома роками на книжковому ринку появилася політична публікація під вищезгаданим наголовком, яка своєї актуальності й на найближче майбутнє не втрачає. Ця 124-сторінкова, гарно під графічним оглядом оформлена, розвідка, вміщує чотири тратати вищезгаданих знавців проблем оборони Європи. Кожний окремо дає власну оцінку концепції ген. де Голя, аналізуючи force de frappe. Де Голь, у протиставленні до НАТО, перед кількома роками заманіфестував своєю власною концепцією оборони Франції в атомовій добі. Ця концепція заторкує не тільки структуру політичних проблем, вона також глибоко проникає в суспільне життя. Для багатьох вона є невідома, для декого може маловідома та малоістотна. Однак, ця концепція заторкує проблему оборони Європи, тому вона під кожним оглядом заслуговує на те, щоб дещо ближче із нею ознайомитися.

Нами рецензована публікація якраз дає вицерпні інформації про цю концепцію. Автори публікації аналізують сучасне міжнаціональне положення під аспектом його розчленування, особливо увагу концентруючи на складній проблемі стратегічної оборони Європи в атомову добу. В загальному становище авторів до концепції де Голя є критичне й умотивоване аргументами, які підважують в основах його доктрину. Г. Піхт зауважує, що де Голь свою концепцію обґрунтував тільки політично, промовчуючи стратегічний аспект. Військова доктрина, якою часто користується гавлістична партія й уряд, має безсумнівний вплив на стратегічну оборону. Творцем сучасної французької воєнної доктрини є ген. П'єр Галюа. Він перед десятима роками у своїй праці «Stratégie de l'Age Nucléaire» (Calmann-Lévy, 1960) дав до пригадування кілька тез, між якими найголовнішою є наступна:

«Атомово доба закінчила епоху військових союзів». Цю тезу ген. Галюа аргументує тим, що атомову зброю можна застосувати тільки для оборони «le sanctuaire» — найбільшої святості, якою є територія власної нації. Усе, що лежить поза її кордонами, є стратегічним передпіллям — периферією. Тому тільки для оборони тієї найбільшої святості може бути застосована атомово зброя. Ген. П. Галюа сумнівається, щоб у світі знайшовся такий уряд, який, беручи на себе велику відповідальність, був би рішений боронити союзника, наражуючи власну країну

й нарід на атомове знищення. Він ставить запит: «Хто вірить у це, що американці для активної оборони Європи готові заризикувати атомовою війною?» І відповідає: «На таке ризико може бути здібний тільки злочинець!» Отже, коли застосування атомової зброї для оборони союзників забороняється, військово-оборонні союзи вже є неактуальними. Для підтвердження цієї тези ген. П. Галюа звертає увагу на змінність американської стратегії на підставі аналізу. Він стверджує, що американська теорія «масової відплати» зберігала свою силу доти, доки ЗСА були недосяжні атомовою зброєю противника.

Коли ж СССР почав озброюватися міжконтинентальними ракетами, американська стратегія перейшла на теорію «еластичної реакції». Перехід від «масової відплати» до теорії «еластичної реакції» прийшов після кризи 1957 р. В 1957–1958 рр. почався новий історичний розвиток американської політично-військової думки, початок формування нової доктрини. Вихідною для генеральної ревізії доктрини і стратегії «масової відплати» та, сягаючи глибше, — її теоретичних підстав у формі доктрини нуклеарно-повітряної тотальної війни, до якої ЗСА готувалися на протязі десяти років, була нова стратегічна констеляція, викликана гонитвою зброєю із боку СССР. Першим його успіхом на тому відтинку було вистрілення в серпні 1957 р. міжконтинентальної балістичної ракети, хоч монополію на атомову зброю втратили ЗСА вже в 1949 р. Із вистрілом цієї ракети ЗСА втратили також і монополію на недосяжність їхньої території. Таким чином, задела доктрина нуклеарно-повітряної тотальної війни, яка опиралася на заложенні, що противник не має можливості досягнути територію ЗСА з причини переваги стратегічного летунства й воєнно-морських сил. Таке корисне положення мали тільки ЗСА — тому також відмітка «монополія».

В 1957 р. виникла теорія «обмежених війн» та ґрунтовної ревізії стратегічної доктрини НАТО. Звернено більшу увагу на конвенціональне зброєння європейських союзників НАТО, виникли різні плани стаціонування нуклеарних сил в Європі та деякі диспозиційні узіднення. Усі пропозиції ЗСА відносно ревізії стратегічної оборони Європи де Голь відкинув, приступивши до реалізації власної концепції, згідно із заложеннями ген. П. Галюа.

Теорія «обмежених війн» збагатила американську військову ділянку третім родом «відстрашування». Прихильники цієї теорії висунули вимогу, що треба «відстрашувати» противника також перед обмеженим збройним конфліктом не погрозами «змасованої відплати», але погрозами остаточної перемоги на місці, в районі конфлікту. Цей рід «відстрашування» вимагав, самозрозуміло, розбудови спеціальних збройних сил для ведення «обмежених» воєн. Так, отже, в періоді кризи формувалися три головні роди «відстрашування» й — у випадку, коли котрийсь із них себе не виправдає — три головні роди стратегії:

— «відстрашування» перед великим збройним конфліктом, наприклад, у районі НАТО, погрозами застосування **першого** нуклеарного удару (залишки стратегії «змасованої відплати»);

— «відстрашування» перед, мовляв, правдоподібною агресією СССР на американський континент погрозами застосування **другого** нуклеарного удару;

— «відстрашування» перед обмеженими конфліктами погрозами повної перемоги на місці конфлікту **обмеженими** силами.

Повищі замітки відносно ревізії американської військової думки вправді не є порушені в коментованій праці; їх подаємо, щоб хоча загальними рисами накреслити стратегічне положення, яке спричинило ерозію НАТО та реорганізацію цілої оборонної концепції Європи. Як відомо, цю нову оборонну концепцію де Голь не одобрив, забравши французький збройний контингент із НАТО.

Згідно з тезами ген. Галюа, американське командування перетворило Європу у м'яку зону, подібну до Кореї або Південного В'єтнаму. Тому така настанова для Європи є шкідлива, її не можна схвалювати. Також треба мати на увазі, що атомове відстрашування мусіло б бути попереджене сконцентрованими діями конвенціональних збройних сил, завдання яких мало б полягати у створенні щита оборони, щоб, таким чином, можна було використати час для евентуальних переговорів ще перед атомовим ударом. Така стратегія сприятлива для СССР, дипломатія якого є обдарована багато кращими здібностями від американської, що, зрештою, вже підтвердила історія «холодної війни». Під час таких переговорів треба рахуватися з компромісом по обидвох сторонах, щоб оминути ризико атомової війни. Тому є побоювання, що жертвою такого компромісу може бути Західна Німеччина, яка є проти договору поширювання нуклеарної зброї.

Згідно з тезами ген. Галюа, Німеччина є периферією Франції. Таке ж саме положення мають країни Бенелюксу. З уваги на таке положення та виникаючі конечності самостійно бути здатним до оборони, ген. де Голь стоїть на становищі, що кожна європейська країна має суверенне право посідати нуклеарну зброю. Отже, ця настанова стоїть у суперечності з американсько-советською — заборонаю поширення нуклеарної зброї. Німеччина для Франції не була б ніколи «sanctuaire», а тільки твердиною для неї, або, згідно з теорією ген. Айллера, — «демонстраційним простором» для нуклеарного відстрашування. Тому Франція для оборони Німеччини не є згідною застосовувати нуклеарну зброю. Німеччина повинна диспонувати самостійно власними силами *force de frappe*.

Одинокою альтернативою дисиміляції національних атомових озброєнь була б **одна** Європа, для себе окрема **«нація»**, тобто централізовано організована й керована об'єднана держава. Тому, як довго немає централізованої Європи, перехідним ступенем повинна бути **«батьківщина»**, кожна з власними національними нуклеарними силами.

Політична доктрина ген. де Голля *force de frappe* є стисло пов'язана з французьким націоналізмом, ідеологією потуги, що ген. де Голь дуже чітко з'ясував уже в 1932 р. у своїй книжці п. наг. "Le Fil de l'Épée". Він, м. ін., написав: «Колиски держав, скіпетри імперій, гробопохоронні декадентських потуг, підтверджують, що могутність народів — це закон, і їхні фактори — це правило». Нав'язуючись до сказаного, заступник голови Комітету оборони Франції Александер Санґуінетті у своїй праці "La France et l'Arme Atomique", м. ін., пише: «... Присутність американців є тільки алібі слабости й відсутності енергії європейців в обличчя моральних і матеріальних зусиль, які вони здійснили для збереження своєї незалежності та відзискання своєї потуги. (Ст. 34). Всі, які не хочуть держати пальця на атомовому спусковому, можуть бути тільки допоміжними народами та відігравати ролі марокканських військових частин у французькій армії останньої війни». (Ст. 32).

З уваги на те, що доктрина ген. де Голля є унапрявлена з метою привернути провідне значення Франції в Європі, тому вона стала об'єктом критики не тільки політиків, але також багатьох стратегів. Сучасна Франція не є потугою, яку можна було б протиставити суперпотузі — СССР. Тому, не зважаючи на багато несприятливих для європейців концепцій в американській стратегії, само геополітичне положення Західної Європи змушує її до співпраці зі ЗСА.

Автори рецензованої праці під різними аспектами критикують доктринальні обґрунтування ген. де Голля й ген. Галлюа. Основна аналіза цих доктринальних засад гавлістичних партій та уряду є переконлива. Автори перевели конфронтацію сучасного міжнародного положення, особливу увагу зосередили на політиці ген. де Голля відносно СССР, яка в багатьох випадках набрала конкурентного характеру із ЗСА. Політика сучасної Франції є наставлена на повну коєкзистенцію з СССР, подібно, зрештою, як і політика ЗСА. Найслабшою сторінкою сучасної французької політики є стремління, щоб з європейської території усунути американські військові з'єднання. З цими постановами не погоджуються передусім Німеччина та інші країни-союзники НАТО, бо французькі збройні сили є заслабі, щоб їх можна було протиставити силам СССР.

Хто хоче докладніше знати концепційні засади оборони Європи ген. де Голля, нехай ознайомиться із змістом коментованої книжки. Рецензована праця чотирьох авторів під кожним оглядом є дуже цінним вкладом для вивчення проблем сучасної європейської політики і стратегії оборони. Автори трактатів цієї книжки — це знавці атомової доби й міжнародних проблем. В тому числі на особливу увагу заслуговує становище доктрини ген. де Голля, французького політика П. Рейнауда, який стверджує, що сучасна стратегія Франції є діаметрально протиставною інтересам Німеччини. Його трактат «Європа без де Голля» дає багато надій, що з відходом теперішнього пре-

зидента Франції будуть доосновно змінені її політика й доктрина оборони Європи.

Книжка заторкує також проблеми Східної Європи. Вона є доповнена документацією, яка доказує автентичність обґрунтувань ген. де Голля.

Книжка належить до фахової політичної літератури, тому той, хто хоче знати сучасність, повинен її придбати і простудіювати.

СТРАТЕГІЯ Й ПОЛІТИКА РОЗЗБРОЄННЯ СССР

STRATEGIE UND ABRÜSTUNGSPOLITIK DER SOWJETUNION Ausgewählte sowjetische Studien und Reden. Rüstungsbeschränkung und Sicherheit. Schriften des Forschungsinstituts der Deutschen Gesellschaft für Auswärtige Politik e. V. Bonn. Alfred Metzner Verlag, Frankfurt/M. — Berlin, 1964. Стр. 348. Ціна — 68.- нм.

Вищезатитулована праця, із вступним словом Курта Гастейгера, це укомплектовані трактати у п'ятих частинах советських визначних стратегів. Завданням праці є методом конфронтації поглядів советських стратегів вказати на цілеспрямованість стратегії і політики роззброєння СССР. В I-й частині п. наг. «Модерна зброєнева техніка й закордонна політика» є надруковані трактати Н. С. Хрущова, Н. А. Таленського, А. А. Галкіна й В. Печоркіна. Всі трактати заторкують проблеми теперішньої світової політики, військової стратегії, сучасної науки про мир і війну та заходів недопущення до війни.

II-га частина п. наг. «До советської воєнної доктрини» вміщує трактати Г. І. Покровського, Н. Ломова, Н. С. Хрущова, Р. Маліновського, В. Д. Соколовського, А. М. Йовлева, П. Курочкина, Н. А. Таленського. Всі автори — відомі советські політики й стратеги — всесторонньо обговорюють советську воєнну доктрину під аспектом атомової доби та модерного озброєння. Також є окрема стаття, присвячена вишколові й озброєнню советської армії.

III-тя частина має заголовок «Перегони зброєнь і стабілізація зброєння». В ній надруковані трактати І. Е. Тамма, В. А. Соріна, П. Ф. Шахова, А. Н. Шевченка, І. Єрмашова, В. Печоркіна і Й. Шайніна. Автори аналізують небезпеку гонити зброєнь, хиткість західної теорії відстрашування, американську теорію «обмежених війн» та «рівновагу страху».

IV-та частина п. наг. «Проблеми роззброєння» дає трактати С. Єфімова, І. С. Іглаголева, Н. А. Таленського, С. Кладімірова, А. Н. Шевченка, В. П. Карпова та інших. Ціла частина є присвячена складним проблемам роззброєння, збереженню миру, знесенню конвенціональної зброї, міжнародним поліційним силам і советській роззброєній політиці після кризи на Кубі.

V-та частина п. наг. «Перспективи для роззброєного світу» друкує трактати наступних авторів: І. Іссакова, А. Єременка, Й. Победоносцева, Й. Коровіна, Е. Лопкіна, Г. І. Покровського, В. Рімалова, Н. А. Тагенського та ін.

Цілий розділ присвячений окремим фазам роззброєння та світові без зброї.

Праця є доповнена біографічними даними і списком публікацій на вищезгадані проблеми, які появились в СРСР і східних країнах. Також є дані про те, в яких публікаціях були друковані трактати окремих авторів у Союзі та східних країнах. Є теж окремий список праць на вищезгадані теми, які появились у ЗСА та інших західних державах.

Для дослідників совєтської міжнародної політики, воєнної доктрини і стратегії ціла публікація має дуже велику вартість. Вона є призначена для фахівців-дослідників згаданих вище проблем, тому ціна книжки є досить велика. Окремі трактати цієї збірної, укомплектованої праці — це матеріал, який аналізує проблеми війни й миру під аспектом марксизму-ленінізму, допасовуючи його доктринальні засади до сучасної атомової доби.

Багатства заторгнених проблем у цьому збірнику неможливо є порушити хоча б коротко, тому цю працю подаємо в інформаційному порядку, щоб на неї звернули увагу зацікавлені українські дослідники. Під кожним оглядом ця збірна публікація заслуговує на те, щоб її простудіювати та порушенням на її сторінках проблемам присвятити хоча дещо уваги в українській еміграційній пресі. Совєтська воєнна доктрина і стратегія — це складна наука, тому її можна вивчити на підставі трактатів совєтських знавців, які під різним кутом бачення займають становище. Питання тільки, чи на еміграції знайдеться багато таких, які будуть зацікавлені вищезгаданими проблемами. А треба мати на увазі, що ці проблеми, до деякої міри, можуть впливати на дальший розвиток нашої визвольної боротьби, тому вони повинні бути, особливо відповідальним за цю боротьбу, всесторонньо відомі.

СУПЕРПОТУГИ ДІЛЯТЬ СВІТ

Marcel Hepp: DER ATOM-SPERR-VERTRAG
Die Supermächte verteilen die Welt. Seewald-Verlag, Stuttgart, 1968. Стор. 128. Ціна 5.- нм.

Особистий референт голови німецької партії «Християнської Соціальної Унії» мін. Ф. Штравса, М. Гепп, у невеликій розміром політичній публікації, під вищезгаданим заголовком, дав критичну настанову відносно американсько-совєтського договору про непоширення атомової зброї, або «нон проліферейшн». Як відомо, цей договір двох суперпотуг викликав у німецькому парламенті «Бундестаг» гострі дискусії, які закінчилися тим, що досьгодні НФР того договору не підписала. Автор публікації аналізує всесторонньо цей договір та подає багато узаasadнених причин, які промовляють проти нього. Найголовнішим являється те, що цей договір може принести небезпеку для мирних дослідів і застосування атомової енергії в господарстві НФР, на що перший звернув увагу атомовий фізик і філософ Карло-Фрідріх ф. Вайцзекер. Автор Гепп є переконаний, що договір про непоширення не тільки атомової зброї,

але також енергії, є «рафінованою майстерною штукою» американської і совєтської дипломатії. Під прикриттям «гуманних, пацифістичних і мирних» цілей, фактично, скриваються виправдані підозріння.

В розумінні автора, цей договір має значення «другої Ялти» (стор. 49). Він заперече доцільність існування НАТО, бо перед партнерами Північноатлантийського пакту виринула до вибору або альтернатива дальшого союзу, або відмова від досліджування й користування атомовою енергією. Оборонний союз НАТО в нічому не обмежує суверенності партнерів, зате договір про непоширення атомової енергії порушує суверенні права всіх держав, які його підписали. Цей договір гарантує повні суверенні права тільки двом атомовим суперпотугам — ЗСА й СРСР, бо вони дали залишаються із правами довільно розпоряджатися в рамках власної території атомовою енергією. Крім цього, згідно з постановами цього договору, представники згаданих суперпотуг мають право контролю атомової енергії в усіх інших підписувачів договору. Автор цілком оправдано стверджує, що цей договір є політичною операцією, корисною тільки для ЗСА й СРСР.

Історія 20-го століття дає багато прикладів недодержання Совєтським Союзом міжнародних договорів. Також цей договір не зменшить гонитви зброєнь обидвох суперпотуг, бо головним чином їм обидвом і далі буде залежати на тому, щоб зберігати рівновагу страху. СРСР боїться переваги страху, тобто абсолютної переваги Заходу на відтинку нуклеарного озброєння, тому совєтська дипломатія настирливо домагається непоширювання нуклеарної зброї між іншими неатомовими державами. На підставі даних Інституту для стратегічних студій у Лондоні стверджується, що прогрес розвитку нуклеарного озброєння СРСР постійно збільшується, тому назріває небезпека його збалансування з тим же озброєнням ЗСА. Крім цього, в тому договорі є задокументована співпраця ЗСА й СРСР проти інших атомових держав (Франції та Китаю) й евентуально тих, які працюють над розвитком власної нуклеарної зброї.

Публікація Геппа в додатку має точний текст договору про непоширювання атомової зброї, із датою — Вашингтон-Москва-Лондон, 1. 7. 1968 р. Ця публікація важлива для дослідників проблем роззброєння.

Gerhart Binder: EPOCHEN DER ENTSCHEIDUNGEN Deutsche Geschichte des 20. Jahrhunderts mit Dokumenten in Text und Bild. Seewald Verlag, Stuttgart, 1966. Стор. 720. Ціна брош. 29.80.- нм.

Книга німецького історика Гергардта Біндера, яку рецензуємо, вийшла одинадцятьма накладами. Останній, доповнений, наклад цієї історії був виданий у 1966 р. тиражем 80 тис. примірників. Ця історія, являючися стандартною працею модерної історії, одержала серед наукового й публіцистичного світу найкращу оцінку. З уваги на це, що в цій книзі є дещо сказане про

Україну, та праця повинна зацікавити також українських істориків сучасної історії. Крім цього, книга є цікава також під оглядом укомплектування багатої документації, яка інформує читача про події, особи і процеси не тільки в Німеччині, але також в інших країнах світу. Багатий список використаної літератури (20 стор.) є доказом великого вкладу труду під час писання книги. Ця історія є у тексті ілюстрована з орієнтаційними картами й різними документами. Крім цього, книга має речевий та особовий списки.

Історик Біндер опрацював свою історію по періодах, головну увагу зосереджуючи на Німеччині та подіях й особах, які мали вплив на політику або воєнні дії в ширшому засягу. Кожний зокрема період має хронологічну орієнтаційну таблицю, яка подає найважливіші події. Але, крім додатніх зауваг до цієї праці, вона має також багато браків, особливо з відтинку навітлення взаємовідносин України з Німеччиною та Австро-Угорщиною. Тому ми на ці браки звернемо нашу увагу у відповідних періодах, бо чейже у Східній Європі Німеччина найбільше була зацікавлена Україною з чисто господарських мотивів. Про це в історії, на жаль, немає навіть найменшого відмічення. І найважливіше те, що неправильна політика німецьких політиків супроти України була однією з причин програння двох воєн. Але про це в дальших наших рецензійних заувагах.

Перший період історії Біндера займається проблемами 1890-1914 рр., тобто до вибуху 1-ої світової війни. Автор твердить, що після перемоги японців над росіянами під Чусімою в 1905 р. почалася епоха неспокою в цілому світі. Також цю нову епоху започаткував 17. 12. 1903 р. американець-летун, Вілбур Брайт, який недалеко Кілілі Гавк, у ЗСА, відбув перший 12-тигодинний політ на моторовому літакові. Так почалася доба летунства. Також під кінець 1905 р. Альберт Айнштайн оголосив свою квантову теорію та її опісля поширив на коливання атомів у твердому тілі. В 1916 р. він створив теорію відносности — релятивну теорію тяжіння, що пов'язує час, простір і масу. В тому ж самому часі Макс Планк створив квантову теорію, опісля П. і М. Кюрі розробили теорію радіоактивних випромінювань, започаткувавши атомову добу. Автор багато уваги присвятив імперіалізму, Вільгельмівській Німеччині, японсько-російській війні, яка приспішила революцію в Росії, внутрішньому положенню в Росії та причинам виникнення 1-ої світової війни. В цьому періоді, на стор. 20, згадує автор і про Україну, в якій уже в той час панував неспокій, що вказувало на загрозливий стан для цілої царської імперії. В загальному, тогочасне положення в нутрі Росії є насвітлене поверхово, тому читачеві, який не є обізнаний із положенням з інших джерел, є тяжко орієнтуватися на підставі виложеного в книжці матеріалу. Автор загальноно подає також дані про творення воєнних коаліцій.

Другий період 1914-1918 рр. автор присвятив 1-ій світовій війні від самого її початку до 1918

р. Цей період у книжці є зображений шкідцями, які облежують орієнтацію читача. Самозрозуміло, автор подав характеристику положення та співпраці заінтересованих в імперіальній війні партнерів. Особливу увагу він присвятив окремим фазам двофронтвої для Німеччини війни, подавши короткі коментарі до господарської війни проти Німеччини. Коли йдеться про революційні настрої в Росії, автор їх змалював коротко, згадуючи про Леніна, якого німецький уряд фінансував і допоміг йому в переїзді із Швайцарії до Петербургу. Однак у тому періоді головну роль почали відігравати національно-революційні стремління неросійських народів царської імперії, і про це автор не згадав ані одним реченням. Чейже в той період виявляли велике зацікавлення Україною німецькі урядові кола. Українська Центральна Рада в Києві проголосила IV-им Універсалом, 22-го січня 1918 р., незалежну Українську Народню Республіку, яку Німеччина «де факто» й «де юре» визнала Берестейським договором із 3. 3. 1918 р. На підставі окремого договору між урядами УНР і Німеччини (протокол від 18. 2. 1918 р.), Україна одержала військову допомогу від Німеччини, та були устійнені нормальні дипломатичні й торговельні відносини між обидвома державами. Про це в історії немає жодної згадки. Самозрозуміло, тогочасна політика Німеччини супроти України мала колоніальний характер, що принесло нещастя для обидвох держав, бо Ленін одержав аргумент для революційної боротьби проти німецьких військ в Україні. Цей період німецької політики супроти України є в історії пропущений, не зважаючи на його важливість у формуванні стосунків між обидвома народами в майбутньому.

Третій період в історії є присвячений подіям 1918-1933 рр. Отже, головну увагу автор звернув на Версальський мировий договір, та на внутрішні відносини в Німеччині, бо в той час вона знаходилася під обухом комуністичної революції. Далі автор багато місця присвятив новій післявоєнній політичній констеляції та особливо тяжкому господарському положенню Німеччини. На підставі матеріалу автора читач має можливість ознайомитися з усіма причинами, які промостили шлях для диктатури Гітлера. Також у цьому періоді вже появлялися деякі пляни офіційних німецьких чинників відносно України. Про це історія не згадує. Цікаво є написаний трактат «Диктатури й демократії», в якому автор вірно схарактеризував Леніна, Сталіна та Муссоліні.

Четвертий період історії Біндера присвячений 1933-1939 рр., тобто III-му Райхові. Автор докладно схарактеризував внутрішнє положення Німеччини після приходу до влади Гітлера. Багато місця присвятив різним спробам перевороту, щоб Німеччину рятувати перед диктатурою Гітлера. Окремим трактатом накреслив шлях будови Великонімецького Райху та підготовки до чергової війни на всіх відтинках державного життя. У цій частині автор зібрав багато матеріалу, який з'ясовує тотальне охоплення дослівно всіх ділянок національного

життя програмою націонал-соціалістичної партії. Крім того, ця частина розкриває цілий імперіальний план Гітлера для майбутньої, другої світової війни. Також у цій частині немає згадки про конкретні плани III-го Райху відносно України. Таким конкретним планом були старання Розенберга, який змагав, щоб Україна була виділена з т. зв. «життєвого простору» в Східній Європі та наділена автономією у тісному Союзі з III-им Райхом.

Четвертий період історії є присвячений другій світовій війні 1939-1945 рр. Автор аналізує стратегію другої світової війни, розглядаючи окремо її початок, описавши напад на ССРСР, африканський, європейський і далекосхідний воєнні театри. В цій частині є порівняльні дані гонитви зброєнь і співвідношення воєнних потенціалів протиставних сил. Багато уваги присвятив автор деяким оперативним планам Гітлера та взагалі оперативному мистецтву другої світової війни. Вирішальним у війні III-го Райху проти ССРСР був 1942 р., тобто поразка 330 тис. німецької армії під Сталінградом. Скоріше, бо вже під кінець 1941 р., німецький ударний похід проти ССРСР був здержаний перед Москвою. Поразка під Сталінградом була символом для протиударної кампанії червоної армії. Від цієї поразки починаючи, німецькі збройні сили на цілому просторі ССРСР зазнавали неуспіхів у боротьбі з переважаючими силами противника. Ціла кампанія III-го Райху закінчилася його повною капітуляцією. Автор цікаво змалював боротьбу на різних фронтах, але майже нічого не сказав про політику III-го Райху відносно неросійських народів, в тому числі зокрема супроти України. Однією із головних причин неуспіху ударної кампанії проти ССРСР була якраз політика III-го Райху відносно Східної Європи. Політичні настанови Гітлера відносно України були наскрізь колоніальні. Доказом цього є т. зв. «Генеральний план» Гітлера з липня 1942 р., в якому передбачалося переселення аж 65% українців у Сибір. Зрештою, як ця політика в дійсності виглядала в т. зв. «Райхскомісаріяті Україне», без переборшень подає праця: Dr. Peter Kleist — ZWISCHEN HITLER UND STALIN — 1939-1945 (Athenäum-Verlag, Bonn, 1950).

Історик Біндер згадує цю книжку в списку використаної літератури (стор. 697), але в історії не згадує ані одним реченням про запланований III-им Райхом геноцид українського народу. Чи тільки українського?.. Це є якраз чи не найбільший недолік автора Біндера — повне промовчання фактів, які мали рішальний вплив на повну поразку III-го Райху в Східній Європі. Головними просторами передусім господарського зацікавлення III-го Райху були національні території неросійських народів. Україна у стратегії Гітлера була на першому місці. Насувається питання: чому історик модерної історії, Біндер, цей факт промовчує?

Г. Біндер присвятив багато уваги також терорів диктатури Гітлера, концентраційним табором та взагалі акції винищування живих і деяких інших народів. Також в історії є окрема частина, присвячена опозиції проти Гітлера, яка своє ядро мала в генеральному штабі. Є

згадка про багатьох старшин генерального штабу, м. ін., і про ген. Людвіка Бека, який перший відмовився був опрацювати плани другої світової війни. Автор згадує також про шефа «Абвери», адм. Вільгельма Канаріса, ген. Вітцлебена, ген. Г. Остера, ген.-май. Геннінга фон Трескова, графа Штауфенберга та інших. На особливу увагу заслуговує ген.-майор Геннінг ф. Тресков, який рішуче виступив проти мордів, доконуваних націонал-соціалістами на окупованих територіях ССРСР.

Книжка Біндера дає також аналіз СС-тоталітарної держави, яка допровадила Німеччину до упадку. Автор закінчує свою працю подіями після капітуляції III-го Райху, судом над Німеччиною та встановленням Німецької Федеративної Республіки. Затримує також проблему поділу Німеччини та зображує сучасний атомно-ракетний світ на тлі сучасної міжнаціональної політичної констеляції.

Історія Г. Біндера в загальній оцінці є солідним вкладом до історіографії 20-го стол. Однак вона має багато браків, зокрема з відтинку відносин Німеччини з окремими народами Східної Європи. Одним із таких браків є повне промовчання політики Німеччини супроти України.

Josef Maza: DIE KONTROLLIERTE REVOLUTION Anatomie des Prages Frühlings Vorwort — Maion Gräfin Dönhoff Paul Zsolnay Verlag, Wien-Hamburg, 1969. Стор. 254. Ціна — 14.80 нм.

Політична книжка анонімного автора Йосифа Макса, який у чехо-словацькій революції весною 1968 р. відіграв важливу роль, заслуговує на особливу увагу. Ця праця появилася рівночасно у п'ятьох мовах і належить до найбільш ґрунтовних щодо характеристики положення в Чехо-Словаччині за володіння сталініста А. Новотного. Автор в окремих трактатах праці дає аналіз причин, які найсильніше підважили заціпенілу сталінську догму. Як відомо, Чехо-Словаччина була вірним сателітом ССРСР до кінця 1967 р. В країні був впроваджений керівною групою комуністичних політиків централізований бюрократизм, необмежена сваволя поліції. У закордонній політиці чехо-словацькі комуністи були слухняним знярядом Москви. Населення країни опинилося у господарській стагнації і в загальній апатії. Все це було відбиткою суворого сталінського режиму.

Аж, нарешті, 20-ий з'їзд КП ССРСР у 1956 р. потряс чехословацькими комуністами. Перший раз від 1948 р. інтелігенція й робітники почали вимагати прилюдної дискусії над політикою партії, перевірки подій минулого та відкликання скомпромітованих осіб із партійного керівництва. Однак революційні події восени 1956 р. в Польщі й Мадярщині допомогли Новотному приборкати протирежимні настрої в ЧСРСР. Інтервенція ССРСР у Мадярщині та відновлена гостра боротьба проти югославського ревізйонізму зміцнили позиції сталіністів у ЧСРСР. Серед робітництва ще не було відкритого невдово-

лення. Також між інтелігенцією, тільки в обмежених розмірах, спостерігалися розчарування, невдоволення й сумнів відносно сталінізму. Однак дальший розвиток подій, не зважаючи на несприятливі умови, щораз більше поглиблював ліберально-ревізіоністичні настрої серед чехо-словацької комуністичної еліти. Автор докладно інформує на сторінках своєї праці про розвиток цього процесу, подаючи докладну характеристику окремих комуністичних діячів, не тільки реформаторів, але також консерватистів-сталіністів. Найважливіше в книжці є те, що автор здискредитував жданівські теорії «соціалістичного реалізму», змалював цілий розкладовий процес ідеології, яка не відповідала умовам життя високорозвиненої культурно й промислово Чехо-Словаччини.

У книзі багато уваги присвятив автор господарській стагнації. За Австро-Угорської монархії чеські країни продукували 70% різних промислових товарів. Після світової господарської кризи в 1929 до 1934 рр. чехо-словацька промисловість почала далі розвиватися. Під час 2-ої світової війни Гітлер розбудовував у Чехо-Словаччині промисловість, бо ця країна найменше була переслідувана бомбардувальниками налетами альянтів. Чеські робітники zatrudнені головню в гутничій, машинобудівельній, склянній й керамічній промисловостях, здобули високий життєвий стандарт. Країна мала нормальні торговельні зв'язки із Заходом, покриваючи брак сирівців. Також у перших повоенних роках, після знаціоналізування промисловості, в Чехо-Словаччині панував, у порівнянні з іншими країнами Східної Європи, добробут.

Коли ж дійшло до холодної війни в 1948 р., Чехо-Словаччина повністю переставилася орієнтаційно на ССРСР. Отже, дійшло до товарового ембарго із Заходом. Країна попала в повну господарську залежність від ССРСР. Був запроваджений советський план, згідно із сталінським моделем розбудови тяжкої промисловості для зброєння. Господарство, згідно із цим планом, не сприяло дальшому розвитку промисловості й життєвого стандарту. Концепція централізованого планування ССРСР в чехо-словацькій промисловості під ніяким оглядом себе не виправдала. Країна з кожним роком щораз більше під промисловим оглядом занепадала, бо робітництво не було зацікавлене раціоналізованою працею, зроджувався конфлікт між партійним апаратом, який виконував доручення Москви, та робітниками, котрі почали вимагати їм належного життєвого стандарту. А треба мати на увазі факт, що Москва чехо-словацьку промислову продукцію імпортувала по найнижчих цінах, рівночасно доставляючи сировину по найвищих цінах. Цій важливій проблемі автор присвятив **особливе значення**, бо конфлікт робітників із режимом багато допоміг інтелігенції у продовжуванні її ініціативи на відтинку лібералізації системи.

Далі автор заторкнув також проблему національного конфлікту в ЧСРСР. Головним чином йому йдеться про конфлікт між чехами і словаками. В книзі ця проблема є досконало спре-

цизована. Самозрозуміло, автор не поминув «буржуазного словацького націоналізму й боротьби з ним режиму Новотного.

Про значення письменників, мовознавців й істориків для відродження чеської нації і їх піонерської праці для народу присвятив автор окрему частину своєї книжки. З неї довідуємося, що у 18-му столітті рідною чеською мовою говорило лише селянство, все інше було згерманізоване. Щойно під впливом французької революції і промислового розквіту дійшло до відродження також чеської духовості й національної свідомості в 19-му ст. На початку 1917 р. чеські письменники, перші, своїм маніфестом вимагали створення незалежної чехо-словацької держави. Боротьба чеської духової еліти була скерована передусім проти феодалного панування й ворожої для них монархії. Тому ця еліта захоплювалася радикальними й демократичними ідеями, чеська література розвивалася під впливом демократичних, а опісля соціалістичних напрямків. Між двома світовими війнами переважала кількість чеських письменників належала до політичного лівого напрямку. Деяка кількість із них, під сильним тиском націонал-соціалізму, шукала вже під час 2-ої світової війни рятунку в комунізмі. Між ними були також дійсні приятелі ССРСР, й вони допомогли **комуністам** у 1948 р. перебрати владу.

Ті ж самі письменники після смерті Сталіна, вірніше після 20-го з'їзду КП ССРСР, перші виявили своє розчарування соціалізмом. Також їх дійсно приязна настанова до Москви вже була зруйнована сталінським догматизмом. Вони завернули до традиційних стосунків із західною культурою, започаткували опір проти бюрократичного піклування Москви й безглуздої цензури режиму. Автор живими барвами змалював окремі фази цього відважного спротиву, який фактично зламав режимну диктатуру і промостив шлях до встановлення ліберального комунізму. Сьогодні, не зважаючи на окупацію країни радянськими військами, та сама група чехо-словацької еліти продовжує боротьбу з окупантом за встановлення демократичних відносин у країні. Головними силами, на які вона опирається, є чехо-словацькі професійні спілки і студенти. Ця група духової еліти виломилася з марксистського догматизму, здемаскувала його міти, відкрила шляхи для припливу нових, благородних ідей для рятунку нації.

Далі книга докладно інформує про переворот в ЦК КПЧ та настирливе здійснювання рішень «Празької весни» 1968 р. Головною зброєю дальшої боротьби було вільне слово, яке окупант після нападу на Чехо-Словаччину намагався скувати цензурними заходами, щоб унеможливити дальший розвиток ліберального комунізму. Автор подав характеристику нових керівників КПЧ із Дубчеком і Свободою на чолі. Свобода, — автор стверджує, — є «символом чехо-словацької воєнної традиції», він на чолі своїх з'єднань допоміг визволити країну від націонал-соціалістичної окупації. А. Дубчек, —

як стверджує автор, — був зразковим «апаратчиком» і одним із репрезентантів бюрократичної комуністичної системи. Третім визначним діячем чехо-словацької весті був Сльдріх Чернік; далі за чергою — Й. Сморковскі, як один із визначних речників опозиції в ЦК КПЧ. Автор згадує також інших визначних діячів спротиву та їх характеризує.

Книжка інформує про плян чинностей діячів спротиву для установлення у країні реформ. Також автор не поминув консервативів, про-советського наставлених діячів, між якими головну роль відіграє Василь Віляк, із походження українця.

У книзі знаходимо багато цікавого матеріалу про «квітневий пленум» ЦК КПЧ з 1968 р., на якому схвалено плян лібералізації всіх ділянок державного, господарського й суспільного життя країни. Переведена також характеристика політичної активності цілої країни та значення засобів масових медій. Звертає він особливу увагу на рішучість чеського і словацького народів боронити національної суверенності.

Справам порушування самостійних прав Чехо-Словаччини зі сторони ССРСР автор присвятив дуже багато уваги. Він схарактеризував передусім усі переговори між новим керівництвом ЧСР та представниками ССРСР. Головна мета політиків ССРСР була не допустити до закріплення лібералізації стосунків у ЧСР. Коли ж обосторонні переговори не принесли для ССРСР успіхів, ЦК КПСС рішився окупувати ЧСР, не зважаючи на наслідки в міжнародному комуністичному русі та комплікації, які з цього рішення постали.

Під кожним оглядом цікава й вартісна книга Йосифа Макса стверджує, що напад ССРСР на Чехо-Словаччину і його окупація цієї країни повністю розкрили перед усім світом російський імперіалізм, який не має нічого спільного із марксистськими гаслами. Цей напад політично й морально скомпромігував ССРСР не тільки в міжнародному комуністичному русі, але, що більше, — перед цілим світом. Варто кожному українському політичному діячеві простудювати цю повчальну фактами книгу, бо з неї можна багато навчитися.

ВАРТІСНІ ВИДАННЯ

У Дюссельдорфі, Німеччина, є видавництво Карла Равха, яке вже від кількох років видає публікації на різні політичні події, написані різними істориками на підставі документів наочних свідків і літописців. Ці видання різняться від історичних книжок, які звичайно є написані під впливом різних факторів, тому часто не відображують дійсних фактів, передають їх у неправильному наświetленні, або прямо промовчують. Такі історичні книжки є писані під зобов'язуючою істориків літературною дисципліною, та іноді їх зміст допасовують до відповідної політичної кон'юнктури. Тому, коли йдеться про питання об'єктивності таких книжок, вони радше є наближені до абстракт-

ности. Читач, який не є істориком, не має можливості ствердити правдивості подій, він змушений вірити в те, що є надруковане, не зважаючи на виникнені під час читання книги сумніви. Все це відпадає у книжках істориків, які без власних коментарів дають у книжках документарні свідчення наочних свідків даних подій або літописців. Звернемо нашу увагу на наступуючі дві книжки, вищезгаданого видавництва:

Eckart Klessmann: DIE BEFREIUNGSKRIEGE IN AUSGENZEUGENBERICHTEN Europas Kampf gegen die Fremdherrschaft un das Ende red Ära Napoleons. Karl Rauch Verlag, Düsseldorf, 1966. Стор. 380. Ціна 24.80 нм.

Hans Flesch-Brunningen: DIE LETZTEN HABSBURGER IN AUSGENZEUGENBERICHTEN Karl Rauch Verlag, Düsseldorf, 1967. Стор. 448, Ціна 24.80 нм.

Книга «Визвольні війни» описує період повного розкладу, ще перед півроком «найкращої у світі армії» Наполеона. Були це рр. 1813, 1814 і 1815. Після повної поразки під Москвою, армія Наполеона була змушена до відвороту. Про те, як жахливо ця армія виглядала, подає перша частина книжки різними документами безпосередніх свідків. Вони змальовують повний фізичний і моральний стан решток армії, яка в 1813 р. залишала територію Німеччини. Тими безпосередніми свідками були особи різних професій, а між ними не бракувало листів французьких вояків. Між іншим, один із вояків у листі до своїх рідних із 10. 1. 1813 р. писав: «... французи багато втратили, й ми не залишимося довго в Берліні. Ми будемо йти на Росію. Я чув, що знову прийде до відвороту... І кажу Вам, у Пруссії є в дійсності багато холодніше, як у Франції, і багато вояків уже на варті померло».

Цитованими словами цей вояк змальовує невпевнений стан та перші позначки заворушень проти французької окупації у Пруссії. Багатства різних листів та інших документів неможливо подати в цій короткій статті. Всі вони своїм змістом є жахливі. Один із листів подає докладно, як 20. 2. 1813 р. увійшов до Берліну перший козацький загін, який примусив французьку залогу до капітуляції. Прихід російської армії до Німеччини викликав одушевлення серед народу, бо він уже був рішений збройно виступити проти окупанта, що стверджує лист 18-літнього німця до своєї матері (стор. 28). Врідуваний молодий вояк із захопленням у листі тишить «свободою й екзистенцією»... Вояк не скриває, коли пише: «... ми всі готові йти проти Франції...». Коли йдеться про виступ проти Росії, вояк написав у листі: «... тяжко, щоб бажану кількість військових частин об'єднати під прапорами»... Лист однієї жінки подає, в який спосіб зайняли росіяни Гамбург.

Після підписання прусько-російського союзу 27/28. 2. 1813 р., щораз більше розпалювалася боротьба проти французів. 16. 3. 1813 р. Пруссія проголосила війну Франції, а Баварія до війни

приступила 14. 10. 1813 р. Також сусідні краї із Німеччиною по черзі проголошували війну Франції: Австрія — 12. 8. 1813, а Швеція увійшла до прусько-російського союзу 22. 7. 1813. Зате Данія проголосила війну Росії і Прусії 22. 10. 1813 р. Про перебіг подій 1813 р. докладно інформує хронологічна таблиця на стор. 355-356.

У другій частині книги докладно представлено, як дійшло до проголошення війни Прусії. Дальші частини книги ілюструють перебіг битв біля Лютцену, між Дрезденом і Ляйпцігом, у Ляйпцігу та біля багатьох інших місцевостей. Усі битви є описані різними учасниками цікаво й докладно. На окрему вагу заслуговує частина «В головній квартирі Наполеона». Чотири частини книги є присвячені битвам біля різних місцевостей у Франції, що докладно реєструє хронологічна таблиця на стор. 356-357.

В 1815 р. французька армія налічувала 230 тис. вояків. Їй бракувало не тільки мундирів, але, що важливіше, — озброєння. 124 тис. із тієї армії були скеровані проти армій Бліхера й Веллінгтона. В загальному, проти цілої французької армії стояло 206 тис. вояків союзних армій, як слідує: 113 тис. пруської під командуванням Бліхера, 93 тис. англійців, бравншвайців, ганноверців, нассавців, голляндців і бельгійців під командою Веллінгтона. Австрійські й російські частини знаходилися в дорозі. Загальний стан союзної армії виносив понад 850 тис. вояків. Цікаві також дані про втрати обидвох армій. І так, у битві біля Лінги 16. 7. 1815 р. записані в книзі наступні втрати: по пруській стороні — 12 тис., по французькій — 11 тис. вбитих і ранених. Біля Кватре-Брас записані такі втрати: по англійській стороні — 4,700, а по французькій — 4,300. Вирішальною була битва під Ватерлоо 18. 6. 1815 р., в якій по англійській стороні було 63 тис. вояків і 156 гармат, а по французькій 72 тис. вояків і 246 гармат. Ця битва є докладно описана різними учасниками. Вона принесла Наполеонові повну поразку, що була причиною відречення його від престолу 22. 6. 1815 р.

Книга має в тексті 21 ілюстрацію і 3 шкіци карт. До кожного відступу книги є окремі пояснення, що доповнюють джерела інформацій, які подає дуже цікава й цінна книга. Наприкінці книги є особовий список, котрий інформує читача про особи, які є згадані в книзі.

Гарна, в біле полотно оправлена книга з ілюстрованою обгорткою є вартісним екземплярком для кожного вибагливого книголюбця.

Книга «Останні Габсбурги» присвячена родині безсмертного цесаря Франца Йосифа I (1830-1916). Династія Габсбургів була найвизначнішою в середньовіччі. Вона панувала від Рудольфа I (1273-1291) до 1918 р. Цілий дім цієї династії подає окрема хронологічна таблиця на стор. 402-404. Останнім царем Австро-Угорської монархії, після смерти Франца Йосифа I, був Карло I (1916-1918).

Цікаво написана публікація характеризує різними документами всіх членів родини Фран-

ца Йосифа I: романтичну цесареву Єлисавету (1837-1898) — замордована; нещасного принца Рудольфа (1858-1889) — поповнив самогубство; Франца Фердинанда (1863-1914) — замордований із жінкою Хотек в Сараєві (28. 6. 1914); Карла I; Отто та інших Габсбургів.

Дуже багато уваги в книжці є присвячено стосункам Франца Йосифа I з Німеччиною й російськими царями. Також із великим зацікавленням читається у книзі документацію про різні війни та взагалі про імперіяльні зацікавлення Франца Йосифа I. Фактично Франц Йосиф I був зацікавлений Балканами, які щораз більше попадали під слов'янофільські впливи Росії. Різні дипломатичні заходи цесаря Франца Йосифа I червоною ниткою пробігають через усе його життя, починаючи від його коронації аж до смерті. Уже під час революції у Відні, яка вибухла 13. 3. 1848 р., 18-літній Франц Йосиф написав патріотичного листа до польового маршала Радецького, в якому виявив свою готовість брати участь у боротьбі. Майбутній цесар перший раз брав участь у боротьбі біля Санта Люція 6. 5. 1848 р. В той час огорнула революція Відень і Прагу. В Угорщині панування Габсбургів було скинене. Щойно під командою князя Віндіш-Греца революційний рух був ліквідований найперше у Празі, опісля у Відні.

Також війна в північній Італії була можливо закінчена армією під командою Радецького. До розв'язки ще залишилося дві проблеми: Угорщина й Німеччина. Франц Йосиф I особисто перевів розмови із царем Миколою I у Варшаві щодо Угорщини, в якій прийшло до перевороту при допомозі російської армії. В боротьбі проти повстанців в Угорщині брав участь сам Франц Йосиф. Також у Німеччині в короткому часі революційний рух був зламаний. В 1851 р. Франц Йосиф став самодержавним монархом, бо знесено конституцію, відповідалість міністрів вигасла та була розпущена національна гвардія. Монарх Франц Йосиф I затримчував. Він убачав майбутність Австро-Угорської імперії на Орієнті, звідкіля треба було виперти російські впливи. Монарх трактував Росію як ворога ч. 1 Австрії.

Деякий час монарх утішався приязню в Миколи I., але вже під час Кримської війни (1853-56) дійшло між ними до напружень; Росія під час «Балканської війни» (1912-13) виявила велике зацікавлення цим районом, отже між Австрією і Росією почали завогнюватися відносини. Під час Кримської війни Австрія була нейтральною.

Багата документація безпосередніх свідків цих подій всесторонньо інформує читача про розгри між тогочасними потугами. В цих розгрях брав безпосередню участь Франц Йосиф I. Довідемося також про різні інтриги на цесарському дворі та в стосунках між різними державами.

Окрема частина книги є присвячена романтичній цесареві Єлисаветі, зміст якої є багатий на різні «делікатні» справи в подружньому житті із Францом Йосифом I. Вона була проко-

лена ножем одного анархіста на кораблі. Життєпис цісареві є документарний на підставі різних листів та опіній.

Також книга подає докладні дані про життя нещасного принца Рудольфа, Франца Фердинанда й останнього цісаря Австро-Угорської монархії, Карля I-го. Дуже цікаві епізоди дипломатичної розгрі напередодні I-шої світової війни розкривають причини упадку монархії. Окрема хронологічна таблиця інформує про розквіт і поступовий розклад монархії.

Книга має багатий список літописців та наприкінці персональний реєстр.

Публікацію «Останні Габсбурги» читається із зацікавленням, легко, немов роман. Книга повністю віддзеркалює політичну констеляцію тогочасного періоду, що є важливе, бо Росія нестримно наближалася до большевицької революції, а австрійська політика виявилася нездарною, особливо щодо розв'язки проблеми Східної Галичини. Невміла національна політика привела монархію до розкладу.

Robin Clarke: *STUMME WAFFEN* Chemische und biologische Kriegsführung Paul Zsolnay Verlag, Wien-Hamburg, 1968. Стр. 326. Ціна в полотні 24.- нм.

Книга Робіна Кларка «Мовчазна зброя» аналізує хемічні й біологічні засоби війни. На цілість дуже вартісної студії складається 11 трактатів, дві таблиці хемічних і біологічних засобів війни, бібліографічний список та індекс назв хемічних і біологічних засобів війни. Набувається уже від початку питання, чому «мовчазна зброя»? Усі хемічні й біологічні засоби війни вбивають людину без будь-якого лоскоту або гук, тому ця зброя є мовчазною. Автор уклав дуже багато труду під час опрацювання цієї наукової праці, бо арсенал хемічних і біологічних засобів війни вже є також дуже багатий.

Із праці довідуємося, між іншим, що перший раз в історії була вжита отруйна зброя в 600 р. до народження Христа. В той час, як про це писав найбільший законодавець Атен, Солон, вкидувано коріння якоїсь чхальної рослини до ріки, з якої пили воду вороги. Отруєна вода викликала загальний понос (розвільнення), яке змусило ворога до капітуляції. В 200 р. до народження Христа картагенський полководець перехитрив римлян у той спосіб, що залишив великі запаси вина, яке було змішане з виваром із чарівного кореня (адамової голови). Змішане вино діяло наркотично, отже римські вояки, напившись його до неприємності, довго спали, а картагенці, повернувши назад, їх роззброїли.

Такі були початки біологічної війни. Подібно-го роду перші засоби отруювання не виготовлялися штучно, вони походили із живих організмів. Шістдесят років пізніше вже була дуже відчутно стосована біологічна зброя. Картагенський полководець Ганнібаль у боротьбі проти Евмена II під Пергамоном ужив зміїв, якими наповнив глиняні посудини й їх вишпурляв на

ворожі кораблі. Постало на кораблях змішання, яке призвело до поразки пергаменської флотії.

Подібних, дуже цікавих прикладів застосування біологічних засобів автор подає дуже багато. В тих античних часах щораз частіше була застосовувана метода отруювання води, вина й засобів харчування. До найбільш дійових середників належало вкидання розкладених тіл вояків чи звірят у колодязі або джерела, з яких ворог користувався водою. Тим способом у 1155 р. цісар Фрідріх Барбаросса зайняв місто Тортону.

Уже цих кілька прикладів із змісту рецензованої праці вказують на історичний розвиток біологічної війни від найдавніших часів досьогодні.

Цікавий також був спосіб поширювання недуг серед ворожого війська. Тіла померлих на чуму вояків перекидувано у ворожий табір і таким способом отруювано вороже військо. Подібна тактика була стосована на протязі майже трьох століть, так що в 14 ст. чума нищила цілу Європу.

В 1763 р. головнокомандуючий британськими військами в Америці Sir Jeffrey Amherst викликав епідемію віспи серед індіан при помочі двох коців й одного простирала із лікарні хворих на віспу.

Повністю удосконалені засоби біологічної війни в лабораторіях доповнили арсенал конвенціональних засобів щойно у XX ст.

Перший раз хемічні засоби у війні були застосовані англійцями в 1855 р. Під час Сецесійної війни в 1862 р. перший раз був примінений хлоровий газ. Під час Бурської війни (1899-1902) англійці отруювали колодязі калієм-ціанідом, тобто отруєю, яка швидко вбивала людину.

Багато різних хемічних засобів війни та їх дія на людський організм із докладностями є подані на сторінках книги. Це відноситься також до різних біологічних засобів, арсенал яких є дуже багатий.

Багато історичних даних та способів застосування біологічних і хемічних середників у різних війнах оживлює зміст книжки та зацікавлює читача. Найголовніше, праця написана зрозуміло й цікаво.

Два багаті списки подають різні біологічні й хемічні засоби війни разом із імунітетом і терапією.

Книга Робіна Кларка «Мовчазна війна» заслуговує на те, щоб із нею ознайомився також український читач. Вона появилася теж і в англійській мові п. нар. "We All Fall Down". Robin Clarke, 1968.

Günther Wagenlehner: *ESKALATION IM NAHEN OSTEN* Die politische und psychologische Problematik eines Konflikts. Seewald Verlag, Stuttgart, 1968. Стр. 284. Ціна в картоні 12.- нм.

Під сучасну пору напруженість на Близькому Сході викликає неспокій і зацікавлення ці-

лого політичного світу. Арабсько-ізраїльський конфлікт — це класичний приклад локального конфлікту, який може бути однією із причин кінця коєкзистенційного періоду між ЗСА та ССРСР. Конфлікт уже перемінився в необмежену часом ескалацію, бо наразі не має вигляду, щоб у скорому часі дійшло до повного замирення між арабськими країнами й Ізраїлем. Тому зацікавлених цією ескалацією інформуємо про появу вищезатитулованої книжки.

Політична праця «Ескалація на Близькому Сході» дає глибоку аналізу причин конфлікту 1967 р. та розкриває політичну стратегію ССРСР в цьому невралгічному районі. Автор у вступі висказує переконання, що напружені стосунки між Ізраїлем й арабськими країнами загострили до конфлікту інші фактори, тому напруження на Близькому Сході треба розглядати не тільки під військовим аспектом, але, що важливіше, — перевести глибоку аналізу причин. Щоб зрозуміти істоту конфлікту, як дійшло до війни та чому Ізраїль переміг переважаючі збройні сили арабських країн, кінцевим є **передусім** ознайомитися із психо-політичними факторами, які мали вирішальний вплив на події.

Далі автор заторкує питання, чи війна на Близькому Сході має вплив на політичне та стратегічне положення Європи? І його відповідь звучить: також під час «ери відпруження» ССРСР є здібний викликати кожноразно гострі напруження, не зважаючи на те, чи вони спровокують війну, чи ні. Коли ж психо-політична експансія перетворюється у війну, автоматично інтереси обидвох суперпотуг є загрожені, тому їхні намагання будуть скеровуватися до мети, щоб запобігти конфронтації. Опинившись у такому положенні, суперпотуги автоматично не додержуватимуть гарантій недоторканості союзних малих країн, щоб не наразитися на конфронтацію. Оборона власних інтересів займає перше місце, а не інтереси малих країн. ОН, не посідаючи збройних сил, не є у спроможності запобігти переходові із психо-політичної ескалації до війни. Отже, повищі загальні твердження на Близькому Сході мусять залишитися пересторогою й наукою для країн Західної Європи. В цьому твердженні автора є віддзеркалена дійсність, згл. сумнівна вартість договорів.

Автор коментованої книги, Вагенлегнер, являється советологом і військово-політичним аналітиком, тому його праця є написана на підставі документів. У тексті книги є дуже багато даних, які підтверджують подвійну гру ССРСР під час політичної ескалації. Також документами є докладно схарактеризована політична стратегія ЗСА та нездарність ОН. Між іншим, автор занотував становище ЗСА до появи воєнно-морських сил ССРСР на Середземному морі. 1. 6. 1967 р. віцепрезидент ЗСА Гамфрей підтвердив право ССРСР на присутність його флоту на Середземному морі. На підставі цієї нотації випливає єдиний висновок, що ЗСА погодилися на присутність воєнно-морсь-

ких сил ССРСР на Середземному морі, тільки під сучасну пору не є відомі мотиви такого погодження.

Книга подає у хронологічному порядку, починаючи від 26. 4. 1967 р., всі події, заяви заінтересованих державних мужів та взагалі різні розгори, що вкінці doprowadило до війни. Сама тільки документація займає 115 сторінок.

Праця є ілюстрована карикатурами з арабської й советської преси.

Усім зацікавленим подіями Близького Сходу пропонуємо ознайомитися з цією, об'єктивно написаною, дуже вартісною книгою. Повчальні висновки автора з приводу арабсько-ізраїльського конфлікту залишаться актуальними й на майбутнє. Найголовніше в книзі є те, що автор подає подрібно фальшиву гру ССРСР, який, фактично, став головним інспіратором напруження на Близькому Сході.

*Franz Marek: PHILOSOPHIE DER WELTREVO-
LUTION Beitrag zu einer Anthologie der
Revolutionstheorien Europa Verlag, Wien-
Frankfurt-Zürich, 1966. Стор. 140. Ціна
(брош.) 11.50 нм.*

Процес соціальних революцій у світі ще не закінчений. Він продовжується, а за приклад може послужити Південна Америка та країни Азії й Африки. Також на європейському континенті травневі події 1968 р. у Франції були небуденним явищем. Тому книжка Ф. Марека «Філософія світової революції» під аспектом динаміки соціальної перебудови світу заслуговує на увагу. Живемо в поділеному світі. Є дуже багато різних скомплікованих проблем, а дискусії над ними часто невичерпні.

Також проблема світової революції, пов'язана із робітничим рухом, належить до складних, сьогодня глибоко важливих проблем. Сучасний модерний робітничий рух є організований і діє майже в усіх країнах світу. Проте його спроможності діяльності є інакші під 14-ма різними тоталітарними комуністичними системами, в порівнянні з діяльністю робітничих рухів у вільних країнах Заходу. Однак боротьба за здійснення соціалістичної революції продовжується по обидвох сторонах залізної заслони, а доказом тому були повстання в 1956 р. в Польщі, Угорщині, у Східній Німеччині та в 1968 р. в Чехо-Словаччині. Парадоксально чується, що в т. зв. «соціалістичних країнах» продовжується боротьба соціалістичної революції. Але така є дійсність, бо, згідно із твердженням багатьох теоретиків марксизму, жовтнева революція 1917 р. в Росії і сам большевизм не є зразком соціалістичної революції. Такі твердження узасаднені історичними доказами, тому сьогодня вже немає об'єднаного світового комуністичного руху під кермою Москви.

Проти «першої соціалістичної країни» в світі — ССРСР — на наших очах посилюється бунт, постали різні зразки комунізму, система, яку заплянував для цілого світу Маркс та її реалізував Ленін, переживає поліцентризм. Ідея одної комуністичної світової держави скопро-

митована імперіяльною політикою Москви; завила дуже поважна загроза над головним інспіратором забурень у світі — СССР.

Книжка Марека, як перша частина великої праці, конфронтує марксистську теорію й марксистських теоретиків із дійсністю. Тому вона розкриває та відділює усе марксистське від немарксистського. У нашій визвольній боротьбі нам треба знати стратегію і тактику різних течій марксизму й зокрема російський марксизм-ленінізм нам прийдеться поборювати таки його власною зброєю. Цікава та цінна праця Марека є якраз частиною теоретичного арсеналу філософії світової революції, тому є можливість його пізнати ближче й хоч дещо навчитися.

На цілість праці Марека складається 11 окремих розділів. Обмежимося тільки до їх перелічення, щоб заінтересовані мали образ тематики цієї праці.

Перший розділ — «Світогляд перемін у світі» (Кант, Гегель, марксистський закон руху).

Другий розділ — «Закон руху й філософія руху» (закон розвитку — закон революції).

Третя частина — «Теорія насильства» (спір Бернштейна, Роза Люксембург, російські марксистки, неодавнізм).

Четверта частина — «Природа й суспільство» (тенденційний характер законів, порівняння).

П'ята частина — «Репліка з резонансів, полеміка із Сатре».

Шоста частина — «Матеріальна зрілість до соціалістичної революції».

Сьома частина — «Модифікація закону» (громадянсько-демократична революція під проводом пролетаріату).

Восьма частина — «Зауваження до дискусії» (Троцький, Бухарін, Сталін).

Дев'ята частина — «Революція перескакує фази» (наслідки другої світової війни, приклад китайської революції; національна, антиімперіалістична революція й соціалістична орієнтація; антиколоніальний маніфест й ін.).

Десята частина — «Модерний капіталізм і революція» (модерний капіталізм і робітничий рух).

Одинадцята частина — «Світова революція» (паралелі, мирна й немирна революція; репліка; до нових берегів).

Багата тематика наукової праці Марека повинна зацікавити також українських дослідників марксизму-ленінізму та колишніх політично вироблених вояків, бо ця книжка належить до наукової політичної літератури. Розуміти всі процеси світової революції — це не легка справа!

Ludwig Freund: DEUTSCHLAND IM BRENNPUNKT Die amerikanische Politikwissenschaft und die deutsche Frage. Seewald Verlag Stuttgart, 1968. Стор. 196. Ціна (брош.) 18.- нм.

Член Американської Академії Мистецтва й Наук, проф. соціології й політичних наук Людвіг Фройнд є відомий із багатьох політичних праць. До найважливіших належать: "Am ende

der Philosophie" (1930), "Politik und Ethik — Möglichkeiten und Grenzen ihrer Synthese" (1961), "Freiheit und Unfreiheit im Atomzeitalter" (1963), "Koexistenz und Entspannung — Hoffnung oder Gefahr?" (1966), "Politische Waffen — Grundkonzeption der westlichen Verteidigungsstrategie" (1966).

Політична праця Фройнда «Німеччина в запальній пункті» — це аналіз американської політичної науки в питаннях Німеччини. Перша частина книжки є присвячена соціологічним з'ясуванням, а друга — особлива частина — займається репрезентантами американських політичних наук, які цікавляться проблемами Німеччини.

Автор на протязі від 1934 до 1960 рр. перебував у ЗСА, займаючи наукові катедри в університетах Нью-Йорку, Вісконсін і Чикаго. За весь час перебування у ЗСА проф. Фройнд мав можливість глибоко пізнати американську науку політології та скристалізувати свій погляд на її вартість. Тому в першій частині своєї дуже цікавої аналітичної книжки він стверджує, що американські гуманітарні й соціальні науки, зокрема психологія, філософія, соціологія, періодично та короткотерміново захоплюються усе новими модними течіями. Вони є далекі від самокритики, переживають недугу моди (стор. 23). Свій погляд й оцінку автор підтверджує різними працями американських науковців. На стор. 25-ій автор твердить, що вже в 20-их рр. американська педагогіка була просоветсько наставлена, бо найвизначніші репрезентанти гуманістичних наук в університетах ЗСА опинилися в полоні нової модної течії.

Самозрозуміло, під впливом модних течій постійно змінювалися прагматизм, інструменталізм, натуралізм, бегавіоризм, за винайством точного математичного бегавіоралізму. Поставали все нові відкриття, які були далекі від науковості, бо фактично вони були симптомами ненауковості (стор. 23). Найважливіше є те, що в такого роду «наукових працях» об'єктивна правда була заступлена різними фантазіями або неправдою.

Для прикладу автор цитує багато праць різних авторів, але ми звертаємо нашу увагу на дві праці автора Leo L. Matthias: "Die Entdeckung Amerikas Anno 1953" і "Die Kehrseite der USA". В обидвох книгах автор під небеса прославляє Росію та найбільш образливо характеризує свою батьківщину, ЗСА. В цих книгах автор виявив повне незнання історії Росії і психології російського народу та, найважливіше, — незнання ідеології большевицького «безкласового суспільства». Подібних праць у ЗСА є багато! Вони формували політичну думку в настановах до СССР, тому не треба дивуватися легкодушності американської дипломатії до політичної й воєнної стратегії Советського Союзу під час II-ої світової війни й подекуди також сьогодні. Проф. Фройнд стверджує дуже велику різницю між загальними науковими методами політичних наук німецьких та американських політологів.

Окремий трактат проф. Фройнда заторкує у цілій глибині розуміння й настанову американ-

ської громадськості до німецької проблеми. На підставі багатьох праць, різних американських авторів, та у зв'язку з дискусіями після його доповіді він прийшов до переконання, що серед американської громадськості панує неприхильна настанова до Німеччини та розв'язки німецької проблеми; згідно із правом, кожному народові належить суверенність і самостійність. Американський інтелектуальний світ усе ще живе під враженням злочинів гітлерівського режиму. Багато різних груп американського суспільства вважають, що «об'єднання Німеччини» є «шкідливе» для ідеального образу світу. «Наці-минуле німців» є образом, що німецькому народові не належить право самовизначення, свободи й рівності «в інтересі миру».

Також дуже критично висловлюється проф. Фройнд про «American Political Science Association». Ця асоціація має сьогодні кругло 14 000 членів. Література, яка видається під фірмою цієї асоціації, тільки частинно віддзеркалює становище американської політичної науки відносно німецької проблеми. Найважливіше те, що науковим дослідом бракує об'єктивізму в досліджуванні німецької проблеми. Американські політологи працюють під впливом сильних часових течій, тому їхні праці є насичені не науковим підходом аналізування окремих явищ цієї проблеми. В загальному німецька проблема не вважається за об'єкт науки, але в найкращому випадку як така, як її самостійно розуміють окремі «політологи». Немає одного викристалізованого напрямку, науково обґрунтованого підходу відносно німецької проблеми. Існують різні погляди, різні інтерпретації та навіть різні висновки.

Друга частина праці проф. Фройнда заторкує якраз ці різні становища відносно німецької проблеми багатьох чільних американських політологів та репрезентантів американської політичної думки. Багатство різних праць різних авторів та їх окремі становища до німецької проблеми з причини обмеженості цієї рецензійної статті неможливо перелічити. Тому зацікавлених становищем американських політологів до німецької проблеми відсилаємо до праці проф. Людвіга Фройнда, яка є дуже цінною джерельною працею із цієї ділянки.

І на закінчення насувається питання, хто з українських науковців досліджує становище американських політологів та взагалі політичної науки у ЗСА до української проблеми? Студія проф. Фройнда може послужити за приклад і для українських дослідників цього важливого відтинку науки міжнародних стосунків. Тому пропонуємо зокрема УВУ, щоб він поцікавився цією важливою студією проф. Л. Фройнда й зі своєї сторони започаткував подібні дослідження над українською проблемою.

Hans-Georg v. Studnitz: RETTET DIE BUNDESWEHR Seewald Verlag, Stuttgart, 1967.
Стор. 191. Ціна 12.80 нм.

Книжка Студніца викликала серед німецької громадськості незадоволення, ба навіть свого роду протест, мовляв, «краще щоб вона була не

появилася». Із публіцистичних поглядів реєструємо цю книжку короткою рецензією, щоб також українські колишні вояки при збройних силах III-го Райху були поінформовані, хоча загальною, про стан сучасної Бундесвері.

Автор Студніц, відомий німецький публіцист, на протязі багатьох років був начальним редактором багатьох газет й основником місячника «Закордонна політика». У проблемах міжнародної політики і стратегії він дуже добре визнається, тому його оцінка загальної констеляції відповідає дійсності. Книжка, яку рецензуємо, заслуговує на увагу ще й тому, що вона віддзеркалює не тільки стан Бундесвері, але також аналізує під багатьма аспектами сучасність та ставить відважні прогнози на майбутнє. Провідною думкою автора в цій книзі є положення й завдання Бундесвері на майбутнє. Головна мета змісту книги — звернути увагу німецької громадськості на дійсний стан Бундесвері та схилити відповідальні чинники до глибокої застанови й переведення змін на краще.

Автор у вступі звертається до німецької громадськості наступними словами: «Коли німці самі себе віднайдуть, будуть вояками і пригадають собі, яке значення має військо для нації і держави». І ще одно замітне ствердження автора: «Бундесвера є хвора, бо вона примушена існувати в ґетто».

Чому німці мають «себе віднайти»? «Громадяни в уніформі», тобто Бундесвера, не зважаючи на найкраще озброєння, не посідає здорового духу, її вояцька мораль є захитана. Без ілюзій, це викликає небезпеку для оборони країни.

Які фактори впливають на такий стан Бундесвері? Передусім катастрофа Німеччини у травні 1945 р. разом із повоевними наслідками сильно вплинули на психіку німців. Автор стверджує загальну байдужість на відтинку сучасної конфронтації «Схід-Захід», він незацікавлений актуальними теоріями воєн, збройної техніки і т. под. Добробут та вплив аморальної й пацифістської літератури спричинилися до збайдужіння та резигнації народу. Особливий вплив цих факторів на молодь, майбутність нації. Сучасне молоде покоління мало цікавиться минулим і не думає про майбутнє народу. В цьому головна причина духового занепаду, браку епосу, браку ідеалізму. Усе це, самозрозуміло, більше спостережене під час військової повинності в Бундесвері. Під впливом різних дефективістів і новітніх «пророків», багато німців твердить, що людство в атомовій добі засуджене на повну катастрофу, тому не залишається нічого іншого для сучасної людини, як тільки використовувати різні блага світу. Сучасна система неминуче спричиниться до тотального знищення. Така настанова породжує імобілізм, вбиває духову обороноздатність, готує ґрунт до капітулянтства.

Автор пригадує деструктивний вплив британського військового політика Степе Кінґ Гола (Stephen King Hall: Defence in the Nuclear Age, London, 1958), який, м. ін., у згаданій праці висловив свою думку, що «краще було б країні

під окупацією, ніж мала б вона бути перемінена в руїну й попіл». Таке переконання Гола була відповіддю на теорію атомової війни американського атомового стратега Германа Кана (Herman Kahn: On Thermonuclear War, Princeton, 1961), який є тієї думки, що коли б перед атомовою смертю урятувалося тільки 20 млн. американців, вони на протязі небагатьох років зуміли б відбудувати життєвий стандарт ЗСА до вищого рівня, як на нинішніх Балканах.

Студія є рішучим противником поглядів Гола із двох причин: 1. Нація під довготривалою ворожою окупацією є наражена на переслідування й нищення. Автор пригадує російську окупаційну політику супроти неросійських народів. 2. Погляди Гола суперечать традиції політики його батьківщини. Усе це промовляє за тим, щоб кожна нація плекала бойового духа й засвоювала військове знання, бо без тих факторів вона була б призначена на знищення.

Під впливом різних пацифістів терпить оборонна система Західної Європи, бо атомова стратегія поставила під знак запити доцільність існування конвенціональних збройних сил!

Студніц багато уваги в книзі присвятив Бундесвері в союзі НАТО, і теорії «меча-щита». Як відомо, в цій теорії завдання «щита» мала б виконувати Бундесвера. З переміною цієї доктрини та відходом атомового «меча» на другу сторону Атлантийського океану й на «Поляріс» — підводні човни, Бундесвера в американській стратегії мала б бути континентальною шпagoю. Її роля «у східній смузі американської потужності є обмежена та її поширення на американську оборонну святість є недопустиме». (Стор. 17). Із зміненним положенням, завдання Бундесвери є допасоване до «рушійної оборони». Агресія проти Німецької Федеративної Республіки вже не буде боронена над Райном, але над Везерою або Лабою». НФР «залишиться ніким не зайнятим простором, на якому західні потуги без загрози для себе, можуть обмінюватися атомовими протиударами. Тільки у випадку конвенціональної війни, Західня Німеччина може стати побойовищем в розумінні воєнного театру». (Стор. 17).

Самозрозуміло, Студніц опам'ятує німців, щоб «не дозволяли себе водити за ніс союзникам». Також він пригадує, що перед командуванням Бундесвери стоять багато більш трудної, як перед тими, що постачали німецькі збройні сили в минулому. Доля Західної Німеччини і її збройних сил є залежна від доброї волі союзників НАТО, політичні й воєнні цілеспрямовання яких тільки частково є згідні з боннськими. На випадок війни положення НФР і Бундесвери було б незвичайно складне, бо без всесторонньої допомоги союзників оборона була б неможлива.

Щоб виправдати Бундесверу з «гетто», Студніц пропонує перетворити її в «школу нації». А щоб цього добитися, треба найперше позбутися формули «воjak — це громадянин в уніформі», бо вона не відповідає німецькому характерові. Далі автор є проти політизації армії, коли на стор. 36 пише: «Шляхи політизації Бундесвери припадково широко розкриті».

Також на Бундесверу має вплив Німецький Профспілковий Союз. Воjаки Бундесвери мають бути вірні присязі, а не еwentуальним директивам профспілок або одній із партій.

Беручи на увагу стан Бундесвери, Студніц пропонує скорегувати систему політичного вишколу воjаків; армію треба вишколювати на старих традиціях, використовуючи діяльність «традиційних союзів вермахту, райхсвери й армії кайзерівської Німеччини». Немає причин, щоб Бундесверу ізолювати від традицій попередників та відривати від історичного минулого народу. Рівночасно Студніц не замовчує konieczності посилення дисципліни та пропонує, щоб Міністерство Оборони очолювала сильна і кваліфікована людина, бо того вимагає положення НФР.

Автор вимагає дійсної незалежності Бундесвери від НАТО. «Положення Бундесвери в НАТО не сміє нічим різнитися від положення інших членів союзу. Німецькі збройні сили в нутрі НАТО у відношенні до командування НАТО повинні бути в такому самому положенні, що війська ЗСА і Франції. Німецька участь у штабах НАТО повинна відповідати тому факторові, що Бундесвера перебрала на себе основні тягарі, зв'язані із завданнями оборони Західної Європи...»

Студніц багато разів згадує на сторінках книги, що саодиноким противником Бундесвери є армія СССР. Також звертає увагу на вишкіл і фізичну підготовку воjаків армії СССР, що повинно служити за приклад для Бундесвери. Він на стор. 101 пише: «Хто хоче здержати червону армію, повинен не відставати від неї у відношенні дисципліни».

Книга Ганса-Георга ф. Студніца «Рятуйте Бундесверу!» заслуговує на увагу, бо вона інформує не тільки про стан і положення Бундесвери, але також аналізує можливості конфронтації в Європі. Не зважаючи на те, що ця книжка не знайшла прихильної оцінки серед німецького публіцистичного світу, вона заслуговує на увагу. Саодиною дійсно поважною армією в Західній Європі є Бундесвера, тому, хто її хоче дещо докладніше знати, повинен цю книжку прочитати.

Wolfgang Höpker: WIE ROT IST DAS MITTELMEER? Europas gefährdete Südflanke. See-wald Verlag, Stuttgart, 1968. Стор. 164. Ціна (брош.) 15.- нм.

Вольфганг Гепкер, відомий публіцист і знаменитий знавець політичного й стратегічного положення в районі Середземного моря, в 1968 р. після вторгнення в цей район з'єднання воєнно-морських сил СССР написав вищезагадувану публікацію. Автор уже є відомий із наступних публікацій: «Massenmensch und Massenwahn — Zur Psychologie des Totalitarismus» (1947), «Europäische Niemandsland — Moskaus Zwischeneuropa vom Nordkap bis Kreta» (1956), «Die Ostsee — ein rotes Binnenmeer?» (1958), «Das Mittelmeer — ein Meer der Entscheidungen» (1961).

Нова публікація, з уваги на стаціонування на водах Середземного моря з'єднань воєнної

фльоти СССР, є дуже актуальна й вартісна. Автор із питомою йому скрупулятністю у своїй новій публікації аналізує політичне і стратегічне положення невралгічних районів Середземного моря та Близького й Середнього Сходу. Його аналіз обоснована історичними альтернативами. Головний акцент його обґрунтованих міркувань скерований у напрямку експансивної політики СССР під прикриттям коєкзистенції. Близький Схід для СССР має не тільки стратегічне значення, але також з уваги на емоціональні схильності він є вигідний для агітаційних дій. Геополітичним маятником між Африкою, Азією й Європою є заприязнений із СССР Єгипет. Москва вважає, що Єгипет уже поклав «гігантні основи під соціалізм». Тому головню з Єгипту буде розгортатися російська експансивна політика на цілий Близький і Середній Схід. Рівночасно воєнно-морські сили на Середземному морі загрожують цілому південному крилу НАТО. Автор накреслює візію майбутнього для решти країн Західної Європи. Він твердить, що СССР готується до фронтальної атаки проти решти старого континенту.

НА ПОЛИЧКАХ НОВИХ КНИЖОК

ЦІННИЙ ВКЛАД У ВОЄННО-ІСТОРИЧНУ ЛІТЕРАТУРУ

Володимир Галан, **«Батерія смерти»**. Видавництво «Червона Калина» 1968. 240 ст. 5 кольорових ілюстрацій Леоніда Перфецького, 6 карт, виконаних сотн. Йоахимом Вишневецьким, знімки. Наклад 1,500 примірників. Друкарня «Свободи», Джерзі Ситі, Н. Дж. Обкладинка митця Богдана Божемського.

Українська література, що наслідуює події визвольної війни українського народу в 1917-1920 рр., назагал, є доволі бідна й цілком непропорційна до вкладу, що його дали український старшина, підстаршина і вояк у боротьбі за українську державу. Ситуація ця погіршується ще й тим, що значна кількість літератури, яка появилася була між двома війнами, є тепер недоступна для дослідника історії визвольної війни. Документація, яка була, теж або пропала, або знаходиться в недоступних московських архівах.

У такій ситуації, поява кожного твору, що відноситься до визвольної війни, це дуже відрадна подія. Вона двічі відрадна, коли новий твір видано дбайливо, гарно ілюстровано, а сам він багатий на зміст. Власне до таких відрадних появ належить теж нова книга д-ра Володимира Галана, що займається історією «батерії смерти», командиром якої він був.

Автор багато писав у газетах та журналах, і про свою батерію, і взагалі на воєнно-історичні теми, але, загалом, ми його більше знаємо, як визначного українського громадського діяча й банковця в заокеанській Україні, ніж як артилериста. Все ж таки, як це ми перекоонуємося з його мемуарів, власне діяльність кол. комбатантів українських армій у заокеанській Укра-

Публікація Гепкера ділиться на чотири частини: 1. Між Гібральтаром і Кавказом; 2. Східна частина Середземного моря — вирішальник світової політики; 3. Північна Африка — протиставне Європі узбережжя; 4. Середземне море у плануванні оборони Заходу. Публікацію закінчує своїми висновками Ганс Шпайдель для себе окремою частиною п. наг. «Думки відносно оборони Європи». Книжка у своєму додатку подає зіставлення воєнно-морських сил 15-ти прилягаючих до Середземного моря і Близького Сходу країн: Єгипту, Албанії, Альжіру, Франції, Греції, Ізраїля, Італії, Югославії, Лівану, Лібії, Марокко, Еспанії, Сирії, Тунісу й Туреччини. Окремо автор дає зіставлення воєнно-морського озброєння СССР, який останньо виявляє амбіції стати також морською потугою у супрематії із ЗСА.

Актуальність змісту публікації є безспірна, тому заінтересованих проблемами Близького й Середнього Сходу та зокрема положенням на Середземному морі повинна вона справді зацікавити.

Іні в двадцятих і тридцятих роках довела, остаточно, до створення ЗУАДК-у і його діяльності, що стільки нас перевела через океан до З'єднаних Стейтів Америки. Багато з нас іще навіть повністю не розраховувалися із ЗУАДК-ом за цей переїзд.

Можливо, що спогади про заокеанську діяльність комбатантів треба було виєлімінувати з книги, яка подає історію «батерії смерти», а можливо, що така діяльність була для неї «закономірною», коли ми виїшли з війни переможені. Так чи інакше, книга показує, що наші гармаші робили на фронті, і що вони робили в «цивілю», та вже в новій країні поселення. Наші ємігранти можуть зробити собі порівняння і з нього потрібні висновки.

Очевидно, історика визвольної війни інтересуватиме, перш за все, історія «батерії смерти» (ст. 30-139). Під цією назвою відома була в реєстрах славної Української Галицької Армії (УГА) батерія 5/4, а пізніше 2/10, тобто п'ята батерія 4-го Золочівського гарматного полку та друга батерія 10-го Янівсько-Яворівського гарматного полку. В історії «батерії смерти», що її автор-командир розповів короткими імпресіоністичними штрихами, майбутній історик знайде чимало фактів про бої, щоденні події, настрої українського галицького війська в різні часи. Його зацікавлять бойові характеристики старшин, підстаршин і гармашів, з незабутнім командиром 10-го полку, наддніпрянцем от. Кирилом Карасем на чолі. Він матиме змогу слідувати за маршем об'єднаних українських армій на Київ — у липні-серпні 1919 року — з карт, виконаних фахово і проглядно сотн. Йо-

ахимом Вишневецьким. Але вже найбільше цей майбутній історик радітиме »Висновками« авто-ра (ст. 208-218), в яких автор спокійно і безпри-страсно обговорив причини катастрофи виз-вольної війни 1917-1920 рр. У цій катастрофі, як-не-як, найменше завинив український старшина й вояк обидвох українських армій, що виконував жертвенно і з посвятою свої обо-в'язки до самого кінця. Таким чином, українсь-ке старшинство й вояцтво має більшi можли-вості знайти об'єктивну правду й має право її сказати, навіть у гострій формі, на адресу тих, що завинили. Але, авторів не йдеться про констатацію такої чи іншої »вини«, бо його оцін-ка перспективна з віддалі часу. Вона формувалася впродовж довгих років після катастрофи й базується на докладному знанні фактів. З автором сперечатися майже неможливо!

Книгу спогадів д-ра Володимира Галана про його »батерію смерті« щиро поручаємо укра-їнським читачам. Дарма, що мова в ній тільки про одну артилерійську батерію нашої славної армії, читач матиме погляд теж на історію ви-звольної війни. У час, коли знання цієї історії обнизлося серед нас доволі катастрофально, й усе, що знаємо про неї, обмежується до промов, заслуханих на академіях, або до популярних статей у газетах і альманахах, прочитання цієї книги особливо рекомендується всім, зокрема нашій молоді, яка про справи ці має цілком мале знання. І книга ця повинна теж нагадати іншим учасникам, що вони можуть відійти від нас, не залишивши по собі свідчень, які гово-рили б про їхню участь у великому змагу укра-їнської нації за власну державу.

Лев Шан-ський

В ПОШУКУВАННІ ЗА ВІДПОВІДЬЮ — ЧОМУ І ЗА ЩО?

Евстахій Загачевський — **»Белярія-Ріміні-Англія«**, репортаж-спогад Вібліотека »Листи Червоної Калини«, в-во Братства кол. Вояків І УД УНА, 1968., друкарня »Ціцера«, Мюнхен, 320 стор., ілюстрована.

Вищезгадана книжка, що появилася друком і поступила в продаж на початку б. р., є тре-тьою з черги працею відомого мемуариста — Евстахія Загачевського, який пройшов другу світову війну вояком, переживши пекло схід-них фронтів, а відтак ділив долю й недолю І-ої Української Дивізії УНА. Перші його книжки — **»Спогади фронтовика«** і **»Львівська братія«** знайшли широкий читацький попит і прихиль-ну оцінку критики. Своїм змістом вони внесли багато нового в нашу українську літературу на теми другої світової війни, подаючи відомості, переживання й національні почуття тих укра-їнців, яким доля визначила боротьбу з больше-визмом під чужими прапорами й у чужих одно-строях, під якими билися патріотичні україн-ські серця і снувалися надії про вільну Україну.

»Белярія-Ріміні-Англія« — це слова, що вка-зують, якими питаннями займатиметься автор у своїй третій книжці. Не є це репортажні спо-гади про події та переживання на фронтах, бо таких тоді не було в Європі, за винятком, оче-видно, того фронту, що його держали понево-лені народи проти Москви. Хто пам'ятає ці назви з власного переживання, з преси чи опо-відань, той знає, що зміст рецензованої на-ми книжки відноситься до тієї частини вояків І УД УНА, які після капітуляції Німеччини у травні 1945 року попали у полон до англійців в Австрії, а відтак були перевезені до таборів воєннополонених в Італії.

Але скільки знайдеться між українцями та-ких осіб, які після 20-ти років могли б про це ще пам'ятати? Зрештою, чому вони мали б цей

один епізод з-поміж десятків подібних не за-бути? Евстахій Загачевський старасться уаргу-ментувати потребу такої пам'яті, ставлячи пе-ред собою, перед нами, а зокрема перед органі-заторами цього табору і його зверхниками одне настирливе питання — чому і за що?

Від тих пропам'ятних часів таборування в Італії пробігло вже поверх два десятки років. Багато матеріялів появилосся друком, якими по-одинокі автори висвітлюють сторінки дворіч-ного життя майже десятитисячної маси вояцтва в одному з таборів. Але спогади Евстахія Зага-чевського — це перша книжка, яка передає впорядковано цю справу від перших днів побу-ту в Белярії, почерез Ріміні й аж до переїзду українських полонених до В. Британії та їхньої кінцевої демобілізації.

При писанні цієї книжки автор користувався двома основними джерелами інформації: своєю пам'яттю з особистих переживань і роблених записок, та матеріялами з різних інших дже-рел, а передусім з таборової преси. Одне і друге надає книжці глибину, ширину і кольорит. Зо-крема це останнє відбиває не лише темперамент автора, але в багатьох відношеннях і настроїв таборовиків. Описувані ним сценки з таборово-го життя, випадки й настрої під час скрінінгів, а зокрема настрої під час візити до табору мос-ковської репатріаційної комісії, не мали б того впливу на читача й не висловлювали б глибини переживань маси полонених, якщо б це не було передане словами і стилем автора.

Книжка вміщує багато фотознімок з тих часів, старанно підібраних для ілюстрації ма-теріялу, а теж і для поглиблення змісту. Є там рисунки самого автора книжки, роблені в таборі.

Я мав щастя бути дуже близько біля автора цієї книжки в таборі в Ріміні, бо й жили ми в одному шатрі. Належали ми до 7-ої, а не 6-ої,

сотні гарматного полку, який складався зі старшин і вояків, що були в гарматних частинах I-ої Дивізії УНА, або в панцерних з'єднаннях. Крім рисування й писання, автор книжки «Беларія-Ріміні-Англія» займався боксерством і брав часто участь у змаганнях в таборі та поза табором, а в додатку був ще і пристрасним шахістом.

Повертаючись ще раз до запиту автора «чому і за що», я думаю, що книжка дає відповіді на одне й на друге. Очевидно, тієї відповіді не знайдемо в чужинецьких колах, увага яких була сконцентрована в часі війни на ґрунтовне розгромлення противника, яким для Заходу була гітлерівська Німеччина. Ця вимога притем-

нювала до певної міри дальші обрії, внаслідок чого большевицька Москва всадовилася глибоко в Європу, позбавивши волі та державности багатьох народів. Одиною відповіддю на питання «чому і за що» може бути відповідь наша, яку ми давали, як вояки і як полонені, і яку даємо далі своєю щоденною працею для громадського діла. Це було і є тому, що ми українці, патріоти нашої батьківщини і її визвольної справи, що ми любимці свободи й борці за неї.

Надіємось, що ця книжка знайде між українцями багато читачів. Її авторові можемо побажати дальших успіхів на публіцистичному полі.

І. Дмитрів

ВІЙСЬКОВОЗНАВЧІ ВИДАННЯ

THE ANATOMY OF A RIOT: A Detroit Judge's Report. By James H. Lincoln. 206 Pages. McGraw-Hill Book Co., New York, Toronto, London, Sidney, 1968. \$ 5.95.

MILITARY PSYCHOLOGY: Its Use in Modern War and Indirect Conflict. By Howard C. Walters, Jr., United States Military Academy. 39 Pages. Wm. C. Brown Co., Dubuque, Iowa, 1968. \$ 65 paperback.

SINGAPORE: The Battle That Changed the World. The Crossroad of World History Series. By James Leasor. 325 Pages. Doubleday & Co. Inc., Garden City New York, 1968. \$ 5.95.

THE ARAB-ISRAELI DILEMMA. By Fred J. Khouri. 436 Pages. Syracuse University Press, Syracuse, N. Y., 1968. \$ 10.00.

THE LANDING AT VERACRUZ: 1914. The First Complete Chronicle of a Strange Encounter in April 1914 When the United States Navy Captured and Occupied the City of Veracruz, Mexico. By Jack Sweetman. 221 Pages. United States Naval Institute, Annapolis, Md., 1968. \$ 8.50.

MASS BEHAVIOUR IN BATTLE AND CAPTIVITY. The Communist Soldier in the Korean War. Edited by Samuel M. Meyers and Albert D. Biderman. Research Studies. Directed by William C. Bradbury. 377 Pages. The University of Chicago Press, Chicago, Ill., and London, Eng., 1968. \$ 11.00.

MANAGING BY DESIGN... for Maximum Executive Effectiveness. By Ray A. Killian. 370 Pages. American Management Association, Inc., New York, 1968. \$ 11.25.

THE AMERICAN STUDY OF INTERNATIONAL RELATIONS. Essays by William T. R. Fox. Richard L. Walker, Editor. 116 Pages. Institute of International Studies, University of South Carolina, Columbia, S. C., 1967. \$ 3.50 cloth-bound. \$ 1.50 paperback.

PAX AMERICANA. By Ronald Steel. 371 Pages. The Viking Press, Inc., New York, 1967. \$ 6.95.

THE WAR WITH MEXICO. By Donald Barr Chidsy. 192 Pages. Crown Publisher, Inc. New York, 1968. \$ 2.95.

THE FALL OF BERLIN. By Marshal Vasili I. Chuikov, Former Supreme Commander Soviet Land Forces. Foreword by Alistair Horne. Translated from the Russian by Ruth Kisch. 261 Pages. Holt, Rinehart & Winston, Inc., New York, Chicago, and San Francisco, 1967. \$ 5.95.

THE FINAL JUDGEMENT? Pearl Harbor to Nuremberg. By Robert G. Storey. 208 Pages. The Naylor Co., San Antonio, Tex., 1968. \$ 8.50.

THE COMMUNIST REGIMES IN EASTERN EUROPE: An Introduction. By Richard F. Staar. 387 Pages. The Hoover Institution on War, Revolution and Peace. Stanford University, Stanford, Calif., 1967. \$ 7.50.

THE BLAST OF WAR 1939-1945. By Harold Macmillan. 622 Pages. Harper & Row, Inc. New York, 1968. \$ 11.96.

UNDER FIRE. Israel's 20-Year Fight for Survival. Edited by Donald Robinson. 381 Pages. W. W. Norton & Co., Inc., New York, 1968. \$ 5.95.

THE MEN OF BASTOGNE. By Fred MacKenzie, 265 Pages. David McKay Co., Inc., New York, 1968. \$ 5.95.

STALIN, HITLER, AND EUROPE. Volume One. The Origins of World War II, 1933-1939. By James E. McSherry. 308 Pages. The World Publishing Co., Cleveland and New York, 1968. \$ 10.00.

THE WAR AT TROY. What Homer Didn't Tell. By Quintus of Smyrna. Translated, and With an Introduction and Notes by Fredrick M. Combellack. 279 Pages. University of Oklahoma Press, Norman, Okla., 1968. \$ 5.95.

PANZERKAMPFWAGEN V PANTHER. By Walter J. Spielberger and Uwe Feist. 56 Pages. John W. Caler Corp., Sun Valley, Calif., 1968. \$ 3.95.

- HITLER'S LAST GAMBLE:** The Battle of the Bulge. By Jacques Nobécourt. Translated from the French by R. H. Barry. 302 Pages. Schocken Book, Inc., New York, 1967. \$ 8.95.
- NUCLEAR WEAPONS, SAFETY AND THE COMMON DEFENSE.** By Joel Larus. 171 Pages. Ohio State University Press, Columbus, Ohio., 1967. \$ 6.50.
- CIVILIAN RESISTANCE AS A NATIONAL DEFENSE.** Non-Violent Action Against Agresion. Edited by Adam Roberts. 320 Pages. The Stackpole Co., Harrisburg, Pa., 1967. \$ 7.95.
- ISSUES IN DEFENSE ECONOMICS.** Edited by Roland N. McKean. 285 Pages. National Bureau of Economic Research, Columbia University Press, New York and London, Eng., 1967. \$ 7.50.
- THE BRITISH ADMIRALTY.** By Leslie Gardiner. 418 Pages. William Blackwood & Sons, Ltd. Edinburgh, Scotland, and London, Eng., 1968. \$ 7.00.
- A HISTORY OF WARFARE.** By Field-Marshal Viscount Montgomery of Alamein. 584 Pages. The World Publishing Co., Cleveland, Ohio and New York, 1968. \$ 15.00.
- PRESIDENT WILSON FIGHTS HIS WAR:** World War I and the American Intervention. By Harvey A. DeWeerd. 457 Pages. The Macmillan Co., New York, Collier-Macmillan Ltd., London, Eng., 1968. \$ 12.50.
- REBELS IN THE RIF:** Abd El Krim and the Rif Rebellion. By David S. Woolman. 257 Pages. Stanford University Press, Staferd, Calif., 1968. \$ 6.95.
- WINGED ROCKETRY.** By Major James C. Spark, United States Air Force, Retired. Illustrated With Photographs. 183 Pages. Dodd, Mead & Co. New York, 1968. \$ 4.50.
- FROM PRAGUE AFTER MUNICH:** Diplomatic Papers, 1938-1940. By George F. Kennan. 226 Pages. Princeton University Press, Princeton, N. J., 1968. \$ 6.50.
- THE BETRAYAL.** By William R. Corson. 317 Pages. W. W. Norton & Co. Inc., New York, 1968. \$ 5.95.
- FRANCE IN THE AGE OF THE SCIENTIFIC STATE.** By Robert Gilpin. 474 Pages. Princeton University Press, Princeton, N. J., 1968. \$ 12.50.
- THE DIRTY WARS.** Guerrilla Actions and Other Forms of Unconventional Warfare. Edited by Donald Robinson. 356 Pages. Delacorte Press, New York, 1968. \$ 6.95.
- THE COMPLETE BOLIVIAN DIARIES OF CHE GUEVARA.** And Other Captured Documents. Edited and With and Introduction by Daniel James. 330 Pages. Stein & Day, New York, 1968. \$ 6.95.
- AGAIN KOREA.** By Wilfred G. Burchett. 188 Pages. International Publishers Inc., New York, 1968. \$ 5.95.
- THE GREAT CULTURAL REVOLUTION IN CHINA:** Compiled and Edited by the Asia Research Centre. 507 Pages. Charles E. Tuttle Co., Inc., Rutland, Vt. and Tokyo, Japan, 1968. \$ 7.50.
- SYSTEMS ANALYSIS AND POLICY PLANNING.** Applications in Defense. Edited by E. S. Quade and W. I. Boucher. 453 Pages. American Elsevier Publishing Co., Inc., New York, 1968. \$ 11.50.
- THE SECRET SEARCH FOR PEACE IN VIETNAM.** By David Kraslow and Stuart H. Loory. 247 Pages. Random House, Inc., New York, 1968. \$ 5.95 clothbound. \$ 1.95 paperbound.
- THE CONFEDERATE IRONCLADS.** By Maurice Melton. 319 Pages. Thomas Yoseloff, New York and London, Eng., 1968. \$ 7.50.
- LIAISON 1914.** A Narrative of the Great Retreat. By Major General Sir Edward Spears. With a Foreword by Winston S. Churchill. 588 Pages. Stein & Day, New York, 1968. \$ 15.00.
- CHINA IN CRISIS:** China's Heritage and the Communist Political System. Volume I. Edited by Ping-ti Ho and Tang Tsou. With a Foreword by Charles U. Daly. 803 Pages. The University of Chicago Press, Chicago, Ill., 1968. \$ 20.00 set of two books.
- CHINA IN CRISIS:** China's Policies in Asia and America's Alternatives. Volume II. Edited by Tang Tsou. With a Foreword by Charles U. Daly. 494 Pages. The University of Chicago Press, Chicago, Ill., 1968. \$ 10.00.
- THE WORD WAR:** The Story of American Propaganda. By Thomas C. Sorensen. 337 Pages. Harper & Row, Inc., New York, 1968. \$ 6.95.
- MACHINE AGE ARMIES.** By John Wheldon. 237 Pages. Abelard-Schuman, London, Eng., New York, and Toronto, Can., 1968. \$ 5.95.
- MILITARY POSTS IN THE POWDER RIVER COUNTRY OF WYOMING.** 1865-1894. By Robert A. Murray. 189 Pages. University of Nebraska Press, Lincoln, Nebr. 1968. \$ 5.50.
- SOLDIERS AND CIVILIANS:** The Martial Spirit in America, 1775-1865. By Marcus Cunliffe. 499 Pages. Little, Brown & Co., Boston, and Toronto, Can., 1968. \$ 12.50.
- THE DISCIPLINE OF POWER:** Essential of a Modern World Structure. By George W. Ball. 363 Pages. Little, Brown & Co., Boston, Mass., and Toronto, Can., 1968. \$ 7.50.
- NO MAN WALKS ALONE.** By Lieutenant Commander Frank K. Ellis, United State Navy. 128 Pages. Fleming H. Revell Co., Westwood, N. J., 1968. \$ 3.95.
- HELL OF HIGH WATER.** MacArthur's Landing at Inchon. By Walt Sheldon. 340 Pages. The Macmillan Co., New York, 1968. \$ 7.95.
- THE CASE FOR DE GAULLE:** An American Viewpoint. By John L. Hess. 145 Pages. William Morrow & Co., Inc., N. Y., 1968. \$ 5.00.
- THE JUST WAR:** Force and Political Responsibility. By Paul Ramsey. 554 Pages. Charles Scribner's Sons, N. Y., 1968. \$ 12.50.
- SOVIET SPACE EXPLORATION:** The First Decade. By William Shelton. Introduction by Cosmonaut Gherman Titov. 339 Pages. Washington Square Press, Inc., N. Y., 1968. \$ 6.95.
- MODERN GREECE.** By John Campbell and Philip Sherrard. 426 Pages. Frederick A. Prager Inc., N. Y., 1968. \$ 9.00.

- EPISODES OF THE REVOLUTIONARY WAR. By Ernesto Che Guevara. 144 Pages. International Publishers, Inc., N. Y. 1968. \$ 4.95 cloth-bound. \$ 1.65 paperbound.
- UFO'S — Identified. By Philipp J. Klass. 290 Pages. Random House Inc., N. Y., 1968. \$ 6.95.
- THIS IS COMMUNIST CHINA. By the Staff of Yomiuri Shimbun, Tokyo. Edited by Robert Trumbull, Chief, Tokyo Bureau, The New York Times. 274 Pages. David McKay Co. Inc., N. Y., 1968. \$ 5.95.
- THE REAL CIA. By Lyman B. Kirkpatrick, Jr. 312 Pages. The Macmillan Co., N. Y., 1968. \$ 6.95.
- NIGERIA. By Walter Schwarz. 328 Pages. Frederick A. Praeger, Inc., N. Y., 1968. \$ 7.50.
- A DISSENTER'S GUIDE TO FOREIGN POLICY — by Maj. Harry G. Summers, Jr., USA. Edited by Irving Howe. Foreword by Lewis Coser. 349 Pages. Frederick A. Praeger, N. Y., 1968. \$ 6.95.
- POWER IN THE KREMLIN: From Khrushchev to Kosygin. By Michel Tatu. Translated by Helen Katel. 570 Pages. The Viking Press, Inc., N. Y., 1968. \$ 10.00.
- THE GETTYSBURG CAMPAIGN. A Study in Command. By Edwin B. Coddington. 866 Pages. Charles Scribner's Sons, N. Y., 1968. \$ 15.00.
- DEATH OF AN ARMY. By Anthony Farrar-Hockley. 195 Pages. William Morrow & Co., Inc., N. Y., 1968. \$ 5.00.
- THE UN AND THE MIDDLE EAST CRISIS, 1967. By Arthur Lall. 322 Pages. Columbia University Press, N. Y., 1968. \$ 10.00.
- RED SPIES IN WASHINGTON. By George Carpozi, Jr. 252 Pages. Trident Press, New York, 1968. \$ 4.95.
- AMERICA'S STAKE IN ASIA. By Drew Middleton. 240 Pages. J. B. Lippincott Co., Philadelphia, Pa., 1968. \$ 5.95.
- THE VIOLENT PEACE. A Report on Wars in the Postwar World. By Carl Mydans and Shelley Mydans. 478 Pages. Atheneum Publishers, New York, 1968. \$ 12.50.
- FROM THE WRIGHT BROTHERS TO THE ASTRONAUTS. The Memoirs of Major General Benjamin D. Foulois. By Major General Benjamin D. Foulois. With Colonel C. V. Glines, United States Air Force. 306 Pages. McGraw-Hill Book Co. New York, Toronto, Can., London, Eng., and Sydney, Aus., 1968. \$ 8.95.
- ROMAN MILITARY LAW. By C. E. Brand. Preface by Charles L. Decker. 266 Pages. The University of Texas Press, Austin, Tex., and London, Eng., 1968. \$ 6.50.
- THE MEDITERRANEAN STRATEGY IN THE SECOND WORLD WAR. By Michael Howard. 83 Pages. Frederick A. Praeger, Inc., New York, 1968. \$ 4.00.
- THE PHILBY CONSPIRACY. By Bruce Page, David Leitch, and Phillip Knightley. 300 Pages. Doubleday & Co., Inc., Garden City, N. Y., 1968. \$ 5.95.
- THE ZINOVIEV LETTER. By Lewis Chester, Stephen Fay and Hugo Young. 219 Pages. J. B. Lippincott Co., Philadelphia, and New York, 1967. \$ 5.95.
- THE KOREAN DECISION (June 24-30 1950). By Glen D. Paige. 394 Pages. The Free Press of Glencoe, Inc., New York, and Collier-Macmillan Ltd., London, Eng., 1968. \$ 6.95.
- ASPECTS OF MODERN COMMUNISM. Edited with a Preface by Richard F. Staar. 416 Pages. University of South Carolina Press, Columbia, S. C., 1968. \$ 7.95.
- DIE MÄNNER VON NARVIK. Von Karl Spingenschmid. 304 Seiten, zahlreiche Photographien und Skizzen. Leopold-Stacker-Verlag, Graz, 1968.
- GERICHT ÜBER HABSBURGS WEHRMACHT. Von Oskar Regele. 250 Seiten, 7 Bildtafeln, 8 Skizzen. Verlag Herold, Wien, 1968.
- GROSSESCHLACHTEN DES ZWEITEN WELTKRIEGES. Von Hanson W. Baldwin. 430 Seiten, einige Skizzen. Deutsche Übersetzung im Econ-Verlag, Düsseldorf/Wien, 1968.
- KONVENTIONELLE KRIEGFÜHRUNG IM NUKLEAREN ZEITALTER. Von Otto Heilbrunn. 151 Seiten. Verlag E. S. Mittler & Sohn GmbH, Frankfurt am Main, 1967.
- GERMAN COMBAT WEAPONS. Von E. J. Hoffschmidt und W. H. Tantom IV. 212 Seiten. Verlag We Inc., Old Greenwich, Conn., 1968. Auslieferung für Deutschland, Österreich und die Schweiz: Christian Schmidt KG, München.
- 1600 16mm — Gratisfilme, Katalog der Schmalfilmmzentrale des Schweizer Schul- und Volkskinos. Bern, 1968.
- NEUER NATIONALISMUS IN SÜDOSTEUROPA. Von Viktor E. Meier. 153 Seiten. Leske-Verlag, Opladen, 1968.
- GERMAN MILITARY UNIFORMS AND INSIGNIA 1933 bis 1945. 227 Seiten, zahlreiche Abbildungen. We, Post Office Box 1931, Old Greenwich, Conn., 06870, USA, 1967. Auslieferung für Deutschland, Österreich und die Schweiz: Christian Schmidt KG, München.
- 1918-1968. DIE STREITKRÄFTE DER REPUBLIK ÖSTERREICH. Katalog zur Sonderausstellung im Heeresgeschichtlichen Museum Wien, 1968. 478 Seiten, 32 Abbildungen. Herausgeber: Heeresgeschichtliches Museum (Militärwissenschaftliches Institut) Wien, 1968.
- EYER'S WARSHIPS OF THE WORLD 1969. Herausgegeben von Gerhard Albrecht. 240 Seiten, 1224 Skizzen von Schiffen und Flugzeugen, 271 Photos. Verlag United States Naval Institute, Annapolis.
- MILITÄRISCHE AUSBILDUNG HEUTE. Analysen und Perspektiven. NZZ-Schriften zur Zeit 9. 59 Seiten. Buchverlag 'Neue Zürcher Zeitung' Zürich, 1968.
- GROSSE HEERFÜHRER. Von Liddel Hart. 222 Seiten. Econ-Verlag, Düsseldorf/Wien, 1968.
- SCHWEIZER GRIFFWAFFEN DES 18. und 19. JAHRHUNDERTS. Aus dem Schweizerischen Landesmuseum. 16 Seiten und 16 Bildtafeln. Verlag Paul Haupt, Bern, 1968.
- DISCORDIA CONCORS. Festgabe für Edgar Bonjour, 2 Bände, 797 Seiten. Verlag Helbing und Lichtenhahn, Basel/Stuttgart, 1968.
- ENTSATZVERSUCH STALINGRAD. Von Horst Scheibert. 176 Seiten mit 16 Karten und 38 Abbildungen. Verlag Kurt Vowinkel, Neckargemünd, 1968.

- DER ERSTE WELTKRIEG. Von Anton Wagner. 368 Seiten, zahlreiche Kartenskizzen. Verlag Carl Überreuter, Wien, 1968.
- TASCHENBUCH FÜR SCHWEIZERISCHE WEHRMÄNNER. Bearbeitet von G. Zeugin. 237 Seiten, zahlreiche Abbildungen. Verlag Huber & Co. AG, Frauenfeld, 1968.
- HELIKOPTER UND ANDERE DREHFLÜGEL-FLUGZEUGE VON 1907 bis HEUTE. Von Kenneth Musson. 80 Farbtafeln, 188 Seiten. Verlag Orell Füssli, Zurich, 1968.
- JAPANESE COMBAT WEAPONS. Von W. H. Tatum IV und E. J. Hoffschmidt. 228 Seiten. Verlag WE Inc., Old Greenwich, Conn. 1968. Auslieferung für Deutschland, Österreich und die Schweiz: Christian Schmidt KG, München.
- Y. P. Petrov. POLITICAL BODIES, PARTY AND YCL ORGANISATIONS IN THE ARMY AND NAVY (1918-1968). Military Publishing House, 1968. 544 pp.
- I. F. Lysukhin: ENGINEER SUPPORT OF RIVER CROSSINGS. Military Publishing House, 1968, 216 pp.
- A. N. Ponomarev: MANNED SPACECRAFT. Military Publishing House, 1968. 224 pp.
- A BOOK ABOUT HEROES. A group of authors. Military Publishing House, 1968. 334 pp.
- P. Skachko, G. Volkov und V. Kulikov: PLANNING COMBAT ACTIONS AND TROOP CONTROL THROUGH NETWORKS. Military Publishing House, 1968. 144 pp.
- FESTSCHRIFT DER OFFIZIERGESELLSCHAFT AARAU. Buchdruckerei Keller AG, Aarau, 1968.
- FÜHRUNG UND GEFECHT, GRUNDRISSE DER TAKTIK. Von Eike Middeldorf. 492 Seiten. Bernhard & Graefe, Verlag für Wehrwesen, Frankfurt am Main, 1968.
- LUFT- und RAUMFAHRT IN DER SOWJET-UNION. Von Hermann Biela. 172 Seiten. Alkos-Verlag, Alfred Sokoll, München, 1968.
- JAHRBUCH DER LUFTWAFFE. Von Kurt und Karl-Heinz Mende. 5. Folge, 248 Seiten und zahlreiche Photos. Verlag Wehr und Wissen, Darmstadt, 1968.
- BIAFRA — TRAGÖDIE EINES BEGABTEN VOLKES. Von Jean Bühler. 159 Seiten, 8 Bilder 1 Kartenskizze. Flamberg-Verlag, Zürich/Stuttgart und Schweizer-Spiegel-Verlag Zürich, 1968.
- SCHULDIG? DIE GENERÄLE UNTER HITLER. Von Curt Siewert. 190 Seiten, 6 Photos. Podzun-Verlag, Bad Nauheim, 1968.
- KURT SCHUMACHER. Von Karl-Heinz Rose. Verlag für Literatur und Zeitgeschehen. Hannover, 1967.
- SICHERHEIT IN EUROPA. Die Vorschläge für Rüstungsbeschränkung und Abrüstung 1955 bis 1965. Von Charles R. Planck. Schriften des Forschungsinstitutes der Deutschen Gesellschaft für Auswärtige Politik e. V., Band 27. Verlag R. Oldenbourg, München, 1968.
- DIE ENTSTEHUNGSGESCHICHTE DER U-BOOTE. Von Hans-Joachim Lawrenz. Druck nach handschriftlicher Vorlage mit zahlreichen Zeichnungen, Stichen, Skizzen und Photos. 286 Seiten. J. F. Lehmanns Verlag, München, 1968.
- THE ISRAELI CAMPAIGN 1967. Von Peter Young. London, 1967.
- WAR FOR REDEMPTION AND PEACE. Edited by G. Cornfeld. 127 Seiten. Tel-Aviv o. J.
- DER MARSCHALL Pétain zwischen Kollaboration und Résistance. Von Pierre Bourget. 366 Seiten. Verlag Ullstein, Frankfurt am Main/Prager Anschläge. Von Franz Goess und Manfred R. Beer. 125 Seiten. Verlag Ullstein GmbH, Frankfurt am Main, 1968.
- DER DEUTSCHE GENERALSTABSOFFIZIER. Seine Auswahl und Ausbildung in Reichswehr, Wehrmacht und Bundeswehr. Von Hansgeorg Model. 300 Seiten. Bernard & Graefe Verlag für Wehrwesen, Frankfurt am Main, 1968.
- BELLONA MILITARY VEHICLE PRINTS, Serie 12-16. Je 24 Seiten. Verlag: Bellona Publications Bracknell, Berks., England, 1967 und 1968. Auslieferung für Deutschland, Österreich und die Schweiz: Christian Schmidt KG, München.
- DAS MATERIAL UND DIE KRIEGFÜHRUNG. Von Ihno Krumpelt. 229 Seiten. Verlag E. S. Mittler & Sohn GmbH, Frankfurt am Main, 1968.
- VOM ZARENREICH ZUR SOWJETMACHT — RUSSLAND 1917 bis 1967. Von Carl Gustav Ström. 47 Seiten Einführung und 442 Bilddokumente. E. Diederichs Verlag, Düsseldorf/Köln, 1967.
- RUSSLAND UNTER HAMMER UND SICHEL. Einführung von Hermann Porzgen, 240 Seiten. Verlag C. Bertelsmann, Gütersloh, 1967.
- JUGGERNAUT. Von Malcolm Mackintosh. A History of the Soviet Armed Forces. 320 Seiten. Verlag M. Secker & Warburg, London, 1967.
- DER SCHWEDENFELDZUG NACH NIEDER-ÖSTERREICH 1645/46. Von Peter Boucek. Heft 7 der Militärgeschichtlichen Schriftenreihe. 40 Seiten, Österreichischer Bundesverlag für Unterricht, Wissenschaft und Kunst, Wien, 1967.
- DIE ENTWICKLUNG DER PANZERWAFFE IM DEUTSCHEN HEER ZWISCHEN DEN BEIDEN WELTKRIEGEN. Eine Untersuchung der Auffassungen über ihren Einsatz an Hand von Vorschriften, literarischer Diskussion und tatsächlichen Heeraufbau. Von Hubertus Senff. 34 Seiten. Verlag E. S. Mittler & Sohn GmbH, Frankfurt am Main, 1969.
- DIE ARMEEN DER NATO-STAATEN. Von F. Wiener, 408 Seiten, zahlreiche Photographien und Zeichnungen. Zweite, überarbeitete und ergänzte Auflage. J. F. Lehmanns Verlag München, 1968.
- SCHWIERIGE SCHWEIZ. Von J. R. von Salis. 336 Seiten. Verlag Orell Füssli, Zurich, 1968.
- PROGNOSE FÜR EUROPA: DIE SIEBZIGER JAHRE ZWISCHEN OST UND WEST. 140 Seiten. Leske-Verlag, Opladen, 1968.
- KRETA 1941. Das Unternehmen 'Merkur' 20 Mai bis 1 Juni. Von Hans-Otto Mühleisen. 120 Seiten, 5 Skizzen. Verlag Rombach, Freiburg im Breisgau, 1968.
- SONDERAKTE BARBAROSSA. Dokumente, Darstellung, Deutung. Von Lew Besymenski. 351 Seiten. Deutsche Verlagsanstalt, Stuttgart, 1968.
- EUROPÄISCHE FREIWILLIGE. Die Geschichte der 5. SS-Panzerdivision. Von Peter

- Strassner. 448 Seiten, Munin-Verlag GmbH, Osnabrück, 1968.
- ARMEEMÄRSCH. Von J. Toecho-Mittler. 208 Seiten. Verlag Kurt Vowinckel, Neckargemünd, 1966.
- INUFA 1969. Internationaler Nutzfahrzeugkatalog. Verlag Vog-Schild AG, Solothurn, 1969.
- BONN UND MOSKAU. Von Harold Rasch. Seewald Verlag, Stuttgart, 1969.
- DEUTSCHLAND SEIT 1945. Von Gerhard Binder. Seewald Verlag, Stuttgart, 1969.
- EPOCHE DER ENTSCHEIDUNGEN. Von Gerhard Binder. Seewald Verlag, Stuttgart, 1969.
- DEUTSCHLANDSPOLITIK. Von Elimar Schubbe. Seewald Verlag, Stuttgart, 1969.
- ESKALATION IM NAHEN OSTEN. Von Günther Wagenlehrer. Seewald Verlag, Stuttgart, 1969.
- DIE MILITÄRPOLITIK DER NPD. Von Rudolf Brandt. Seewald Verlag, Stuttgart, 1969.
- STRATEGIE IM WELTRAUM. Von Wolfram von Raven. Seewald Verlag, Stuttgart, 1969.
- DIE FRANZÖSISCHE REVOLUTION 1789-1799. Von Otto Flake. C. Bertelsmann Verlag, Gütersloh, 1969.
- MÜNCHEN 1938. Von Keith Robbins. C. Bertelsmann Verlag, 1969, Gütersloh.
- DIE SICHERHEIT DES WESTENS. Von Mr. Namara. Molden Verlag, Wien.
- FÜHRUNG UND GEFECHT. Von Eike Middeldorf. Bernard & Graefe Verlag, Frankfurt/M.
- DER DEUTSCHE GENERALSTABSOFFIZIER. Von Hans Georg Model. Bernard & Graefe Verlag, Frankfurt/M.
- DAS DOGMA DER VERNICHTUNGSSCHLACHT. Von Fehuda L. Wallach. Bernard & Graefe Verlag, Frankfurt/M.
- SEEMACHT UND SICHERHEIT. Von Friedrich Ruge. Bernard & GRAEFE Verlag, Frankfurt/M.
- POLITIK UND STRATEGIE. Von Friedrich Ruge. Bernard & Graefe Verlag, Frankfurt/M.
- VERTEIDIGUNG IM FRIEDEN. Von Ludwig Schlte. Bernard & Graefe Verlag, Frankfurt/M.
- POLITISCHE WAFFEN. Von Ludwig Freund. Bernard & Graefe Verlag, Frankfurt/M.
- DIE KONTROLLE DER ATOMAREN RÜSTUNG. Von Dr. Peter Witting. Carl Heymanns Verlag, Köln.
- DIE WIRKUNGEN DER KERNWAFFEN. Von Ing. H. Leutz. Carl Heymanns Verlag, Köln.
- DAS MATERIAL UND DIE KRIEGSFÜHRUNG. Von Ihno Krumpelt. Verlag E. S. Mittler & Sohn, Frankfurt/M.
- KONVENTIONELLE KRIEGSFÜHRUNG IM NUKLEAREN ZEITALTER. Von Otto Heilbrunn. Verlag E. S. Mittler & Sohn, Frankfurt/M.
- CARL von CLAUSEWITZ — Soldat, Politiker, Denker. Musterschmidt Verlag, Göttingen.
- ALEXANDER der GROSSE. Von Prof. Dr. Franz Hampl. Musterschmidt Verlag, Göttingen.
- COESAR — Wegbereiter Europas. Von Prof. Dr. Hans Oppermann. Musterschmidt Verlag, Göttingen.
- STALIN — Aufstieg der Sowjetunion zur Weltmacht. Von Botschaftsrat a. D. Gustaw Hilger. Musterschmidt Verlag, Göttingen.
- DIE FOLGEN VON VERSAILLES 1919-1924. Von Rössler Hellmuth. Musterschmidt Verlag, Göttingen.
- DIE ARDENEN-OFFENSIVE 1944/45. Von Jung. Musterschmidt Verlag, Göttingen.
- ITALIENS KRIEGSAUSTRITT 1943. Von Schröder. Musterschmidt Verlag, Göttingen.
- DER SOWJET-RUSSISCHE PARTISANEN-KRIEG 1941-1944. Von Hesse. Musterschmidt Verlag, Göttingen.
- DEUTSCHLAND UND JAPAN IM ZWEITEN WELTKRIEG. Von Martin. Musterschmidt Verlag, Göttingen.
- DAS ENDE AM BALKAN 1944/45. Von HNILICKA. Musterschmidt Verlag, Göttingen.
- SO HAT ES SICH ZUGETRAGEN. Von Otto Bräutigam. Holzer Verlag, Würzburg.

3 ДІЯЛЬНОСТІ ОБВУ

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ ВІДДІЛУ ОБВУ В РОЧДЕЙЛІ

В неділю, 19-го січня б. р., у приміщенні місцевого українського дому відбулися чергові 20-ті Загальні Збори Рочдейльського Відділу ОБВУ. Відкриваючи їх, уступаючий голова, п. М. Лісний, привітав усіх присутніх, зокрема представника Централі ОБВУ, сотника І. К. Гвоздика. Після цього він прочитав порядок нарад та попросив подавати кандидатури для вибору Ділової Президії. На внесок п. Ферентюка було обрано п. М. Паску — головою, п. М. Музику — заступником голови та п. Євчака — секретарем.

До Почесної Президії покликані голів братніх організацій і представника Головної Управи ОБВУ, сотника І. К. Гвоздика.

Приставаючи до порядку нарад, п. М. Паска подякував за висловлене до його особи довір'я й попросив присутніх ушанувати постановам із місць та однохвилинною мовчанкою тих членів Відділу ОБВУ, які відійшли від нас у вічність.

Протокол із попередніх Річних Загальних Зборів нашого Відділу прочитав п. Островерха, і Збори затвердили його одногослосно.

Слідували звіти голови Відділу, п. М. Лісного, та скарбника, п. М. Нечипора, з яких присутні довідалися, що всі члени Управи дружно виконували завдання на своїх відтинках праці.

Управа проявляла ініціативу в улаштуванні різних національних свят — Свята Героїв, Свята Покрову, Свята УПА, — як також товариських забав і прийняття, що відбулося під гаслом звільнення із полону.

Управа Відділу ОБВУ провела велику працю в культурно-освітньому секторі, не забувала про хворих друзів по зброї та тримала тісний контакт з англійськими комбатантськими чинниками. В цій галузі найбільше труду, праці й часу докладав оточений зв'язковий, п. М. Музика, тож за це йому щире вояцьке спасибі.

Звіт Контрольної Комісії, прочитаний п. Євчаком, підкреслював, що Управа Відділу вела свою працю задовільно й що всі прибутки та витрати були подані точно. Виходячи з цього, Контрольна Комісія запропонувала уділити уступаючій Управі абсолюторію, що й було зроблене односторонньо.

Предсідник Зборів, п. М. Паска, подякувавши всім звітодавцям, у короткому слові закликав усіх колишніх українських вояків до дружньої співпраці та гідного виконання їхніх вояцьких обов'язків.

Після нього виступив представник Головної Управи ОБВУ, сотник І. К. Гвоздик, вказавши у своїй промові на важливу роль, яку відіграє український вояк у нашому організованому житті, та підкресливши той факт, що Об'єднання бувших Вояків Українців є найбільшою й найсильнішою комбатантською організацією у вільному світі, бо у своїх рядах гуртує українське вояцтво всіх армій. На закінчення він побажав Управі Відділу та його членам нових, іще кращих, успіхів у черговій каденції.

Потім Загальні Збори приступили до вибору нової Управи Відділу. На голову вплинуло дві кандидатури — пп. М. Лісного та Новгороднього, — але більшістю голосів був обраний поновно п. М. Лісний. Членами Управи обрано пп. Островерху, Нечипора, Новгороднього, Барана, Николишина, Ферентюка, Ферелетича, Холявку, Кашуб'яка та Ткачика.

До Контрольної Комісії ввійшли пп. М. Паска, Євчак і Дмитерчук. Обов'язки зв'язкового між українськими й англійськими чинниками доручено п. М. Музиці, а, крім того, до складу Управи додано ще одного члена — п. Куртяника — як референта преси.

Після короткого слова подяки новообраного голови, 20-ті Річні Загальні Збори Рочдейлського Відділу ОБВУ закінчилися відспіванням національного гімну.

Новообраній Управі на чолі з п. М. Лісним треба побажати якнайкращих успіхів у дальшій праці для добра нашої комбатантської організації та для загального добра нашої поневоленої, але нескореної Батьківщини-України.

Д. Куртяник

РЕФЛЕКТОРОМ У МИНУЛЕ

Як пристало на члена політичної еміграції, буваю на всіх національних імпрезах, вірючи, що таким поступованням сповняю сумлінно свій національний обов'язок. Люблю повні задуми, хоч у мистецькому сенсі не завжди добрі, одні до одних подібні наші академії та ювілеї. Я до них привик і їх полюбив, бо вони перейняті патріотичним духом та рідні душі.

Але, нарешті, застукала мене мила несподіванка. По Дарбі пішла поголоска, що Відділ ОБВУ запрошує з Лестеру «здесятковану чоту» з ревією «Дивізійна перекуса».

За чотири «боби» взяв білий квиток із дивізійним левиком і зайняв курульне крісло в репрезентативному першому ряді.

Відкривається завіса. Надворі шаліє громовиця і своїм барабанням вогнем вітає дивізійних гармашів, а підхор. Старосольський кивнув перначем і ревія почалася.

Мій Боже! Як зацокотів він (маю на думці підхор. Старосольського, а не кулемет), от і пригадалися мені події з-перед чверти століття. Щось говорив він там про червону калину, а мені ввижався член Військової Управи, що припиляє до вилогів мого цивільного піджака левика. Хлопці співають чуттєво з глибини серця «Любов до дівчини...», «Літа минають», «Дівчино любя, — кохання забути хочу...», «Іхав стрілець на війноньку», а перед мною постать моєї Ганнусі, блискучі, сповнені гордістю її очі вриваються в серце серпанком туги-розпуки, а там скотилися одна чи дві сльози-перлини. «Серцеципательна» подія... У св. Юрі линуть благально молитви на інтенцію дивізії «Галичина». Гуде львівський брук під закаблукми добровільців. Креслю крейдою на стіні вагону величезного тризуба; знайте вороги — москалі й ляхи, — що українська дивізія йде...

І пригадав мені конференсьє програму і дівчат, та про обильні валізки, які щосуботи навідувалися до Гайделяґру. А вміє «цваняк» сказати все так дотепно, що спровокував залю до сміху.

Співають лестерські хлопці, а Мисько барабанить на цимбалах; публіка долучується до них.

А мені просуваються картини з Гайделяґру. Ох, і гонив мною цей клятий шпіс, але я не дав за виграну і переміг його; я «ніхт ферштеген лянґзам махен», а він кричить-репетує, а вкінці шварґнув щось по-швабському і зник.

Співаю на повну горлянку «Дивізія «Галичина», з насолодою підтягаю «Чему си не пришел, як я вечеряла...» Ввижається мені, що маршую вуличками Нойгаммеру, чи відпочиваю на Словаччині. Ох, чудаци ці хлопці з «недобитої чоти» цілком полонили мою душу.

І сміюся досхочу зі скетчу «Гніздо кулеметників» та з дотепів фронтового постю під Фельдбахом.

Піснями «Розпрощався стрілець зі своєю рідною», «В Ріміні сеньйоріна», «Бодайся когут знудив» і деклямацією, присвяченою дивізійни-

кам, закінчилася перша частина ревії. Хлопці пішли на гарячий чай, а я по звичці потягнувся до ляди, щоб «сповнити ще один національний обов'язок» та випити пайнт пива.

Друга частина пройшла вже цілком весело. Говорилося там і про Белярію, і про Ріміні, і про генерала Крата, і про коменданта табору Яся, і про добродуха Миколу. Згодом лестерці «напели» стільки веселих пригод, пов'язаних із побутом у таборі полонених, що годі їх тут перелічувати.

Наче в калейдоскопі чергуються призабуті картини не так давно минулого. Дісталось теж «камісельникам», і нашим панотцям, і політичним баронам, і ситим емігрантам.

Ревія переконала, що ми теж уміємо дотепно підходити до життя, а заторкнуті особи в ревії приймають жарти з дозою здорового гумору.

Гримлять пісні «Слава, слава комбатантам», «Подай, дівчино, ручку на прощання» (дивізійний гимн ч. 2), «Лети, моя думо» (сольо), «А в таборі добре жити».

Під бурхливі оплески відспіває Місько Панчак сольо про дяківські курси в Ріміні. Під загальну розвагу публіки співають члени «недобитої чоти» зокрема куплети «Дивізійної коломийки з гудзом». Ще декілька добірних маршів-пісень, і фіналом, запозиченим з ревії 80 табору полонених в Горблінгу «Вибачайте може, як нам добре не пішло» (композиція стр. Цепинського) закінчилася ревія.

Гідний похвали задум. Щире спасибі «здесятокваній чоті», що розвеселила нас.

Мирон

»ДИВІЗІЙНА ПЕРЕКУСКА« В ЛОНДОНІ

В новонабутому домі Лондонського Відділу СУБ, поруч з українським товариським клубом, функціонує також і кухня, яка готує дуже смачні обіди й різноманітні перекуски, але про таку річ як «дивізійну перекуску» мешканці британської столиці не знали нічого аж до 22-го лютого б. р., тобто до дня, в якому її відвідали «рештки здесятокваної чоти» Відділу ОБВУ з Лестеру під керівництвом підхорунжого Р. Старосельського.

Отож «дивізійна перекуска» — це не що інше як сценічний монтаж у ревійовій формі, відзеркалюючий цілий шлях І УД УНА — від часу її постанови, через вишкільні полігони Нойгаммеру, Броди, Словаччину, Югославію, Австрію, Белярію, Ріміні й Великобританію — аж до переходу дивізійників на цивільний статус. Треба підкреслити, що монтаж зроблений дуже вдало й помислово. Складається він із переплетених багатьма дотепами й гумором оповідань підхорунжого Р. Старосельського про окремі фрагменти життя Дивізії, а кожний із них ілюструється відповідно підбіраною піснею.

Всіх пісень вісімнадцять і їх «здесятоквана чота» виконує під акомпаньямент цимбал (п. М. Панчак) ревелеровим стилем, а деякі з них, на запрошення керівника, співає разом з усіми присутніми. Виявляється, що члени цієї «чоти» були колись не тільки добрими вояками, а кожний із них має добрий голос, тому всі пісні ви-

конуються ними дуже мелодійно та з великою чуттєвістю і сприймаються слухачами зі справжнім захопленням.

Спеціальним успіхом користуються пісня «Розпрощався стрілець зі своєю ріднею», на тлі якої деклямує керівник групи, скетч про свині або, як він називається, «Вправи скорострільного гнізда», «Коломийка з дивізійним гудзом», сольо п. М. Панчака, демонструюче набутий ним у рімінській дяківській школі досвід, і заключна точка під назвою «Фінал». Решти пісень, хоч усі вони були гарними, я не перераховую, сподіваючись, що «здесятоквана чота» об'їде зі своєю «дивізійною перекускою» весь наш терен, і тоді загал українського громадянства матиме нагоду їх почути.

А послухати варто, бо лондонці, наприклад, упродовж двох годин тривання цієї ревійової програми бавилися знаменито й реготали на всі заставки. А сміх — це здоров'я, а гумор — це власне те, чого нам у наших сірих, безраднісних буднях так часто бракує. Шкода лише, що лондонська громада прибула на цю специфічну і справді цікаву імпрезу не надто численно. Відсутні на ній можуть пожалувати, бо вони втратили багато: колишні військовики пригадали б собі вже дещо призабуті епізоди давноминулого вояцького життя, а «камісельники» з ними ознайомилися б.

У розмові зі мною п. Л. Шинковський, зв'язковий Округу ОБВУ Лондон, слушно відмітив, що на «дивізійній перекусці» було досить велике число колишніх дивізійників, але бракувало багатьох теперішніх «телевізійників». Проте він же, дякуючи «решткам здесятокваної чоти» і її керівникові, підхорунжому Р. Старосельському, за прибуття до Лондону і принесення такої великої розваги, висловив надію, що в майбутньому «чота» завітає сюди ще раз і, замість «дивізійної перекуски» привезе зі собою «дивізійний обід».

Може, так і станеться, але це — справа прийдешніх днів. Що ж торкається сучасності, то від широкого серця раджу всім нашим громадам спробувати цієї «перекуски» й відчути справжнє задоволення під кожним оглядом так, як відчували його присутні на ній лондонці.

Микола Верес

ОКРУЖНА КОНФЕРЕНЦІЯ ОБВУ В МІДЛАНДІ

В суботу, 23-го лютого ц. р., відбулася в м. Лестері, в залі місцевого Відділу СУБ, при 2, Векотс Драйв, Округна Конференція ОБВУ, Округу Мідланд. У конференції взяли участь представники Управ Відділів згаданої Округи. Конференцію відкрив п. П. Кішук, окружний зв'язковий, який привітав представника Головної Управи ОБВУ, д-ра С. М. Фостуна, і присутніх попросив однохвилинною мовчанкою вшанувати пам'ять померлих у тому тижні генерал-полковника Миколу Капустянського й маистра Мирослава Скалу-Старицького.

Після звітування з діяльності Відділів, про ділові організаційні справи, а також про зовнішню й видавничу діяльність доповідав д-р С. М. Фостун. По запитах і дискусії були обговорені ділові біжучі справи Округу ОБВУ Мідланд та був намічений плян праці до кінця 1969 року.

Конференцію закрив о год. 6.30 ввечері п. П. Кіщук, подякувавши всім за участь у нарадах конференції.

Учасник

ВИСТУП «ЗДЕСЯТКОВАНОЇ ЧОТИ» В БОЛТОНІ

На запрошення Управи місцевого Відділу СУБ, у суботу, 5-го квітня ц. р., нашу громаду відвідала дев'ятиособова «здесяткована чота» з Лестеру під керівництвом підхорунжого Р. Старосольського, привозячи зі собою комедійний монтаж під назвою «Дивізійна перекуска», складений із цілого ряду гумористичних історій та популярних українських побутових і стрілецьких пісень.

Виступ розпочався о 7-й годині вечора у виповненій ущертъ глядачами залі українського дому, які прибули сюди не тільки з Болтону, але й доколишніх місцевостей. У двогодинній дуже веселій програмі, що поділялася на дві частини, гуморист Р. Старосольський під супровід цимбал п. М. Панчака представив широку панораму дивізійного життя, його сумних і веселих епізодів та пройденого дивізійниками шляху з України через бої й полон у Белярії-Ріміні-Англії.

Всі гумористичні точки були переплетені піснями, а для підсилення дружньої розваги, на заклик керівника «здесяткованої чоти», включалися присутні на залі, співаючи всім добре знані пісні, між ними «Іхав стрілець на війноньку», «Подай, дівчино, руку на прощання», «Гей, у лузі червона калина» й інші. Під час загального співу аж ціла зала раділа, бож виконавцями ставали всі, які тільки бажали співати.

Треба признати, що виступ гостей із Лестеру пройшов дуже весело й радісно, а, оскільки я знаю, в нашої громаді досі ще не було подібного вечора, на якому глядачі сміялися так широко, із гумористичних дотепів продукції керівника п. Р. Старосольського й попису всіх виконавців програми. За це присутні нагороджували їх рясними оплесками. Було б побажанням, щоб усі більші громади запросили до себе цю «здесятковану чоту» й самі побачили, як виглядає її «Дивізійна перекуска», та разом із нею спільно «перекусили».

Перед виступом і після нього п. Гр. Болюбаш, культ-освітній референт Відділу СУБ, зложив щирсердечну подяку керівникові «здесяткованої чоти» та її членам і побажав їм гарних успіхів на майбутнє.

Т. Г.

20-РІЧЧЯ ОБВУ В РОЧДЕЙЛІ

Заходами Управи Відділу ОБВУ та при тісній співпраці з місцевим Гуртком ОУЖ у суботу, 17-го травня ц. р., в залі українського дому було влаштоване ювілейне вояцьке свято, на яке

прибув із Лондону голова Крайової Управи ОБВУ, сотник М. Білий-Карпинець. Коли він увійшов до залі, привітні члени ОБВУ й гості привітали його рясними оплесками.

За почесним чоловічим столом засіли: сотник М. Білий-Карпинець, п. Б. Головатий, зв'язковий на окрузі Ланкашір, п. М. Лісний, голова Рочдейлського Відділу ОБВУ, п. М. Баран, його заступник, голови місцевих братніх організацій та пп. Джон Бравн і М. Музика, представники Англо-Українського Товариства.

Вступне слово виголосив п. М. Баран, привітавши голову Централі ОБВУ й усіх інших почесних гостей, а оскільки між ними не було душпастиря, він же перед трапезою провів молитву «Отче наш». У часі трапези промовляв сотник М. Білий-Карпинець, на пропозицію якого був випитий тост за здоров'я всього українського народу та проспіване «Многоліття» а з привітальним словом виступив також п. Джон Бравн.

Ювілейне свято включало у своїй програмі й розвагову веселу частину. Підібрані й підготовані п-ом Дмитром Куртяником, були вдало поставлені два скетчі: «Моряк» та «Нещастя в хаті». «Моряка» виконав п. Микола Новгородний, а в другому скетчі брали участі п-і С. Білинська й п. М. Цісарук. Крім них, п. Д. Куртяник щедро обдаровував присутніх веселими оповіданнями й дотепами, з яких усі добре насміялися. На щось подібне вони чекали довго, а, звісна річ, «Сміх — це здоров'я».

Опісля відбулася товариська забава, на якій грала добра оркестра з Тодмордену в мішаному складі.

З ювілейним святом збігся й життєвий ювілей уже кількарічного голови нашого Відділу ОБВУ, п. Михайла Лісного, якому сповнилося 50 років. З цієї нагоди йому було висловлено багато побажань і проспівано «Многая літа», а сотник М. Білий-Карпинець у товаристві панни Марусі Гладик, королеви краси Рочдейло, вручив ювілятові гарний пам'ятковий дарунок.

Зі свята всі були задоволені. Опріч одержання духового корму, на столах не бракувало запасів їстівного, а кожний бажачий міг випити довільне число чарок шотландської горілки. Напої іншого характеру приносили до столів молоді офіціанти.

Ювілейне свято було підготоване добре. Помічалось, що Управа Відділу ОБВУ про це подбала й належно попрацювала. Мимоволі пригадалися слова старої козацької пісні:

«Мушкети без курків...
Та це серце козацьке
Не боїться турків...»

Звичайно, як водиться в подібних випадках, усі присутні співали різні військові пісні, а сцена була прибрана емблемами і прапорами, які надавали доквіллі святочного настрою.

Було б добре на таких комбатантських імпрезах уводити показ деяких українських військових одностроїв, починаючи їх від княжих дружинників і на новітніх воїнах УПА закінчуючи. Це додало б нашому духові більшого гарту й нас перенесло спогадами в минуле.

Д. Мельник

ВОЯЦЬКА ЗУСТРІЧ У ГЛОСТЕРІ

Старанням Управи місцевого Відділу ОБВУ, в суботу, 17-го травня ц. р., була влаштована зустріч колишніх українських вояків, на яку, крім двадцяти трьох бувших дивізійників, прибули о. канцлер Степан Вівчарук, парох Глостеру, й п. П. Кішук із Лестеру, член Головної Управи ОБВУ.

Присутніх вояків та почесних гостей привітав п. Г. Трухан, голова Глостерського Відділу ОБВУ, після чого розпочався обід. Під час споживання страв промовляв п. П. Кішук, вітаючи колишніх українських вояків, а потім виступив із промовою о. канцлер С. Вівчарук, сам бувший вояк, і пригадав нам старі вояцькі часи. На закінчення він почав пісню, яку вояки підхопили за ним дуже дружно.

Після обіду почалася танцювальна забава, яка тривала до пізньої години.

Бувший вояк

ПІВДЕННА АНГЛІЯ СКЛАДАЄ ВІНОК УКРАЇНСЬКИМ ГЕРОЯМ

Старанням Окружного Комітету ОБВУ в Лондоні першого дня українських Зелених Свят (неділя, 1-го червня ц. р.) в Інвалідській Оселі було влаштоване Окружне Свято Героїв, із відміченням 25-річчя історичного бою під Бородами.

Воно розпочалося польовою Архирейською Службою Божою, яку відправив Преосвященний Владика Кир Августин Горняк, ЧСВВ, Апостольський Екзарх для українців-католиків у В. Британії, в сослужінні Всч. о. д-ра Орача. Опісля відбувся загальний похід довкола розлогої площі зі складенням вінків біля пропа-м'ятної таблиці, яку посвятив і коло якої відправив Панахиду Владика Августин, також у сослужінні Всч. о. д-ра С. Орача.

Слідувала перерва, а потім на імprovізованій сцені мала місце концертна частина програми свята. Її відкрив коротким вступним словом сотник М. Білий-Карпинець, голова Централі ОБВУ, а з доповіддю під назвою «Свято могил» виступив хор. Т. І. Кудлик.

У програмі брав участь бейфордський чоловічий хор під диригентурою п. І. Джиджори, який також співав під час Богослуження й Панахиди, виконавши такі пісні: «Засяло сонце золоте» — муз. І. Недільського, «За рідний край» — муз. М. Гайворонського, «Віє буря» — муз. Я. Пасіки, «Там, на горі» — муз. А. Гна-тишина, «За тебе, Україно» — муз. С. Людке-вича та «Зродились ми великої години» — муз. І. Джиджори.

Другим учасником святочного концерту була дитяча оркестра з Редінгу під керівництвом п. М. Телюка, яка відіграла слідуєчі музичні твори: «Пливи світами», «Стоїть явір», «Реве та стогне Дніпр широкий» і «Засвістали козаченьки».

Декламували: Ірка Осичко — «До тебе, Україно», Наталка Зварич — «Зелені Свята» й надпрограмово поет Микола Верес — «Товаришеві з-під Бродів».

Наприкінці хор. Т. І. Кудлик від імени Окружного Комітету склав подяку Владиці Горнякові й Всч. о. д-ру С. Орачеві за відправлення Богослуження й Панахиди та посвячення пропам'ятної таблиці українським героям, усім учасникам концертної частини програми, Управі Інвалідської Оселі за проведення підготовки до свята, паням і панам, які займалися приготуванням обідів і працювали в буфеті, як також усім тим українцям із Лондону й південної Англії, що прибули на свято. Воно закінчилося відспіванням національного славня.

Роблячи підсумки, належить ствердити, що погода не була надзвичайною. День випав холодний і похмурий, тільки вряди-годи з-за насуплених хмар вишивав короткотривалий промінь сонця, а перед самим концертом почав падати дощ, і виглядало на те, що концерту взагалі не буде. Але по якомусь часі дощові хмари поійшли, й усе відбулося згідно з наміченим планом.

Не зважаючи ні на що, а надто на дуже несприятливі умови для переведення свята на відкритому повітрі, українці південної Англії прибули до Інвалідської Оселі досить численно. Понад тисячу осіб узяло участь у традиційному святкуванні, вшанувавши своєю присутністю пам'ять борців-героїв за волю України, які впродовж нашої багатовікової історії, а чверть століття тому на брідських полях принесли для світлого майбутнього своєї Батьківщини найбільшу жертву — життя.

Серед присутніх було багато колишніх дивізійників, учасників брідської битви. Склавши вінок пошани на символічну могилу тих, які 25 років тому ясно оросили геройською кров'ю межі рідних нив, вони ще раз прирекли суворо й невідступно при першій же нагоді пімстити їм одвічному ворогові України смерть своїх лицарських побратимів. І вони це зроблять. Може, останній катрен читаного мною вірша став частиною загального приречення:

**І зустрінемося знову ми в зелених дібровах,
І наш крок пролуна аж до хмар,
І підем обидвоє до відплатного бою
За Підгірці, і Крути й Базар!**

Микола Верес

ПРЕДСТАВНИКИ БРАТСТВА »БРОДИ-ЛЕВ« В ЕВРОПІ

У зв'язку з відкриттям воєнного цвинтаря в Італії у Фуа-Плас представники Братства »Броди-Лев« — д-р Р. Дражньовський, п. Григорій Яремчук і п. Мирон Заліпський відвідали деякі європейські країни. В Люксембургу вони склали вінок на могилі сл. п. полковника А. Мельника, а в Голландії на могилі сл. п. полк. Євгена Коновальця. В Мюнхені вони поклали вінки на могилах сл. п. Степана Бандери, А. Лівидького, Я. Бенцалю, а також вінок на символічному гробі.

Перебуваючи в Австрії, вони відвідали козацький цвинтар у Лієнці і могили українців, які померли в концтраційному таборі в місцевості Зеебах, а також могили поляглих дивізійників коло Грацу й у місцевостях, де І Дивізія УНА перебувала на фронті. У Фран-

ції представники Братства «Броди-Лев» поклали вінки на могилі сл. п. Симона Петлюри, генерала командира М. Омеляновича-Павленка й Митрополита УАПЦ св. п. Полікарпа.

В Лондоні вони поклали вінок на могилі св. п. гетьманича Данила Скоропадського й мали зустріч із представниками ГУ ОБВУ та невеликим числом дивізійників. У Лондоні відвідали теж українські установи й мали розмови з провідними українськими діячами. З Великої Британії представники «Броди-Лев» відлетіли до ЗСА.

ДАРБИ У 25-ТІ РОКОВИНИ БРОДІВ

В неділю, 20-го липня, у пополудневих годинах швидко виповнилася зала Відділу СУБ, українським місцевим громадянством, аби віддати шану пам'яті тих, які склали своє життя в бою з московськими ордами під Бровами.

При вході на залю молоді сумівки вручали програмки та причіпляли левки-жетони.

Свято відкрив голова ОБВУ, п. А. Гавірко, й попросив присутніх ушанувати пам'ять полеглих та пам'ять померлого недавно полковника В. Мальця однохвилинною мовчанкою.

Сотн. М. Дябога, учасник боїв під Бровами, в живих яскравих словах змалював події з-перед 25-ти років та вказав на високу національну свідомість вояків дивізії «Галичина» і вклад цієї військової одиниці в історію українського війська.

Програма академії — це одна пов'язана цілість. У виконанні програми брали участь чоловічий квінтет із Ноттінгему, юний хор СУМ і Пласту з Дарбі, хоровий гурток Пласту з Ноттінгему, п. І. Федоришин (деклямація), п. К. Роснецький (деклямація), сумівський дуєт тощо.

На тлі галицького лева рецитувала вірш п-ї О. Кельман п. заг. «Пелюстку маку, вітре, принеси»; під час деклямації на сцену почали спадати летом пелюстки червоних маків.

Під кінець свята заспівано національний славень.

Присутній

КОМБАТАНТСЬКЕ ЖИТТЯ В ДАРБІ

На запрошення Управи місцевого Відділу ОБВУ гостила в нас у суботу, 24-го травня ц. р. «Здесятована чота» Лестерського Відділу ОБВУ з ревією під назвою «Дивізійна перекуска». Публіка прийняла дуже прихильно почин лестерців.

На Зелені Свята, 1-го червня 1969 року, вшановано пам'ять Героїв Панахидою, яку відправив о. А. Гринах, та святочною академією в залі дому Відділу СУБ.

Після вступного слова голови Відділу ОБВУ, п. А. Гавірка, слідували вокальні точки дівочого хору під керівництвом п. В. Мельниченка, реферат п. М. М. та деклямації п. М. Поповича й пани Я. Гринюк.

Слід зазначити, що естетично прибрана сцена повністю гармонізувала із програмою цього свята.

Присутній

Д-р Святомир М. ФОСТУН

НАД ГОЛУБИМ АДРІАТИКОМ

Велика срібна птиця, хоч реве сердито своїми реактивними моторами, проте приземлюється доволі легко, так що тільки чутно як черкотять об землю її колеса. Скоренько підвозять східці, і сходимо з літака. Над нами зоріє погідне італійське небо, а близьке море дише прохолодою. На летовищі дримають, розкинувши свої могутні крила, літаки кількох легунських ліній, а ген далеко звивається в небі яскраве світло рефлектора. Пашпортовий контроль проходить швидко, італійські контролери тільки кивають головами, оглядаючи пашпорти, навіть їх не штампують. З нами чимало британських туристів, які приїхали до Ріміні. Водії таксівок настирливо пропонують свої послуги, а агенти готелів, які підбирають британських туристів, дивуються, що не мають нас на своєму обліку.

Ми не в'яжемося з ніяким готелем, і, приїхавши до Ріміні, знаходимо собі доволі затишний та не дорогий готель, близько моря. Поки приміщуємося, наші «знавці» італійської мови йдуть договорюватися з господиною, чи не могла б вона дати нам дещо поїсти. Їхні перегоори натрапляють на чималі труднощі, бо це вже глибока ніч, немає персоналу, а теж, як виходить, господиня не має готових харчів. Урешті, якось договорюються, й ми дістаємо холодно перекуску, після якої вся братія кладеться спати.

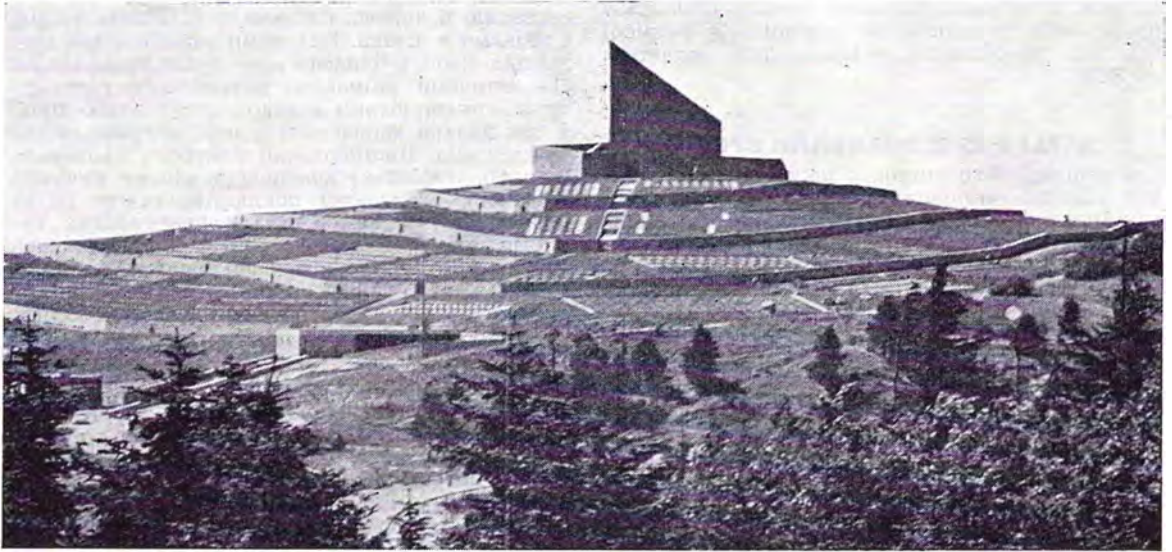
На наше лихо, коло готелю проходить залізничний шлях, яким уночі часто мчать експresi. Вони надлітають зі сказеною швидкістю й так гримлять, що аж здригається будинок, а при тому переразливо свищуть, даючи сигнал на близьку станцію. Таким чином, хоч і як ми потомлені, про будь-який сон шкода й думати.

Другого дня полагоджуємо справи транспорту на кладовище, ганяємо на станцію резервувати квитки до Риму, замовляємо вінки, взагалі проводимо ділово весь день. У Ріміні таборує нас дві групи, наша й «цивільна», — так ми назвали наших відпустківців із Скандорпу, які приїхали на тиждень відпустки до Ріміні. Це п-во Я. і М. Фатериги з донькою і сином, п. О. Гладкий, п. М. Красій і п. І. Кондрат.

Узгіднюємо, що на кладовище їдемо всі, і п. Я. Фатерига, він же член ГУ ОБВУ, допомагає нам у полагоджуванні різних справ, зв'язаних із поїздкою на кладовище. Відвідуємо теж місце, де був колись наш табір. Тепер там розкинулось летовище. Є теж там і військові об'єкти італійської армії, посередині яких на високій щоглі повіває італійський державний прапор. За об'єктами вдалині розпростерлося військове летовище, з якого злітають понад море з ревом джети-винищувачі. З трудом можна пізнати тепер місце, де 22 роки тому біліло море наметів, оточене високими дрововими засіками, за якими наша рімінська братія мріяла про волю. Немає вже сліду зі зруйнованих будинків. Всюди вирости нові будівлі, готелі, чепурні жит-

лові будинки, крамниці, ресторани, пивні, протяглися понад морем добрячі італійські шляхи, і як оком доглянути розкинулись над чудовим Адрія́тиком пляжі. Пляжі... пляжі й тисячі людей на них. А говорять, що літній сезон тут тількищо починається.

останки 30,653 поляглих вояків у другій світовій війні, перенесені сюди з кладовищ в околиці Болонії, Фльоренції, Форлі, Луччі, Моденни, Пезаро, Пізи, Пістої, Равенни, Реджо Емілії і Червії. Перенесені на цей цвинтар також тлінні останки 39-ох українських вояків І УД, які бу-

Военний цвинтар у Фута-Пас в Італії

В суботу ранесенько ми вже на ногах. При сніданку, що його нашвидку зготувала наша господиня, всі ремствують на нашого службового старшину друга Кіщука, що, мовляв, не дав спати нікому й позганяв усіх із ліжок зараз же після півночі, та зарікаються вже більше будь-куди з ним їхати. Однак, д. Кіщук зовсім не переймається негодуванням нашої групи й запевнює всіх, що таку саму «приємність» він зробить нам також і наступного дня, та додає, що в службі немає для нього ані брата, ані свата.

Приїжджає малий вигідний автобус, і вирушаємо в дорогу. Італійці ще сплять і лише подекуди, тут і там, на полях показуються селяни. Проїздимо села й містечка й поволі пнемося щораз вище в гори. Перед нами високо лежить гірський хребет Футта делльо Пассо, або, як скорочено ми кажемо, Фута-Пас. Наш водій вміло веде автобус вузькою гірською дорогою, понад глибокими ярусами і прірвами. Йому не першина так їхати. Приїздимо на місце о год. 10-тій дня.

Воєнне кладовище є на розлогій височині 952 метри над рівнем моря. Дільниці кладовища, а їх є 72, оперезані чотирма поясами невисокого муру. По середині кладовища є великий модерний пам'ятник, у якому є каплиця і крипта. На цьому воєнному цвинтарі похоронені тлінні

ли похоронені в Червії. Побудовою кладовища займався Німецьке Товариство Охорони Воєнних Моги́л, з якими Братство «Броди-Лев» у ЗСА вело переговори, щоб похоронити тлінні останки українських вояків на згаданому цвинтарі. Офіційне відкриття було призначене на четверту годину по полудні, а посвячення моги́л наших вояків на год. 11.00 перед полуднем.

Зголошую наш приїзд організаційному референтові Товариства Охорони Воєнних Моги́л. Він дуже ввічливо інформує мене про будову кладовища й іде зі мною, щоб показати дільницю 23-тю, де похоронені українські вояки. Завважує, що прізвища, а також ступені можуть бути перекручені, бо знає, що в реєстрах траплялися неточні записи. Якщо ми завважимо, що є неточності відносно прізвищ, дат народження чи ступенів вояків, можемо про це зголосити до Управи Товариства, а вона постарається зробити зміни на плитах. Ідемо до каплиці й до крипти, в якій на почесному місці є наша пропам'ятна таблиця з хрестом і Тризубом. Таке вирізнення це напrawdę шляхетний жест із сторони Товариства. У крипті приміщені пропам'ятні таблиці тих дивізій і частин, з яких є похоронені на тому кладовищі вояки.

Повернувши із кладовища, застаю вже прибулих «американців», представників товариства «Броди-Лев» — д-ра Р. Дразньовського, п.

Григорія Яремчука і п. Мирона Заліпського. Приїхав також інж. В. Забродський — голова КУправи Братства І УД у ЗСА. З ними приїхала п-і д-р Г. Гірняк, а також з Мюнхену прибув п. Р. Дебрицький, заст. голови ЦПУЕН і

Володимир Яремчук
Михайло Давидович
Степан Садовський
Петро Котлярчук
Гаврило Заверченко

Високопреосвященніший Архiepіскоп Кир Іван Бучко в послуженні отців відправляє Панахиду на могилах українських воєнів

секретар ГУ СУВІ, а теж і п. І. Процик. З прикрістю довідуємося, що генерал-полковник Павло Шандрук не приїхав, бо хворий, а також, що ніхто не прибув із Канади, бо деякі члени Головної Управи Братства І УД зайняли негативне становище до участі українців у відкритті воєнного цвинтаря, мовляв, це буде «коляборація» з німцями. Наші побратими зі ЗСА дуже огірені тим, але радіють, що делегація ОБВУ з терену Великої Британії є численна й гарно себе репрезентує. До складу її входять: голова ОБВУ, сотн. М. Білий-Карпинець, автор цих рядків, п. Петро Кішук, п. М. Музика, п. Я. Фатериґа, п. В. Андрусишин, п. І. Чолач, п. П. Дем'янчук, п. М. Красій, п. В. Гладкий і п. І. Кондрат. Приїхала з нами також п-і Марія Фатериґа.

Перед полуднем приїжджає автом із Риму в асисті о. шамбеляна д-ра М. Марусина і Впр. о. проректора Софрона Мудрого Високопреосвященніший Архiepіскоп Кир Іван Бучко. Йдемо з вінками й квітами на цвинтарну дільницю ч. 23. Друг Я. Фатериґа швиденько пробігає дільницю і списує прізвища похоронених українських воєнів. Ось вони:

Іван Іваник
Володимир Кокітко
Василь Сирко
Антін Заяць
Михайло Бакай

Володимир Мещук
Микола Шеленко
Микола Черевко
Василь Кожан
Микола Костюк
Стефан Папіш
Степан Ковшік
Карло Ляшик
Михайло Ненахов
Станислав Павляк
Петро Нагорний
Андрій Гудяк
Григорій Гнатів
Микола Максименко
Михайло Кобаченко
Дмитро Співак
Роман Іващин
Ярослав Браніцький
Микола Яворський
Іван Комаринський
Степан Човган
Іван Лісовий
Микола Френік
Кирило Кулинич
Григорій Грижак
Андрій Купрак
Петро Калюжа
Йосиф Кутима
Петро Стулецький

На кожній плиті кладемо одну рожу. В послуженні отців Владика відправляє Панахиду.

Лунає урочисто-сумовите «Вічна пам'ять» і друг Р. Дебрицький схиляє прапор. Коло нас згромаджуються німці, які прибули на посвячення цвинтаря. Високопреосвященніший Архієпископ говорить зворушливу проповідь, закінчуючи словами «Спіть, хлопці, спіть», і посвячує могили.

Складаємо два вінки й переходимо до крипти, в якій складаємо спільний великий вінок перед пам'ятником від Братства «Броди-Лев», ОБВУ, ГУ ЦПУЕН і ГУ СУВІ. Вінок складають: сотник М. Білий-Карпинець, інж. В. Забродський, Р. Дебрицький і д-р С. М. Фостун.

Виходимо з крипти. Німців збирається щораз

В Ріміні прощаємося з нашими «цивіляками» зі Скаторпу, бо вони ще лишаються в Ріміні на кілька днів, а ми вибираємося до Риму. Вечір проходить на підготовці до виїзду. Пізно ввечері йдемо ще раз оглянути Ріміні.

Вранці, в неділю, 29-го травня, ми вже на залізничній станції в Ріміні. Італійська залізниця любить, мабуть, викидати в неділю подібні «коники», як і англійська. Замість в означений час, потяг до Риму відходить годину пізніше. Займаємо одне купе, а двох іде на «екзиль» до сусіднього. Потяг не має ресторанного вагону, й навіть чашки кави не можна дістати у ньому. Це нам не подобається, і бра-

Представники ОБВУ, Братства І УД у ЗСА, Братства «Броди-Лев», ГУ ЦПУЕН і ГУ СУВІ з Високопреосвященнішим Кир Іваном Бучком, о. шамбеляном д-ром М. Марусином й о. С. Мудрим перед зложенням вінка у крипти

більше. Багато з них ставлять квіти й вінки на могилах своїх рідних. Ось, на мурі, схилившись, сидить старша жінка, вся в чорному, й німо дивиться на могилу, на якій вона тільки-що поклала вінок. Хто там похоронений? Чоловік, син, брат, родич? Людське й родинне горе мерезить свій слід на її скорботному лиці.

Прощаємо Владику Кир Івана, який вертається до Риму, з висловами нашої глибокої вдячності, що, не зважаючи на похилий вік і стан здоров'я, він прийшов, аби разом із нами помолитися на могилах дивізійників, яких він так любив і ними опікувався в часі їхнього перебування за високими дротами.

Зливний дощ заганяє нас до готелю, в якому проводимо час на розмові з нашими побратимами зі ЗСА. Надвечір вертаємося до Ріміні.

Дощить. Над горами зависли важкі темні хмари. Мабуть, німцям не пощастить із відкриттям кладовища.

тїя голосно нарікає на італійські «порядки». Йдемо довгенько, майже сім годин. Довжелезний потяг повзе темною гадюкою почерез поля, задихується в довгих тунелях, чмихає обережно на гірських закрутах, а вже вирвавшись з гір, мчить рівниною мов шалений до Риму.

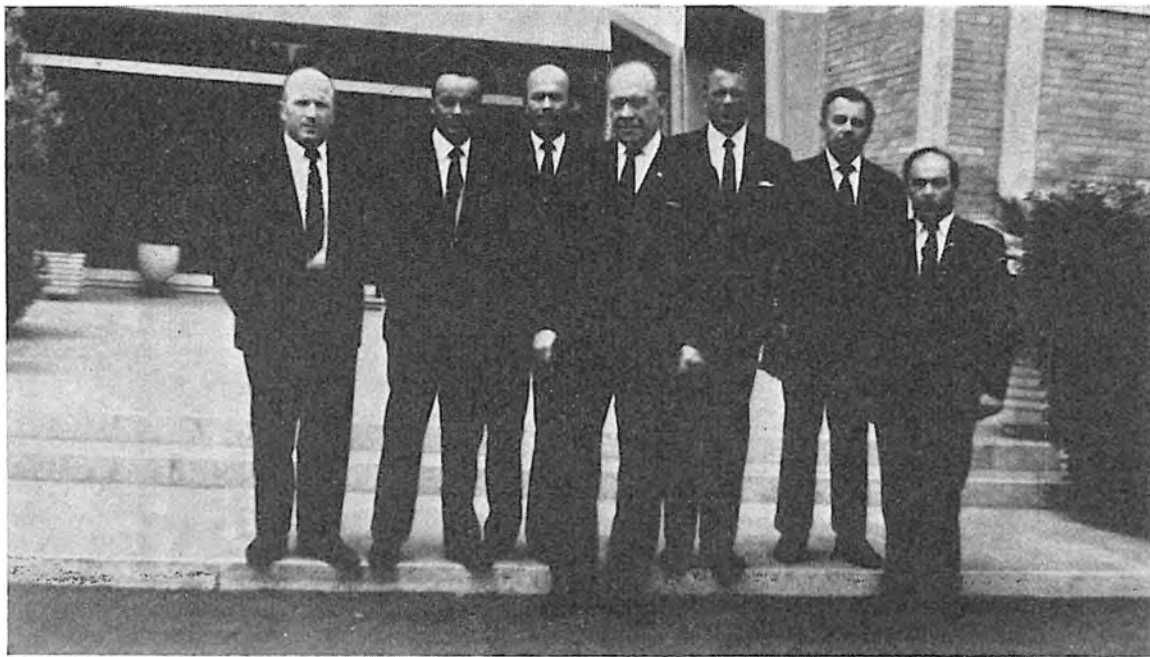
У Вічному Місті зустрічає нас дощ. Пробігаємо зі станції до автобусів, а дощ нас здорово підганяє. Сотник Карпинець сердиться, що дощ змочив його гарний літній капелюх, і він утратив свою форму. Наша квартира в Ріміні є в сусідстві Ватикану в пансіоні німецьких сестер Палятинок. У пансіоні панує блискуча чистота, й одразу рішуча вимога до нас, що слід придержуватися точності щодо часу сніданків, обідів і вечер.

Довідуємося, що ввечері о годині 7.00 Папа Павло VI відправлятиме Богослужбу в базиліці св. Петра. Сестри дають нам перепустки. Йдемо до базиліки. Нас пропускають на бічне подвір'я,

куди в'їжджають одна за одною чорні великі лімузини з дипломатами й кардиналами. Молоді красиві швайцарці — папські гвардісти — хвацько віддають крісами почесь, і це дуже подобається нашому голові ОБВУ. Поволі базиліка наповнюється тисячами людей. Бли-

сить простий дерев'яний хрест, — символ перемоги Божої Правди, вічний пам'ятник замученим, роздертим хижими звірями, десяткам тисяч невинних християн на арені Колізею.

Другого дня приймає нас на аудієнції Верховний Архiepіскоп Кардинал Йосиф Сліпий,

Представники ОБВУ перед Українським Католицьким Університетом у Римі. Зліва направо — п. І. Чолач, п. М. Музика, п. П. Кіщук, сотник М. Білий-Карпинець, голова ОБВУ, д-р С. М. Фостун, секретар ОБВУ, п. В. Андрусишин і п. П. Дем'янчук.

щить золотом дипломатичний корпус. Безліч священників, монахів і монахинь різних монаших чинів. Папу вітають оплесками й окликами «Хай живе Папа». Проповідь говорить Папа по-італійському, а життєпис св. Петра і Павла (бо саме тієї неділі є лат. свято св. Петра й Павла) переказує по-французькому. Воє служення триває довго. Після його закінчення Папа ще благословить усіх присутніх.

Стоїмо при вході до базиліки на подвір'ї і бачимо, як з базиліки виходить Верховний Архiepіскоп Кардинал Кир Йосиф Сліпий. Він радісно здивований, що ми є в Римі й заявляє, що прийме нас на аудієнції наступного дня перед полуднем. Увечері удвох, я і д. П. Кіщук, мандруємо до Колізею. Це доволі далеченько, й ми опісля самі дивувалися, що могли тішки зайти так далеко. Колізей і форум романум вражають уночі своєю могутністю.

Дивне відчуття огортає людину, коли вона опиняється в місцях, де на кожному кроці говорять віки історії. Тут творилася й формувалася наймогутніша старовинна імперія, і тут вона валилась. Високо на мурах Колізею ви-

якого вітає від ОБВУ й української спільноти у Великій Британії голова ОБВУ сотник М. Білий-Карпинець. Його Блаженство цікавиться нашим життям і проводить довший час із нами в розмові. Наприкінці аудієнції Верховний Архiepіскоп уділяє благословення нашій організації і всім українцям у Великій Британії.

З Ватикану ідемо до церкви св. Софії, відвідуємо Малу Семінарію, в якій ще застаємо групу учнів, між ними є також хлопці з Вел. Британії. Всі вони вже готуються до виїзду на літні ферії. Отець ректор знайомить нас із проблемами Семінарії. З черги відвідуємо Український Католицький Університет, побудований Його Блаженством Кардиналом Йосифом Сліпим. Професорів уже немає. Супроводжує нас по приміщеннях університету п-і Маркіяна Дубляниця-Гузар. О год. 5-ій по полудні маємо аудієнцію у Високопреосвященнішого Архiepіскопа Кир Івана Вучка. Він дуже радіє нашими відвідинами і проводить з нами більш як півгодинну розмову. Отці пригортають нас вином і скромною перекускою. Оглядаємо велику семінарію й бібліотеку. Увечері відвіду-

ють нас оо. Василіяни — о. д-р М. Ваврик і о. Патрило. Прощаємося й дякуємо нашому провідникові, молодому студентові другого року філософії, п. Євгенові Задаркові, який був нашим провідником по Римі і нам дуже допоміг у наших роз'їздах.

Наступного дня наша братія розходитьсь по Римі хто куди. Йдуть оглядати Ватиканський

Перед виїздом ще загощує до нас о. шамб. д-р М. Марусин, з яким прощаємося сердечно, дякуємо йому за всебічну допомогу, яку він нам виявив у часі нашого побуту в Римі.

І знову потяг мчить полями, ховається в тунелях, пробігає яругами, біжить над Адріатиком, щоб викинути нас у Ріміні. Ще раз ховає нас у своє нутро срібна птиця, щоб за дві го-

Крипта в середині модерного пам'ятника поляглим на воєнному цвинтарі у Фута-Пас

Музей. Немає сумніву, що це один із найкращих і найбагатших музеїв світу, зокрема коли йдеться про скульптуру. Автім, сама Сікстинська каплиця з шедеврами Мікель-А'нджельо, фресками Перуджіна, Пінтуріччю, Вотічеллі й Джірляндіо — це неоцінений скарб творчости людського генія. Але що ж можна оглянути в Римі в одному дні? Майже нічого. На жаль, не можемо довше залишатися у Вічному Місті.

дини свого лету приземлитися на летовищі в Лондоні.

»Велком, лейдіс енд джентлмен!« вітає нас чемно урядничка повітряної лінії Британія Ервейс.

Ми вже в Англії.

За нами ген далеко лишилася соняшна Італія, голубий Адріатик та остануться враження і спогади.

»Я ВПЕВНЕНИЙ, ЩО ЗВРОЇ, ЯКУ ВИ ДЕРЖАЛИ З РУК НАЦІЇ, НЕ ПОСОРОМИТЕ, І ПРИЙДЕШНІМ ПОКОЛІННЯМ ПЕРЕДАСТЬЕ СВОЄ ІМ'Я, ВКРИТЕ СЛАВОЮ«.

Ген.-хор. Роман Шухевич

ВІДІЙШЛИ У ВІЧНІСТЬ

КАПУСТЯНСЬКИЙ МИКОЛА, генерал-полковник, учасник Визвольних Змагань і видатний український військовик, визначний діяч ОУН і довголітній член ПУН. Автор праці «Похід Укра-

їнських Армій на Київ-Одесу в 1919 році», а також багатьох публікацій з ділянки українського військовознавства, перший керівник військового ресорту УНРади. Помер 19 лютого 1969 р. у лічниці в Мюнхені.

МАЛЕЦЬ ВІКТОР, полковник ГШ, учасник Визвольних Змагань, командир куреня 6-тої Стрілецької Дивізії, працював у Військовій Управі Дивізії «Гали-

чина», а потім у штабі Української Національної Армії. У Великій Британії був головою Української Комбатантської Ради. Помер 9-го липня 1969 р. у лічниці в Лондоні.

ВОВК АНДРІЙ, генерал-полковник Армії УНР, учасник Зимового Походу, лицар ордену Залізного Хреста, довголітній керівник військового ресорту УНРади. Помер 11-го лютого 1969 у Новому Ульмі.

ФРИЗ-ВЕРНИГОРА МИКОЛА, сотник Української Повстанської Армії, визначний член ОУН, політично-громадський діяч, активний член українських політичних і громадських установ у ЗСА. Помер 26-го лютого 1969 наглою смертю.

БАРТЛОВСЬКИЙ ФРАНКО, стрілець І Дивізії УНА, помер 8. 4. 1969 р., у Пітерборо.

БАРАНЕЦЬКИЙ ВОЛОДИМИР, стрілець І Дивізії УНА, помер 14. 1. 1969 р., у Ноттінггамі.

ДУБАНОВИЧ ВОЛОДИМИР, гарматчик І УД УНА, помер 31. 3. 1969 р. у Нелсон — Ланкашір.

ДУЧЕЧКО ГРИГОРІЙ, старший стрілець І Дивізії УНА, помер 28. 1. 1969 р.

ГОРБАНЬ МИХАЙЛО, стрілець І УД УНА, довголітній голова Відділу ОБВУ в Дарбі. Помер 10. 1. 1969 р., у Дарбі.

ЗИНЬ ЮРІЙ, стрілець І УД УНА, помер 18. 5. 1969 р. у Ноттінггамі.

МАКУХ ВАСИЛЬ, стрілець І УД УНА, помер 20. 4. 1969 р. у Волтам Крос.

МУРГАН СТЕПАН, стар. гарматчик І УД УНА, помер 4. 2. 1969 р. у Ноттінггамі.

ЛАПЧИНСЬКИЙ ЛЕВ, стрілець І УД УНА (технічні частини). Суспільно-громадський діяч у Сканторпі й довголітній голова Відділу СУБ. Помер наглою смертю 4. 2. 1969 р., у Сканторпі.

СИДЯК ВАСИЛЬ, стрілець, польський другий корпус. Помер 3. 3. 1969 у Міддлетоні.

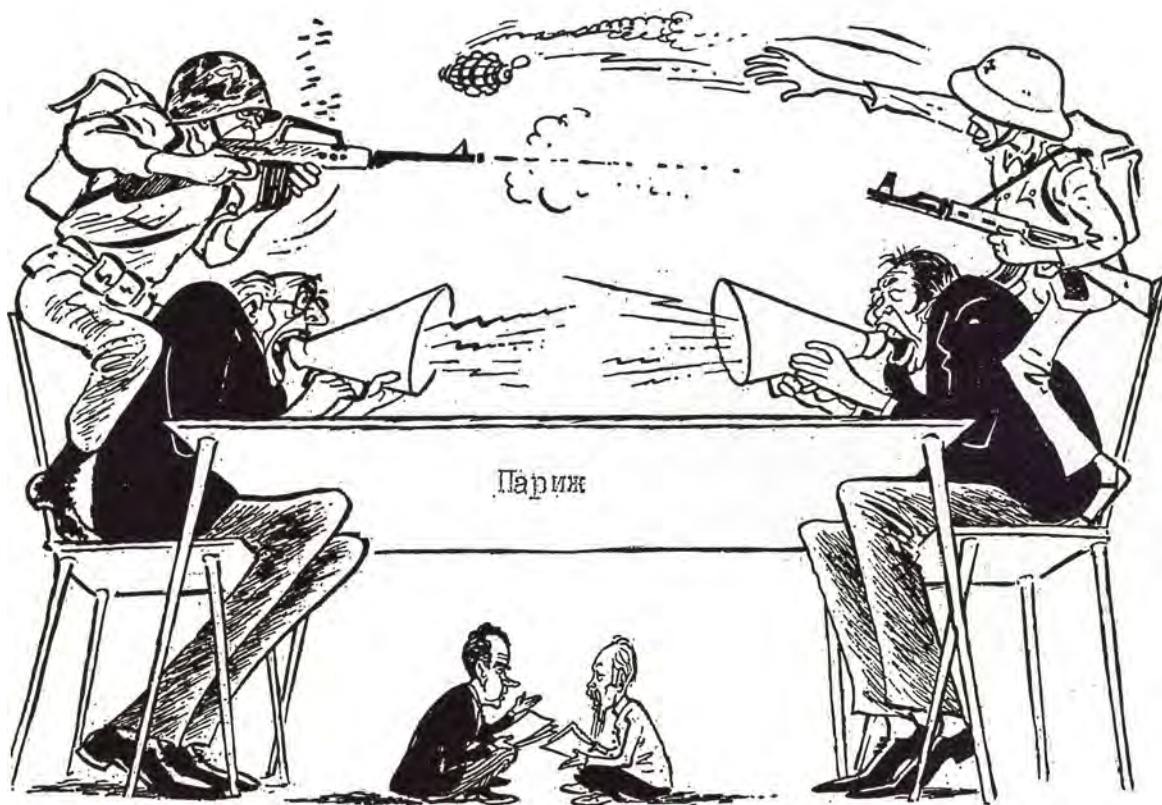

Вилітає
і жалить
коли
й кого хоче

РІК 10

1969

Ч. 18

Переговори про мир у В'єтнамі

»Кольпортаж«

Ще тоді, коли я й не пробував і не думав писати, дивувало мене, а то й смішило те, що різні автори присвячують свої твори різноманітним людям. »Позують!« — думав собі. Бо, властиво, дорогий авторе, кого може це обходити, що свій твір присвячуєш своїй дівчині чи доброму приятелеві? Коли ж ти видав цей твір друком, так, значить, він є власністю всіх, — тому навіщо накидатися з інформаціями, про кого думалося, як писалося?

Однак, із часом, я змінив свій погляд. Спостерігаючи самого себе, закріпив цікаве явище — власне тоді, коли вже почав і я »шкрябати«. Здається, що пишеш для всіх, — однак...

Не раз хотілося щось »врізати«. Здавалося інколи, що тема вже готова; муляла вона в найтемніших закутинах підсвідомості, цілими днями, а то й тижнями чи місяцями, шугала в голові, в серці. А сідав, пробував писати — не виходило. Видко, ще не була готова, не дозріла, не викристалізувалася. Здавалося також, що якби передо мною покляли гору золота, то й тоді з цього нічого ніяк не вийшло б, прямо »не втну«, та й годі. Хоч бери і плач...

Тільки подумати: людина, яка щось цікаве пережила, відразу знає, що про це напише, обов'язково напише. Вже й відповідний наголовок підбрала, а річ ясна, мов сонце, аж просяється, щоб була написана. А тут, як на злість, нічого із цього не виходить, ніщо не хоче приписати так званого »творчого процесу«, котрий, так здається цій людині, пробігає десь дуже глибоко в душі й мучить у снах, але коли вона встає ранком, то переважно нічого про це не пам'ятає.

І от зненацька приходить спасенна думка: перед очима виростає чийсь образ, хтось, кого любиться або любилося; хтось, із ким переживалося це або те; хтось, із ким ти забавлявся або випив чарчину; хтось, із ким перебував чи то при війську, чи в таборі полонених, чи зустрів його вже в »цивілію«, може, навіть дуже коротко, але пережив із ним якусь особливу, спеціальну хвилину... І раптом ви бачите цілком виразно лице цієї людини, яка, може, є дуже далеко, може, цілком про вас не думає, може, вже й не живе, а, може, навпаки, тужить за вами, — й тоді думаєш собі: »Для неї напишу, саме тільки для неї!«. Правда, також й інші прочитають, — хай собі, як лишень буде в них охота, — але справді те щось — чи вірш, чи повість, чи тільки один розділ — буде писане для однієї людини. Тоді й пишеться легко. Думаю, що саме звідси беруть початок дедикації — ці справжні, не фальшиві й облудні.

Отак і з цією »шкрябаниною«. Думаю собі: »Про кого б це написати? Кому присвятити ці

рядки? Хто їх прочитає, хто послухає, хто, врешті, зрозуміє й витягне слушні висновки з них?«

Вкінці збагнув, кому я присвячу це писання. Очевидно, всім тим неструженим кольпортерам нашої української еміграційної преси, нашого друкованого слова тут, на чужині. Про »всіх і вся« пишеться, а про них »нічичирк«, а мені здається, що вони заслуговують на спеціальну увагу, бо коли б не вони, то майже всі наші видавництва не могли б поширювати своїх видань. Хто ж ці люди? Можу запевнити, що про фахових кольпортерів тут мови немає, тому по відношенні до них уживу вислів нашого відомого письменника, Олега Лісяка, а саме: »Люди такі, як ми«.

Ось людина належить до якоїсь організації — молодіжної, політичної чи допомогової. Доручили їй розповсюджувати видання даного угруповання чи організації, й вона виконує свій членський обов'язок. Правда, цей обов'язок і часу коштує, та й нервів людина витратить багато, а часто при розчисленні ще й додає свої гроші. Бо й цей, і той узяти »на креду« та й забули заплатити, а якось ніяково звертати увагу шановним добродіям, що вони винні за останнє число журналу чи газети.

Але ці »організовані« кольпортери мають один, так би мовити, »плюс«, а саме: їм не треба турбуватися за покупцями. Взяв список членів у секретаря даної організації чи товариства, ну й покупці готові. Однак, і це часом справляє труднощі, спеціально тоді, коли в розпродажу не »газетка, журнальчик«, які коштують »центи«, а »грубша риба«, тобто книжка. Ось саме про ці »труднощі« й хочу написати.

Уявм собі такого кольпортера. Працює він як кожна людина на »хліб насущний«, як кожний один із нас. Часом повертається із праці пізно, бо трапився »обертай«, чи то пак »овертайм«. Приходить додому та ще й порога не встиг переступити, а жіночка до нього уїдливо:

— Ось, новий пакунок! Уже знову будеш бігати й людям »очі дерти!«

А він, бідачесько, щоб якось утихомирити чи, як це кажуть, »укоськати« свою »слабшу половину«, тихесенько відказує:

— Та хтось же мусить це робити...

А сам у думках уже »розпреділює товар«, кому й коли його віднести. І хоч як жіночка провокувала на »домашню дебату«, не дав себе спровокувати, розпреділював мовчки, бо найбільшій »вікенд«, тобто вечір п'ятниці, субота й неділя пропадуть, а це ж найкращий час для »збуття товару«.

Із тремтінням у душі чекав цього »вікенду«, думаючи, чи вдасться й тепер за одним махом пустити пакунок, а чи, може, знову доведеться лазити попід церкви, на академії чи забави та

випрошувати як жебрак у людей »грейцар«? Такі думки й подібні їм снувалися в голові до самої п'ятниці.

Ось і вона. Скінчив працю, зробив із дружиною »шопінг«, гарячково напхав журналами велику торбу та й »шнурує« до дверей, а тут чутно »ніжненький« голосочок дружини:

— А знову прийди над ранком, то побачиш, що буде!..

Це »що буде« він уже знає, бо йому не первина. Мине кілька днів осоружної мовчанки в хаті, а потім усе знову унормується.

— »Щоб хоч пощастило за один вечір розпродати!« — муляє в голові думка.

В »його« місцевості — кілька димових українських організацій чи то установ із своїми, вже тут, на американському континенті, традиційними, »Національними барами«. Заходять по дорозі до найближчої. Стає в передсінку. Спішають хористи на пробу хору, члени — на засідання Управ, інтересанти — до Кредитової Спілки.

Відкривши свою торбу, набиту газетами, журналами і книжками, починає монотонним голосом:

— Газета! Журнальчик! А, може, книжечку?.. О-о-о! Поважаннячко, пане магістре! Спеціально для вас маю сьогодні книжечку! Цікава, справді цікава, ось погляньте!..

Пан магістер, удаючи дуже зааферованого, дрижачим голосом каже:

— Пробачте... Другим разом, бо тепер дуже спішусь...

Проминає година, дві, може, і три, а торба ніяк не хоче порожніти. Вже люди із проби хору розійшлися, вже і Кредитівку замкнули, отже, останнім порядунком є »Національна бара«. Там нарід у п'ятниці з грошима та, як це кажуть, »і при охоті«, — може й цим разом удається »спорожнити торбу« саме там.

Заходить. Здається, що його вже пізнали, бо хтось із гурту гукнув:

— О, вже йде культурщик!..

Кольпортер, почувши такий »комплімент«, бере його »за добру монету« та, запозичивши у знаного українського гумориста, Миколи Понеділка, відому фразу і звертаючись до »баргенера«, »вдаряє в такий тон«:

— Ну що ж, панове, давайте обкультуримось! Хто яку п'є? Може, французьку »культуру« »Геннесі«, англійського »Білого коня«, канадійську »Ці-ці« чи, може, »ойчисту виборову«, чи, врешті, »общепонятну Смірнову«? Наливайте цієї »культури« — Я ПЛАЧУ!!!

І п'яточка »зелених« пішла на бару. А за нею ще одна й ще одна. Раз розвятий клубочок розвивався довгим шнурком. А при цьому — журнальчик, газетка, книжечка. Хто брав, хто ні. Хто платив, а хто брав »на креду«. Чи тямив кольпортер, хто саме взяв »на креду« — це вже його таємниця. Грунт, що торба порожніла »на очах«, а з нею й кишеня.

Шуміла »Національна бара« від патріотичного підйому. Велися жваві диспути на політичні теми (аякже, тільки на політичні теми —

чейже ми ПОЛІТИЧНА еміграція, й то з великої літери!). А коли патріотичний підйом досягнув свого zenіту, тоді вже й без пісні не обійшлося. Залунала крилата перефразована пісня на зразок такої:

»... Ех, чарка за чаркою горілки наливай,
Український »патріоте«, від них не від-
[ступай!..«

Далеко за »пів до другої години...« вертав наш кольпортер до хати. Душа сповнена радістю з виконаного обов'язку, та й на серці якось воно так легко-легенько. Навіть не страшна йому »домашня буря«, що чекає його вдома, бо й торба легенька, й у кишенях »... віють вітри...« Це нічого, завтра піде на пошту, вишле гроші, »грунт, що обов'язок виконаний...«

А тепер, дорогий читачу, уяви собі, так би мовити, »другий рід« кольпортера. Він також »людина, така як ми«, але одного разу »творче натхнення« спокусило його написати якусь статейку до нашого журналу чи часопису, або навіть якесь видавництво надрукувало його книжку. Й ось отримує він від редактора чи видавця листа такого змісту:

»... Може б Ви були такі ласкаві й на своєму терені розпродали пару примірників нашого журналу чи книжки й т. д.«

А коли це автор, то щось на зразок цього:

»... На Ваше бажання, а конто гонорару, отримуйте таку й таку кількість примірників...«

Що ж, у найближчу неділю йдете під церкву (а куди ж іще!) й починаєте хвалити свій крам. Тут пізнаєте мозаїку людських вдач і характерів. Одні беруть, знаючи вас, другі — з цікавості (бо ще не пізнали вас!). Є й такі, що дивляться, »якої партії« видання та чому воно там, а не деінде друковане, й не беруть, бо це вийшло з »...івської« друкарні. Ще іншим не підходить обкладинка до їхньої бібліотечки, бо, мовляв, до них заходить багато чужинців, то якже виглядатиме така строката бібліотека. Ви тільки здивуйтеся раменами й дивуетесь людській наївності.

Аж ось, бачите, йде відомий із його минулої діяльності, достойний добродій. »Цей, напевно, не відмовить«, — пролітає вам у голові думка, — »адже це людина, яка в таборах у Німеччині займала високі становища й належала до різних культурних, політичних й добродійних організацій, а, приїхавши тут, деякий час також була у проводі українського організованого життя. Ні, цей із певністю візьме!«

Й ви, впевнені у свій успіх, шанобливо підходите, а в думках підшукуєте якийсь титул. Адже не випадає вам звертатися просто »перпан«, тому ви, підшукавши, нарешті, титул, із глибокою певністю починаєте:

— Пане директоре, може б ви були такі ласкаві й купили мою книжку?..

Він, приспішуючи крок, на ходу міряє вас зором, від якого весь ваш »тупет« утікає десь »до п'ят«, і ви »на очах« малієте до мізерного карлика, а його вислів — »А хто ж вам казав писати?« — розчавлює вас до решти, ви чуєте,

що з вас не лишилося нічого, прямо нічого-сінько.

Та, на щастя, такі почування володіють вами лише кілька хвилин, бо невдовзі до вас підходять «люди, такі як ми» й радо купують українське друковане слово.

Тому, Дорогі Друзі, кольпортери українського

друкованого слова, не зражайтеся такими «труднощами», які я тут навів. Воно буває... і... проминає. Хтось же мусить виконувати цей обов'язок. Промине все й ми минемося, однак друковане слово — ніколи.

Й тому тричі СЛАВА Тобі, Український Кольпортере на чужині!!!

Назад в один шерэг!

ПРОЗОРИЙ НАТЯК

— У вас дуже гарний будиночок, а от сад іще не упорядкований як слід, — сказала надокучлива гостя господині.

— Ми посадили дерева, тільки вони ще малі. Сподіваюсь, що до наступної вашої візити вони вже добре підростуть.

ВІН ТА ВОНА

Вона: Це правда, що кішка невдячна, егоїстична й невірна тварина?

Він: Правда, мое котенятко.

ЯК НА НЕБІ

Відомий п'яніст сидів якось у гостях і курих у залі, де були переважно жінки. Одна з них не витримала й зауважила, що не варто курити у присутності дам.

— Дарма, — відповів п'яніст. — Адже там, де є ангели, повинні бути й хмари!

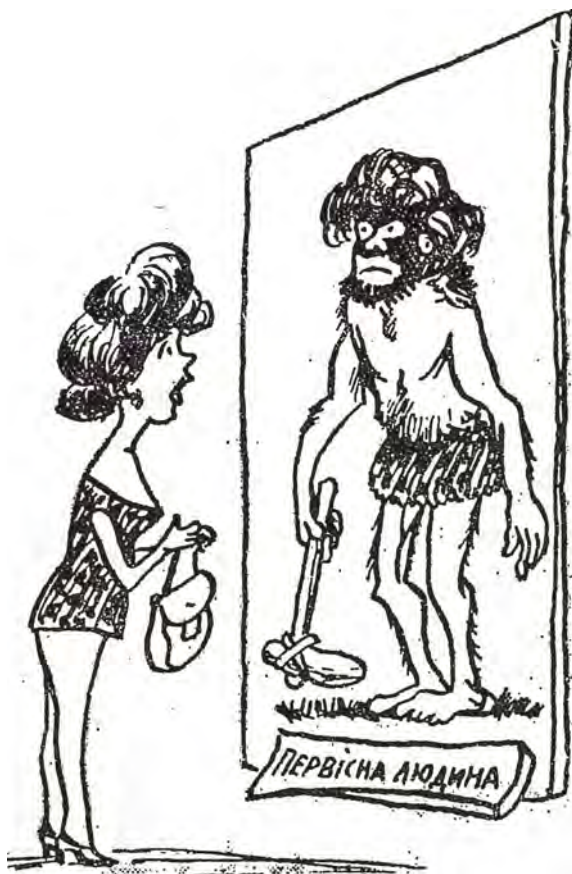
»ДРУЖНЯ« РОЗМОВА

Кастро до Брежнєва:

— Раніше ти мені посилав більше...

Брежнєв до Кастро:

— Раніше ти докучав мені менше!..

Диви! А казали, що міні-спіднички це вже останній крик моди

НЕ ВСІ СКНАРИ

В одному товаристві розмовляли про відому шотландську ощадність.

— Ну, не всі шотландці скнари, — каже хтось. — Якось мені довелося жити в шотландській родині, й одного ранку я почув, що господар гримав на дружину:

— Досить з мене цієї проклятої ощадливості! Негайно дай канарці ще дві зернини проса!

ВИНАХІДЛИВА МАМА

— Мамо, що я маю робити? Цей пан при столу зробив дірку в газеті і цілий час дивиться на мене.

— Зроби приємний вигляд, доню, бо, може, він хоче одружитися через газету!

ЗАЧЕКАЙТЕ...

Під час сходин письменників у Празі каже один чеський письменник до своїх приятелів:

— Найперше москалі вибили нам зуби, а тепер хочуть, щоб ми тримали язик за зубами...

Почув це делегат російських письменників, підвівся і каже:

— Зачекайте ще трохи то не матимете теж і язика....

РИЗИКОВНИЙ ЖАНР

Хтось запитав Вольтера, чи не слід було б йому написати книгу про особу його короля.

— Ні в якому разі! — перелякався Вольтер.

— Ви що, хочете, щоб я втратив королівську пенсію?

НЕ ТА ТЕМА

Юнак: Вір мені, мила, я люблю тебе всією душою. Без тебе я не можу жити. Я готовий усе зробити, щоб ти була щасливою!

Дівчина: Значить, ми незабаром одружимося...

Юнак: Прошу тебе, люба, не міняй теми нашої розмови...

МЕНШЕ ЗЛО

Англійський король Чарлз II часто виходив на прогулянку без усякої охорони. Його брат герцог Йоркський зауважив, що не слід так ризикувати своїм життям.

— Мені нема чого боятися, — відповів король.

— Хто наважиться посягнути на моє життя, коли всім відомо, що в разі моєї смерті, ти маєш стати королем?

СОКРАТ ПРО ЛІКАРІВ

Сократа якось запитали, якої він думки про лікарів.

Великий мислитель відповів:

— Лікарям випало війняткове щастя, бо сонце освітлює їхні успіхи, а земля ховає помилки.

— Що ти робиш?

— Хіба не бачиш? Машину мою...

ДУМКИ ПІД РОЗВАГУ

● Турботи це велике решето, крізь яке просіваємо наших знайомих. Ті, що завеликі, щоб пройти крізь це решето, це наші приятелі.

● Конфуцій не винайшов системи етики. Він знайшов її в людських серцях!

● Інтелігентна дівчина — це та, що вміє відмовити поцілунку і при тому не втратити його.

● Людей та їхні діла потрібно бачити з відповідної перспективи; деяких найкраще оцінити зблизька, інших із певної віддалі.

● Який є лік на еманципанток, які хочуть рівних прав з чоловіками?

— Взяти їх до ресторану.

● Доросла людина дуже швидко починає розуміти, як мало вона знає, коли діти починають ставити їй питання.

● Цинік — той, хто дивиться згори на тих, що стоять вище від нього.

● Коли лише половина наших побажань здійснилася б, ми мали б вдвоє більше клопотів.

● Ми не відкриваємо своїх сердець уповні для наших приятелів, не так із не-

довір'я до них, як радше з недовір'я до нас самих.

● Ідеали подібні до зір. Нікому не вдасться їх осягнути, але ви, немов моряк на водяній пустелі, можете вибирати собі їх за своїх провідників і, йдучи за ними, дійти до свого призначення.

● Українці — то щирий нарід: ніколи один про одного не говорять добре.

● Коли скажеш дівчині, що вона найгарніша — вона може сумніватися у твою щирість, але коли скажеш їй, що вона краща від Стефи, Марусі, Олени й Лялі — повірить тобі відразу.

● Любов подібна до живого срібла в руці. Відкриєш жменню, і вона лишиться на долоні, а затиснеш її в п'ястуку, вона втече.

● Успіх в любові полягає не так у тому, щоб одружитися з одною, яка зробить тебе щасливим, а в тому, щоб утекти від багатьох, що можуть зробити тебе нещасливим.

● Гордо прийнята невдача є також перемогою.

ВІЧНИЙ РЕПРЕСОВАНИЙ —

Ціна 5/-